

"Kristi Lære og Kirkens Lære" - af Grev Leo Tolstoj.

I. Cohens Bogtrykkeri - København 1894

Oversat fra Russisk efter Forfatterens Manuskript af Andr, Lütken.

Indscannet af Holger Terp 1996.

Hele teksten er identisk med originalmanuskriptet, bortset fra enkelte typografiske fejl, og justering af teksten.

Satsfejl er markeret med en skarp parentes.

Mellemrum mellem tegn : ; dette ; er fjernet konsekvent i hele teksten. Fodnoter er forfatterens.

Tilføjet nummererede noter af Holger Terp.

Ingen copyright. Teksten må frit anvendes. Gerne med kildeangivelse.

Teksten er i RTF-format. Den indeholder enkelte græske bogstaver, der nok ikke er overført korrekt!

Udgivet på Fred på Nettets OnLine Bibliotek af

Holger Terp, Strandbyparken 4 1tv

2650 Hvidovre, Danmark, Tlf. +45 3178 4028.

Downloadet fra "Fred på Nettet"

OnLine Biblioteket - FRED.dk/bibliion/

"OnLine Biblioteket" i Fred på Nettet

er startet af Aldrig Mere Krig

ved Tom Vilmer Paamand og Holger Terp

Kommentarer sendes til WebMaster@FRED.dk

Bjergprædikens fredspolitik - Hvori Bestaar min Tro og Kristi Lære og Kirkens Lære af Leo Tolstoj

Holger Terp

For ti år siden udgav den kendte tyske højrepolitiker Franz Alt under stor mediemæssig bevågenhed og debat en bog, Fred er mulig, bygget over Jesus Bjergprædiken.

Franz Alt ville på baggrund af den aktuelle trussel om en mulig global atomkrig foreslå, at Bjergprædikenen blev anvendt som en politisk regulator af verdenspolitikken. Når først freden var sikret, mente Franz Alt, var der intet til hinder for, at menneskeheden kunne løse alle andre problemer så som sulten i den tredje verden osv.

Franz Alt bruger psykoanalytikerens C. G. Jungs bøger, hvori han, som der står i indledningen har "fundet en ny indgang til Jesus af Nazareth og hans centrale udsagn i Bjergprædikenen. Først der igennem er jeg blevet atompacifist". Han forklarer videre: Min modstand mod den stadig mere komplicerede og stadig farligere terrorbalance kommer indefra - efter lang tids meditation over bjergprædikenen og vor nuværende situation" s. 10-11.

Franz Alt tog dog ikke bjergprædikenen så alvorlig, at han blev totalpacifist, hvilket andre havde gjort tidligere. Franz Alt har tilsyneladende ikke læst Tolstojs bøger om bjergprædikenen.

Små 100 år før havde Leo Tolstoj skrevet en bog, Hvori bestaar min Tro, om det samme emne, under lige så stor international opmærksomhed og debat.

Leo Tolstoj

Den verdensberømte russiske forfatter Leo Tolstoj (1828-1910), skrev i 1860'erne den historiske roman "Krig og fred", delvist på de erfaringer han havde gjort sig som soldat. Som adelsmand blev han officer i den russiske hær under Krim-krigen i 1854.

Efter færdiggørelsen af romanen Krig og fred skrev Tolstoj desuden en række andre romaner, fortællinger og skuespil, hvoraf de mest kendte er Anna Karanina og Soldaterfortællinger fra Kaukasus.

Tolstoj er i dag stort set kun kendt som skønlitterær forfatter. Hvad der derimod ikke er så kendt af Tolstojs forfatterskab nu om dage er hans samfundskritiske værker. Og det med god grund. Siden hans død i 1910 er der publiceret meget få af dem på dansk. Værker om pacifisme, militærnægtelse, kristendom, mådeholdenhed samt værker om militarisme og nationalisme.

Heller ikke på engelsk har der været publiceret særligt meget af og om Tolstoj siden hans død. Tolstoj er i modsætning til selv mange middelmådige forfattere aldrig udkommet i "samlede værker", med lærde indledninger, noter, forklaringer osv. For mig forekommer det besynderligt, at en af de få forfattere der har takket nej til at modtage Nobels litteraturpris, ikke har haft større bevågenhed i forlagsbranchen, hos politikkerne, hos de kristne eller hos det læsende publikum efter hans død.

Kristen

Da Tolstoj når op i alderen lægger han romanskriveriet på hylden og begynder at skrive samfundskritiske bøger. Årsagen er, at Tolstoj i 50 års alderen som et resultat af en midtvejskrise, bliver kristen i ordets bogstaveligste betydning. Han bekender sig offentligt som overbevist kristen. Ikke som medlem af den græsk ortodokse russiske statskirke eller som medlem af denne eller hin nyreligiøse sekt som stod i opposition til statskirken. Tolstojs kristendom var et enkeltmandsforetagende. Det var en simpel kristendom, Tolstoj forkyndte. Tolstoj tog Jesus ligefremme ord i Bjergprædikenen bogstavelig. Hvori bestaar min Tro er en lang parafrase over temaet om ikke at gengælde ondt med ondt, dømmer ikke, at I ikke skal fordømmes, sværg ikke og bedriv ikke hor og hvad dette indebærer ikke bare for det enkelte menneske, men også for de samfund og for de lande som kalder sig kristne. Det er ikke småting. De kristne stater burde, efter Tolstojs mening, laves fundamentalt om: domstolene, fængselsvæsenet og de væbnede styrker, militarismen og nationalismen skal afskaffes i de kristne lande og erstattes af næstekærlighed.

Hvori Bestaar min Tro og Kristi Lære og Kirkens Lære er stærk kost for de fleste normale kristne, som har et tilbagelænet og afslappet forhold til kirken, biblen og specielt til Det nye testamente. Med afsæt i Jesu Bjergprædikenen analyserer Tolstoj sig frem til, at Jesus skar Mose Lovens ti indledende love ned til fem: 1: Du skal ikke vredes på din broder. 2: Du skal under intet som helst påskud skille Dig fra din hustru. 3: Du skal aldrig aflægge ed. 4: Du skal ikke sætte Dig imod det onde, og 5: Du skal ogsaa elske dine fjender, d. v. s. folk, som ikke er dine landsmænd.

Tolstoj fik mange henvendelser fra forskellige fredsorganisationer og enkeltpersoner efter udgivelsen af Hvori Bestaar min Tro. Han havde siddet isoleret på sit gods og skrevet den, uden at være videre orienteret om de historiske fredskirker og den tidlige fredsbevægelses historie. De kendteste af de historiske fredskirker er Kvækerne og Brødreminighedene. Tolstoj kendte godt til eksistensen af nogle af de tidlige fredskirker, men han havde ikke læst nogle af deres skrifter, da han skrev Hvori Bestaar min Tro. Det fik han nu rig lejlighed til.

Der kan ikke herske nogen tvivl om, at Tolstojs bøger udbredte kendskabet til, at bjergprædikenen kunne anvendes i en pacifistisk sammenhæng, også af folk som ikke var kristne.

Specielt i de historiske fredskirker og blandt senere fredsorganisationer som Forsoningsforbundet, lånte man kraftigt fra det nye testamente til antikrigsargumentation. Eksempelvis skriver sognepræst Oscar Geismar i artiklen: "Kristendom og Krig" i Kristeligt Fredsforbunds tidsskrift Fredsvarden i januar 1917 bl. a.: "Det for alvor beskæmmende ligger i, at

det ikke synes at være gaaet op for ret mange Kristne, at det egentlige Problem er den enkeltes Deltagelse i Krig eller hans Ikke-Deltagelse. En kristelig Strike overfor Krigen og alt, hvad dens er. - Jeg gad vide, hvor mange af de krigsførende Kristne der for Guds Ansigt har overvejet, om ikke dette netop var deres Pligt. Man har hæftet sig ved Biting, og ikke haft mod til at se Sagen lige ind i Øjnene (s. 14).

Det var dog ikke alle pacifister der var enige med Tolstoj. Lederen af Det tyske Fredsselskab, Alfred Herman Fried kritiserede i en nekrolog over Tolstoj i tidsskriftet Friedens-Warte, hans accept af den kristne etik og hans misforståede opfattelse af, at "ved en praktisk gennemførelse af kristendommen er muligt at overvinde fjendskabet mellem nationerne". For Fried var Tolstoj og kvækerne romantikere og utopister, uden forbindelse med virkeligheden.

Også ikke pacifister var imod Tolstojs lære. Lenin udtalte sig i 1908 imod Tolstojs ikkevoldsfilosofi som Lenin dengang mente, ville undergrave den væbnede kamp for revolutionen¹.

Den senere stadsingeniør i København Oluf Forchhammer, skriver en af de første borlige skrifter om militærnægtelse på dansk: "Jeg nægter" i 1909. I denne pjece bruger han bjergprædikenen som afsæt for sine begrundelser for at være militærnægter, idet han konkluderer, at "Krig er en Forbrydelse".

Emil Dehn var en af de danske pacifister som blev påvirket af Tolstoj. Dehn forlod et vellønnet arbejde som fuldmægtig i Overformynderiet for helt at arbejde for fredssagen. Han var medlem af Dansk Fredsforening, Danske Akademikeres Fredsforening og en lang række andre fredsforeninger. Indtil sin død i 1971 udgav han det totalpacifistiske tidsskrift Morgenrøden. Dehn oversatte et par af Tolstojs pjecer til dansk fra engelsk.

Fredsdebatten i middelalderen

Det 17. århundredes Europa prægedes af dannelsen af en række nye nationalstater, som sloges om overherredømmet. Specielt 30 årskrigen (1618-1648) lagde centrale dele af Europa øde. Derfor begyndte en række filosoffer i Holland, Tyskland og Frankrig at beskæftige sig med spørgsmålet om krig og fred. Hollænderen Erasmus af Rotterdam anlagde en religiøst begrundet kritik af krigene og en anden hollænder Hugo Grotius lagde grunden til international lov med sine bøger om havens frihed, *Mare Liberum* 1609 og *Loven om krig og fred, De Jure Belli et Pacis* 1625. Den engelske kvæker William Penn foreslog i et essay: *Essay towards the Present and Future Peace of Europe* fra 1693, at der dels skulle grundlægges et europæisk parlament og at stridigheder mellem nationerne skulle henvises til en voldgiftret. Den franske abbed Charels Saint-Pierre fremsætter i 1712 et forslag til et alliancesystem mellem de kristne stater og forslag om en international domstol i bogen *Mémoires pour rendre la paix perpétuelle en Europe*. Saint-Pierres bog blev først kendt da Jean Jaques Rousseau i 1761 genudsender bogen på engelsk, tysk og fransk med en rosende omtale. Senere, i 1795, skrev den tyske filosof Immanuel Kant: *Zum ewige Frieden, Om den evige fred*, hvori han forslår oprettelsen af et forbund af frie stater forenet ved en antikrigspagt. Krig er fuldstændig fornuftstridig, mente han, og kun en international regering kan hindre den.

Når der kunne komme krige var det bl.a. fordi nogle fyrster og regenter misbrugte deres magt.

Magt

"Hverken Vaaben eller Soldater til Hest eller til Fods beskytter Tyrannerne; men (man skulde ikke tro det) 3 eller 4 Mennesker holder Tyrannen oppe og holder Landet i Slaveri under ham. Tyrannens nærmeste Kreds har altid bestaaet af 5 eller 6. Enten tilsniger disse Folk sig selv hans fortroelighed eller bliver valgte af ham til at være med i hans Grusomheder, at være hans Kammerater ved Fornøjelser, Ledere af hans Underholdning og medskyldige i hans Røverier. Disse seks har 600 i deres Magt, hvis Forhold til de 6 er et lignende som de 6 til Tyrannen. De 600 har 6000 under sig, som de har udnævnt til at styre Provinser og til at forvalte Pengesager, at de skal tjene dem i deres Begærlighed og Grusomhed. Disse følges af et endnu større Slægt; og enhver som vil udrede det Net vil sé, at ikke alene de 6000, men 100.000'er og Milioner på denne maade er lænkede til Tyrannen. - Saaledes mangfoldiggøres Tilknytningerne, som alle er en støtte for Tyraniet. Og alle, som indtager disse Stillingen finder, at Tyraniet er i deres Interesse, og ved denne interesse er de knyttede til Tyrannen; og de, for hvem Tyraniet er fordelagtigt, bliver næsten lige saa mange som de, der ønsker Frihed".

Det vil med andre ord sige, at herskerne er afhængige af embedsmændene, dommerne, juristerne, politifolkene, soldaterne, våbenleverandørerne osv., for at bevare deres magt.

Denne analyse af magtens væsen stammer oprindeligt fra den unge franske romersk-katolske dommer Etienne de la Boétie (1530-63) som i 1576, posthumt fik udgivet et essay, *De la servitude volontaire ou Le contr'un*.

Artiklen, som er skrevet i 1548, kaldes også *Discours de la servitude volontaire* eller *Frivilligt Slaveri*, og er nu regnet som en klassiker i ikkevoldslitteraturen. Det findes oversat til engelsk i en bog som hedder *Anti-Dictator*, udgivet af Columbia University Press i 1942.

Essayet er en kritik af Machiavellis *Il Principe*, Fyrsten. Fyrsten som var udkommet i 1513, handler om, hvorledes enevældige regenter bevarer deres magt.

Magtanvendelse er således beroende på undersåtternes afhængighed af og vilje til at adlyde deres herrer. Hvis undersåtterene af en eller anden grund ikke ønsker og være afhængige og ikke mere vil lystre deres hersker, er der ingen magt eller trussel om magtanvendelse, der kan få dem til det, er det Tolstojs tese i *Kristi Lære* og *Kirkens Lære*. Tolstoj bruger

---

¹Lenin, V.: *Religionen*. - Oslo: Frams Forlag, 1932. s. 43-47.

indholdet af Boéties essay i bogen *Kristi Lære og Kirkens Lære* og citerer desuden i 1909 et afsnit fra det i *Magtens Lov og Kærlighedens Lov*.

Man kan argumentere for, at så længe der har eksisteret myndigheder, har der været personer som ikke har rettet sig efter dem. Været civilt ulydige.

Filosoffen Thomas Hobbes mente, at de enevældige styre var retfærdiggjorte ved deres opretholdelse af lov og orden og fordømte på det kraaftigste opsætlighed imod forsynets jordiske repræsentanter. Herimod indvendte John Locke, at samfundskontrakten mellem de styrende og de styrede ikke undtagelsesfrit er på de styrendes side. Hvis styret tenderer mod tyrani, hvis det truer borgerens liv og ejendom, da har borgeren ret til oprør. Den engelske anarkist William Godwin, anarkismens fader, mente, at staten var voldelig i sit væsen. I "Enquiry concerning political justice", fra 1793, skriver Godwin, at "enhver regering er et tyranni, idet den griber ind i menneskernes individuelle måde at dømmes og handle på. Da Godwin går ud fra, at mennesket er bedre jo friere dets individualitet får lov til at udvikle sig, kommer han til den konklusion, at alle regeringer er et onde, og at deres afskaffelse er et ønskeligt mål. Også ejendom må, for så vidt den bidrager til at nogen kan leve på andres bekostning, ligesom regeringerne afskaffes; bare for så vidt den sikrer den enkeltes uafhængighed, bør den bibeholdes².

Kvækeren Jonathan Dymond skriver i 1824 en bog om pacifisme som i skrivende stund kun kendes i en fransk tekst. Det kan være denne som i USA udkom under titlen: *Inquiry into the Accordancy of War*, hvori han mildt, men bestemt nægter militærtjeneste. "Hvis nogen skulle spørge om betydningen af ordene "dem som modsætter (resisteth) magten, modsætter Guds salvelse", svarer vi, at det henviser til aktiv modstand; passiv modstand, eller ikke lydighed praktiserede apostlene selv"³. Der er endnu en kilde: Martin Luther som skulle have anvendt udtrykket civil ulydighed allerede i det 16. århundrede.

William Lloyd Garrison

Borgerrettighedsforkæmperen, bogtrykkeren og bladudgiveren William Lloyd Garrison (født 10. december 1805, død 1879) fra Boston var en pioner inden for sociale bevægelser. Han fungerede inden for antislaveribevægelsen frem til 1865, for afholdsbevægelsen, for kvindernes frigørelse og inden for fredssagen og mere end nogen anden var Garrison den som populariserede den tidlige udgave af begrebet civil ulydighed, non-resistance.

I 1832 grundlægges organisationen American Anti-Slavery Society og Garrison grundlægger ugeavisen *Liberator*.

Den amerikanske filosof Ralf Waldo Emerson (1803-1882) anvendte dele af Boéties essay i en tale, *War*, i 1838, som var en af inspirationerne for, at William Lloyd Garrison grundlagde *New England Non-Resistance Society* samme år.

I essayet beskæftiger Emerson sig med vilkårene for fredsarbejde. Han skriver, at fredsarbejde ikke er for kujoner.

New England Non-Resistance Society

Den 30. maj 1838 holder en række fredsvener et møde i Boston med den kendte pacifist William Ladd som mødeleder. På mødet blev der nedsat en arbejdsgruppe, bestående af Samuel J. May, Henry C. Write, Georg Trask, Edmund Quincy, og Amasa Walker som skulle sammenkalde en efterfølgende fredskongres, med det formål at have en "åben og omfattende diskussion af fredsprincippet og midlerne, hvormed denne hellige sag bedst kan fremmes" (s. 389).

I 1838 grundlægger Garrison derfor fredsgruppen, *New England Non-Resistance Society* under en fredskonference som finder sted i dagene fra 18.-20. september 1838 i Marlboro' Chabel i Boston.

Når Garrison kastede sig over fredskampen var det en udløber af kampen for negernes frigørelse, kampen for religiøs frigørelse og kampen for kvindernes frigørelse.

Et lille års tid i forvejen, den 7. november 1837, var præsten E. P. Lovejoy blevet dræbt i Boston af slavetilhængere som var utilfredse med, hvad der blev skrevet om frigørelsesbestræbelserne. Derfor forsøgte de at sabotere et trykkeri, og under en demonstration blev præsten skudt. I forbindelse med drabet skriver Garrison bl.a: "Kristne kan ikke retfærdiggøre en borgerlig regering - en regering som opretholdes med militær magt" (s. 332). I et senere brev til kvækeren Edvard Davis, skriver han: "Hvis vi havde tyet til vold i stedet for argumenter, apeller og irettesættelser; i bestræbelserne på at fjerne vores farvede landsmænds lænker; hvis vi havde opmuntret slaverne til oprør og forsikret dem om deres rettigheder i alle farer; hvis vi havde vist dem Washington and Lafayettes eksempler, hvem kunne så gå i rette med os? Helt sikkert ingen af dem som taler jublende om Bunker Hill [ved Charlston Mass., hvor det første slag i den amerikanske revolution stod den 17. 7. 1775 HT]; ikke dem som tror, at det er gloværdigt at dø på slagmarken for friheden. Men lovet være Herren, vores våben er ikke kødelige, men åndelige" (s. 334).

Garrison kom til fredsmødet uden det store kendskab til fredssagen, men var fuld af fortrøstning om, at der ville være nok talere på mødet som vidste, hvad de talte om, skriver han i et brev til Samuel J. May: "Vi vil formodentlig helle ikke få vanskeligheder med at få størsteparten af mødedeltagerne til at fordømme det nuværende militærsystem og dets latterlige og ødelæggende følgesvende. Jeg formoder, at de også vil fordømme alle krige, både defensive og offensive. De vil ikke være enige i menneskelivets forbud mod vold. Men få vil være rede til at acceptere, at kristendommen forbyder anvendelsen af fysisk magt til at straffe lovovertrædere; og intet andet står så klart for mig".

---

²Citeret efter Arbejdernes leksikon, Anerkisme.

³Citeret fra *Instead of Violence : writings by the great advocates of peace and nonviolence throughout history* / redigeret af Arthur og Lila Weinberg. - Boston : Beacon Press, 1963 s. 399-400.

Fredsmødet

En del af de 150 (s. 395) mødedeltagere kom fra antislaveribevægelsen og fra kvækerne. Allerede under navneopråbet er der problemer. Garrison mener, at man skal lade kvinderne tale i forsamlingen. Ti til tolv (s. 395) modstandere af kvindernes frigørelse, både præster og lægfolk forlangte, at deres navne blev slettet fra deltagerlisten, fordi kvinderne havde taleret på mødet, hvilket imødekommes (s. 390 ff).

Resolutionsteksten er under heftig debat på bødets. Både præsten Powers og lægen Dr. Follen var imod resolutionen, idet de mente, at en kristen havde ret til at forsvare sig selv med vold. Garrison skrev resolutionen og formålsparagraffen, "Declaration of Sentiments", der meget overraskende for Garrison, vedtages af et stort flertal og som offentliggøres første gang i *The Liberator* 28. august 1838.

Måned senere, den 20. september 1838, grundlægges *New England Non-Resistance Society*, hvis medlemmer kom til at bestå af folk fra antislaveribevægelsen med *Effingham L. Capron* som præsident.

[Kilde: *The Letters of William Lloyd Garrison vol. 2: A house dividing against itself 1836-1840* / edited by *Louis Ruchames*. -Cambridge, Massachusetts, *The Belknap Press of Harvard University Press*, 1971. - 770 s.]

Tolstoj får, efter han havde skrevet *Hvori Bestaar min Tro*, en biografi over Garrison. I mellemtiden hørte en anden amerikaner, *Henry David Thoreau* (1817-62), om *Boéties* essay, formodentlig via *Emerson*, og anvendte i 1848 sit berømte essay begrebet *non resistance*⁴. *Thoreaus* oprindelige titel er et ordspil, der refererer til den engelske moralist *William Paley* (1743-1815) værk "*Duty of Submission to civil government*".

Thoreau var meget inspireret af *Emerson*. Når *Thoreau* starter sit essay med sætningen: "Helt og fuldt anerkender jeg det ord: Bedst er det styre, som regerer mindst", så er her igen tale om et lån fra *Emersons* essay: "Politik", hvori han bl. a. skriver: "Deraf følger, at jo mindre Regering vi har, des bedre - des færre Love og des mindre betroet Magt. Modgiften mod dette misbrug af formel Regering er den personlige Karakters Indflydelse"⁵.

Spørgsmålet er så, om det er *Thoreau* selv der udvikler begrebet "civil ulydighed" eller det er senere generationers civil ulydighedstilhængere, for den engelske originaltitel på *Thoreaus* berømte essay, som langt senere blev betitlet "*On the Duty of Civil Disobedience*", er: "*Resistance to Civil Government : (A lecture delivered in 1847?)"* - skal formodentligt være 1848). - Boston, MA. : *Aesthetic Papers ... etc.*, 1849. Og ikke nok med det. Foredraget, som blev holdt i februar 1848 originaltitel, er: "*The Rights and Duties of the Individual in Relation to Government*", fremgår det af *Gene Sharps* forord til *On the duty of civil disobedience*, *Housemans* 1963. s. 2. *Thoreau* bruger ikke nogen steder i sit essay ordene civil disobedience.

Thoreau kan med andre ord lige så godt også have kendt til *Garrisons* forsøg på at udbrede kendskabet til *non resistance* og springet fra *non resistance*, via *resistance to civil government*, til *civil disobedience* er ikke så langt.

Der er en del anarki i dette her.

Anarkister er for langt størstedelens vedkommende ikkevoldelige, fordi magtbesiddelse beror nu engang trods alt, på kontrollen over embedsmændene og militærapparatet. Den hollandske anarkist *Domina Nieuwenhuis*, som også havde læst *Boétie*, var af den opfattelse, at "et folk i uniform er deres egen tyrann".

Tolstoj-tilhængere

Anarkistiske pacifister, som byggede på *Tolstojis* ideer, fandtes der i Holland, Storbritanien og i USA, allerede mens *Tolstoj* levede. Ikke kun anarkister og pacifister lod sig inspirere af *Tolstoj*. Der blev også oprettet forskellige kirkesamfund.

Storbritanien

I maj 1894 grundlægger *John Coleman Kenworthy*: *The Brotherhood Church* i *Croydon*. Et par år senere grundlægger medlemmer af dette kirkesamfund et *Tolstoj-kollektiv* i *Purleigh*. I 1897 grundlægger *The Brotherhood Church*, *The Brotherhood Workshop* i *Leeds*, der som et af sine medlemmer får *Wilfried Willock* (1879-1972), som efter første verdenskrig er med til at grundlægge *Det internationale Forsoningsforbund*.

USA

Her grundlægges *Tucton House-projectet* i byen *Christchurch* i *Hampshire* af en række *Tolstoj-tilhængere*, hvoraf kan nævnes en af *Tolstojis* sekretærer *Vladimir Tchertkov*, der var emigreret til USA fra Rusland på grund af forfølgelse. *Tucton House* grundlagde forlaget *The Free Age Press* og skrev i deres udgivelser, "No rights reserved". Man udsendte mange af *Tolstojis* bøger i engelske billigbogsudgaver. Desuden trykte og smuglede man russiske *Tolstoj-bøger* til Rusland.

---

⁴Dette afsnit bygger delvist på: *Bart de Ligt: The conquest of violence*, 1938 s. 103 og s. 105. Den amerikanske ikkevoldseksperter *Gene Sharp* skriver i *Power and Struggle* fra 1973, at: "The influence [from *Boétie*] on *Thoreau*, however, I have not seen documented, although it is frequently stated to have been the case, However, the close friendship between *Emerson* and *Thoreau* and the certainty of *Emerson's* familiarity with the essay makes it almost without doubt that *Thoreau* also knew about it (s. 60-61).

⁵*Emerson, Ralph: Essays* bd 2. s. 35. *Martins forlag*, 1920.

I Europa uddøde tolstøjgrupperne efter anden verdenskrig, men i USA fortsatte den romersk-katolske gruppe tolstøjgruppe med tilknytning til tidsskriftet Catholic Worker.

Og under alle omstændigheder: Hvis man vil fjerne det nederste led i en voldelig magtstruktur, er det bedste man kan gøre, efter Tolstojs mening, være at blive militærnægter for internationale forhandlinger om nedrustning fører ikke til målet, som han skrev i et brev til en svensk fredsgruppe i 1899. Al fredsarbejde begynder således med militærnægtelse.

Sagtmodighedslæren og civil ulydighed

Begrebet sagtmodighedslære, med andre ord Non Resistance, i Kristi Lære og Kirkens Lære er uden tvivl den første danske beskrivelse af det vi i dag kalder civil ulydighed, der kommer fra det amerikanske ord, civil disobedience, som ordret betyder civil ulydighed [mod vold]. Tolstoj er således en af de første som advokerer for anvendelsen af civil ulydighed, uden at kende selve begrebet.

Sagtmodighedslæren og Non Resistance udgangspunkt er først og fremmest Bjergprædikenen, hvori der i den engelske bibel står: ... "That ye Resist no evil" ... kædet sammen resten af bjergprædikenen, specielt ordene "dømmer ikke og sværger ikke" og med Boéties essay om magtens struktur. Derfor kan den tidlige non resistance defineres til at indeholde følgende: På det helt overordnede plan er non resistance den enkelte borgers samvittighedsfulde modstand mod vold under enhver form, hvad enten den kom fra andre borgere eller staten.

På lavere niveau indebærer non resistance for de sagtmodige modstand mod deltagelse i domstolsvirksomhed, herunder modstand mod dødsstraf og alle andre former for straffe, nægtelse af at deltage i valg og politiske partiers virksomhed, ikke modtage ansættelse i den offentlige forvaltning osv., samt modstand mod militærtjeneste, våbenproduktion osv. På det personlige plan skulle den sagtmodige lade sig uddanne som bonde eller håndværker. Man skulle nægte at aftjene værnepligt og man skulle desuden nægte at betale skat til militærapparatet.

Ikkevold

Tolstojs idéer og publikationer om sagtmodighedslæren fik meget stor betydning for udbredelsen af kendskabet til ikkevold som er en del af civil ulydighed. Den unge lovende indiske sagfører Mohandas Gandhi hører for første gang om Tolstoj omkring 1893-1894, da han i Sydafrika er ved at føre en sag om racediskriminering for en inder. Den unge Gandhi er inde i en religiøs krise, og i hans erindringer: "Mine forsøg med Sandheden", skriver han s. 276, at "Tolstoys 'Guds rige er inden i Eder' [The Kingdom of God is Within You - den engelske titel til Kristi Lære og Kirkens Lære] overvældede mig og efterlod et varigt indtryk hos mig. Overfor den uafhængige tænkning, dybe moral og sandhed i denne bog, synes alle de bøger, Mr. Coates [?] havde givet mig, at blegne bort i ubetydelighed".

Gandhi fortsætter i den følgende tid med at læse Tolstoj: "Desuden studerede jeg Tolstoys bøger mere indgående. Evangelierne kort fortalt: Hvad skal vi gøre? og andre bøger gjorde et dybt indtryk paa mig. Jeg begyndte mere og mere at forstaa alkærlighedens uendelige kræfter. s. 317.

Den gamle Tolstoj havde stor betydning for den unge Gandhi.

Gandhi anbefaler de andre indere i Sydafrika at læse Tolstoj. Hans brev med anbefalingerne af Tolstojs Kristi Lære og Kirkens Lære blev dublikeret og sendt til flere personer⁶.

Da Gandhi grundlægger sit andet kollektiv i Sydafrika i 1910, kaldes det, Tolstoys Farm.

Man kan sige, at den unge Gandhi fortsatte i Sydafrika og senere i Indien, hvor den gamle Tolstoj slap og det mere end på en måde. Hvor Tolstoj og de tidlige civil ulydighedsfilosoffer talte om den enkelte persons ulydighed mod staten og specielt militæret, organiserede Gandhi den enkeltes civile ulydighed i en massebevægelse.

En række vestlige, pacifistisk orienterede journalister og forfattere arbejdede i mellemkrigsårene med at formidle kendskabet til Gandhis civile ulydighed som også førte til en forøget interesse for den civile ulydigheds historie.

Den franske forfatter Romain Rolland skrev nogle meget roste og publiserede biografier over Tolstoj og Gandhi.

Hollænderen Bartholomeus (på engelsk Bart) de Ligt (1883-1938) var en flittig forfatter. Han skrev bl. a. bøgerne: Pour vaincre sans violence : Réflexions sur la guerre et la révolution og The Conquest of Violence : An Essay on War and Revolution.

Journalisten og pacifisten Ellen Hørup (1871-1953) var stifter af foreningen og tidsskriftet Indiens Venner i København i 1930 og medstifter af The International Committee for India i Genève i 1932.

De tre kendte hinanden, da Bart de Ligt og Ellen Hørup boede i Genève.

Alle tre arbejdede, ud fra bl.a. deres kendskab til Tolstojs pacifisme med at udbrede ideen om ikkevold som et politisk kampmiddel, ved at skrive om eller formidle information om ikkevold til andre i og uden for fredsbevægelsernes rækker. I Danmark resulterede den store interesse for ikkevold sig bl. a. i udgivelsen af ikkevoldsklassikeren: Kamp uden Vaaben i 1936.

Fredslitteratur i Danmark

---

⁶Fisher, Louis: The Life of Mahatma Gandhi, New York, 1950 s. 93.

Hvori bestaar min Tro er ikke den første pacifistiske bog på dansk. Der var tidligere kommet enkelte værker så som Erasmus af Rotterdams, "Skøn er krigen for den uerfarne"; og "Een christelig og nyttig bog om kongers, fursters riigts landes oc stoeders regimente digthighed ... och kaldet en christen fyrstis underwiisning och laere", Roskilde 1534; og Emanuel Kants "Den evige fred" 1796. Tidligere i 1738 udkommer Robert Barckleys, fra latin oversatte: "Forsvar for den Sande Christelige Theologi" i London. G. Euchel udsender i 1815: "Til evig Fred" i København. C. F. von Schmidt-Phiseldek udsender i 1821, "Der europ. Bund", ligeledes i København. H. Bjerregaard udgiver i 1840: "Er den evige Fred en saadan Chimaere", i Randers og i 1847 udsender Bjerregaard: "Er ikke en profetisk spaadom gaaet i opfyldelse?" V. C. E. Børgesen publicerer: "Krig, civilisationens, humanitetens etc. fjende" i 1849 i København.

Manglen på tidlig dansksproget litteratur om fred, betyder ikke nødvendigvis, at danskerne har været uvidende om begrebet fred. De kan have læst fremmedsprogede værker om emnet.

Tolstojs Hvori bestaar min Tro og specielt det efterfølgende bind Kristi Lære og Kirkens Lære er alene ved deres fysiske størrelse, de første store konsekventpacifistiske bøger på dansk. Hvor Immanuel Kant tidligere i Den evige Fred havde argumenteret for, at for at etablere en blivende fred, måtte man afskaffe krigsforberedelser, erklærede Tolstoj sig enig i dette, men tilføjer, at afskaffelsen af krigsforberedelser indbefatter, at værnetvangen - af nogle kaldet værnepligt - afskaffes.

Kristi Lære og Kirkens Lære er, så vidt jeg er orienteret, den først udgivne bog i Danmark som beskæftiger sig med emnerne pacifisme, civil ulydighed og militærnægtelse.

Der var, da Tolstojs bøger udkom, kun en fredsgruppe i Danmark, Dansk Fredsforening som blev grundlagt af venstrepolitikeren og nobelfredsprismodtageren Frederik Bajer, i 1882. Den østriske forfatter Bertha von Suttners bestseller, antikrigsromanen Ned med Vaabnene var udkommet som avisføljetong på dansk i 1892. Specielt denne roman var med til at øge den folkelige interesse for fredsarbejdet i årene omkring århundredskiftet, hvor pacifismen og militærnægterspørgsmålet bliver taget op i forskellige religiøse og politiske kredse rundt omkring som eksempelvis Socialdemokratisk Ungdomsforbund, hvilket senere førte til dannelsen af den første militærnægterorganisation i Danmark: Foreningen for Konsekvente Antimilitarister som blev grundlagt i 1915.

Tolstojs pacifistiske værker blev publiceret fra midten af 1880'erne og frem til hans død i 1910. I 1907 fængsles medlemmer af det svenske Socialistiska Ungdomsforbundet efter at de havde nedsat en militäragitationskomite som havde udgivet en pjece af Tolstoj: Tänk först - handla sedan. Pjecen som vagte bestyrelse hos de svenske myndigheder havde allerede i 1903 været trykt i tidsskriftet Brand⁷.

Der dukkede små organisationer op i USA, som ville fremme kendskabet til Tolstojs ideer og en af de mange som blev meget inspireret af Tolstoj var socialreformatoren og den senere nobelfredsprismodtager Jane Addams. Jane Addams var senere under første verdenskrig med til at etablere Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed. Af andre tidlige amerikanske tolstoj-tilhængere kan nævnes den senere amerikanske udenrigsminister William Jennings Bryan og advokaten Clarence Darrow. Bryan gik af som udenrigsminister i 1915 på grund af landets voksende engagement i første verdenskrig⁸.

War Resisters' International udsender i slutningen af tyverne en pjece med udvalgte citater af Tolstoj. Det blev en af det nystartede forbund Aldrig mere Krigs første udgivelser. I WRI beundrer mange medlemmer Tolstoj. Foreningens sekretærer H. Runham Brown og Martha Steinitz skriver i forordet til Magtanvendelse, Krig og Revolution, at:

"Krigsmodstanderens internationale Forbund (WRI) skylder ikke nogle enkle Førerspersonligheder, men hvert enkelt Medlems Ansvarsbevidsthed sin eksistens og Liv. Trods dette er Leo Tolstojs Virken og Personlighed af største Betydning for vor Bevægelse. Mange af vor Grupper ser i ham deres Fører".

Men...

"Ikke alle. Og ikke med alle de følgende Udtalelser erklærer vi os enige; men ud fra hvert eneste Ord taler ubøjeligt Mod, ubegrænset Sandhedstrang og uendelig Menneskekærlighed. Hans Maal er vor Maal, og selv om vor Veje ikke altid er de samme som hans, vil vi ikke nogensinde kunne finde Handlingsmotiver, der har større Styrke end Dem, der var Drivfjedren i hans Virksomhed".

I Rusland blev der, allerede mens Tolstoj levede, oprettet adskillige pacifistiske og anarkistiske Tolstojsamfund med tusindvis af medlemmer. Da Tolstoj ikke kunne rammes af de russiske myndigheder på grund af hans internationale berømmelse, søgte myndighederne at ramme hans tilhængere. Eksempelvis måtte hans medarbejder Vladimir Tchertkoff gå i eksil, efter at Tolstoj støttede Dukkobosernes militærnægtelse. Den kristne sekt Dukkoboserne i Kaukasus, protesterede i 1895 mod indførslen af almindelig værnepligt i staten. Som en følge deraf blev Dukkoboserne mishandlet, fængslet og tvangsforflyttet. Dukkobosernes mishandling er beskrevet af Vladimir Tchertkoff i bogen: Aandens Stridsmænd, Kristiania, Edv. Magnussens forlag, 1897-98. Tolstoj foreslog, ifølge Fredsbladet 1998 nr 2 s. 12, at Dukkoboserne fik Nobels fredspris, allerede inden den var stiftet, hvilket ikke blev til noget, fordi Nobels arvinger dengang stridte om testamentets gyldighed. I stedet for skrev Leo Tolstoj romanen "Opstandelse", dansk udgave i Politikken 1899 - som han mod sædvane tog honorar for. Honoraret for romanen blev anvendt til at betale

⁷Fernström, Kurt: Ungsocialismen. Stockholm, 1950. s. 172-173.

⁸The Power of the people : Active Nonviolence in the United States, Philadelphia, 1978 s. 37.

Dukkobosernes emigration til Canada. Under anden verdenskrig accepterede de canadiske myndigheder Dukkobosernes militærnægtelse, men de overlevede ikke McCartyismen under den kolde krig.

De russiske Tolstoj-samfund overlevede den russiske revolution i 1917, men ikke Stalins indførelse af almindelig værnevæbning i Sovjetunionen i 1936. De levede meget primitivt og efterhånden flyttede de længere og længere mod øst indtil de kom til den kinesiske grænse.

Hvori bestaar min Tro er skrevet på russisk i 1884 og blev straks forbudt i Rusland selv om Hvori bestaar min Tro blev trykt i 30 eksemplarer på russisk. Oplagsstørrelsen som censuren tillod. Den blev imidlertid oversat til en lang række sprog og udgivet i mange lande, selv illegalt i zar-tidens feudale og eneældige Rusland.

Vegetarismen

Den russiske tolstojtilhænger Tjertkov skriver en pjese: Du skal ikke dræbe, hvori han argumenterer for at man "ikke må dræbe nogen eller noget, hverken en gal hund eller en slange, som vil bide ens barn eller en skurk som vil voldtage ens datter - Gud styrer som han ved bedst".

Mådehold

Flere af Tolstojs værker handler specielt om mådehold, forskellige rusgifte og deres politiske betydning. I "Det første Skridt : Skildringer og Betragtninger", dansk udgave 1893, er der et kapitel, med titlen: Hvorfor bedøve Folk deres Sandser? Tolstoj mener, at når der anvendes spirituøse nydelsesmidler og røgvarer er det ikke på grund af smagen, Fornøjeligheden eller behageligheden, som er forbundet med disse sager, men ene og alene i trangen til at døve samvittighedens stemme. s. 120. Tobakken er, for Tolstoj, en tidsrøver.

Naturistbevægelsen

Forskellige afholdsbevægelser havde i Tolstoj et forbillede. Således beretter den franske formand og stifter af Trait d' Union, J. C. Demarquette, i Axel Pilles tidsskrift Nye Veje, nr. 3. 1927, s. 27-28, at, formålet med foreningen var, helbredelsen af den menneskelige kultur ved hjælp af naturen. Foreningen blev oprettet i 1911, året efter Tolstojs død, "Vor Udvikling er foregaaet i to Faser. I den første, før Krigen, har vi især beskæftiget os med at virkliggøre en Forbindelse mellem alle Metoder, der vedrører den personlige Hygiejne, Vegetarismen, Antialkohol- og Antitobaksbevægelsen, Legmeskultur, Solbade, Fodture, Løje etc. Vi kaldte denne Samvirken "Naturisme", et Ord der svarer til det tyske "Lebensreform". Vi var paa det Tidspunkt omtrent lig med de tyske Wandervogel, hvis Eksistens vi ikke kendte, men vi var langt færre, eftersom vort Antal ikke overskred Hundrede".

"Siden Krigen er vi traadt ind i en anden Fase af vor Udvikling. Vi er nu af den mening, at legemlig Sundhed er uden Betydning, hvis ikke den er Optagten til Aandens Sundhed"... Af den Grund lægger vi, idet vi stadig agiterer for Vegetarisme, Afholdenhed og en ren og stærk Levemåde, særlig vægt paa Pacifismen, paa Bekæmpelsen af Aarsager til Krig mellem Nationer og Klasser".

"Naturisterne er, idet de afgjort er modstandere af Vold i Lighed med Tanker hos Gandhi, Tolstoj, Gleizés, Rousseau, Kristus og Buddha, i Grunden de mest radikale Revolutionære. Ved at spise grønsager, drikke Vand og ved at gaa ud og nyde Livet i Skoven, som giver os Sundhed og Fred i Sindet, forbereder vi et bedre Samfunds komme og Idealet af Menneskeheden".

Den danske udgave af Hvori bestaar min Tro mangler desværre oplysninger om, hvilket sprog bogen er oversat fra. Det er ikke helt uvæsentligt om bogen er oversat fra engelsk eller russisk. Kristi Lære og Kirkens Lære er oversat fra russisk. Da jeg desværre ikke er russiskkyndig, kan jeg ikke vurdere oversættelserne efter fortjeneste, men jeg har i al fald bemærket mig, at et par amerikanske navne og bogtitler er forkerte eller mangelfulde.

Kristi Lære og Kirkens Lære kan ikke have haft den store udbredelse i Danmark, hvis man skal dømme ud fra folks kendskab til den. I kildelisten til Magtanvendelse, Krig og Revolution er flere af Tolstojs til dansk oversatte værker nævnt, men ikke Kristi Lære og Kirkens Lære, der omtales med den engelske titel: Guds Rige er hos Eder. I Stefan Sweigs lille udvalg af Tolstoj tekster, der udkom på dansk i 1939, omtales Kristi Lære og Kirkens Lære ligeledes som Guds Rige er i os selv.

Tolstojs to bøger er, så vidt jeg kan bedømme det, overhovedet ikke omtalt i Dansk Fredsforenings tidsskrift Freds-Bladet i perioden 1894-1900. Der er en artikelseerie af en G. Kemp om Krigen i den moderne skønlitteratur, hvor flere af Tolstojs romaner er omtalt, men altså ikke Hvori bestaar min Tro og Kristi Lære og Kirkens Lære. Samme G. Kemp skriver i Freds-Bladet en artikel: "De ældste kristnes Tanker om Krig", i 1898 nr. 6 s. 44-45, som omtaler en del af de pacifistisk orienterede kirkefædre, Tolstoj anvender, men artiklen bygger på tidsskriftet: "The Messiah's Kingdom", februar 1895 og ikke på Tolstojs bøger. "The Messiah's Kingdom", var siden 1889 udgivet i London af den kristne fredsgruppe, The Christian Union for Promoting international concord.

Den norske socialøkonom Johan Vogt (1900-1991) skriver i: "Skrifter i Utvalg", fra 1980, at "Rusland var min ungdoms eventyrland. Jeg var hva man kaller "Russland-romantiker" allerede før den russiske revolusjon i året 1917. Det var noen skrifte av Leo Tolstoj som hadde betatt mig, og som fikk mig til å følge begivenheterne i dette landet med en særlig oppmerksomhet". (s. 405-406) Desværre skriver Vogt ikke, hvad det var for skrifter som vakte hans ruslandsinteresse.

En anden ting er det gammeldags sprogbrug i bøgerne. Sproganvendelsen i de to værker er forskellig, Hvori Bestaar min Tro virker mere gammeldags end Kristi Lære og Kirkens Lære, men det gammeldags sprogbrug må man leve med, da

---

¹Her citret fra Ivan Nasjvins svenske udgave af Cor Ardens s. 183-184.

der ikke har været mulighed for at få værkerne nyoversat. Og værkerne ville i givet fald være formidlet til en helt anden pris end den nuværende.

Bøgerne er indscannet "som de er" og der er ikke forandret noget i hverken den danske eller i den udenlandske tekst.

Teksten er scannet ind side for side og linje for linje, men teksten er ikke justeret og der er ikke foretaget indryk ved begyndelsen af nye afsnit.

På grund af nogle græske gloser, har det været nødvendigt at overføre filerne fra Write til WordPerfect, da det er det eneste tekstbehandlingsprogram jeg har, der kan skrive græske bogstaver. Hvis bøgerne skal udskrives korrekt, kræver det derfor, at man har et program som kan skrive de græske bogstaver. Jeg er ikke græsk-kyndig og er ikke sikker på, at de græske bogstaver i *Hvori Bestaar min Tro* er skrevet korrekt ind, da WordPerfects græske alfabet tilsyneladende ikke helt stemmer overens med det som står i bøgerne, men jeg hører gerne fra læserne og retter eventuelle fejl som måtte have sneget sig ind. Kommentarer til værkerne og indledningen ses også gerne.

Enkelte typografiske fejl, specielt i *Hvori bestaar min Tro?*, er rettet. Det drejer sig om et par omvendte bogstaver og et par regulære stavfejl. Noter fra forfatteren og oversætteren er markeret på samme måde som i de papirbaserede udgaver. Mine egne noter og henvisninger er skrevet i WordPerfects noteapparat.

Mine egne kommentarer, der som regel er faktanoter, er indsat i WordPerfects noteapparat.

Holger Terp er bibliotekar og medlem af Aldrig mere Krigs hovedbestyrelse.

Hvori bestaar min tro?

Studie

Grev Léo Tolstoj

Paa Dansk ved J. Gøtzsche

Kjøbenhavn

Andreas Schous Forlag

1889

Indscannet af Holger Terp 1996.

Hele teksten er identisk med originalmanuskriptet, bortset fra enkelte typografiske fejl, og justering af teksten. Satsfejl er markeret med en skarp parentes.

Mellemrum mellem tegn : ; dette ; er fjernet konsekvent i hele teksten. Fodnoter er forfatterens. Nummererede noter af Holger Terp.

Side 1-60 af 241.

Indholdsfortegnelse.

	side
Indledning	1
I	4
Hvorledes Forfatteren blev troende	
II	16
Fortsættelse - En af Kirkens Lærdomme upaa- virket Opfattelse godtgjør, at Hovedlæren i Bjerg- prædikenen er Budet: "Sætter Eder ikke imod det Onde." - Samfundet staar i Strid med dette Bud.	
III	24
Samfundet tvinger den enkelte til at gaa i Krig og afsige Domme. - Kristus forkaster Krig og Retter- gang. - Hvorledes forholdt Apostlene og Kirke- fædrene sig til Domstolene? - Kirkens Fortolkning af Budet: Dømmer ikke og Fordømmer ikke." - Text- kritik. - Resultat.	
IV	41
De Troende se i Kristi Lære et uopnaeligt Ideal. De Vantroende ansé den for Vanvid.	
V	53
Modsætningen mellem den kristelige og den jødiske Sædelære. Kristus ophæver Mose Lov. -	

IV
Textkritik. - Logisk Kritik. - Det mosaiske Moral-
princip: "Øje for Øje og Tand for Tand."

VI.....71

Kristi 5 Bud: 1. Bud: Du skal ikke vredes paa
din Broder. 2. Bud: Du skal under intet som
helst Paaskud skille Dig fra din Hustru. - 3. Bud:
Du skal aldrig aflægge Ed. - 4. Bud: Du skal ikke
sætte Dig imod det Onde. - 5. Bud: Du skal ogsaa
elske dine Fjender, d. v. s. Folk, som ikke ere dine
Landsmænd. - Hvad der hindrer os i at opfatte
disse Bud paa den rette Maade. - Ved at Indprænte
disse Bud hidføres den evige Fred.

VII 110

Gjendrivele af den Paastand, at disse Bud ere
uudførelige. Paastanden er begrundet i Overtroen
om Syndefaldet og Forløsningen. - Selv Viden-
skaben og alle filosofiske Systemer, som godkjende
den bestaaende Tingenes Orden, ere afhængige af
denne Tro. - Den Sande Religion er Fornuftens Op-
lysning. - Parabel.

VIII 131

Gjendrivelse af den Paastand, at i en egoistisk
Verden kan den enkelte ikke opfylde Kristi Bud. -
Urigtig værdsættelse af det personlige Liv. - Det
sande Liv er det evige Fornuftliv. - Kristus for-
kaster Legemets Opstandelse.

IX.....160

Troen er død uden Gjerninger. - Er den Livs-
anskuelse, hvorpaa alle vore Handlinger ere be-
grundede, gaaet over til at blive Overbevisning, kalde
vi det Tro. - At Tro paa Kristus er at erkjende
Sandheden.

X	175
---------	-----

Kristi Bud kunne opfyldes af alle, og det er
baade let og gavnligt at efterfølge dem. Ved at
arbejde for Andre sikre vi altid vort Livsophold.
- Kristus bespiser fem Tusind Mennesker.

XI	187
----------	-----

Kirken forhindrer os i at følge Kristi Bud. -
Russisk Bønnebog. Russisk Katekismus. - Cere-
monier og Metafysik fortrænge Sædelæren. - Følgen
deraf er almindeligt frafald fra Kirken. - Verden
gjør selv Begyndelsen til fremgang. - Det er paa
Tiden at vi anerkjende Kristi Bud, som Kirken saa
længe har skjult for os. Kristi Bud ere forenelige
med enhver Theori.

XII	222
-----------	-----

Forfatterens Troesbekjendelse

Jeg er nu 55 Aar gammel, og med Undtagelse af de første 14-15 Aar af mit Liv har jeg levet 35 Aar som Nihilist i dette Ords egentlige Betydning, d. v. s. ikke saaledes som det sædvanlig opfattes nemlig som ensbetydende med Socialist og Revolutionær, men som Nihilist i den Forstand, at jeg ikke havde nogen som helst Tro.

For 5 Aar siden begyndte jeg at tro paa Kristi Lære - og mit Liv var pludselig som forvandlet: Jeg ønskede ikke mere, hvad jeg hidtil havde ønsket, og hvad jeg hidtil ikke havde ønsket, det ønskede jeg nu¹. Hvad jeg tidligere havde ansét for godt, forekom mig nu at være ondt, og det jeg hidtil ansaa for ondt, forekom mig nu at være godt. Det gik mig som et Menneske, der gaar ud for at afgjøre en vigtig Sag, og saa undervejs pludselig kommer til den Erkjendelse, at Sagen er til slet ingen Nytte og - vender om. Alt hvad der før var tilhøjre - er nu tilvenstre, og Alt hvad der før var tilvenstre - er nu tilhøjre. Det var et fuldstændigt Omslag i mit Liv. Godt og Ondt

---

¹Det var broderen N. N. Tolstojs død, som havde gjort en meget stærkt indtryk på Leo Tolstoj og var bestemmende for hans søgning efter livets betydning, som resulterede i, at Tolstoj blev kristen. Leo Tolstoj beretter, "Nogle Minutter før Døden", skriver Tolstoj om sin Broder, "slumrede han stille, men pludselig slog han Øjnene op og mumlede i Rædsel - "Men hvad er dog det?" Det var døden han saa - Selvets Opslugning. Men hvis han ikke kunde finde noget at klynge sig til, hvad skal jeg saa kunde finde? Endnu mindre. Og hverken jeg eller eller nogen anden vil vel Døden til sidste Sekund som han". Volynski: Tolstojs Moralfilosofi 1892 s. 11-12.

2

skillede Plads. Og Grunden hertil var, at jeg nu optattede Kristi Lære paa en anden Maade end tidligere.

Det er ikke min Hensigt at ville fortolke Kristi Lære. Jeg vil kun fortælle, hvorledes jeg har opfattet Det i den, som paa en ligefrem, klar og forstaaelig Maade henvendes til alle Mennesker, og hvorledes Det, som jeg forstod, omvendte min Sjæl og skaffede den Fred og Hvile.

Langt fra at ville fortolke Kristi Lære, vilde jeg tvært imod ønske, at enhver Fortolkning af den blev forbudt.

Alle kristne Kirker have stedse indrømmet, at alle Mennesker - lærde og ulærde, kloge og dumme - ere lige for Gud, og at den guddommelige Sandhed er tilgængelig for Alle. Kristus har endogsaa sagt, at det var Guds Vilje, at det skulde aabenbares for de Enfoldige, hvad der var skjult for de Forstandige.

Alle Mennesker kunne ikke indvies i Dogmatikens², Homiletikens³, Patristikens⁴, Liturgikens⁵, Hermeuetikens⁶ og Apoloetikens⁷ Dybsindigheder. Men alle kunne og bør forstaa, hvad Kristus har sagt til alle de Millioner ulærde og ubetydelige Mennesker, som have levet eller endnu leve. Alt det, som Kristus har sagt til alle disse jevne Mennesker, der ikke havde nogen Lejlighed til at søge hans Lære fortolket af Paulus, Clemens⁸ eller Johannes Chrysostomus⁹, det forstod jeg den Gang

---

²Den systematiske fremstilling af trossætninger.

³Den gejstelige talekunst.

⁴Kundskaben om de gammelkirkelige kirkefædre og deres lære.

⁵Reglerne for gudstjenester.

⁶Fortolknings- og Forklaringskunsten i kristendommen.

⁷Teologisk forsvarslære for kristendommen.

⁸Clemens af Alexandria. Levede omkring år 150-220. Ifølge G. J. Heerings Kirken og Krigen 1932, havde Clements en "tvetydig Holdning; paa den ene Side taler han om Kristus som Anfører for den Fredens Hær, som han samler med sit Ord og sit Blod, den Hær, som intet blod udgyder; paa den anden Side formaner han kun de Soldater, der er blevet Kristne, til at adlyde deres Foresatte og afholde sig fra Røveri og Undertrykkelse". (s. 38-39).

⁹Levede omkring 347-407. Græsk patriark, afsat i år 403 og boede i landflygtighed, hvorfra

3

endnu ikke. Men nu forstaar jeg det, og det er det jeg vil fortælle.

Den korsfæstede Røver troede paa Kristus og fik Forladelse for sine Synder. Det vilde sikkert ikke have været til Skade for Nogen, om Misdæderen ikke var død paa Korset, men stegen ned og havde meddelt Menneskene, hvorledes han kom til at tro paa Kristus.

Lig Røveren paa Korset har ogsaa jeg troet paa Kristus, og jeg er bleven frelst ligesom han. Ligssom Røveren var jeg mig bevidst, at jeg havde ført og endnu førte et slet Liv, og jeg saa', at den største Del af de Mennesker, jeg færdes iblandt, levede som jeg. Jeg vidste, ligesom Røveren, at jeg Led og var ulykkelig og at Menneskene omkring mig ogsaa Led og vare ulykkelige, og jeg tænkte, at kun Døden kunde befri mig. Ligesom Røveren paa Korset var ogsaa jeg paa en vis Maade naglet til dette Liv, saa, fuldt af Synd og Smerte, og jeg vidste, at det for mig som for ham vilde finde sin Afslutning i Dødens færdelige Nat.

I alt dette lignede jeg fuldstændig Røveren, men der var den Forskjel paa ham og mig, at han døde, men jeg Levede endnu.

Røveren kunde tro, at han vilde blive frelst hinsides Graven, men det kunde jeg ikke tro, fordi jeg, foruden Livet hinsides Graven, ogsaa havde dette Liv liggende for mig. Men jeg forstod ikke

4

dette Liv - jeg gruede for det. Da gik Kristi Ord pludselig op for mig. Livet og Døden stod ikke længere for mig som noget Ondt, og i Stedet for at fortvivle følte jeg en Glæde og Lykke ved Livet, som Døden ikke kan kue. Skulde det virkelig kunne være til Skade for Nogen, om jeg fortalte, hvorledes det gik til?

I.

Jeg har skrevet to store Afhandlinger over Aarsagen til, at jeg ikke tidligere forstod Kristi Lære, og om hvorledes det gik til, at jeg senere forstod den: en Kritik over den dogmatiske Theologi og en ny Oversættelse med Forklaringer af de 4 Evangelier¹⁰. I disse Skrifter har jeg befittet mig paa at undersøge methodisk og Skridt for Skridt Alt hvad der skjuler Sandheden for Menneskerne. Jeg oversætter paany de 4 Evangelier, sammenligner dem Vers for Vers med hverandre og forener dem til et Hele - en Harmoni. I sex Aar har jeg allerede arbejdet derpaa. Hvert Aar, hver Maaned finder jeg bestandig nye Oplysninger og yderligere Bekræftelse paa Hovedtanken. Jeg retter de Fejl, som have indsneget sig i mit Arbejde, og idet jeg forbedrer det, fuldstændiggjør jeg det, som allerede foreligger. Den Del af mit Liv, som endnu staar tilbage, vil sandsynligvis ikke være tilstrækkelig til at fuldføre dette Arbejde, som jeg imidlertid ansér for nødvendigt,

---

¹⁰Af Tolstojs bøger om kristendommen kan nævnes: Bekendelser, Om livets Betydning, 1889, Religion og Moral, 1894, En kort Udlægning af Evangelierne og Kritik af den dogmatiske Theologi.

5

hvorfor jeg ogsaa vil vedblive dermed, saalænge jeg formaar.

Saaledes er mit Langvarige ydre Arbejde med Theologien og Evangelierne. Med mit indre Arbejde, hvorom der her er Tale, forholdt det sig helt anderledes. Det bestod ikke i en methodisk Udgranskning af Theologien og Evangeliernes Text, - tvert imod, - Sandheden gik pludselig op for mig. Og det er det jeg vil fortælle.

Jeg vil fortælle, hvorledes jeg kom til Erkjendelsen af Kristi Lære, og hvorledes Sandheden kom til at staa klar og tydelig for mig, saa at der ikke kunde være Tale om Tvivl.

Det skete paa følgende Maade: Lige fra min tidligste Ungdom, ja allerede næsten som Barn, da jeg begyndte at læse det nye Testamente paa egen Haand, har altid de Steder i Evangelierne, hvor Kristus taler om Kjærlighed, Ydmyghed, Selvfornedrelse, Selvopofring og om at gjenjælde Ondt med Godt, tiltalt og rørt mig mest. Dette stod ogsaa altid for mig som Indbegrebet af den kristelige Tro og sm det mest Tiltalende ved den, det, for hvis Skyld jeg - efter Fortvivlelse og Vantro - i Erkjendelse af Lærens Betydning for den kristelige arbejdende Klasse, antog den Tro, hvortil disse Folk bekjende sig, d. v. s. jeg gik over til den saakaldte orthodoxe Kirke. - Men jeg indsaa snart, at jeg ikke i Kirkens Lærdomme vilde finde Bekræftelse paa Forklaringen at de Grundsætninger i Kristendommen, som forekom mig vigtigst. Det,

6

som jeg antog for at være det Vigtigste i Kristi, Lære, ansaa Kirken ikke for at være Hovedsagen. Den lagde mere Vægt paa noget Andet. I Begyndelsen tillagde jeg ikke denne Ejendommelighed ved Kirkens Lære nogen Betydning. - "Hvad gjør det?" - tænkte jeg - "det er kun, at Kirken foruden Læren om Kjærlighed, Ydmyghed og Selvopofrelse tillige anerkjender en anden, dogmatisk, udvortes Lære. Denne Lære tiltaler ikke mig, den virker endog frastødende paa mig, men den gjør da egentlig ingen Skade."

Men efterhaanden indsaa jeg, at denne Ejendommelighed ved Kirkens Lære ikke var saa uvæsentlig, som jeg i Begyndelsen antog den for at være. Kirken virkede ogsaa frastødende paa mig ved sine forunderlige Troeslærdomme, derved at den billigede Forfølgelser, Fordømmelser og Krig, og at Tilhængene af de forskjellige Troesbekjendelser gjensidig forkjættrede hverandre. Min Tillid til den blev dog især rokket netop ved dens Ligegyldighed for det, som jeg ansaa for Hovedsagen i den kristelige Lære, medens den viste Forkjærlighed for det, som jeg mente var en Biting. Jeg følte, at her var ikke Alt som det burde være. Men jeg kunde slet ikke udfinde, hvori Fejlen laa, netop fordi Kirkens Lære ikke alene ikke forkastede det, som forekom mig at være Hovedsagen ved Kristi Lære, men endog fuldstændig anerkjendte det, dog saaledes, at denne "Hovedsag" i Kristi Lære ikke mere var Hovedsagen. Jeg kunde

7

ikke beskyldte Kirken for at kaste Vrag paa det Vigtigste, men dens Anerkjendelse deraf fandt jeg ikke fyldestgørende. Den svarede i saa Henseende ikke til, hvad jeg havde ventet mig af den.

Jeg er gaaet over fra Nihilisme til Kirkens Lære, ene og alene fordi jeg indsaa det Umulige i at leve uden Tro og uden Erkjendelse af hvad der - udenfor mine dyriske Instinkter - var godt eller ondt. Jeg ventede at komme til denne Erkjendelse ved Hjælp af den kristelige Tro. Men for mig stod paa den Tid den kristelige Tro kun som en ejendommelig, meget uklar Stemning, der ikke affødte nogen Anvisning paa bestemte Pligter eller Leveregler. Jeg henvendte mig da til Kirken, men den gav mig Regler, som paa ingen Maade bragte mig nærmere til den af mig saa højt skattede kristelige Stemning. De stødte mig snarere bort, og jeg kunde ikke følge dem. Jeg længtes efter og satte kun Pris paa et Liv, som var begrundet paa de kristelige Sandheder, men Kirken gav mig Leveregler, som slet Intet havde at gjøre med de Sandheder jeg satte saa højt. De Regler, som Kirken opstillede om Troen paa Dogmerne, Lydighed mod Kirkens Anordninger, Overholdelse af Faste og Bønner - behøvede jeg ikke. Og den gav mig ikke Regler begrundede paa den kristelige Sandhed. Dertil kom, at de kirkelige Regler dæmpede og ofte endog ligefrem forjog den kristelige Stemning, som alene gav mit Liv noget Værd. Og hvad der allermost forvirrede

mig, var at Kirken billigede, at man fordømte den Enkelte, eller et helt Folk, eller anderledes Troende, og opmuntrede til de Forfølgelser og Krige, som vare en Følge af saadanne Fordømmelsesdomme. Kristi Lære om Ydmyghed, Fordragelighed, Selvfornægtelse og Kjærlighed blev af Kirken lovprist i høje Toner, medens den i Virkeligheden billigede det stik Modsatte.

Jeg kunde ikke tro, at Kristi Lære indeholdt saadanne Modsigelser. Det var mig desuden paa-faldende, at Kirken altid støttede sine Regler angaaende Kristi Lære til saadanne Steder i Evangelierne, som, saavidt jeg véd, ansés for at være de uforstaaeligste. Medens Evangeliet aldeles klart og bestemt udtalte sig om Dogmerne og de Pligter, som de paalægge de Kristne, yttrede Kirken sig paa en uforstaaelig, mystisk og tilsløret Maade angaaende Lovens Anvendelse. Var det virkelig det, Kristus vilde, da han forkyndte os sin Lære? Kun Evangelierne kunde løse min Tvivl, og jeg læste dem derfor atter og atter, især Bjergprædikenen, som altid særlig har tiltalt mig. Intet Steds udtaler Kristus sig paa en mere ophøjet Maade eller giver saa mange klare, forstaaelige og indtrængende Sædelærdomme som i Bjergprædiken, og intet Steds henvender han sig til en større Masse af alle Slags almindelige Mennesker. Gives der overhovedet klare, bestemte kristelige Love, saa maa de have fundet deres Udtryk i de tre Kapitler af

Matthæi Evangelium, hvor jeg har søgt at faa min Tvivl løst.

Jeg har gjennemlæst Bjærgprædikenen mange, mange gange og altid følt Beundring og Rørelse ved de Vers, hvor der tales om Sagtmodighed, Barmhjærtighed og Kjærlighed til vore Fjender - men samitidig følte jeg ogsaa altid, at der var Noget derved, som ikke tilfredsstillede mig. De Ord, som Kristas henvendte til Alle, vare uforstaaelige. Der fordredes deri en ligefrem umulig Forsagelse, som ødelagde Livet, saaledes som jeg opfattede det, og derfor forekom det mig, at en fuldstændig Forsagelse ikke kunde være en aldeles nødvendig Betingelse for at blive salig.

Men saasnart den fuldstændige Forsagelse blev opstillet som en nødvendig Betingelse for at blive salig, var Alt igjen uklart og forvirret. Jeg har læst ikke alene Bjærgprædikenen men ogsaa alle Evangelierne og alle de derhen hørende theologiske Kommentarer. De theologiske Fortolkninger af Bjærgprædikenenens Indhold, nemlig, at den er en Henviisning til den Fuldkommenhed, som ethvert Menneske bør stræbe efter, men som det faldne og syndige Menneske ikke formaar at opnaa ved egen Kraft, og af Mennesket ene og alene kan frelses ved Tro, Bøn og Guds Naade - tilfredsstillede mig ikke.

Jeg kunde ikke gaa ind derpaa, fordi det altid har undret mig, at Kristus opstillede saa klare og

fortræffelige Regler, der netop henvende sig til hvert enkelt Menneske, naar han forud vidste, at Mennesket umuligt ved egen Kraft kan opfylde hans Befalinger. Naar jeg læste hans Bud, forekom det mig altid, at de henvendte sig direkte til mig, og jeg var glad over at føle med mig selv, at jeg strax, fra det Øjeblik af, kunde gjøre Alt hvad der fordredes. Jeg vilde gjøre det og forsøgte ogsaa derpaa. Men saasnart jeg mærkede, at Udførelsen kostede mig nogen Anstrængelse, mindedes jeg uvilkaarligt Kirkens Lære, at Mennesket er svagt og ikke i Stand til ved egen Kraft at følge Kristi Bud - og saa blev jeg virkelig svag.

Det blev mig sagt, at, jeg skulde tro og bede. Men jeg følte, at min, Tro var svag, og at jeg derfor ikke kunde bede. Saa sagde man, at jeg skulde bede Gud om at skjænke mig den Tro, som lærer at bede, for at Bønnen kunde skjænke mig den Tro, som lærer at bede, o. s. f. i det Uendelige.

Eftertanke og Erfaring lærte mig, at dette Middel var utilstrækkeligt, og det forekom mig altid, at kun mine Bestræbelser for at følge Kristi Lære kunde virkelig nytte Noget.

Og efter lang og frugtesløs Søgen og Grublen over hvad der var skrevet for at bevise, om Læren var af guddommelig Oprindelse eller ikke, efter megen Tvivl og Smerte, befandt jeg mig saa atter ene med mig selv og med den hemmelighedsfulde Bog foran mig. Jeg kunde ikke tillægge Bogen

den Betydning, som Andre tillagde den, men heller ikke hverken udtyde den paa anden Maade eller helt opgive den. Og først efter at jeg havde mistet al Tillid til baade den lærde Kritiks Forklaringer og den lærde Theologies Fortolkninger og forkastet dem alle i Henhold til Kristi Ord: "Hvis I ikke blive som Børn, skulle I ingenlunde indgaa i Himmerige!" først da gik det, som jeg hidtil ikke kunde forstaa, pludselig op for mig, ikke ved kunstige og skarpsindige Forfolkninger, Sammenligninger og Forklaringer, men netop derved, at jeg glemte alle Forklaringerne. Gjennem Stedet hos Matthæus, 5. Kap. 38-39 Vers: "I have hørt at der staar skrevet: Øje for Øje og Tand for Tand!" - Men jeg siger Eder: "I skulle ikke sæffe Eder imod det Onde!"... gik det Hele pludselig op for mig. Jeg opfattede for første Gang dette Vers ganske ligefremt og forstod, at Kristus mener netop det han siger. Og jeg var tilmode, ikke som om der var fremkommet noget Nyt, men som om Alt, hvad der tilslørede Sandheden, var forsvunden, saa at jeg nu saa' den i dens fulde Lys. "I have hørt, hvad der er sagt: Øje for Øje og Tand for Tand. Men jeg siger Eder: I skulle ikke sætte Eder imod det Onde." Disse Ord forekom mig ganske ny, som om jeg aldrig før havde læst dem.

Tidligere, naar jeg læste disse Ord, lagde jeg ligesom i en ejendommelig Forvirring ingen Vægt paa Ordene: "men jeg siger Eder, at I ikke skulle

sætte Eder imod det Onde," aldeles som om disse Ord ikke havde staaet der eller slet ikke havde nogen bestemt Betydning¹¹.

I mine Samtaler med mange, mange Kristne, som kjendte Evangeliet, har jeg haft Lejlighed til at gjøre samme bemærkning angaaende disse Ord. Ingen erindrede dem, og naar Talen faldt paa dette Sted, hændte det ofte, at de Kristne sloge op i Evangeliet for at se, om de Ord virkelig ogsaa stod der. Jeg selv havde ogsaa oversét disse Ord og først lagt Vægt paa de følgende: "Dersom Nogen giver Dig et Slag paa dit højre Kindben, vend ham det andet ogsaa til"... o. s. v. Jeg saa' altid i disse Ord kun en Opfordring til at lide og forsage, hvilket slet ikke ligger for den menneskelige Natur. Men Ordene rørte mig alligevel. Jeg følte, hvor skjønt det maatte være at følge dem, men tillige, at jeg aldrig vilde være i Stand dertil kun for at følge dem, d. v. s. for at lide. Jeg tænkte: Nuvel, lad mig da række den venstre Kind frem og blive slaaet endnu ert Gang; - lad mig give Alt bort og lad dem tage det. - Saa bliver Livet ikke til at udholde. Men Livet er bleven givet mig, hvorfor skal jeg da ødelægge det? Det kan ikke være Kristi Mening. Tidligere antog jeg det, fordi jeg forudsatte, at Kristus med disse Ord priser Lidelse og Forsagelse paa en overdreven Maade og af den Grund ikke udtaler sig klart og tydeligt. Men nu, da jeg har forstaaet Ordene "sætter Eder ikke imod det Onde",

---

¹¹Oluf Forchhammer skriver i en af de tidligste danske skrifter om militærnægtelse, *Jeg nægter*, fra 1909 om dette sted i Bjærgprædikenen: "Denne Tilføjelse midforstaaes af mange og bliver ofte misbrugt til at svække Bjærgprædikenens vægtigste Ord. Jeg skal ikke driste mig til at Afgøre, hvorvidt den omstridte Sætning er ment Bogstaveligt eller ej. Jesus de talte for Østerlændinge, og selv var Østerlænding, brugte jo hyppigt Billeder. Men hvis han ogsaa i dette tilfælde har brugt et kraftigt og vidtdrevent Billede, da har det selvfølgelig været for at forstærke den foregaaende sætning - ikke for at gøre den meningsløs" (s. 5).

indsér jeg tydeligt, at Kristus ikke overdriver og ikke paalægger Lidelse for Lidelsens Skyld, og at han kun klart og tydeligt siger hvad han vil. Han siger: Sætter Eder ikke imod det Onde, men I bør tillige erindre, at der gives Mennesker, som, naar de have slaaet Eder paa det højre Øre ogsaa ville slaa Eder paa det venstre, hvis de ikke møde Modstand; som, naar de have berøvet Eder Kjolen ogsaa ville tage Kappen; som, naar de have taget Udbyttet af Eders Arbejde, ville tvinge Eder til at arbejde endnu mere; som altid ville tage uden nogensinde at give tilbage . . . Men selv om Sligt skulde hændes Eder, saa gjengjælder dog ikke Ondt med Ondt, men gjører Godt mod dem, som slaa og fornærme Eder. - Og efter at jeg havde forstået Ordene saaledes, begreb jeg for første Gang, at Ordene: "I skulle ikke sætte Eder imod det Onde" er Hovedpunktet i Tanken, og at det Efterfølgende kun skal tjene til at forklare Hovedtanken. Jeg indsaar, at Kristus aldeles ikke forlanger, at man skal forsage og taale blot for Lidelsens Skyld, men vil, at vi ikke skulle gjengælde Ondt med Ondt, skjøndt det maaske ogsaa vil paaføre os Lidelse. Ligesom en Fader, der sender sin Søn paa en lang Rejse, ikke befaler ham at vaage, sulte, fryse eller lade sig gennembløde af Regn, naar han siger til ham: "Rejs, og vend ikke om, selv om Du maa døje Sult og Kulde," saaledes siger Kristus heller ikke: "Ræk din Kind frem; Du skal forsage og lide;" men han siger: "Betaler

ikke Ondt med Ondt, hvad der saa end hænder Eder." - Kristi Ord: I skulle ikke sætte Eder imod det Onde - ligelremt forstaaet, - bragte det Hele til at staa klart for mig, og jeg undrede mig over, at jeg havde kunnet opfatte en saa tydelig og bestemt Udtalelse saa urigtigt. Der er sagt: Øje for Øje og Tand for Tand! Men, jeg siger Eder: sætter Eder ikke imod det Onde. Hvad saa end slette Mennesker gjøre imod Dig, saa taal og tilgiv, men gjengjæld ikke Ondt med Ondt. Kan Noget være klarere, tydeligere og mere Utvetydigt end disse Ord? Og saasnart, jeg blot opfattede disse Ord ganske ligefremt, som de vare sagt, saa forstod jeg strax Alt, - ikke blot i Bjærgprædikenen men i alle Evangelierne, - hvad der tidligere forekom mig Uklart og modsigende. Hovedsagen, som tidligere havde syntes overflødig, blev nu en nødvendig Betingelse. Alt smeltede sammen til et Hele, og det Ene bekræftede øjensynlig det Andet ligesom stykkerne af en sønderslaaet Billedstøtte, der ere blevne rigtig sammenføjede.

I Bjærgprædikenen som ogsaa i alle Evangelierne findes overalt Bekræftelse paa den Lære, at vi ikke skulle gjengjælde Ondt med Ondt. Alle Vegne, saavel i Bjærgprædikenen som i Evangelierne, siger Kristus, at den, som ikke tager hans Kors paa sig og forsager Alt, d. v. s. som ikke er beredt til at bære alle Følgerne ved Opfyldelsen af hans Lære om ikke at modsætte sig det Onde, - kan ikke være hans Discipel. Kristus

15

siger til sine Disciple: "værer fattige og beredte til - siden I ikke gjengjælde Ondt med Ondt - at taale Forfølgelse, Lidelse og Død." Han selv bereder sig til at lide og dø uden at gjengjælde Ondt med Ondt, og, sin Lære tro, lader han sit Liv, idet han forbyder Menneskene at sætte Ondt mod Ondt. Alle hans første Disciple følge hans Bud om ikke at gjengjælde Ondt med Ondt, og henleve deres hele Liv i Armod og forfulgte uden nogen-sinde at sætte Ondt mod Ondt.

Kristi Ord udtrykke altsaa netop, hvad han mente. Man kan mene, at det i Længden bliver vanskeligt at holde dette Bud; man kan betvivle, at alle Mennesker blive salige ved at opfylde det; med de Vantro kan man sige, at det er et taabeligt Bud, at Kristus har været en Sværmer og en Idealist, der opstillede udførlige Regler, som hans Disciple vare saa taabelige at følge; men man kan ikke paa nogen Maade nægte, at Kristus klart og tydeligt har udtalt, hvad det var, han vilde, nemlig: at ifølge hans Lære skal Mennesket ikke sætte Ondt mod Ondt, og at derfor den, som bekjender sig til hans Lære, heller ikke gjengjælder Ondt med Ondt. Ikke desto mindre forstaa hverken Troende eller Ikke-Troende Betydningen af Kristi ligefremme og utvetydige Ord.

II.

Efter at det var gaaet op for mig, at Ordene: "Sætter Eder ikke imod det Onde", virkelig vilde sige: Gjengjælder ikke Ondt med Ondt, fik jeg pludselig en hel anden Opfattelse af Kristi Lære, og jeg blev meget ilde tilmode over min tidligere, om just ikke Mangel paa Forstaaelse, saa dog helt besynderlige Opfattelse af Læren. Jeg vidste, og vi véd det Alle, at Hovedsummen af Kristi Lære er Kjærlighed til Menneskene. Ordene: "Ræk din venstre Kind frem, - elsker Eders Fjender - ere Udtryk for Kristendommens egentlige Væsen. Det havde jeg vidst, fra jeg var Barn. Hvorfor opfattede jeg da ikke disse ligefremme Ord ganske ligefremt istedetfor at gruble over dem for at udfinde en anden Betydning? Sætter ikke Ondt imod Ondt, vil sige: Brug aldrig Magt mod Nogen, eller med andre Ord: Begaa aldrig en Handling, som strider mod Kjærligheden. Og selv om Du af den Grund maa taale Ydmygelser og Forhaanelser, saa brug dog ikke Magt. Han har sagt det saa klart og tydeligt som vel muligt. Hvor kan jeg, der tror eller dog bestræber mig for at tro, at Den, der taler saaledes, - er Gud, hvor kan jeg da sige, at det er umuligt ved egen Kraft at handle derefter? Naar min Herre siger til mig: Gaa og hug Brænde! Og jeg dertil svarer: Det kan jeg ikke gjøre af egen Kraft, - saa siger jeg Et af To: enten, at jeg ingen Lid fæster til min

Herres Ord, eller at jeg ikke vil gjøre, hvad han befaler mig. Om det Bud, som Gud har givet os til Efterfølgelse, og om hvilket han siger: "Hvo som hører mit Ord og gjør derefter, skal indgaa i Himmeriges Rige" o. s. v., og at kun de, som handle derefter, skulle have det evige Liv, om det Bud, som han selv følger og har udtalt saa klart og tydeligt, at der ikke kan være nogen Tvivl om Meningen. - om det havde jeg, der aldrig forsøgte at adlyde det, Sagt: Ved egen Kraft kan jeg ikke opfylde det, dertil udfordres overnaturlig Hjælp. Gud er stegen ned til Jorden for at forløse Menneskene. Forløsningen bestaar, deri, at den anden Person i Treenigheden; Guds Søn, har lidt, for Menneskene til en Forsoning for deres Syner og skjænket dem en Kirke, som kan gjøre de Troende salige. Men foruden alt Dette har Guds Søn ogsaa ved sin Lære og sit Exempel vist dem Vejen til Frelse. Hvor kan jeg da sige, at de Leveregler, som han klart og tydeligt henvender til Alle, ere saa vanskelige at følge, at det er umuligt at efterkomme dem uden overnaturlig Hjælp? - Han har ikke alene ikke sagt dette, men derimod det stik Modsatte: "Hvo som hører mit Ord og gjør derefter, skal indgaa i Himmeriges Rige". Han har heller aldrig ymtet om, at det var vanskeligt at følge hans Bud, men tvert imod sagt: "mit Aag er gavnligt og min Byrde er let." Johannes Evangelist har sagt: "Hans Bud ere ikke svære." Hvor kan jeg da sige, at det, som Gud har befalet

mig at gjøre, hvis Opfyldelse han har sagt var let, og som han selv som Menneske opfyldte, ligesom det ogsaa opfyldtes af hans første Disciple, hvor kan jeg sige, at det er saa svært at opfylde, at det endog er ligefrem umuligt at gjøre det uden overnaturlig Hjælp? Hvis et Menneske vilde sætte alle sine Aandsevner i Bevægelse for at ophæve Virkningen af en given Lov, kunde han da vel finde et kraftigere Middel dertil end ved at sige, at Loven igrunden var udførlig, at Lovgiveren Selv antog, at den ikke kunde opfyldes, og at der for at opfylde den udfordredes overnaturlig Hjælp? - Netop saaledes tænkte jeg med Hensyn til Budet: "Sætter ikke Ondt imod Ondt", og jeg begyndte nu at tænke mig om, naar og hvorledes den besynderlige Tanke, at Kristi Bud vel vare guddommelige, men umulige at opfylde, var opstaaet hos mig. Og efter at have ransaget hele mit forløbne Liv indsaa jeg, at denne Tanke aldrig havde staaet aldeles klart for mig (den vilde da have virket frastødende paa mig), men at jeg aldeles uformærket havde indsuget den lige fra Barndommen af, og at hele mit senere Liv kun havde bestyrket mig i denne besynderlige Vildfarelse. Allerede som Barn lærte jeg, at Kristus og hans Lære vare af Gud, men samtidig lærte man mig ogsaa at ære de Indretninger, som med Magt beskyttede mig mod det Onde. Man lærte mig at betale Ondt med Ondt og indgav mig den Tanke, at det var nedværdigende frivillig at Lide derunder,

men derimod prisværdigt at gjengjælde Ondt med Ondt. Jeg lærte at dømme og fordømme. Desuden lærte jeg, at man ved Krig, d. v. s. ved at dræbe, var berettiget til at modvirke det Onde; Krigshæren, hvortil jeg selv hørte, sagdes at være kristelig sindet, og Kirken udtalte sin Velsignelse over dens Virksomhed. Jeg lærte ogsaa at hævne Fornærmelser, saavel personlige som mod min Familie eller mit Fædreland, og alt Sligt blev ikke alene ikke forkastet, men det blev mig indpræntet, at det var Altsammen som det skulde være og ingenlunde stridende mod Kristi Bud.

Alt hvad der omgav mig, Fred og Sikkerhed for min Person, min Familie og Ejendom, ahang af Loven: "Tand for Tand", som Kristus havde Forkastet.

Kirken lærte, at Kristi Lære var af Gud, men at Mennesket paa Grund af sin Svaghed kun ved Kristi Naade kunde forhjælpes til at følge den. De verdslige Lærere tilstode aabenlyst, at Kristi Lære var Sværmeri, og prædikede med Ord og Gjerning det stik Modsatte af Kristi Lære. Denne Godkjendelse af at Kristi Lære var udførlig var lidt efter lidt umærkelig bleven saa indgroet hos mig, jeg havde vænnet mig saaledes til den, og den stemmede saa fuldstændigt med mine Tilbøjeligheder, at jeg hidtil aldrig var bleven opmærksom paa den Modsigelse, hvori jeg befandt mig. Jeg indsaa ikke, at det er umuligt. at bekjende sig til Kristi Lære, hvori Hovedpunktet er: "sæt ikke

20

Ondt mod Ondt". og saa samtidig med Vidende og Vilje arbejde paa Oprettelsen af Ejendom, Domstole, Statssamfund og Krigshære - hvilket Alt strider mod Kristi Lære - medens man beder til Gud, at Kristi Bud om at vise Sagtmodighed og Barmhertighed maa opfyldes iblandt os. Jeg indsaa ikke dengang, hvad der nu staar saa klart for mig, at det ville være langt naturligere at indrette vort Liv efter Kristi Lære og saa bede, at Domstole, Dødsstraf og Krig kun maatte bestaa, hvis de vare aldeles nødvendige for at fremme vort Vel.

Jeg kom efter, at Forvirringen hidrørte fra, at jeg bekjendte Kristum med Ord, men fomægtede ham i Gjerning.

Kristi Bud: "sæt ikke Ondt imod Ondt", er den Grundsætning, som forbinder Læren til et Hele dog kun saafremt den ikke er et tomt Ord men en virkelig Lov. Indrømmer man derimod, at denne Lov kun opfyldes ved overmenneskelig Hjælp, saa tilintetgjør man hele Loven. En Lære, hvorfra man har udelukket den Grundtanke, hvorpaa det Hele er bygget; maa synes Menneskene umulig. De Ikke-Troende ansé, og kan ikke Andet end ansé den for en Taabelighed.

Man opstiller en Maskine, fyrer under Kjedlen og sætter Maskinen i Gang uden at anbringe Drivremmen: Netop saaledes har man gjort med Kristi Lære, da man begyndte at lære, at man kunde være en god Kristen uden at opfylde Loven om ikke at sætte Ondt mod Ondt.

Jeg gennemgik fornylig 5. Kapitel i Matthæi Evangelium med en jødisk Rabbiner. Næsten ved hver Sætning sagde Rabbieren: "Det staar i Bibelen, det staar i Talmud", og paaviste Steder baade i Bibelen og Talmud, der have stor Lighed med Udtrykkene i Bjergprædikenen.

Men da vi kom til det Vers, hvori det hedder: "sæt ikke Ondt mod Ondt", sagde han ikke: "Det staar ogsaa i Talmud," men spurgte kun ironisk: "Opfylder de Kristne dette Bud? - Vender de den venstre Kind til?" - Jeg blev ham Svaret skyldig og det saa meget mere, som jeg vidste, at de Kristne netop da ikke alene ikke rakte den venstre Kind frem, men derimod slog Jødeme paa begge Øren. Jeg vilde imidlertid gjene vide, om der stod noget Lignende i det gamle Testamente eller i Talmud, og spurgte ham derom. - "Nej," svarede han, "det staar ikke deri. Men sig mig, om de Kristne virkelig opfylde den Lov?" - Med dette Spørgsmaal sagde han mig, at naar der i den kristelige Lære findes et Bud, som ikke alene Ingen opfylder, men som de Kristne selv sige er udførligt, saa er det det Samme som at indrømme, at Budet er taabeligt og til ingen Nytte. Følgelig blev jeg ham atter her Svaret skyldig.

Nu, da jeg har opfattet Budet paa den rette Maade, indsér jeg godt, at jeg befandt mig i en forurldelig Modsigelse med mig selv, idet jeg nemlig anerkjendte Kristus som Gud og hans Lære som guddommelig, samtidig med at jeg indrettede mit

Liv stik imod denne Lære. Der var intet Andet for at gjøre end erklære hans Lære for udførlig. Med Ord bekjendte jeg Kristi hellige Lære, i Gjer-ning derimod hyldede jeg Grundsætninger og bøjede mig for de Institutioner, hvoraf jeg paa alle Kanter var omringet, skjøndt de vare aldeles ukristelige. Overalt i det gamle Testamente hedder det, at det jødiske Folks hele Ulykke skrev sig fra, at de dyrkede Afguder i Stedet for den eneste sande Gud. I sin første Bog, 8 og 12 Kapitel, foreholder Samuel Jøderne, at de, foruden alle deres tidligere Frafald fra Gud, havde gjort sig skyldige i et nyt ved i Stedet for Gud, som hidtil havde været deres Konge, at kaare et Menneske, som de antog kunde frelse dem. "Og viger ikke af fra Herren", - siger Samuel til Folket, Kap. 12, 21 - "thi saa følge I forfængelige Ting, som ej gavne eller hjælpe, thi de ere Forfængelighed (Tohu¹²)." - For ikke at gaa tilgrunde tilligemed deres Konge, raader han dem til at holde sig til Gud Herren alene.

Det var denne Tro paa forfængelige Ting og Afgudsbilleder, som skjulte Sandheden for mig, og som jeg ikke havde Kraft til at frigjøre mig for. Paa den Tid kom jeg en Dag gjennem Borowitzky-Porten. Dér sad en Krøbling, en gammel, gyselig pjaltet Tigger. Jeg tog min Pung op for at give ham en Almisse. I det Samme kom en Grenadér, en flot, ung, rødkindet Fyr løbende ned fra Kreml. Da Tiggeren fik Øje paa Soldaten sprang han forskrækket op og løb haltende ned til Alexan-

---

¹²Statens love.

der-Haven. Grenaderen løb efter ham, men indhentede ham ikke strax. Han blev da staaende og sendte en Ladning Skjældsord efter Tiggeren, der havde siddet i Porten, skjøndt det var forbudt.

Jeg blev staaende i Porten, indtil Grenaderen kom tilbage, og spurgte ham da, om han kunde læse.

- "Ja, hvorfor det?" - Har Du læst Evangeliet?

- "Ja, jeg har." - Har Du ogsaa læst: "Hvo, som mætter den Hungrige" - og saa fremsagde jeg Stedet for ham. Han kjendte det og lyttede, og jeg saa' at han studsede. Det var tydeligt, at det gjorde ham ondt pludselig at blive opmærksom paa, at han begik Uret, naar han samvittighedsfuldt gjorde sin Pligt og jog Folk bort fra et Sted, saaledes som det var bleven ham befaleet. Han var forvirret og søgte at finde paa en Udvej. Pludselig kom der et Glimt i hans kloge, mørke Øjne.

Han vendte sig halvt bort, som om han vilde gaa og spurgte saa: "Men har Du læst Krigsreglementet?" - Jeg svarede Nej. - "Saa gjør Du bedst i at tie stille," sagde han, svøbte sig ind i sin Faareskinds-Pels og gik kjækt knejsende med Hovedet tilbage til sin Post.

Denne Soldat er det eneste Menneske jeg i mit Liv har truffet paa, der strengt logisk besvarede det stedse tilbagevendende Spørgsmaal, som alle Indretninger til det offentlige Vels Fremme altid fremkaldte hos mig, og som maa opstaa hos ethvert Menneske, der kalder sig Kristen.

III.

Man paastaar med Urette, at den kristelige Lære kun har det enkelte Menneskes Frelse for Øje, og at den slet ikke gaar ind paa almindelige Spørgsmaal og Statsanliggender. Men dette er kun en dristig og grundløs Paastand, hvis Uholdbarhed viser sig, saasnart man begynder alvorligt at tænke over den. Nu vel, sagde jeg til mig selv, jeg vil ikke sætte Ondt mod Ondt, men for mit Vedkommende række den venstre Kind frem, naar Nogen slaar mig paa det højre Øre. Imidlertid angriber Fjenden Landet, og jeg bliver opfordret til at tage Del i Kampen og dræbe Fjenden. Jeg kommer da nødvendigvis til at forelægge mig selv det Spørgsmaal: Hvorledes tjener man Gud, og hvorledes "Tohu"? - Bør jeg eller bør jeg ikke gaa i Krig? - Jeg er Bonde. Man vælger mig til Dommer eller Medlem af en Jury og tvinger mig til at aflægge Ed, dømme og straffe. - Hvad skal jeg gjøre? Jeg maa atter vælge mellem Guds Bud og de menneskelige Love. - Hvert eneste Menneske bliver nødsaget til at besvare sig dette Spørgsmaal. Jeg taler her slet ikke om vor Stand (Adelen), hvis hele Virksomhed næsten udelukkende bestaar i at sætte Ondt mod Ondt, nemlig som Militære og Øvrigheds personer. Men selv den ringeste Privatmand bliver nødsaget til at vælge mellem Lydighed mod Guds Bud og mod "Tohu" d. v. s. Statens Love. Mit personlige Liv er ind-

viklet i det fælles Samfundsliv, og dette fordrer en ikke-kristelig Virksomhed af mig, som strider mod Guds Bud. Indførelsen af almindelig Værnepligt og Jury har stillet dette Dilemna i et endnu skarpere Lys. Alle Mennesker skulle nu føre et dødbringende Vaaben, et Gevær eller en Kniv, og selv om han ikke dræber Nogen, maa han dog lade Geværet og slibe Kniven, d. v. s., han maa være rede til at dræbe. Enhver Borger er pligtig til at møde i Retten og tage Del i Afsigelsen af Straffedomme, hvorved han ikke alene i Ord men ogsaa i Gjerning siger sig løs fra Kristi Lære om ikke at sætte Ondt mod Ondt.

Grenaderens Spørgsmaal: Evangeliet eller Krigsreglementet? Guds Lov eller Menneskenes Lov? staaer det nu, som paa Samuels Tid, til Menneskeheden at besvare. Det rettedes ogsaa til Kristus og hans Disciple og rettes til Enhver, som nu vil være Kristen, følgelig ogsaa til mig.

Kristi Lære, som paabyder Kjærlighed, Ydmyghed og Selvopofrelse, havde ogsaa tidligere altid tiltalt og rørt mig. Men overalt, saavel i Fortidens Historie som i Nutidens Tildragelser og i mit eget Liv læste jeg en Lov, som stred mod min Følelse, min Samvittighed og min Fornuft, men som smigrede mine dyriske Instinkter. Jeg mærkede, at naar jeg vilde følge Kristi Bud, vilde jeg komme til at staa alene og døje Ondt: Jeg vilde blive forfulgt og ulykkelig - netop hvad Kristus har sagt. Fulgte jeg derimod Menneskenes Bud, vilde jeg

være rolig og sikker og have hele den menneskelige Aands Skarpsindighed til min Raadighed for at berolige min Samvittighed. Jeg vilde le og glæde mig - aldeles som Kristus har sagt. Alt dette indsa jeg og undgik derfor at granske over Kristi Bud, men bestræbte mig derimod for at opfatte Budet saaledes, at det ikke skulde forhindre mig i at fortsætte mit verdslige Liv. Saaledes kunde Kristi Bud imidlertid ikke opfattes, og derfor forstod jeg det slet ikke.

Som Exempel paa, hvor vidt jeg drev denne Ikke-Forstaaen, skal jeg anføre min tidligere Opfattelse af Ordene: "Dømmer ikke, at I ikke skulle dømmes. (Matth. 7, 1). Fordømmer ikke, saa skulle I ikke fordømmes" (Luk. 6,37). Lovene, der beskyttede min Ejendom og personlige Sikkerhed, forekom mig at være noget saa utvivlsomt Helligt, der ikke gjorde noget Indgreb i Guds Lov, at det aldrig faldt mig ind, at den Sætning kunde betyde Andet end, at Man ikke skal fordømme sin Næste med Ord. Jeg tænkte slet ikke paa, at Kristus kunde henhøre disse Ord til Domstolene og de forskellige Regjeringsdepartementer. Først efter at jeg havde opfattet Ordene: "sætter Eder ikke imod det Onde" i ligefrem Betydning, kom jeg til at spørge mig selv, hvorledes Kristus vel vilde forholde sig lige over for disse Domstole og Departementer. Jeg indsa, at han vilde forkaste dem, og spurgte da atter mig selv: "Mon Meningen med de Ord skulde være ikke blot: Dømmer ikke

27

Eders Næste med Ord, men ogsaa: Fordømmer ham ikke Gjerning, dømmer ikke Eders Næste efter Eders menneskelige Love ved Eders Domstole -?"

I Lukas' Evangelium, Kap. 6, Vers 37-49, staa disse Ord umiddelbart efter Læren om ikke at betale Ondt med Ondt og om at gjengjælde Ondt med Godt. Umiddelbart efter Ordene: Værer barmhjertige som Eders Fader i Himlen, - staa der: Dømmer ikke, saa skulle og I ikke dømmes. Fordømmer ikke, saa skulle I ikke fordømmes. Menes hermed ikke - spurgte jeg nu mig selv - at vi, foruden ikke at fordømme vor Næste, heller ikke maa oprette Domstole eller ved Hjælp af dem afsige nogen Dom? Og mit Hjerte og min Forstand gav strax et bekræftende Svar. Jeg vil udførligt meddele, hvad der fuldstændigt bestyrkede mig i min Formodning om, at disse Ord ikke kunde opfattes anderledes end som et Forbud af Kristus mod Oprettelsen af alle menneskelige Domstole, og at han ikke kunde have ment noget Andet.

Efter at jeg havde Opfattet Budet, ikke at Sætte Ondt mod Ondt i dets egentlige Betydning, blev jeg forbavset ved at se, at de verdslige Love ikke alene ikke stemte overens med Budet men paabydde det stik Modsatte, og at de staa i Modsigelse til hele Læren, saa at Kristus maatte have forkastet dem.

Kristus siger: "Sæt ikke Ondt mod Ondt".

Domstolenes Formaal er at sætte Ondt mod Ondt. Kristus lærer, at man skal gjengjælde Ondt med Godt. Domstolene gjengjælde Ondt med Ondt. Kristus siger, at man ikke skal gjøre Forskjel mellem Onde og Gode. Domstolene have ingen anden Opgave end at bevise Forskjellen mellem Onde og Gode. Kristus siger, at man skal tilgive Alle, ikke én, eller syv eller halvfjerdsindstyve Gange, men altid, og at vi skulle elske vore Fjender og gjøre dem godt, som hade os. - Domstolene tilgive ikke, de straffe og gjøre ikke Godt, men derimod Ondt inod dem de kalde Samfundets Fjender. Følgelig maatte Kristus ogsaa have forbudt dem. Men maaske, tænkte jeg da, havde Kristus Intet at gjøre med de verdslige Love og tænkte ikke paa dem. Dette er dog ikke sandsynligt. Lige fra sin Fødsel og til sin Død har Kristus havt Sammenstød med Domstolene, med Herodes, Ypperstepræsterne og Synedriet, og Kristus omtaler ogsaa ofte Domstolene ligefrem som et Onde. Han forkynder sine Disciple, at de ville blive stillede for Domstolene, og siger dem, hvorledes de da skulle forholde sig. Ved sit eget Exempel viser han os, hvorledes vi skulle forholde os over for de verdslige Domstole, følgelig tænkte han ogsaa paa de verdslige Domstole, som vilde fordømme ham og hans Disciple, og som have fordømt og fremdeles fordømme og ville fordømme Millioner Mennesker. Kristus havde øje for dette Onde og paaviste det. Da Donnnen skal fuld-

byrdes paa Kvinden, som havde gjort sig skyldig i Ægteskabsbrud, forkaster han den ligefrem og viser os, at det ene Menneske ikke kan dømme det andet fordi vi alle ere Syndere. Og denne Tanke udtaler han atter, naar han siger, at man ikke kan drage Skjæven ud af sin Broders Øje, naar man ikke sér Bjælken i sit eget - den Blinde kan ikke se den Blinde. Han paaviser endog, hvad Følgen vilde blive af en saadan Vildfarelse: Disciplen vilde blive som Mesteren.

Trods disse Udtalelser var det maaske dog muligt, at Kristus alligevel ikke forbyder at henvende sig til Domstolene for hos dem at finde Beskyttelse mod onde Mennesker. Jeg indsér imidlertid, at en saadan Opfattelse er aldeles urigtig. I Bjærgprædikenen henvender Kristus sig til Alle, naar han siger: "Dersom Nogen vil gaa i Rette med Dig og tage Din Kjortel, da lad ham ogsaa beholde Kappen." Følgelig forbyder han Alle at gaa i Rette med hverandre. Men maaske taler Kristus kun om det enkelte Menneskes personlige Forhold til Domstolene uden derfor at forkaste Retsplejen, og tilsteder, at der i den kristelige Menighed findes Folk, som dømme Andre efter særegne i dette øjemed afattede Love. Jeg indsér imidlertid, at dette heller ikke forholder sig saaledes. I Herrens Bøn befaler Kristus alle Mennesker uden Undtagelse at tilgive hverandre, paa det at de selv maa finde Tilgivelse. Og han vender ofte tilbage til dette Bud.

Følgelig skal ethvert Menneske, før han beder eller bringer sin Gave, tilgive Alle. - Hvor kan nu et Menneske, som ifølge sin Tro altid skal tilgive Alle, dømme og fordømme Andre? Det fremgaar heraf, at Kristi Lære ikke tillader, at der findes en kristelig straffende Dommer.

Af den Forbindelse, hvori Ordene: Dømmer og fordømmer ikke, staar til det Følgende, fremgaar det maaske, at Kristus, naar han her siger: "Dømmer ikke", ikke har tænkt paa de verdslige Domstole. Det er dog ingenlunde Tilfældet, det fremgaar tvert imod af Sammenhængen, at Kristus, naar han siger: "Dømmer ikke", netop taler om Domstolene og Lovene. Inden han udtaler sit Bud: "Dømmer og fordømmer ikke", siger han, ifølge Matth. og Luk.: "sætter ikke Ondt mod Ondt, værer sagtmodige og gjører Godt imod Alle." Men først citerer han, ifølge Matth. den jødiske Kriminallovs Text: Øje for Øje og Tand for Tand. Og efter denne Hentydning til Kriminalretten, tilføjer han: "Men saaledes handle I ikke, I sætte ikke Ondt mod Ondt", og først da siger han: "Dømmer ikke". Kristus taler altsaa netop om Kriminalloven og forkaster den ligefrem, idet han siger: "Dømmer ikke."

Ifølge Lukas siger han ikke blot: "Dømmer ikke", men: "Dømmer og fordømmer ikke". Naar han tilføjer dette Ord, som omtrent har samme Betydning som dømmer, maa der ligge Noget til

Grund herfor. Hans Hensigt kan kun være nøjere at forklare Betydningen af det første Ord.

Havde han ment: Dømmer ikke Eders Næste, saa havde han tilføjet dette Ord. Men i Stedet derfor tilføjer han: Fordømmer ikke, - og siger derpaa: "saa skulle I heller ikke dømmes; forlader, saa skal Eder forlades."

Maaske Kristus dog alligevel ikke herved har tænkt paa Domstolene, og jeg underlægger maaske hans Ord en Betydning, som de slet ikke have?

Jeg vil derfor undersøge, hvad Kristi første Disciple, Apostlene, tænkte om de menneskelige Domstole, og hvorvidt de godkendte dem.

I Kap. 4, 11.-12, skriver Apostelen Jakob:

"Taler ikke ilde om hverandre, Brødre! Hvo, som taler ilde om sin Broder og dømmer sin Broder, taler ilde om Loven og dømmer Loven; men dømmer Du Loven, da er Du ikke Lovens Gjører, men dens Dommer. - En er Lovgiveren, som er mægtig til at frelse og fordærve; hvo er Du, som dømmer den Anden?"

Det Ord, som her er oversat som tale ilde om, hedder paa Græsk $\chi\alpha\tau\alpha\lambda\alpha\lambda\acute{\epsilon}\nu$, der imidlertid betyder at anklage, hvilket Enhver kan overbevise sig om ved at slaa op i en Ordbog. Stedet lyder i Oversættelse saaledes: Hvo, som taler ilde om sin Broder, taler ilde om Loven. Og uvilkaarligt kommer man da til at spørge: Hvorfor det? - Selv om jeg taler nok saa ilde om min Broder,

taler jeg dog ikke ilde om Loven. Naar jeg derimod ved Hjælp af Loven anklager og dømmes min Broder, saa er det indlysende, at jeg anklager Kristi Lov, d. v. s. jeg ansér da Kristi Lov for utilstrækkelig, altsaa anklager og dømmes jeg den. Det viser sig da, at jeg ikke opfyder Kristi Lov, men opkaster mig selv til Dommer. Men ifølge Apostelens Udsagn er der kun én Lovgiver, som er mægtig til at frelse og fordærve. Hvor kan da jeg, som ikke er i Stand til at frelse, opkaste mig til Dommer og straffe?

Apostelen [Jacob] taler om de menneskelige Domstole og forkaster dem. Samme Tanke gaar igjennem hele Epistelen, hvor det (Kap. 2, 1-13) hedder:

1. Mine Brødre! haver ikke den Herres Jesu Kristi, den Herliggjortes, Tro med Persons Anseelse.
2. Thi dersom der kommer en Mand ind i Eders Forsamling med Guldring paa Fingeren, i skinnende Klædebon, men der kommer ogsaa en Fattig ind i skident Klædebon;
3. Og I fæste Øjet paa den, som bærer det skinnende Klædebon, og sig til ham; Du, sæt Dig her hæderligen; og I sig til den Fattige: Du, staa dér eller sid dernede ved min Fodskammel;
4. Gjør I da ikke ubillig Forskjel hos Eder selv og blive Dommere efter onde Tanker?
5. Hører, mine elskelige Brødre! Har Gud ikke udvalgt dem, som ere fattige i denne Verden, til at vorde rige i Troen og Arvinger til det Rige, hvilket han har lovet dem, som elske ham?
6. Men I forhaane den Fattige? Er det

ikke de Rige, som underkue Eder, og som drage Eder for Domstolene? 7. Bespotte de ikke det gode Navn, med hvilket I ere nævnede? 8. Dersom I da fuldkomme den kongelige (ypperste) Lov efter Skriften: Du skal elske din Næste som Dig selv, gjøre I vel, (Lev. 19, 18). 8. Men dersom i ansé Personer, gjøre I Synd og overbevises af Loven som Overtrædere. 10. Thi hvo som holder den ganske Lov, men støder an i ét Bud, er bleven skyldig i alle. 11. Thi den, som sagde: Du skal ikke bedrive Hoer, sagde ogsaa: Du skal ikke ihjelslaa. Dersom Du da ikke bedriver Hoer, men ihjelslaar, da er Du bleven Lovens Overtræder. (Lev. 24, 17-21). 12. Taler saaledes og gjør saaledes som de, der skulle dømmes efter Frihedens Lov. 13. Thi der skal gaa en ubarmhjertig Dom over den, som ikke gjør Barmhjertighed; men Barmhjertighed træder frimodig for Dommen. (De sidste Ord: Barmhjertighed træder frimodig for Dommen, ere ogsaa ofte blevne oversatte som: Barmhjertighed forkyndes i Dommen, og bleve da anførte for at bevise, at der kunde gives en kristelig Domstol, naar den kun var barmhjertig).

Jakob formaner Brødrene til ikke at gjøre Forskjel paa Menneskene. Gjøre I Forskjel, saa $\delta\iota\alpha\chi\rho\rho\iota\nu\epsilon\tau\epsilon$, og blive da Dommere efter onde Tanker. I fælde den Dom, at den Fattige, er slettere end den Rige. Men det er tvert imod den Rige, der er den sletteste. "Er det ikke de Rige, som

underkue Eder og drage Eder for Domstolene?"
Elsker Du din Næste som Dig selv og lyder Barmhertighedens Lov, (som Apostelen Jakob kalder den kongelige, for at skjelne den fra den anden Lov) da gjør Du vel deri. Men gjør Du Forskjel og dømmes efter Persons Anseelse, saa forsynder Du Dig mod Barmhertighedens Lov. Og idet Apostelen Jakob sandsynligvis hentyder til Tildragelsen med Kvinden, som var bleven grebet i Hoer, og som man førte frem for Kristus for ifølge Loven at stene hende, eller han maaske kun tænker paa Ægteskabsbrud i det Hele taget, siger han, at den, som vilde straffe denne Kvinde med Døden, gjorde sig skyldig i Mord og overtraadte derved den guddommelige Lov, der forbyder Hoer og Mord. Han siger: "Taler saaledes og gjør saaledes som de, der skulle dømmes efter Frihedens Lov. Thi der skal ikke vises Barmhertighed mod den, som ikke selv er barmhertig. Derfor ophæver Barmhertigheden Loven."

Det kunde ikke siges tydeligere eller mere bestemt, at det er forbudt at gjøre Forskjel paa Menneskene og kalde den Ene god og den Anden ond. Der udsiges ligefrem om den menneskelige Lov, at den er slet og syndig, naar den straffer Forbrydelsen. Følgelig ophæves Loven af Guds Lov - Barmhertigheden.

I Apostelen Paulus' Brev til Romerne kan jeg strax i 1. Kap. læse hans Formaning til dem angaaende deres Laster og Vildfarelser og tillige

ogsaa angaaende deres Love: 32. "Endog de kjende Guds retfærdige Dom, at de, som, gjøre saadanne Ting, ere skyldige at dø, de dog ikke alene gjøre det, men bifalde ogsaa dem, som gjøre det.

Kap: 2,1-11. 1. Derfor er Du uden Undskyldning, o Menneske! hvo Du er som dømmer; thi idet Du dømmer en Anden, fordømmer Du Dig selv; thi Du, som dømmer, gjør selv det Samme. 2. Vi vide jo, at Guds Dom er efter Sandhed over dem, som gjøre Saadant. 3. Men tænker Du dette, o Menneske! Du, som dømmer dem, der gjøre Saadant, og gjør selv det Samme, at Du skal undfly Guds Dom? 4. Eller foragter Du hans Godheds og Taalmodigheds og Langmodigheds Rigdom, og véd ikke, at Guds Godhed leder Dig til Omvendelse?"

Apostelen Paulus siger: De kjende Guds retfærdige Dom, men handle selv uretfærdigt og lære Andre at gjøre ligesaa, og derfor kan man ikke frikjende det Menneske, der opkaster sig selv til Dommer.

For Apostlene stod de verdslige Domstole som et Onde, der maatte bæres med Standhaftighed og Gudhengivenhed.

Naar man i Tankerne gjenkalder sig, hvorledes de første Kristne vare stillede midt iblandt Hedningerne, indsér man snart, at det ikke kunde falde de Kristne ind at forbyde dem, der forfulgtes af de verdslige Love, at dømme. Kun lejligheds-

vis kunde de berøre dette Onde, som de i Principet forkastede den Gang ligesom den Dag idag. Vender jeg mig til Kirkefædrene i de første Aarhundreder, da sér jeg, at det Betegnende for deres Lære, som adskiller sig fra alle Andres, var netop det, at de ikke paalagde Nogen Tvang og heller aldrig dømte eller dræbte Nogen (Athenagoras, Origenes), men kun led de Pinsler, som bleve dem paalagte af de verdslige Domstole. Alle Martyrerne have i Gjærning vidnet herom.

Jeg sér, at hele Kristenheden indtil Konstantin altid har ansét Domstolene for et Onde, som man maatte finde sig i med Taalmodighed, og at det aldrig kunde falde nogen af den Tids Kristne ind, at en Kristen kunde være Dommer.

Jeg sér, at Kristi Ord: "Dømmer og fordømmer ikke" er af hans første Disciple blevne opfattede i ligefrem Betydning, saaledes som jeg nu forstaar dem, nemlig som: "Tager ikke Sæde blandt Dommerne i Retssalen."

Det bekræfter upaatvivleligen min Overbevisning om, at Ordene; "Dømmer og fordømmer ikke" betyde: Dømmer ikke ved Domstolene. Den Forklaring, at de skulle betyde: "Taler ikke ilde om Eders Næste" er imidlertid saa almindelig udbredt, og Domstolene, som endog støtte sig til Kirken, optræde med en saa dristig Selvsikkerhed, at jeg i lang Tid nærede Tvivl om, at min Opfattelse var den rigtige. Naar Menneskene desuagtet oprette kristelige Domstole, saa maa de dog have en

eller anden Grund dertil, og det maa være Noget, Du ikke forstaar - tænkte jeg. Der maa ligge Noget til Grund for, at disse Ord blive opfattede i Betydning af Bagtalelse, ligesom der ogsaa maa foreligge Noget, hvortil man støtter Oprettelsen af kristelige Domstole.

Jeg søgte Oplysninger i Kirkens Forklaringer, og af dem alle, fra det 5te Aarhundrede af, saa' jeg, at det er almindelig antaget at opfatte disse Ord i Betydning af at fordømme sin Næste med Ord, d. v. s. bagtale ham. Men siden det nu en Gang ansés for givet, at disse Ord kun kunne opfattes i Betydning af at fordømme sin Næste med Ord, saa bliver Spørgsmaalet: Hvor kan man undgaa at fordømme? Det er ikke muligt ikke at fordømme det Onde. Og derfor dreje alle Forklaringerne sig om, hvad man skal og hvad man ikke skal fordømme. Kirkens Tjenere, hedder det, kunne ikke opfatte disse Ord som et Forbud mod at domfælde, siden endog Apostlene have dømt. (Johannes Evangelist, Chrysostomus og Theophylax). Der siges, at Kristus ved disse Ord sandsynligvis har hentydet til Jødene, som anklagede deres Næste for smaa Synder, medens de selv gjorde sig skyldige i store.

Intet Steds er der dog Tale om verdslige Institutioner, om Domstolene og hvorledes disse forholde sig til Forbudet mod at dømme. Forbyder Kristus disse Domstole eller ikke?

Paa dette naturlige Spørgsmaal gives intet

Svar, som om det faldt af sig selv, at saa snart en Kristen har taget Sæde i Retten, han da ikke alene ikke bør fordømme, men heller ikke en Gang tør dømme sin Næste.

Jeg raadspørger de græske, katholske og protestantiske Forfattere, og alle, selv de mest uhildede Fortolkere, opfatte disse Ord som et Forbud mod at tale ilde om sin Næste, Hvad er Grunden til, at disse Ord, i Modsætning til hele Kristi Lære, opfattes i saa snæver Forstand, at Forbudet mod at dømme udelukker Forbudet mod Domstole? Hvorfor antager man, at naar Kristus forbyder at udtale en Fordømmelsesdom som uvilkaarligt undslipper os, han da ikke ogsaa skulde ansé som en slet Handling, og derfor forbyde, en lignende Fordømmelsesdom, som med Overlæg og Vold bringes til Udførelse mod den Anklagede? Herpaa gives der intet Svar og ikke den ringeste Hentydning til, at der ved disse Ord ogsaa kunde understaaes den Dom, som udsiges af Domstolene og som Millioner Mennesker maa lide under. Ja, hvad mere er, - man omgaar omhyggeligt og ligefrem undskylder de retslige Domstoles grusomme Fremfærd. Fortolkerne (Theologerne) sige, at der i kristelige Stater maa bestaa Domstole, og at dette ikke strider mod Kristi Bud.

Da jeg blev opmærksom herpaa, tvivlede jeg allerede om disse Fortolknings Paalidelighed, og gav mig i Færd med at oversætte Ordene "dømmer" og "fordømmer". Det burde jeg have gjort strax.

I Originalen staar der $\chi\rho\acute{\iota}\nu\omega$ $\chi\alpha\tau\alpha\delta\iota\chi\acute{\alpha}\zeta\omega$. Den urigtige Oversættelse af Ordet $\chi\alpha\tau\alpha\lambda\alpha\lambda\acute{\epsilon}\omega$ i Jakobs Brev, hvor det gjengives med at tale ilde om, bestyrkede mig i min Tvivl angaaende Udtrykkets Rigtighed. Jeg undersøgte, hvorledes Ordene $\chi\rho\acute{\iota}\nu\omega$ og $\chi\alpha\tau\alpha\delta\iota\chi\acute{\alpha}\zeta\omega$ i Evangeliet ere oversatte i forskjellige Sprog, og saa da, at Ordet $\chi\rho\acute{\iota}\nu\omega$ i Vulgata [Biblen] gjengivet med condemnare, ligesaa paa Fransk, og paa Slavisk hedder det *ossuchdaite*. Disse Afvigelser i Oversættelserne bestyrkede mig i min Tvivl, og jeg spurgte mig selv: Hvad betyder de græske Ord $\chi\rho\acute{\iota}\nu\omega$ og $\chi\alpha\tau\alpha\delta\iota\chi\acute{\alpha}\zeta\omega$, som benyttes af Evangelisten Lukas, der, efter hvad Kjendere sige, nok skrev ret godt Græsk. Hvorledes vilde Den, der ikke kjendte Noget til Evangeliet og Fortolkningerne over det, og kun havde dette ene Ord foran sig, vel oversætte det? Ved at slaa op iden almindelige Ordbog fandt jeg, at Ordet $\chi\rho\acute{\iota}\nu\omega$ har mange forskjellige Betydninger og iblandt disse meget hyppigt benyttes i Betydning af at domfælde, ja endog dræbe, men aldrig i Betydning af at bagtale. Ved at slaa op i det nye Testaments Lexikon finder jeg, at dette Ord ofte bruges i det nye Testamente i Betydning af at domfælde. Undertiden betyder det at kaste Lod, men aldrig at bagtale. Det fremgaar altsaa heraf, at Ordet $\chi\rho\acute{\iota}\nu\omega$ kan gjengives paa forskjellig Maade, men mindst af alt som bagtale. Ved at søge efter i Lexikonet sér jeg, at Ordet $\chi\alpha\tau\alpha\delta\iota\chi\acute{\alpha}\zeta\omega$, der øjensynligt som et forklarende Tillæg

40

slutter sig til Ordet $\chi\rho\iota\nu\omega$, der har de mange Betydninger, aldrig har anden Betydning end: domfælde eller dræbe. Af det nye Testaments Ordbog kan jeg se, at dette Ord er bleven benyttet fire Gange i det nye Testamente og hver Gang i Betydning af at domfælde eller dræbe. I anden Betydning bliver dette Ord aldrig brugt hverken i det nye Testamente eller overhovedet paa Græsk. Jeg selv og Enhver, som tænker lidt efter over Livet, maa jo forfærdes over alle de Lidelser og alt det Onde, som Kriminaldomstolene have bragt over Menneskene; Ondt over de Dømte og Ondt over de Dømmende - lige fra Dschingiskhans Hensrettelser og den franske Revolution og til vor Tids Dødsstraffe.

Intet godt Menneske kan uden at gysse høre Tale om - og endnu mindre være Øjenvidne til de Straffedomme, som det ene Menneske udøver mod det andet: Spidsrodsstraf, som medfører Døden, Guillotinen og Galgen.

I Evangeliet, hvoraf hvert et Ord er os helligt, staar der klart og tydeligt: I havde en Kriminallov: Øje for Øje og Tand for Tand. Men jeg giver Eder en ny Lov: I skulle ikke sætte Eder imod det Onde, ikke gjengælde Ondt med Ondt, men altid gjøre Godt mod Alle og tilgive hverandre. Og senere siger han rent ud: Dømmer ikke. Og for at forebygge enhver Misforstaaelse af disse Ord, føjes der til: Domfælder Ingen.

41

Mit Hjerter siger højt og lydeligt: Straf ikke; jo mere I straffe, desto mere Ondt sker der. Forstanden siger: Straf ikke; med Ondt fordriver man ikke Ondt. Guds Ord, som jeg tror paa, siger det Samme. Og saa læser jeg hele Loven og Ordene: Dømmer ikke, saa skulle og I ikke dømmes; fordømmer ikke, saa skulle I ikke fordømmes; forlader, saa skal Eder forlades. Jeg bekjender, at det er Guds Ord, og saa siger jeg, at de betyde, at man ikke skal bagtale sin Næste, og jeg vedbliver at holde Domstolene for kristelige Institutioner og ansé mig selv for Dommer og - Kristen. - Jeg blev forfærdet over den grove Vildfarelse, hvori jeg befandt mig.

IV.

Jeg begreb nu, hvad Kristus mente, naar han siger: "I have hørt, at der er sagt: Øje for Øje og Tand for Tand. Men jeg siger Eder: Sætter Eder ikke imod det Onde, men taaler det." - Kristus siger: Man har lært Jer og I har vænnet Jer til at ansé det for rigtigt og fomuftigt med Magt at sætte sig imod det Onde og tage Øje for Øje, d. v. s. oprette Kriminal-Domstole, Politi og Arméer for at beskytte sig mod Fjenden. Men jeg siger til Eder: Brug ikke Magt, tag ingen Del i Voldshandlinger, gjør ikke Ondt imod Nogen, ikke en Gang mod dem, som I kalde Eders Fjender. Jeg begreb nu, at i Loven om ikke at sætte

sig imod det Onde taler Kristus ikke blot om, hvad Følgen vil blive for Enhver, som ikke gjengjælder Ondt med Ondt, men, som Modsætning til det, Lovbud, som, ifølge Moses og den romerske Ret, Folket paa hans Tid adlød, og efter hvilket i vore Dage, ifølge samme Lovbud og forskellige Lovbøger, Menneskene have indrettet deres Liv, opstiller han Læren om ikke at sætte sig imod det Onde. Den deri indeholdte Grundsætning skal være Basis for Menneskenes indbyrdes Forhold og befri Menneskeheden for de Onder, som den selv bereder sig. Han siger: I tro, at i forbedre det Onde ved Eders Love, men I gjøre det kun værre. Der er kun et Middel til at forhindre det Onde, - og det er: At gjengjælde Ondt med Godt og gjøre Godt mod Alle uden Forskjel. I Tusinder af Aar have I forsøgt at leve efter hin Lov. Prøv nu en Gang min, der er det helt Modsatte.

Det er mærkværdigt!! I den senere Tid har jeg ofte haft Lejlighed til at tale med de [m]est forskellige Mennesker om denne Kristi Lov, ikke at sætte sig imod det Onde, og, om end sjældent, har jeg dog altid truffet paa Folk, som vare af samme Mening som jeg. Men der er to Slags Mennesker, som ikke en Gang i Principet ville gaa ind paa denne ligefremme og simple Opfattelse af dette Bud, og som ivrigt forsvare det Berettigede i at sætte Ondt mod Ondt. Det er Folk fra to aldeles modsatte Lejre: de patriotisk-konservative Kristne, som ansé deres Kirke for den eneste sande,

og de revolutionære Atheister. Ingen af dem vil give Afkald paa deres Ret til med Magt at sætte sig imod det, som de ansé for Ondt. Og selv de Klogeste og mest Lærde iblandt dem kunne aldeles ikke indse den simple og indlysende Sandhed, at saasnart man indrømmer det ene Menneske Ret til med Magt at sætte sig imod hvad han ansér for Ondt, har det andet ligeledes Ret til at sætte sig imod hvad han ansér for Ondt. Jeg gjennemlæste for nylig i den Anledning en belærende Brevvexling mellen en orthodox Slavophil og en kristen Revolutionær. Den Ene forsvarede Krigens Voldsgjerninger i sine undertrykte Brødres, Slavernes Navn; den Anden talte for Revolution i sine undertrykte Brødres, de russiske Bønders Navn. De vare begge To stemte for Voldshandlinger, og Begge støttede sig til Kristi Lære.

Kristi Lære opfattes paa de mest forskjellige Maader, kun ikke i den simple, ligefremme Betydning, som øjensynlig ligger i Ordene.

Vi have indrettet hele vort Liv efter det Princip, som Kristus forkaster, vi ville ikke opfatte hans Lære i dens simple, ligefremme Betydning, og derfor fortælle vi os selv og Andre, enten at vi bekjende os til hans Lære, eller at den ikke passer for os. De saakaldte "Troende" tro, at Kristus, den anden Person i Guddommens Treenighed, er stegen ned til Jorden for at give Menneskene et Exempel paa, hvorledes de skulle føre deres Liv, og udføre de indviklede Handlinger, som udkræves for at nyde

de hellige Sakramenter, bygge Kirker, udsende Missionærer, indsætte Præster, deltage i Menighedsplejen og forbedre Troen, - men over alt det - forglemme de blot den lille Omstændighed at gøre hvad han siger. De "Ikke-Troende" derimod forsøge at indrette deres Liv paa forskjellig Maade, kun ikke efter Kristi Lære, som de forud antage for ubrugelig. Men Ingen vil forsøge at gøre hvad han siger. Før de overhovedet forsøge at handle efter Kristi Lov, antage - vel at mærke - baade Troende og Ikke-Troende det for en given Sag, at det er umuligt at opfylde den.

Kristus har sagt klart og tydeligt: I tro, at Eders Straffelove formindske det Onde, men de gøre det tvert imod værre. Følg mit Ord og mit Exempel, saa ville I snart erkjende, om jeg taler sandt. - Og han taler ikke blot med Ord, men han opfylder hele sit Liv igjennem sin Lære om ikke at sætte sig mod det Onde, og gaar endog i Døden for den.

De "Troende" høre og læse alt dette. Det oplæses ogsaa i Kirkerne, og man kalder det Guds Ord. Man siger, at Kristus er sand Gud, men føjer til: Det kan Altsammen være meget godt, men saaledes som de sociale Forhold nu en Gang ere, er det umuligt at gennemføre det. Det vilde ødelægge hele vort Liv. Vi har vænnet os til det, og synes om det som det er. Og derfor opfatter vi det kun som et Ideal, som Menneskene skulle stræbe at naa, - og som vi kunne naa ved Bøn

og Tro paa Sakramenterne, Forløsningen og Kristi Opstandelse fra de Døde. De Andre derimod, de "Vantroende", Fritænkerne, Religionens Historikere - Strauss¹³, Renan¹⁴ o. f. - tilegne sig først fuldstændigt Kirkens Fortolkning om, at Kristi Lære slet ikke har nogen direkte Anvendelse for Livet men kun er en Slags Sværmeri til Trøst for svage Sjæle, og sige saa med den største Alvor, at Kristi Lære ganske vist egnede sig godt til at prædikes for de uciviliserede Beboere i Galilæas Ørkener, men at den maa forekomme os med vor fremskredne Kultur som et mildt Vanvid hos den "charmant Docteur", som Renan siger. Ifølge deres Mening kunde Kristus ikke svinge sig tilstrækkeligt højt op for tilfulde at paaskjønne alle vor Civilisations og Kulturs vise Indretninger. Havde han befundet sig paa det samme høje Dannelsestrin som disse lærde Herrer, saa vilde han ikke være fremkommen med sin meget nette men urimelige Snak om Himlens Fugle, om at vende Kinden til og om kun at sørge for den Dag idag. De lærde Historikere bedømme Kristendommen efter den Kristendom de se i vort Samfund. Men ifølge vort Samfunds og vor Tids Kristendom bliver vort Liv med saadanne Institutioner som Tugthuse, Cellefængsler, Cafés-chantants, Fabriker, Dagblade, Bordeller og Parlamenter - anerkjendt som det sande og hellige, og af Kristi Lære tilegner man sig kun det, som ikke griber forstyrrende ind i dette Liv. Da nu imidlertid Kristi Lære forkaster

---

¹³David Friederich Strauss (1803-1874). Lærer ved det teologiske seminarium i Tübingen. Ud gav bogen Jesu Liv, hvori han søgte at bevise, at de fire evangelier er myter.

¹⁴Joseph Ernst Renan (1823-1892). Fransk orientalist som også ud gav et værk med titlen Jesu Liv.

hele dette Liv, saa tilegne de sig af hele Læren intet Andet end Ord. De lærde Historikere indsé dette, og da de ikke behøve at lægge Skjul derpaa, saaledes som de Skinhellige gjøre, saa underkaste de netop denne for ethvert Indhold blottede Kristi Lære en skarp Kritik, forkaste den og anføre velbegrundede Beviser for, at Kristendommen aldrig har været Andet end en sværmerisk Idé.

Man skulde mene, at man burde forstaa, hvori Kristi Lære bestaar, forinden man bedømmer den. Og for at kunne afgjøre, om Læren er fornuftig eller ikke, bør man da allerførst indrømme, at Kristus virkelig har sagt det han sagde. Men det er netop det vi ikke gjøre: de kirkelige Fortolkere ligesaa lidt som Fritænkerne. Og vi véd meget godt, hvorfor vi ikke gjøre det.

Vi véd meget godt, at Kristi Lære altid har forkastet og fremdeles forkaster disse menneskelige Vildfarelser, disse "Tohu" eller Afgudsbilleder, som vi under Navn af Kirke, Stat, Kultur, Videnskab, Kunst og Civilisation mene at kunne unddrage den almindelige Fordømmelse. Kristus udtaler sig imidlertid netop mod alt dette og undtager ikke en eneste af alle disse "Tohu".

Og det er ikke blot Kristus men ogsaa alle de hebraiske Profeter, Johannes den Døber, alle sande Vise tale netop mod Kirke, Stat, Kultur og Civilisation, som de kalde Menneskenes Ulykke og Fordævelse.

Lad os antage: Bygmesteren siger til Husets

Ejer, "Deres Hus duer ikke, det maa fuldstændigt bygges om," og gaar derfra over til at tale om, hvilke Bjælker, der bør anvendes, hvorledes de skulle tilhugges og anbringes. Husets Ejer vil overhøre Bygmesterens Erklæring om, at Huset er faldefærdigt og maa bygges om, men vil derimod med tilsyneladende Opmærksomhed lytte til hans Udtalelser om hvilke Foranstaltninger der bør træffes. Det er klart, at alle Bygmesterens Forslag maa forekomme Ejeren aldeles ubrugbare og taabelige. Saaledes gaar det netop med Kristi Lære.

Det Mindste man kan forlange af folk, som ville bedømme En eller Andens Lære, er da at de opfatte Læren saaledes, som dens Forkynder selv har opfattet den. Men Kristus opfattede ikke sin Lære som et højtflyvende Ideal, som det var umuligt for Menneskene at naa, ikke heller som et poetisk Sværmeri, hvormed han vilde bedaare Galilæas enfoldige Indbyggere. Han opfattede tvært imod sin Lære som et Værk, der skulde forløse Menneskeheden, og han sværmede ikke paa Korset, men led og døde for sin Lære. Mange Mennesker have offret deres Liv for den, og endnu den Dag idag gaa mange i Døden for den. En saadan Lære kan ikke betegnes som "vanvid". Den Vildfarende siger om denne Lære, at det er Hjernesvind. Vi ere komne saa vidt, at mange Mennesker (og deriblandt ogsaa jeg) sige, at Læren er overspændt, fordi den ikke passer for den

menneskelige Natur. Det er ikke naturligt for Mennesket, sige de, at vende den venstre Kind til, naar Nogen slaar os paa det højre Øre; det er ikke naturligt at bortgive, hvad man har, til Fremmede; det er ikke naturligt at arbejde for Andre i Stedet for for sig selv. Det ligger i Menneskets Natur, paastaa de, at forsvare sig og beskytte sin Person, sin Familie og sin Ejendom; med andre Ord: Det er naturligt for Mennesket at kæmpe for Tilværelsen. Den lærde Jurist beviser ved Hjælp af sine Lovbøger, at det er Menneskets helligste Pligt at forsvare sine Rettigheder, altsaa at kæmpe. Saasnart man imidlertid blot et Øjeblik frigjør sig for den Tanke, at de af Menneskene trufne Foranstaltninger paa bedste Maade have ordnet Livets Forhold, saa vender den Udtalelse, at Kristi Lære ikke passer for den menneskelige Natur, sig strax mod dem, som fremkomme med den. Hvem vil vel benægte, at det er pinligt og den menneskelige Natur imod at se en Hund blive mishandlet eller et Dyr slagtet. (Jeg kjender Landbrugere, som have hørt op med at spise Kjød, fordi de vare nødsagede til selv at slagte deres Kvæg). Og desuagtet er hele vort Samfundliv saaledes indrettet, at ethvert Menneskes personlige Lykke kun kan kjøbes med andre Menneskers Lidelse, hvad der dog er den menneskelige Natur imod. Den Maade, hvorpaa vi have indrettet vort Liv, den indviklede Mekanisme i alle de af vore Institutioner, som ere til for at øve Vold, vidne

om, i hvor høj Grad Voldshandlinger ere den menneskelige Natur imod. Ingen Dommer vil give sig af med selv at klynge den op, som han i Kraft af Loven har dømt til at hænges. Ingen overordnet Embedsmand vil selv rive Bonden bort fra sin grædende Familie for at spærre ham inde i et Fængsel. Gaves der ikke Disciplin, Ed og Krig, vilde ingen General eller Soldat dræbe Tyrker, Franskmænd eller Tydskere og lægge deres Landsbyer øde; han vilde ikke en Gang bekvemme sig til at saare et eneste Menneske. Alt dette gaar kun for sig takket være det udviklede Samfunds- og Statmaskineri, hvis Opgave det er i den Grad at sprede Ansvar for de Misgjerninger, som skulle begaaes, at Ingen føler det Naturstridige i disse Handlinger. Nogle skrive Lovene, Andre bringe dem til Udførelse, atter Andre afrette Folk ved at vænne dem til Discipline, d. v. s. til en tankeløs, stum Lydighed, og disse - stakkels Dresserede -- begaa da allehaande Voldshandlinger og dræbe Mennesker uden at vide hvorfor. - Mennesket behøver imidlertid kun et Øjeblik i Tankerne at frigjøre sig for det Næt af verdslige Institutioner, hvori vi ere hildede, for at indsé, hvad der er vor Natur imod.

Lad os simpelt hen tage den Paastand tilbage, at det gængse Onde, som kommer os til Nytte, er en uomstødelig guddommelig Sandhed, saa ville vi strax indsé, hvad der er Menneskets Natur imod, om det er Voldshandlinger eller Kristi Bud.

Saasnart det blot en Gang er gaaet op for os, at ved den bestaaende Samfundsorden kjøbes enhver Livets Bekvemmelighed og Nydelse paa i tusindvis lidende og trællende Medmenneskers Bekostning, saa indsé vi strax, hvad der egner sig for Menneskets ikke blot dyriske men ogsaa moralske Væsen. Man behøver blot at opfatte Kristi Lære i dens fulde Betydning og med alle dens Følger for at forstaa, at Kristi Lære ikke alene ikke strider mod den menneskelige Natur, men at den netop bestaar deri, at den forkaster den mod den menneskelige Natur stridende Verdens Lære om at sætte Ondt mod Ondt, som gjør os ulykkelige. Kristi Lære om ikke at gjengjælde Ondt med Ondt skulde være - Vanvid! - Men at Menneskene, i hvis Sjæl der er nedlagt Medlidenhed og Kjærlighed til deres Næste, indrette deres Liv saaledes, at det for Nogles Vedkommende bestaar i at oprejse Baal og straffe med Piskeslag, Knut, Pinebænk, Fængsler, Galger og Tugthuse, i at føre Krige, hvori Mennesker i tusindvis blive slagtede, eller i periodiske Revolutioner med alle dermed følgende Rædsler; - og for Andre i at udføre disse Voldshandlinger, medens atter Andre søge at forhindre saadanne Grusomheder og hævne dem, - det kaldes ikke Vanvid!

Saasnart man har forstaaet Kristi Lære, indsér man strax, at det er ikke den Verden, som Gud har skabt til Glæde for Menneskene, men derimod den, som vi Mennesker selv have skabt os til vor

egen Ulykke, som er Vanvid, det mest afsindige og rædselsfulde Vanvid, en Afsindigs Drøm, og er man først en Gang vaagnet op af den, hjemfalder man aldrig mere til dens Rædsler.

Guds Søn, en af Personerne i den hellige Tre-enighed, er stegen ned til Jorden og bleven Menneske for at udsone Adams Brøde. Man lærte os at tro, at denne Gud maatte udtale sig paa en hemmelighedsfuld og mystisk Maade, og at vi kun kunde forstaa hans Ord ved Hjælp af Tro og Naade. Og saa viser det sig pludseligt, at Guds Ord ere aldeles ligefremme, klare og forstaaelige. Kristus siger blot: Tilføj ikke hverandre noget Ondt, saa er der heller intet Ondt til i Verden. Er det det Hele? Har Kristus virkelig ikke sagt Andet? Det er, som om vi Allesammen havde vidst det i Forvejen. Det følger saa ganske af sig selv.

Da Profeten Elias flygtede bort fra Verden og skjulte sig i en Grotte, blev det ham aabenbaret, at Gud vilde vise sig for ham ved Indgangen til Hulen. Der rejste sig en Storm saa voldsom, at Træerne blæste omkuld. Elias troede, at det var Gud, og saa' hen til Indgangen; men Gud var der ikke. Da brød der et skrækkeligt Uvejr løs med Lyn og Torden. Elias saa' atter ud, men Gud var der ikke, Tilsidst kom der et Jordskjælv, Ild brød frem af Jorden, Klipperne revnede, og Bjærgene styrtede sammen. Elias saa' atter ud, men Gud var der ikke, Saa blev det stille. En svag

Luftning gled forfriskende hen over Jorden. Elias saa' ud - og da var Gud der. - Saaledes gaar det ogsaa med disse Kristi faa, simple Ord: "Sætter Eder ikke mod det Onde! Det er jævne, ligefremme Ord, men de indbefatte det guddommelige Bud, som alene og i al Evighed bør være Menneskene en Lov.

Denne Lov er i den Grad evig, at selv om Historien kan opvise et Fremskridt til Forebyggelse af det Onde, saa er, dette kun gjort ved Hjælp af dem, som opfattede Kristi Lære saaledes, at den bragte dem til at taale det Onde og ikke gengælde Ondt med Ondt.

Det er ikke Forfølgerne men de Forfulgte, som bevirke Menneskenes Fremgang til det Gode. Ligesom Ild ikke slukkes med Ild, saaledes kan man heller ikke fordrive Ondt med Ondt. Det Gode kan kun besejre det Onde ved ikke at lade sig besmitte af det. Denne Lov er for det sjælelige Livs Vedkommende ligesaa uforanderlig som Galilei's, kun at den er endnu uomstødeligere, klarere og fuldkomnere. Menneskene kunne afvige fra den og forholde Andre den; ikke desto mindre kan Bevægelsen fremad til Menneskehedens Frelse kunne ske ad denne Vej. Og overfor Fristelser og Trusler kunne Kristi Disciple med endnu større Sikkerhed end Galilei's sige: "Og alligevel vil I ikke kunne udrydde det Onde med Magt, men kun med det Gode." Og gaar det end kun langsomt fremad paa denne Maade, saa ligger det deri, at Kristi

klare, forstaaelige og for Alle gyldige Lære paa den mest snedige og farlige Maade forholdes de fleste Mennesker, idet man skjuler den under en fremmed Lære, som man kalder Kristendom.

V

Alt bekræftede Rigtigheden af den Opfattelse af Kristi Lære, som var bleven mig aabenbaret. Der hengik dog lang Tid, før jeg kunde vænne mig til den ejendommelige Tanke, at jeg nu pludselig skulde have opdaget Kristi Lov som noget Nyt, efter at Milliarder Mennesker i 1800 Aar havde bekjendt sig til Kristi Lære, og Folk i tusindvis havde anvendt hele deres Liv til at granske over den. Men, hvor forunderhgt det end syntes, saa forholdt det sig dog saaledes. Kristi Lære om ikke at sætte sig imod det Onde stod for mig som noget helt Nyt, som jeg hidtil ikke havde havt det ringeste Begreb om. Og det maatte jo være begrundet deri, at en eller anden urigtig Forestilling om Betydningen af Kristi Lære forhindrede mig i at erkjende Sandheden.

Da jeg begyndte at læse Evangeliet, befandt jeg mig ikke paa det samme Standpunkt som et menneske, der aldrig før har hørt Noget om Kristi Lære og nu pludselig hører Tale derom. Men jeg var forsynet med en fix og færdig Theori om, hvorledes jeg skulde forstaa den. For mig stod Kristus ikke som en Profet, der skulde forkynde mig en gud-

dommelig Lov, men son. den, der skulde fuldkommerrgjøre og forklare den bestaaende guddommelige Lov, som allerede var mig bekendt. Jeg sad allerede inde med en fuldstændig, bestemt og meget indviklet Lære om Gud, Verdens og Menneskenes Skabelse og om de Bud, som Gud ved Moses havde ladet forkynde for Menneskerne. I Evangeliet traf jeg paa de Ord: "I have hørt, at der er sagt Øje for Øje og Tand for Tand"; men jeg siger Eder "sætter Eder ikke imod det Onde." Ordene "Øje for Øje og Tand for Tand" vare det Bud, som Gud havde givet ved Moses. Hvorimod Ordene: "Men jeg siger Eder, at I ikke skulle sætte Eder imod det Onde," vare en ny Lov, som ophævede den foregaaende. Havde jeg staaet upaavirket lige overfor Kristi Lære, uden den theologiske Theori, som jeg havde indtrykket med Modermælken, vilde jeg have opfattet den ligefremme Betydning at Kristi ligefremme Ord, aldeles ligefremt. Jeg havde da begrebet, at Kristus ophæver den gamle Lov og sætter en ny i Stedet. Man havde imidlertid altid indprentet mig, at Kristus ikke ophæver Mose Lov men tvært imod bekræfter den indtil den mindste Tøddel. Versene hos Matth, 5,17-23, hvori dette staar, havde altid, naar jeg tidligere læste Evangeliet, været mig paafaldende, fordi de forekom mig uforstaaelige og vakte Tvivl hos mig. For saavidt jeg den Gang kjendte det gamle Testamente, navnlig de sidste Mose Bøger, hvori der op-

stilles saa smaalige, taabelige og ofte grusomme Bestemmelser, medens der ved hver af dem tilføjes: "Og Gud taledede til Moses", undrede det mig, at Kristus kunde bekræfte hele denne Lov, og jeg kunde ikke begribe, hvorfor han havde gjort det. Jeg lod imidlertid den Gang Spørgsmaalet staa hen. Jeg antog paa Tro og Love den Forklaring, som var bleven mig indprentet fra Barndommen af, nemlig at begge disse Paabud vare udgaaede fra den Helligaand, at de stemmede overens, og at Kristus havde bekræftet og fuldkommet Mose Lov. Men jeg gjorde mig aldrig rigtig Rede for, hvorledes denne Fuldkommengjørelse skulde gaa for sig eller de Modsigelser ophæves, som selve Evangeliet indeholder i Versene 17-20, hvor der staar: "Men jeg siger Eder o. s. v." Men nu, da jeg har forstaaet Kristi Lære i dens hele ligefremme virkelige Betydning, indsér jeg imidlertid, at disse to Paabud staa i Modsigelse til hinanden, saa at der følgelig ikke kan være Tale om nogen Overensstemmelse imellem dem, eller at det ene Bud skulde fuldkomme det andet. Det bliver derfor aldeles nødvendigt at træffe sit Valg mellem dem, og Forklaringen over Versene hos Matth. 5, 17-23, hvis Uforstaaelighed allerede tidligere havde været mig paafaldende maa følgelig være urigtig. Og efter at jeg atter havde gjenlæst Versene 17-19, som altid havde forekommet mig saa uforstaaelige, gik til min Forbavselse deres ganske ligefremme egentlige Betydning pludselig op for mig.

56

Og dette skrev sig ikke derfra, at jeg lagde noget Andet ind i den eller forandrede Noget ved den, men blot derfra, at jeg forkastede den kunstige Fortolkning, som knyttede sig til dette Sted. Kristus siger, Matth. 5, 17-19: "Mener ikke, at jeg er kommen at opløse Loven eller Profeterne, jeg er ikke kommen at opløse, men at fuldkomme. - Thi sandelig siger jeg Eder: Indtil Himmelen og Jorden forgaa, skal end ikke det mindste Bogstav eller en Tøddel forgaa af Loven, indtil det sker Altsammen. - Derfor, hvo som løser et af disse mindste Bud og lærer Menneskene saaledes, han skal kaldes den mindste i Himmeriges Rige, men hvo, som dem gjør og lærer, han skal kaldes stor i Himmeriges Rige." Og i Vers 20 føjer han saa til: "Thi jeg siger Eder: uden Eders Retfærdighed overgaar de Skriftkloges og Farisæers, komme i ingenlunde ind i Himmeriges Rige." Kristus siger: Jeg er ikke kommen for at opløse den evige Lov, men for at lære Eder at opfylde den. Jeg taler dog her ikke om den Lov, som Eders Lærere, Farisæerne, kalde Guds Lov, men om den evige Lov, som, mindre end Himmel og Jord, er underkastet nogen Forandring. Naar jeg her gjengiver denne Tanke med andre Ord, sker det blot for at frigjøre den for den sædvanlige urigtige Forklaring. Hvis den urigtige Opfattelse ikke forelaa, kunde der ikke findes et bedre eller nøjagtigere Udtryk for Tanken end disse Vers.

Den Forklaring, at Kristus ikke forkaster Loven, er begrundet derpaa, at man som Følge af det anvendte Udtryk "ikke en Tøddel af Loven skal forgaa", uden ringeste Foranledning og tvært imod Meningen, paa dette Sted har tillagt Ordet "Lov" Betydning af den skrevne i Stedet for den - evige Lov. Men Kristus taler ikke om den skrevne Lov. Havde Kristus paa dette Sted talt om den skrevne Lov, vilde han have benyttet det sædvanlige Udtryk "Loven og Profeterne", som han altid anvender, hvor han taler om den skrevne Lov. Her benytter han imidlertid et helt andet Udtryk: "Loven eller Profeterne". Havde Kristus ment den skrevne Lov, vilde han ogsaa i det følgende Vers, som indeholder en Fortsættelse af Tanken, have brugt Ordene: "Loven og Profeterne", og ikke blot Ordet "Lov" alene, saaledes som der staar i dette Vers. Kristus benytter desuden i Luk. Evangelium det samme Udtryk i en lignende Forbindelse, og der kan saaledes ikke være Tvivl om, hvad han har ment. Hos Luk. 16, 15, siger Kristus til Farisæerne, som troede sig retfærdige ved at følge den skrevne Lov: "I ere de, som retfærdiggjøre Eder selv for Menneskene; men Gud kjender Eders Hjærter; thi hvad som er højt blandt Mennesker, er en Vederstyggelighed for Gud." Vers 16: "Loven og Profeterne indtil Johannes spaaede; fra den Tid forkyndes Guds Rige ved Evangelium, og han trænger derind med Magt." Og strax derpaa samme Sted, Vers 17, siger han:

Men det er lettere, at Himmelen og Jorden for-
gaa, end at en Tøddel af Loven bortfalder." Med
Ordene: "Loven og Profeterne indtil Johannes"
ophæver Kristus den skrevne Lov. Med Ordene:
"men det er lettere, at Himmelen og Jorden for-
gaa, end at en Tøddel af Loven bortfalder," be-
kræfter han den evige Lov. Første Gang siger
han: "Loven og Profeterne", d. v. s. den skrevne
Lov. Senere siger han kun "Loven", altsaa den
evige Lov. Det er derfor indlysende, at den evige
Lov her opstilles som Modsætning til den skrevne*)
Lov, og det Samme finder Sted hos Matthæus,
hvor den evige Lov betegnes ved Ordene: "Loven
eller Profeterne".

Det er vel værd at lægge Mærke til, hvorledes
man har behandlet Texten i Versene 17 -18 hos
Matthæus, og Varianterne. I de fleste Afskrifter
staar der blot Ordet "Lov", uden at der er tilføjet
"Profeterne". Her kan altsaa ikke være Tale om
den skrevne Lov. I andre Afskrifter, t. Ex. de
kanoniske, er der tilføjet "Profeterne" dog ikke i
Forbindelse med "og", men med "eller" - "Loven
eller Profeterne" - hvilket ligeledes udelukker Be-

---

*) og yderligere stiller han Evangeliet iden skarpeste
Modsætning til Mose Lov, idet han hos Luk, 16, 18,
siger: "Hver, som skiller sig fra sin Hustru og tager
en anden til Ægte, bedriver Hoer" d. v. s. ifølge
den skrevne Lov er Skilsmisse tilladt, men ifølge
den evige Lov er det en Synd.

tydningen af den skrevne Lov og bekræfter, at der derved forstaas den evige Lov.

I enkelte Afskrifter staar Ordet "Profeterne" i Forbindelse med "og" og ikke med "eller", og i disse Afskrifter tilføjes der ved Gjentagelsen af Ordet "Lov" atter "og Profeterne", saa at ved denne Forandring Meningen ændres derhen, at Kristus kun taler om den skrevne Lov.

Disse Varianter godtgjøre, hvorledes det forholder sig med de forskjellige Fortolkninger af dette Sted. Den egentlige Mening er, at Kristus taler om den evige Lov, men blandt Afskriverne af Evangelierne findes der Nogle, som kunne ønske at anerkjende det Forpligtende ved den skrevne Mose Lov, og disse Afskriverne føje da til Ordet "Lov" Ordene "og Profeterne", - hvorved Meningen bliver en ganske anden.

Andre Kristne, som ikke anerkjende Mose Bøger, udelade enten denne Tilføjelse eller ombytte Ordet "og" - $\chi\alpha\iota$ - med Ordet "eller" - ξ . Og med dette "eller" er Stedet optagen i de kanoniske Bøger. Men uagtet den Form, hvorunder Texten er optaget i de kanoniske Bøger, baade er klar og tydelig, vedblive dog Fortolkerne at udlægge den i Overensstemmelse med den Aand, som gaar igjennem de i Texten ikke optagne Forandringer. Dette Sted er bleven udlagt paa utallige Maader, som afvige desto mere fra dets oprindelige Betydning; jo mindre Fortolkeren sympathiserede med denne.

Og Flertallet af Fortolkerne holde netop paa den urigtige Betydning, som Texten udelukker. For fuldstændigt at overbevise sig om, at Kristus i disse Vers kun taler om den evige Lov, behøver man blot at gaa lidt nærmere ind paa Betydningen af det Ord, som har givet Anledning til den urigtige Fortolkning. Ordet Lov, paa Græsk νόμος, paa Hebraisk "Torah", har i begge disse saavel som i alle andre Sprog to Hovedbetydninger: 1) Loven i og for sig uden Hensyn til dens Form, og 2) det skrevne Udtryk for Lovbudet, som Nogle ansé for selve Loven. Forskjellen mellem disse to Begreber forefindes i alle Sprog. Paa Græsk bliver i Pauli Epistler denne Forskjel undertiden endog antydet ved at tilføje Artiklen. Uden Artikel bruger Paulus som oftest Ordet i Betydning af den skrevne Lov, med Artiklen i Betydning af den evige Guds Lov. Af de gamle Hebræer, Profeterne og Esaias bliver Ordet Lov, Torah, altid brugt i Betydning af den evigt bestaaende og evigt sig aabenbarende Guds Lov. Og Ordet Torah anvendes for første Gang hos Esra og senere i Talmud i Betydning af de fem skrevne Mose Bøger, som under Et benævnes Torah, ligesom vi anvende Ordet Bibel, kun med den Forskjel, at vi have Ord til at skjelne mellem Begreberne Bibel og Guds Lov, hvorimod Hebræerne kun have et og det samme Ord for begge Begreber. Og derfor anvender Kristus Ordet "Lov" snart

bekræftende, som Esaias og andre Profeter, i Betydning af Guds Lov, som er evig, - og snart nægtende, Betydning af den skrevne Lov de fem Mose Bøger. For at betegne Forskjellen tilføjer han dog dér, hvor han mener den skrevne Lov, altid Ordene: "og Profeterne", eller ogsaa siger han: "Eder Lov".

Naar han siger; "Alt hvad I ville, at Menneskene skulle gøre mod Eder, det gør i ogsaa mod dem; thi saadan er Loven og Profeterne," - saa taler han om den skrevne Lov[.] Han siger, at hele den skrevne Lov er indbefattet i dette ene Udtryk for den evige Lov, og ophæver ved denne Udtalelse den skrevne Lov.

Naar han siger (Luk. 16,16): "Loven og Profeterne indtil Johannes", saa taler han om den skrevne Lov, og ophæver den.

Naar han siger (Joh. 7, 19): "Har ikke Moses givet Eder Loven? Og Ingen af Eder holder Loven," eller (Joh. 8, 17): "Men der er og skrevet i Eder Lov, " eller: "De Ord, som ere skrevne i deres Lov," (Joh. 15, 25), saa taler han om den skrevne Lov, den Lov, som han forkaster, og som vil domfælde ham selv. (Joh. 19, 7): Jøderne svarede ham: "Vi have en Lov, og efter denne vor Lov er han skyldig at dø." Det er indlysende, at denne jødiske Lov, ifølge hvilken han blev dømt, ikke er den Lov, som Kristus forkyndte. Naar derfor Kristus siger: "Jeg er ikke kommen for at opløse Loven, men for at lære Eder at efterkomme den, thi ved

Loven kan Intet forandres, men Alt maa ske Fyldest,"
- saa taler han ikke om den skrevne, men om
den evige Lov og bekræfter denne.

Men selv om alt dette kun var kunstige Be-
viser, selv om jeg havde omhyggeligt skjult Alt,
hvad der stod i Strid med min Fortolkning, selv
om Kirkens Udlæggelser vare meget klare og over-
bevisende, og selv om Kristus virkelig ikke havde
ophævet Mose Lov, men ladet den staa fuldstændigt
ved Magt, selv om det forholdt sig saaledes -
hvad lærer saa Kristus os?

Ifølge Kirkens Fortolkninger lærer han os, at
han, den anden Person i Treenigheden, Guds Søn,
er kommen til Verden for med sin Død at udsone
Adams Brøde. Men Enhver, der læser Evangeliet,
véd, at Kristus enten tier aldeles herom eller idet
Højeste udtaler sig meget tvetydigt desangaaende.
Men selv under Forudsætning af at vi ikke forstaa
at læse, og at det virkelig staar der, saa udgør
Kristi Hentydning til, at han er den anden Person
i Treenigheden og har gjort Forsoning for Men-
neskenes Synder, dog den mindste og ubetydeligste
Del af Evangeliet. Hvori bestaar da hele det øvrige
Indhold af Kristi Lære? Det kan ikke benægtes,
og alle Kristne indrømme det ogsaa strax, at
Hovedindholdet af Kristi Lære, er Læren om, hvor-
ledes Menneskene skulle føre deres Liv indbyrdes.
Ansé vi det altsaa for givet at Kristus er
fremkommet med en ny Samfundslære, saa maa vi

tænke os et bestemt Folk, for hvem han forkyndte den.

Tænke vi os, at det var Russere, Tydskere, Englændere, Kinesere, Indeere, eller vel endog Afrikas Wilde - saa viser det sig, at ethvert Folk har sine egne Samfundslove, og at naar en Lærer forkynder en ny Samfundslære, omstyrter han den tidligere bestaaende Samfundslov. Saaledes vilde det gaa i England, i Kina og hos os. Læreren maa omstyrte vore Love, som vi holde højt i Ære. Det kan imidlertid dog ogsaa hænde, at Forkynderen af den nye Lære kun omstyrter vore borgerlige Love uden at røre ved de Love, som vi ansé for guddommelige. Men hvad skulde vel en Lærer kunne bibringe et Folk som det jødiske, der kun havde en, og dertil fuldstændig guddommelig Lov, som greb ind selv i de mindste Enkeltheder af dets Liv, naar han forud erklærede, at denne Lov, som Folket bøjede sig for, var uomstødelig? Men skulde man mene, at dette heller ikke er noget Bevis, saa opfordrer jeg alle dem, som fortolke Kristi Ord derhen, at han har bekræftet hele Mose Lov, til at besvare nedenstaaende Spørgsmaal: Hvem har Kristus søgt at omvende, medens han levede her paa Jorden? Mod hvem optraadte han, naar han talte om Farisæer og Skriftkloge? Hvem var det, som ikke antog Kristi Lære, og korsfæstede ham og hans første Disciple? - Naar Kristus anerkjendte Mose Lov, hvor vare da de, som virke-

lig fuldbyrdede den og af den Grund bleve roste af Kristus? Skulde der virkelig ikke have været en Eneste? Det sige Jøderne ikke. De sige, at Farisæerne vare Lovens egentlige Fuldbyrdere. Men Farisæerne vare kun en Sekt ligesom Saducæerne. Hvor vare da de rigtige virkelige Fuldbyrdere af Mose Lov?

Ifølge Johannes Evangelium optræde de Allesammen som Kristi Fjender og benævnes ligefrem Jøder. Og de gaa ikke ind paa Kristi Lære, men sætte sig op imod den, blot fordi de ere Jøder.

Men som Kristi Fjender omtales i Evangelierne ikke alene Farisæer og Saducæer men ogsaa de Skriftkloge, som fuldbyrdede Mose Lov og underviste Folket i den, og de Ældste, der altid betragtes som Repræsentanter for Folkets ledende Tanke.

Kristus siger: Jeg er ikke udsendt til de Retfærdige, men til Synderne. Hvem var da de "Retfærdige"? Var Nikodemus maaske den Eneste? Men ogsaa han skildres som et vildfarende om end godt Menneske.

Vi ere i den Grad blevne vænnede til den, mildest talt, besynderlige Forklaring, at Farisæerne og nogle onde Mennesker blandt Jøderne have korsfæstet Kristus, at vi slet ikke tænke paa at opstille det meget naturlige Spørgsmaal: Hvor var da Ikke-Farisæerne og de virkelige gode Jøder, som fuldbyrdede Loven? Saasnart man blot opstiller det Spørgsmaal, staar det Hele klart for os.

Kristus - hvad enten han var Gud eller Menneske - forkyndte sin Lære for et Folk, som adlød en Lov, der fastsatte Regler for Menneskets hele Liv, og som blev kaldt "Guds Lov". - Hvorledes maatte vel Kristus forholde sig til en saadan Lov?

Enhver Profet og Indfører af en ny Tro finder altid blandt Menneskene, naar han forkynder dem Guds Lov, Noget, som de ansé for Guds Lov, og han kan følgelig ikke undgaa en dobbelt Anvendelse af Ordet "Lov", der betegner baade det, som disse Mennesker fejlagtigt ansé for Guds Lov - "Eders Lov" - og det, som er den sande, evige Guds Lov. Foruden det, at Læreren ikke kan undgaa den dobbelte Betydning af dette Ord, vil han det ofte heller ikke og forbinder med Vilje begge disse Begreber, idet han fremhæver, hvor meget af den evige Sandhed der indeholdes i den urigtige Lov, som disse Mennesker adlyde. Og enhver Lærer vil netop støtte sig til de Sandheder, som kjendes af dem han vil omvende. Det er netop det Kristus gjør, da begge Love hos Jøderne betegnes med Ordet Torah. Angaaende Mose Lov og endnu mere med Hensyn til Profeterne, navnlig Esaias, hvis Ord Kristus fortrinsvis anfører, siger han, at der i den hebraiske Lov og Profeternes Skrifter indeholdes evige, guddommelige Sandheder, som stemme overens med den evige Lov, og det er disse Sandheder, t. Ex. Skrittstedet "elsk Gud

og din Næste", som han benytter som Basis for sin Lære.

Kristus udtaler ofte denne Tanke. Han siger (Luk.10, 26): "Hvad staar der i Loven? Hvad læser Du der?" Man gjenfinder den evige Sandhed ogsaa i Loven, naar man forstaar at læse.

Og mere end én Gang hentyder han til, at deres Paabud om at elske Gud og Næsten er den evige Lovs Bud. Saaledes hos Matth, 13, 52. Efter at Kristus har fotalt alle de Lignelser, hvormed han har forklaret sine Disciple sin Læres Betydning, gjør han tilsidst ligesom et Tilbageblik paa alt det Foregaaende, idet han siger: "Saaledes er hver Skriftklog, som er oplært til Himmeriges Rige, ligesom en Husbonde, der bringer frem af sit Forraad Nyt og Gammelt." - Aldeles vilkaarligt og meningsforstyrrende udlægger man nu disse Ord saaledes, at det Gamle skulde være helligt. Meningen er tydelig nok: Den, der behøver noget Godt, benytter ikke blot det Nye men ogsaa det Gamle, der ikke er til at forkaste, blot fordi det er gammelt.

Kristus vil hermed sige, at han ikke forkaster, hvad der er evigt i den gamle Lov. Men da man taler til ham om hele Loven, siger han, at man ikke skal hælde ny Vin paa gamle Læderflasker." Kristus kunde ikke bekræfte hele Loven, men han kunde heller ikke forkaste hele Loven og Profetene - den Lov, som byder: "Elsk din Næste som Dig selv," og de Profeter, hvis Ord han saa ofte benyttede som Udtryk for sin Tanke.

Og i Stedet for disse simple og tydelige Ord, som hele Læren bekræfter, opstiller man en taaget Forklaring, som tilvejebringer en Modsigelse, hvor der ingen Modsigelse foreligger, og gjenopretter derved Mose Lære i hele dens afsindige Grusomhed. Ifølge alle kirkelige Fortolkninger, navnlig lige fra det 5te Aarhundrede, har Kristus ikke ophævet, men derimod bekræftet Mose Lov. Men hvorledes har han bekræftet den? Hvorledes kan man forene Kristi Lov med Mose Lov? Det Spørgsmaal er der Ingen, der besvarer. I alle Fortolkningerne gaar man udenom Sagen ved at sige, at Kristus har fuldbyrdet Mose Lov derved, at Profeternes Spaadomme ere gaaede i Opfyldelse paa ham, og tillige fuldbyrdet Loven ved os, d. v. s. derved at Menneskene tro paa ham. Men det for enhver Troende eneste væsentlige Spørgsmaal nemlig, hvorledes man skal bringe de to modstridende Love i Overensstemmelse, lader man staa hen uden at gjøre et eneste Forsøg paa at løse det. Og Modsigelsen mellem det Vers, hvori der staaar, at Kristus ikke ophæver Loven, og det, hvori det hedder: "Der er sagt - men jeg siger Eder", saavel som mellem Aanden i Mose Lære og Kristi Lære bestaar fremdeles usvækket. Enhver, som interesserer sig for dette Spørgsmaal, bør selv læse Kirkens Forklaringer over disse Steder lige fra Joh. Chrysostomus og indtil vor Tid. Efter at have gennemlæst alle disse viddløftige Ud- læggelser er man aldeles overbevist om, at de ikke

alene ikke ophæve Modsigelserne, men at der indføres en kunstig Modsigelse dér, hvor der i Virkeligheden ingen foreligger. Af disse umulige Forsøg paa at forene det Uforenelige fremgaar det tydeligt, at Foreningen ikke er Frugten af en Fejl i Tænkningen, men derimod indført forsættelig, fordi den er nødvendig. Og det er let at se, hvorfor den er det.

Johannes Chrysostomus imødegaar (Forklaring over Matthæi Evangelium 1, 3. Bd. 1, S. 32-323) dem, som forkaste Mose Lov. Han siger rent ud, at Budet: "Øje for Øje og Tand for Tand" er et guddommeligt Lovbud, og erklærer det modsatte Bud, "ikke at sætte sig imod det Onde", som indeholdes i Kristi Lære, for at være stridende mod Loven. Gud har sagt: "I skalle tage Øje for Øje og Tand og Tand," men Guds Søn siger: "I skalle ikke gjøre det". Joh. Chrys. og med ham hele Kirken anerkjender Gud "Faderens" Bud, d. v. s. Mose Lov, men forkaster "Sønnens", d. v. s. Kristi Bud, skjønt de tilsyneladende bekjende sig til Kristi Lære. Kristus forkaster Mose Lov og sætter sin egen i dens Sted. For den, der tror paa Jesus Kristus, bestaar Modsigelsen ikke; han bekymrer sig slet ikke om Mose Lov, men tror paa Kristi Lov og adlyder den. For den, der tror paa Mose Lov, existerer Modsigelsen heller ikke, Jøderne bryde sig ikke om, hvad Kristus har sagt, men følge Moses' Befalinger. Modsigelsen bestaar kun for dem, som ville leve efter Mose Lov, medens

de indbilde sig selv og Andre, at de tro paa Kristi Lov, - altsaa for dem, hvem Kristus benæver "Hyklere og Øgleæt.

I Stedet for at anerkjende enten Mose Lov eller Kristi Lov, siger man, at begge ere guddommelige og sande. Men hvor Talen er om det virkelige Liv, dér forkaster man rent ud Kristi Lov og allerkjender Moses'.

Kristus optraadte blandt Jøderne, som vare lænkebundne af de utallige Forskrifter for deres ydre Liv, hvormed Leviterne bebyrdede dem under Foregivende af, at det var guddommelige Love, og ved hver af disse hedder det: "og Gud taledes til Moses". Det var ikke alene, hvad der angik Menneskets Forhold til Gud, som Ofringer, Fester, Faste, og Menneskenes indbyrdes Forhold til hverandre i Statssamfund som Borgere og Medlemmer af Familien, men ogsaa alle Enkeltheder i det personlige Liv, Omskjærelsen, Renselserne og Klæde- dragten - Alt er bestemt indtil de mindste Ubetydeligheder, og Alt anerkjendes som Guds Lov. Hvor kan nu Kristus, eller en Profet eller blot en sædvanlig Lærer, som vil paavirke et saadant Folk, undgaa at angribe dets Love, som allerede have ordnet Alt indtil de mindste Enkeltheder? Af det, som Menneskene ansé for Guds Lov, tager Kristus det, som virkelig er Guds Lov. Efter at have forkastet alt det Øvrige, tager han Grundtanken og knytter sin Aabenbaring om den evige Lov til den. Det er ikke nødvendigt at om-

styrte hele Loven, men det kan ikke undgaas at angribe den paa enkelte Punkter, netop fordi den paa alle anses for lige bindende. Det er det, Kristus gjør, og saa bebrejder man ham, at han har omstyrtet den, som man mente, guddommelige Lov, og korsfæster ham. Men Kristi Disciple bevarede hans Lære, som efterhaanden udbredte sig under andre Forhold. Men ogsaa her gav den nye Lære Anledning til lignende Udlæggelser og Fortolkninger. Man underskjød ogsaa her den guddommelige Aabenbaring smaalige menneskelige Opdigtelser, og i Stedet for "Gud sagde til Moses" hedder det nu: "Den Helligaand byder ved os". Ordet skjuler atter Tanken, og det Allernærkeligste er, at Kristi Lære sættes i Forbindelse med hele "Torah". i Betydning af den skrevne Lov, som Kristus absolut maatte forkaste. "Torah" anerkjendes som et Værk af Sandhedsaandens, d. v. s. den Helligaands, Aabenbaring, og Kristus, siges der, skal selv have, hentydet dertil. Men herrned er ogsaa hele hans Lære reduceret til Intet. Derfor var det, at der efter 1800 Aars Forløb hændte mig det Mærkelige, at jeg paany opdagede Betydningen af Kristi Lære. Opdage er dog ikke det rette Udtryk. Jeg skulde kun gjøre, hvad alle Mennesker, som søge Gud og hans Retfærdighed, have gjort og fremdeles gjøre, nemlig udfinde Guds Lov af alt det, som blandt Menneskene gaar under dette Navn.

VI.

Og da jeg havde erkjendt Kristi Lov som Kristi Lov, men ikke som Mose og Kristi Lov, og faaet Øjet op for det Princip i Kristi Lære, ifølge hvilket Mose Lov rent ud forkastes, saa ophævedes følgelig ogsaa enhver Modsigelse, som jeg tidligere mente at have fundet i Evangelierne. De stod nu for mig som et fast sammensluttet Hele, hvor Lovens Hovedindhold fandt et klart, og for Enhver forstaaeligt Udtryk i Kristi fem Bud (Matth. 5,21-28), som jeg hidtii ikke havde kjendt det Mindste til. Alle Theologer tale om Kristi Bud, men hidtil havde jeg ikke vidst, hvorledes de lød. Jeg antog, at Budet: "Elsk Gud og din Næste som Dig selv," var Kristi Bud, og blev ikke opmærksom paa, at det ikke kunde være Kristi Bud, fordi det findes i det gamle Testamente (Deuteron¹, og Levit²). Jeg mente, at Matthæi Ord (Kap. 5,19): "Hvo, som løser et af disse mindste Bud, og lærer Menneskene saaledes, han skal kaldes den Mindste i Himmeriges Rige; hvo, som gjør dem og lærer, han skal kaldes stor i Himmeriges Rige," vare sagt med Hensyn til Mose Bud. Men det faldt mig slet ikke ind, at Kristi nye Bud havde fundet et klart og bestemt Udtryk hos Matthæus, Kap. 5, V. 21-48. Jeg blev ikke vaer, at dér hvor Kristus siger: "I have hørt, at der er sagt - men jeg siger Eder," ere hans fem nye Bud anførte. Hos Matthæus staar (5, 21-28): "I have hørt,

---

¹Femte Mosebog.

²Tredje Mosebog.

at der er sagt de Gamle: Du skal ikke ihjelslaa, men hvo som ihjelslaar, skal være skyldig for Dommen (21). Men jeg siger Eder, at hver den, som er vred paa sin Broder uden Aarsag, skal være skyldig for Dommen; men hvo, som siger til sin Broder: Raka! skal være skyldig for Raadet; men hvo, som siger: Du Daarel skal være skyldig til Helvedes Ild (22). Derfor, naar Du offerer din Gave paa Alteret, og kommer dér ihu, at din Broder har Noget imod Dig (23), saa lad blive din Gave der for Alteret, og gak hen, forlig Dig først med din Broder, og kom da og offer din Gave (24). Vær snart velvillig mod din Modstander, medens Du er med ham paa Vejen, at Modstanderen ikke skal overantvorde Dommeren Dig, og Dommeren skal overantvorde Tjeneren Dig, og Du skal kastes i Fængsel (25). Sandelig siger jeg Dig: Du skal slet ikke komme derudfra, førend Du betaler den sidste Hvid (26)."

Da jeg først havde forstaaet Budet om ikke at sætte sig imod det Onde, begreb jeg ogsaa, at disse Vers skulde bringes i Anvendelse ligesaa vel som Budet om ikke at sætte sig imod det Onde. Hidtil havde jeg opfattet dem saaledes, at man aldrig maatte vredes paa sin Næste, aldrig bruge Skjældsord, og altid leve i Fred med Alle uden Undtagelse. Men i Texten stod der et Ord, som udelukkede denne Opfattelse. I de kanoniske Evangelier stod: "Vredes ikke uden Aarsag³," og Ordene indeholdt altsaa intet Paabud om ubetinget

---

³I den danske bibeludgave fra 1922, står der i en note til Mattæus kapitel 5 vers 22, at ordene "uden Aarsag" mangle i nogle af de ældste Haandskrifter".

Fred. Dette forvirrede mig, og for at komme til Klarhed i Sagen søgte jeg Oplysning hos Theologerne. Med Forundring saa' jeg nu, at Kirkefædrenes Fortolkninger fornemmelig gaa ud paa at bestemme, naar man tør vredes og naar ikke. I alle Fortolkningerne lægges der særlig Vægt paa Betydningen af Ordet forgjæves, εἰς χῆν, som bedst kan gjengives ved "uden Aarsag", og forklaringen godtgjør, at man vel ikke uden Aarsag skal fornærme Folk eller udskjelde dem, men at Vreden dog undertiden er berettiget. Og som Exempel herpaa anføres Apostles og Helgeners Udbrud af Harme. Jeg maatte indrømme, at Forklaringen, at Vrede "til Guds Ære" ikke er forbudt, skjøndt fuldstændig i Strid med hele Evangeliets Aand, var korrekt og begrundet paa Ordet εἰς χῆν, som staar i det 22de Vers. Ved dette Ord lægges der en helt anden Mening ind i Skriftstedet. "Bliv ikke vred uden Aarsag." Kristus befaler os at tilgive Alle og altid. Han tilgiver selv og forbyder Petrus, der vil forsvare sin forraadte Mester, at vredes - som det synes med Rette - paa Malchus. Men Kristus siger ogsaa til Menneskene: Vredes ikke uden Aarsag, og tilsteder med disse Ord den retfærdige, velbegrunnede Vrede. Kristus prædiker Fred for alle Mennesker, men pludselig, som om han vilde frafalde, at Læren altid er anvendelig, og indrømme, at der gives Tilfælde, hvor man har Lov til at vredes paa sin Broder, anbringer han saa Tilføjelsen "uden Aar-

sag'. Og Fortolkningerne godtgjøre, at der virkelig gives en retfærdig og betimelig Vrede. Men hvem skal vel afgjøre, om Vreden er berettiget? Jeg har endnu aldrig sét Nogen være vred, uden at han mente at have Grund til det. Alle Mennesker ansé deres egen Vrede for at være baade berettiget og heldbringende. - Det Ord ophævede aldeles Meningen i Skriftstedet, men det stod i Bibelen, og jeg kunde ikke tage det bort. Det frembragte en lignende Forandring, som naar man til Skriftstedet: "Elsk din Næste" vilde have føjet: "Elsk din gode Næste" eller: "Elsk den Næste, Du Synes om!"

Det forekom mig, at Tilføjelsen "uden Aarsag" virkede aldeles meningsforstyrrende. Versene 23 -24, hvori der stilles den Fordring, at man, før man beder, skal forlige sig med sin Fjende, have uden Tilføjelsen "uden Aarsag" en ligefrem forpligtende Betydning, men denne bliver ved Hjælp af Tilføjelsen kun betingelsesvis forpligtende.

Det forekom mig, at Kristus maatte forbyde al Vrede og Uvilje og derfor paalægger os Forsonlighed som en Pligt, hvad enten vor Modstanders Vrede er berettiget eller ikke. Fortolkningerne godtgjorde imidlertid, at den Fordring, der opstilledes i Skriftstedet, kun skulde forstås betingelsesvis.

Alle Fortolkerne udlægger Skriftstedet saaledes, som om man vel skulde bestræbe sig for at forson sig med Alle, men i Tilfælde af at dette

ikke lod sig gøre paa Grund af vore Fjenders Ondskab, vi da i Tankerne skulde tilgive dem, og deres Fjendskab vilde da ikke forhindre os i at bede. Ordene: "Hvo, som siger: "Raka, eller Du Daare, skal være skyldig til Helvedes Ild," forekom mig desuden altid besynderlige og uforstaaelige. Ere Ukvemsord forbudte, hvorfor anføres der da som Exempel sadanne svage, uforargelige Udtryk? Og hvorfor udslynges der en saa forfærdelig Trudsel mod den, der lader sig rive hen til at betjene sig af et saa lidet saarende Ukvemsord som Raka, d. v. s. "den Ringe". Jeg forstod det ikke. Jeg mærkede, at der her forelaa en lignende Misforstaaelse som ved Ordene "dømmer ikke". Ligesom den tidligere omtalte bragte ogsaa denne Fortolkning det Væsentlige, Bestemte og Udførlige til at svømme ud i det Uklare og Taagede. Jeg indsaa, at Kristi Ord: "Gaa helt og forlig Dig med din Modstander," ikke kunde have den Betydning, som angivet i Fortolkningen - "en Forsoning i Tankerne". Hvad vil det sige at forsones sig i Tankerne? Jeg tror, at Kristus mener det, han udtaler med Profetens Ord: "Jeg vil ikke have Offer, men Medlidenhed," d. v. s. Kjærlighed til Menneskene. Naar Du altsaa vil være Gud velbehagelig, saa kom i Hu før Du beder, hvem der er din Modstander og forlig Dig med ham, saa kan Du bede, naar Du vil. Men forlige sig - i Tankerne! Jeg saa, at Misforstaaelsen havde sin Oprindelse fra Udtrykket "uden Aarsag". Saasnart

dette Udtryk blev fjernet, laa Meningen klart for Dagen. Men alle Fortolkerne vare imod min Opfattelse, og selv i det kanoniske Evangelium fandtes Udtrykket uden Aarsag".

Jeg raadspørger Ordbøgerne og sér, at Ordet baade i den almindelige Ordbog og i det evangeliske Lexikon har den Betydning, som tillægges det i Fortolkningerne. I Evangelierne benyttes det kun en Gang, nemlig paa det angivne Sted, og i det 1. Brev til Korinthierne (15, 9) er det anvendt ganske med samme Betydning. Det er derfor aldeles umuligt at udtyde det paa anden Maade, og man maa indrømme, at Kristus har sagt: "Vredes ikke uden Aarsag". Jeg maa imidlertid tilstaa, at hvis jeg saa' mig nødsaget til at indrømme, at Kristus paa dette Sted har udtalt sig i forblommede Ord, der tillade en Fortolkning, som reducerer den til aldeles Intet, - vilde det for mig være ensbetydende med at sige mig løs fra Evangeliet.

Nu var mit sidste Haab, at Ordet ikke fandtes i alle Afskrifterne. - Jeg sér efter i Varianterne og hos Griesbach *)⁴, hvor alle Varianterne ere angivne, og opdager da pludselig til min store Glæde, at der paa det Sted findes Randbemærkninger, følgelig ogsaa Afvigelser. Af nøjere Undersøgelse fremgaar det, da, at Ordet εἰχνη slet ikke er anført paa dette Sted hverken hos Kirkefædrene

---

*) Udmærket Bibelkritiker, Professor i Jena siden 1775.

---

⁴J. J. Griesbach (1725-1812), Tysk evangelisk teolog. Professor i Halle og Jena. Banebrydende inden for nytestamentelig tekstkritik.

eller i de fleste Afskrifter af Evangeliet. Altsaa have største Parten af Afskriverne delt min Opfattelse. Jeg saa efter hos Tischendorf⁵) - i den ældste Afskrift - Ordet er der ikke. Det findes heller ikke Luthers Oversættelse.

Det Ord, der forandrer hele Betydningen af Kristi Lære, er en Tilføjelse, som endnu ikke forekom i de bedste Afskrifter i det 5. Aarhundrede. En eller Anden faldt paa af, tilføje dette Ord, og strax var der Andre, som godkjendte og fortolkede det.

Kristus kan ikke og har heller ikke sagt det forfærdelige Ord, og Skriftstedet skal forstaas i sin oprindelige, ligefremme Betydning, som Enhver maa kunne se ligesaa godt som jeg.

Og saasart det var gaaet op for mig, at Skriftstedet indeholder et Forbud mod Vrede, af hvilken Slags den end monne være, saa forstod jeg ogsaa, at naar Kristus paalægger os ikke at tiltale Nogen med "Raka" eller "Du Daare", da er Meningen en ganske anden end et simpelt Forbud mod Brugen af Skjældsord. Det hebraiske Ord "Raka" betegner et Menneske, der ikke kan ansés for et Menneske. I Dommernes Bog 9, 4 har det Flertalsformen Rekun, og betyder da Fortabte eller Ikke-Existerende. Det er dette Ord, Kristus forbyder Menneskene at sige - og ligeledes ogsaa det andet Ord, som Luther har med Ordet

---

*) Professor i Leipzig siden 1845.

"Daare", men som egentlig betyder "Afsindige", et Begreb, som løser os fra Pligterne mod vor Næste. Vi vredes og gjøre vor Næste Skade, og til vor Retfærdiggjørelse anføre vi saa, at den, vi vredes paa, er en Fortabt, en Daare eller afsindig. Men Kristus forbyder os at bruge netop disse to Ord om vore Medmennesker. Han forbyder Alle og Enhver at vredes og saa bagefter undskylde sig med, at man ansér den, man er vred paa, for at være enten en Daare eller afsindig.

Og i Stedet for de uforstaaelige Forklaringer og usikre, intetsigende Udtryk i Versene 21-26, som man kunde udtyde efter Behag, læste jeg nu i jævne, tydelige og bestemte Ord det første Kristi Bud: Hold Fred med alle Mennesker, ansé aldrig din Vrede for berettiget og tænk ikke om noget Menneske, at han er enten en Fortabt eller en Daare. Bestræb Dig itide for at udslette Fjendskabet mellem Dig og din Modstander, saa at det ikke griber om sig og tilintetgør Dig (23--26).

Hos Matthæus 5, 27-30 staar det: "I have hørt, at der er sagt de Gamle: Du skal ikke be-drive Hoer. Men jeg siger Eder, at hver den, som sér paa en Kvinde for at begjære hende, har allerede bedrevet Hoer med hende i sit Hjærte. Men dersom dit højre Øje forarger Dig, saa riv det ud og kast det fra Dig; thi det er Dig gavnligt, at ét af dine Lemmer fordærves, og ikke dit ganske Legeme skal kastes i Helvede.

Hos Matthæus 5, 31-32 staar der: Der er

sagt, at hvo, som skiller sig fra sin Hustru, skal give hende et Skilsmissebrev. Men jeg siger Eder, at hvo, som skiller sig fra sin Hustru uden for Hoers Sag, gjør, at hun bedriver Hoer, og hvo, som tager en Adskilt tilægte, bedriver Hoer. (5. Mos. 24, 1.)

Det forekom mig, at der ved Disse Ord var ment, at Mennesket ikke en Gang i Tankerne bør forene sig med en anden Kvinde end den, han allerede har forenet sig med, og heller aldrig ombytte denne Kvinde med en anden, saaledes som det tillades i Mose Lov.

Ligesom det første Bud mod at vredes tilraader at bekæmpe Vreden i udbruddet, saaledes siger Kristus ogsaa her, at Hoer har sin Oprindelse derfra, at Mænd og Kvinder betragte hverandre som en Gjenstand for Vellyst. Man skal derfor undgaa Alt, had der kan vække vellystige Følelser, og har man en Gang forenet sig en Kvinde, bør man under intet som helst Paaskud forlade hende for ikke derved at give Anledning til Usædelighed, idet de forladte Kvinder forføre andre Mænd.

Den Visdom, der indholdtes i dette Bud, slog mig. Alt Ondt, som har sit Udspring fra det kønslige Forhold, blev afvendt ved denne Lære, som oplyser Menneskerne om, at de bør undgaa Alt, hvad der vækker vellystige Følelser, og at det er Menneskets Bestemmelse at leve parvis og hinanden tro. Al Kiv og Strid i

Anledning af det kønslige fjærnes, naar der ikke længere findes Mænd Kvinder, som ved Skilsmisse ere blevne udelukkede fra det ægteskabelige Liv.

Ordene i Bjærgprædikenen παρεχτός λσϋυ πορνείας, som Luther saa vilkaarligt gjengiver med "uden for Hoers Sag", og som ere blevne opfattede saaledes, som det det var Manden tilladt at skille sig fra sin Hustru, hvis hun gjorde sig skyldig i Ægteskabsbrud, slog mig i endnu højere Grad. Denne paafaldende Undtagelse fra den almindelige Regel stod i Strid med Grundtanken.

Joh. Chryst. S. 365 og alle de øvrige Fortolkere, endog lærde theologiske Kritikere som Reuss, udtale, at Kristus ved disse Ord tillader Skilsmisse i Tilfælde af Ægteskabsbrud fra Kvindens Side, og at Ordene: "Uden for Hoers Skyld", som der staar i Luthers Oversættelse, (Matth. 5, hvor Skilsmisse forbydes) betyde det samme. Efter at jeg gjentagne Gange havde gjemmenlæst det 32te Vers, forekom det mig ikke at indeholde nogen Tilladelse til Skilsmisse. For yderligere at overbevise mig herom, undersøgte jeg Konteksterne og saa' da, at Læren om Ægteskabets Uopløselighed findes baade hos Mark. 10, Lukas 16, og i Pauli første Brev til Korinthierne; men uden nogen som helst indskrænkende Betingelse.

Hos Luk. 16, 18 staar: "Hver, som skiller sig fra sin Hustru og tager en Anden tilægte, bedriver

Hoer, og hver, som tager den tilægte, der er skilt fra Manden, bedriver Hoer."

Hos Mark. 10, 4-12 findes heller ingen Betingelse anført. "Men de sagde: Moses tilstedte at skrive et Skilsmissebrev og skille sig hende (4). Kristus svarede og sagde til dem: For Eders Hjerters Haardheds Skyld skrev han Eder dette Bud (5). Men fra Skabningens Begyndelse gjorde Gud dem Mand og Kvinde (6) derfor skal Manden forlade Fader og Moder og blive fast hos sin Hustru (7): og de To skulle være til ét Kjød, saa at de ikke længere ere to, men ét Kjød (8). Derfor, hvad Gud har tilsammenføjet, skal Mennesket ikke adskille (9). Og han sagde dem: Hvo, som skiller sig fra sin Hustru og tager en Anden tilægte, han bedriver Hoer imod hende (11). Og dersom en Kvinde skiller sig fra Mand og ægtes af en Anden, hun bedriver Hoer. (12)."

I Pauli første Brev til Korinthierne 7, 1.-12 findes en udførlig Udvikling af den Tanke, at forebygge Usædelighed derved, at enhver Mand og Kvinde, som var traadt i kønsligt Forhold til hinanden, det være sig i eller udenfor Ægteskabet, aldrig maatte forlade hinanden eller indgaa nogen ny Forbindelse.

Ifølge Markus, Lukas og Paulus er Skilsmisse ikke tilladt. Ifølge den Lære, som gjentages i begge Evangelierne, at Gud i Ægteskabet har tilsammenføjet Mand og Kvinde i ét Kjød, er den ikke tilladt. Ifølge Krisli Lære, som byder at til-

give Alle, selv den faldne Kvinde, er Skilsmisse ikke tilladt. Ifølge Tanken i hele Skriftstedet, hvor det hedder, at man ved at forlade en Kvinde - hvor meget mere da en usædelig Kvinde - giver anledning til Usædelighed, er det heller ikke tilladt. Hvorpaa grunder sig da denne Opfattelse, at Skilsmisse er tilstedelig i Tilfælde af Ægteskabsbrud fra Kvindens Side? Netop paa de Ord hos Matth. 5. Kap. 32. V., som forekom mig saa særdeles paafaldende, og som Alle fortolkede som en Indrømmelse af Skilsmisssens Tilstedelighed i Tilfælde af Ægteskabsbrud fra Kvindens side.

Jeg gjennemlæste atter disse Ord, og saa', at der maatte foreligge en Fejl i Oversættelsen og Fortolkningen, men det varede længe, inden jeg fandt, hvori Fejlen laa. Det var imidlertid soleklart, at der maatte foreligge en Fejl. Idet Kristus opstiller sit Bud mod Mose Bud, hvori der staar at enhver Mand, hvis Hustruen "ikke finder Naade for hans Øjne" (5. Mos. 24, 1), kan skrive hende et Skilsmissebrev, tilføjer han: "Mænd, jeg siger Eder: Hvo, som skiller sig fra sin Hustru, gjør, at hun bedriver Hoer." Disse Ord indeholde aldeles ingen Afgjørelse angaaende hvorvidt Skilsmisse er tilladt eller ikke, der siges kun, at Skilsmisse giver Kvinden Anledning til at bedrive Hoer. Og saa gjør man pludselig en Undtagelse for den Kvindes Vedkommende, som har gjort sig skyldig i Ægteskabsbrud. I denne Forbindelse er Undtagelsen - som refererer sig til Manden - imidlertid ikke

blot paafaldende men ligefrem meningsløs, da den ophæver den tvivlsomme Logik, som laa i selve Ordene. Der udtales, at Skilsmisse foranlediger Kvinden til Ægteskabsbrud, og paabydes samtidig at skrive den troløse Kvinde et Skilsmissebrev som om den Kvinde, der har gjort sig skyldig i Ægteskabsbrud, ikke vilde gjøre sig skyldig i Hoer.

Efter at jeg opmærksomt have analyseret Sætningen, bemærkede jeg, at den ikke en Gang var korrekt tænkt. Der staar: Hvo, som skiller sig fra sin Hustru, uden for Hoers Skyld, gjør, at hun bedriver Hoer - Punktum. Om Manden, som skiller sig fra sin Hustru, siges at han gjør, at hun bedriver Hoer. Hvofoer staar da her: "uden for Hoers Skyld"? - Havde staaet, at den Mand, som skiller sig fra sin Hustru uden for Hoers Skyld, bedriver Hoer, vilde Sætningen have været korrekt, thi den Mand, som skriver sin Hustru et Skilsmissebrev, vil, hvad enten hun har gjort sig skyldig i Hoer eller ikke, give Anledning til Ægteskabsbrud.

Skriftstedets Konstruktion er aldeles stemmende med nedenstaaende Sætnings: Den, som af Grusomhed unddrager sin Søn Føde, gjør, at han bliver grusom. Det er klart, at ikke hermed menes, at Faderen kan forholde sin Søn Føde, fordi Sønnen er grusom. Meningen kun være den, at den Fader, som unddrager sin Søn Føde, foruden selv at gjøre sig skyldig i Grusomhed ogsaa foranlediger Sønnen til at blive grusom.

Saaledes vilde der ogsaa være mening i Skriftstedet, naar der i Stedet for Ordene "uden for Hoers Skyld" havde staaet: al Usædelighed el. L.⁶, hvorved der da ikke betegnedes en Handling men en Egenskab.

Det faldt mig da ind, at der med disse Ord maaske kun mentes, at den, som skilte sig fra sin Hustru, foruden selv at gjøre sig skyldig i Usædelighed (da han kun skiller sig fra den ene Hustru for at tage den anden) tillige giver Anledning til, af Hustruen bedriver Hoer. Og her gjentog sig det Samme, som ofte tidligere er hændet mig i saadanne Tilfælde: Texten bekræftede fuldstændig min Formodning.

Idet jeg gjennemlæste Texten, var det Første jeg blev opmærksom paa, at Ordene πορνεία og μοιχοσύνη begge bleve gjengivne som "Ægteskabsbrud". Jeg tænkte, at disse to Ord maaske vare synonyme eller anvendte i Flæng i Evangelierne. Men ved at slaa op i Ordbogen fandt jeg at Ordet πορνεία, der har samme Betydning som senuth paa Hebraisk, fornicatio paa Latin og Boleri paa Dansk, aldeles ikke hverken kan betyde eller nogensinde har været enslydende med Ægteskabsbrud, adulterium, med hvilket Ord det gjengives i Oversættelsen. Det betegner en lastefuld Tilstand eller lastefuld Egenskab, men aldeles ikke nogen Handling og kan ikke gjengives som Ægteskabsbrud. Jeg blev tillige opmærksom paa, at Ordet "Ægteskabsbrud" i alle Evangelierne gjengives med Ordet μοιχοσύνη.

---

⁶eller Lignende.

Jeg behøvede blot at rette denne forsætlige Fejl i Oversættelsen, saa viste det sig strax, at Fortolkernes Opfattelse af dette Sted er aldeles urigtig, og at derimod den den Gjengivelse, hvorved Ordet πορνεία henføres til Manden, den rette. Der staar altsaa: "Hvo, som skiller sig fra sin Hustru af Usædelighed, gjør, at hun begaar Ægteskabsbrud."

Den samme Mening faar man ogsaa ud af Vers 9, 19. Kap. blot ved at Rette den urigtige Oversættelse af Ordet πορνεία og Præpositionen ἐάν, og i Stedet for "Ægteskabsbrud" at sætte "Usædelighed", saa viser det sig strax, at Ordene εἰ μὴ ἐπί πορείᾳ ikke kunne referere sig til Kvinden. Og da Ordene παρεχτ_ς λόγῳ πορνείας ikke kunne betyde Andet end Mandens Usædeligheds Skyld - saa kunne Ordene εἰ μὴ ἐπί πορείᾳ i 19. Kap. ikke referere sig til Andet end Mandens Usædelighed. Der staar εἰ μὴ ἐπί πορείᾳ - hvilket betyder Ord til andet "om ikke af Usædelighed". Meningen bliver da denne: I sit Svar til Farisæerne, som antage, at en Mand ikke gjorde sig skyldig i Hoer, naar han forlod sin Hustru, ikke for at hengive sig til Usædelighed, men for at indgaa Ægteskab med en anden Kvinde, - opstiller Kristus den Paastand, at den, der forlader sin Hustru, d. v. s. ophører at staa i Forhold til hende, selv om det ikke skér af Usædelighed, men for at indgaa Ægteskab med en anden Kvinde, desuagtet gjør sig skyldig i Hoer. Og der fremkommer da en tydelig

Mening, som stemmer med hele Læren og med Ordene, hvortil den refererer sig, som dertil ikke synder hverken mod Logiken eller Grammatikken.

Jeg fik atter her Bekræftelse paa den trøsterige Sandhed, at Indholdet af Kristi Lære er klart og tydeligt og hans Bud betydningsfulde og bestemte, men Fortolkningerne, som gaa ud paa at fremstille det Onde her i Verden som berettiget, have i den Grad fordunklet hans Lære, at man kun med stor Besvær kan faa dem bragt for Dagen. Kristi andet klare og bestemte Bud lyder altsaa saaledes: Sæt ikke din Glæde i Vellyst, men hver Mand, som ikke er Kastrat, tage sig en Hustru, og hver Kvinde tage sig en Mand, og opløs under intet som helst Paaskud den Forbindelse, I have indgaaet med hinanden.

Umiddelbart efter det andet Bud bliver der atter anført en Henviisning til den gamle Lov, og det tredie Bud forklares (Matth. 5, 33-37): "I have fremdeles hørt, at der er sagt de Gamle: Du skal ikke gjøre nogen falsk Ed, men Du skal holde Herren dine Eder (3. Mos. 19, 12). Men jeg siger Eder, at I skulle aldeles ikke sværge, hverken ved Himmelen, thi den er Guds Stol (34); ej heller ved Jorden, thi den er hans Fodskammel, ej heller ved Jerusalem, thi det er den store Konges Stad (35). Du skal og ikke sværge ved dit Hoved, thi Du kan ikke gjøre ét Haar hvidt eller sort, (36). Men Eders Tale skal Være ja, ja, nej, nej; men hvad der er over dette er af det Onde (37)."

Dette Sted havde hidtil altid forvirret mig - ikke af den Grund at det stod i Modsigelse til andre Skriftsteder, som t. Ex. til det Vers, hvor der indrømmes, at Vrede kan være berettiget, - eller fordi det var vanskeligt at efterkomme som Budet om at vise Sagtmodighed. Det forvirrede mig tvært imod netop, fordi det forekom mig saa tydeligt, ligefremt og let at Udføre. Ved Siden af Paabud, som ængstede og og ydmygede mig ved deres Dybsindighed og Betydning, kom der paa en Gang en aldeles ligegyldig, ubetydelig og nem Foreskrift, som maatte forekomme mig og alle Andre aldeles intetsigende. Jeg plejede ikke at at sværge hverken ved Jerusalem eller Gud eller noget som helst Andet, og det faldt mig slet ikke svært at afholde mig derfra. Det forekom mig desuden, at det umuligt kunde have nogen Betydning for Andre, hvad enten jeg svor eller ikke. Og for at komme til Klarhed over dette Bud, som forvirrede mig fordi det syntes mig saa let, tog jeg min Tilflugt til Fortolkerne. I dette Tilfælde fandt jeg Hjælp hos dem. Alle Fortolkeme se i dette Bud kun en Bekræftelse paa det 3. Mose Bud: "Du skal ikke tage Herren din Guds Navnanfængeligen" - ikke sværge ved Guds Navn. De fortolke disse Ord derhen, at Kristus ligesom Moses aldeles forbyder at gjøre unyttig Brug af Guds Navn. De erklære dernæst, at Kristi Paabud om ikke at sværge, ikke altid er bindende, og at det aldeles Intet har at gjøre med den Ed, som enhver Statsborger maa

aflægge for Øvrigheden. Og ved Citater, hentede fra den hellige Skrift, søge de at bevise, at man ikke er nødsaget til at følge Kristi Bud men baade kan og bør omgaa det.

Der anføres, at Kristus selv har tilstedet, at der aflægges Ed i Retten, idet han besvarer Ypperstepræstens Henvendelse: "Jeg besværges Dig ved den levende Gud", med de Ord: "Du siger det". Der anføres, at Apostelen Paulus tager Gud til Vidne paa, at han taler sandt, hvad der naturligvis ogsaa maa betragtes som en Ed. Der anføres at Mose Lov paabød at aflægge Ed, og at Gud ikke har modificeret dette Bud. Der anføres, at det kun er de tomme, farisæisk-hykkelske Eder, som skulle afskaffes.

Men da det gik op for mig, hvad der tilsigtes med disse Fortolkninger, indsaa' jeg, at Kristi Paabud angaaende Eder aldeles ikke var saa ubetydeligt, ment og intetsigende, som det forekom mig i Begyndelsen, da jeg ikke henregnede den Ed, som aflægges til Staten, til de af Kristus forbudte edelige Udtalelser.

Jeg tænkte da: Skulde disse Ord ikke tillige indeholde et Forbud mod den Ed, som de kirkelige Fortolkere saa omhyggeligt udskille fra alle andre Eder? mod den Ed, uden hvilken Menneskene ikke vilde være delte i Stater, og den militære Stand være en Umulighed? Soldater ere Mennesker, Som udføre alle Slags Voldsgjerninger, fordi de, som det hedder, "have svoret til Fanen".

Spørger man de Militære, hvorledes de forholde sig til den Modsigelse, hvori Krigsreglementet staar til Evangeliet, faar man altid det Svar at de have aflagt Ed, d. v. s. svoret ved Evangeliet. Denne Ed er saa nødvendig for at fremkalde de Ulykker, som ere en Følge af Vold og Krig, at i Frankrig t. Ex. hvor Kristendommen fomægtes, har man desuagtet bibeholdt Edsaflæggelsen. Kristus er kommen for at faa det Onde udryddet; men hvis han ikke ophæver Edsaflæggelsen, hvor meget Ondt bliver der da ikke tilbage i Verden! - Man vil maaske indvende, at paa Kristi Tid var dette Onde ikke saa iøjnefaldende. Men det forholder sig ikke saaledes.

Allerede Epiktet⁷ og Seneka⁸ haver udtalt sig mod at aflægge Ed. Manus' Love⁹ indeholde samme Forskrift. Hvorfor vil man paastaa, at Kristus ikke har havt Øje for dette Onde, naar han dog har udtalt sig bestemt, ja endogsaa temmelig udførligt mod det?

Han har sagt: "I skulle aldeles ikke sværge".

- Denne Befaling er ligesaa tydelig og bestemt som Ordene: "Dømmer og fordømmer ikke", og kan ligesaa lidt som disse fortolkes paa forskjellig Maade. Og til Slutning tilføjes der, hvad der er over Ja eller Nej er af det Onde.

Naar Kristi Lære bestaar i altid at gjøre Guds Vilje, hvorledes kan da det ene Menneske sværge at ville gjøre det andet Menneskes Vilje? Guds Vilje og Menneskets Vilje stemme ikke overens.

---

⁷Epitket fra Frygien (ca. 55-135). Græsk filosof og forfatter.

⁸Lucius Annæus Seneka (ca år 3 f k-55 e.k). Romersk filosof og forfatter.

⁹Den ældste af de indiske retsbøger i sanskrift.

I selve Skriftstedet siger Kristus ganske det Samme (6-36): "Du skal og ikke sværge ved dit Hoved, thi Du kan ikke Gjøre et Haar hvidt eller sort."

Og det Samme staar der i Jakobs Brev , hvor Apostelen ligesom til Afslutning tilføjer (5, 12): "Men for Alting, mine Brødre! sværger ikke, hverken ved Himmelen eller Jorden eller nogen anden Ed ; men Eders Ja Ja, og Nej være Nej, at I ikke skulle falde under Dommen."

Apostelen siger ogsaa, hvorfor ikke skal sværge: At aflægge Ed er i og sig ingen Forbrydelse, men den, der sværger, falder under Dommen, og derfor skal man slet ikke sværge. Kunde Kristus og Apostlene have udtalt sig tydeligere?

Men jeg var i den Grad forvirret, at jeg længe og med Forbavselse spurgte mig selv: Betyder de Ord virkelig det? Hvor kan vi da alle sværge ved Evangeliet? - Det er jo umuligt!

Jeg havde imidlertid allerede læst Fortolkningerne og sét, hvorledes det "Umulige" var bleven muligt.

Det gik her som med Fortolkningerne af Ordene: "Dømmer ikke, vredes ikke paa Nogen, sønderriv ikke Baandet mellem Mand og Hustru."

Vi have opstillet vore egne Regler, som vi sætte Pris paa og forlange, at de skulle overholdes. Saa kommer Kristus, hvem vi holde for at være Gud, og siger, at vore Forskrifter due ikke. Vi holde Kristus for at være Gud, men vi ville ikke give

Slip paa det en Gang Vedtagne. Hvad skulle vi gribe til? - Hvor det lader sig gjøre, anbringer vi Tilføjelsen "uden Grund", og Paabudet mod at vredes er reduceret til Intet. Hvor det lader sig gjøre, der følger man samvittighedsløse Lovtrækkeres Exempel og forvansker Lovbudet i den Grad, at der i Stedet for Budet om aldrig at skille sig fra sin Hustru, fremkommer en Tilladelse til Skilsmisse. Men hvor en urigtig Fortolkning er aldeles umulig, som af Ordene: "Dømmer og fordømmer ikke", - "sværger ikke", - der handler man med den største Dristighed stik imod Loven, alt medens man paastaar, at man følger den. Og hvad der hovedsagelig forhindrer os i at forstaa, at Evangeliet forbyder al Sværgeren og følgelig al Eds-aflæggelse, det er netop det, at de pseudo-kristelige Lærere med forbavsende Dristighed lade Menneskene sværge ved selve Evangeliet, altsaa netop foretage Noget, som staar i Strid med Evangeliet. Hvor skulde et Menneske, hvem man lader sværge ved Korset og Evangeliet, falde paa, at Korset er helligt netop fordi Den, som forbød al Sværgeren, blev naglet til det; og den Sværgende kysser maaske netop det Sted som en Helligdom hvor der staar klart og tydeligt: "I skulle aldeles ikke sværge" - ?

Denne Dristighed forvirrede mig imidlertid ikke længere. Jeg indsaa, at Versene 33-37 indeholdt det tydeligt og bestemt udtalte tredje Bud: Du skal ikke sværge og aldrig aflægge Ed til Nogen.

Menneskene benytte Edsaflæggelsen til at fremme det Onde.

Paa dette tredje Bud følger den fjerde Henvisning, og det fjerde Bud forklares Matth. 5, 38-42 (Luk. 5, 29): "I have hørt, at det er sagt: Øje for, Øje og Tand for Tand (38). Men jeg siger Eder, at I skulle ikke sætte Eder imod det Onde; men dersom Nogen giver Dig et Slag paa dit højre Kindbén, vend ham det andet til (39). Og dersom Nogen vil gaa i Rette med Dig og tage din Kjortel, lad ham og beholde Kappen (40). Og dersom Nogen tvinger Dig til at gaa én Mil, gik to med ham (41). Giv dem, som bede Dig, og vend Dig ikke fra dem, som vil laane af Dig (42)." Jeg har, allerede tidligere omtalt den bestemte og tydeligt udtalte Mening, som disse Ord indeholde. Men fortolkningerne af dem, fra Johannes Chrysostomus af og til vor Tid, ere ligefrem mærkværdige. Ordene tiltale Alle og give Anledning til alle mulige dybsindige Kombinationer undtagen netop den, at der menes, hvad siges. Uden i mindste Maade at lade sig forbløffe af Dens Myn- dighed, hvem de anerkjende som Gud beklippe de ganske roligt Indholdet af hans Ord, idet de sige: Det følger af sig selv, at alle disse Paabud om at være sagtmodig og fredsommelig der aabenbart vare stilede mod Jødernes Hævngjerrighed, ingen- lunde tilsigte at forhindre Samfundet fra at tage sine Forholdsregler til Beskyttelse mod det Onde og til Ugjerningsmændenes Afstraffelse. Ellers vilde

Freiserens mest ophøjede Bud kun være et dødt Bogstav, der kunde misbruges til at udbrede det Onde og undertrykke det Gode. En Kristens Kjærlighed maa være lig Guds Kjærlighed som kun lader det Onde ustraffet, for saa vidt det i ikke altfor høj Grad krænker Gud eller skader Næsten. I modsat Tilfælde bør det onde begrænses og straffes, hvad der fornemmelig tilkommer Øvrigheden (E. Michael: Bibel-Kommentar, uddragen af Kirkefædrenes Fortolkninger).

Lærde og frisindede Kristne tage det heller ikke slå nøje med den rette Betydning af Kristi Ord og vende ham Ryggen. De fatte det Ophøjede i hans Bud, men ansé dem for aldeles uanvendelige det virkelige Liv. Ifølge Strauss, Renan og alle Fritænkerne blandt Fortolkerne vilde Læren om ikke at sætte sig imod det Onde, hvis den gennemførtes i Livet, fuldstændig kuldkaste den bestaaende fortræffelige Samfundsorden, som vi have indført og ere saa glade over.

Vi behøve imidlertid blot at forholde os til Kristi Ord som til det første det bedste Menneskes, der taler med os, nemlig antage, at han siger det, han siger, saa viser det sig strax, hvor overflødig denne dybsindige Kombination er. Kristus siger: "Den Maade, hvorpaa I sikre Jer mod det Onde, er taabelig og slet. Jeg foreslaar Jer en ganske anden"; og han udtaler saa Ordene hos Matthæus 5, 38-42. Man skulde synes, al det var nødvendigt at forstaa disse Ord, forinden ma[n]¹⁰ gav sig

---

¹⁰Der star maa i manuskriptet.

af med at forbedre dem. Men netop det er der Ingen der vil, fordi Alle ere forud overbeviste om, at den bestaaende Samfundsorden, som disse Ord vilde kuldkaste, er baseret paa en hellig og ukrænkelig Lov.

Jeg ansaa ikke Samfundslivet for at være hverken godt eller helligt, og derfor forstod jeg dette Bud før noget af de andre. Og da jeg havde opfattet Ordene bogstaveligt som Meningen var, forbavsedes jeg over, hvor sande og træffende de vare. Kristus siger: "I ville udrydde Ondt med Ondt. Det er taabeligt. Man udrydder kun det Onde ved ikke selv at begaa noget Ondt." Og derpaa anfører Kristus de Tilfælde, hvor vi pleje at begaa Ondt, og tilføjer, at vi bør afholde os derfra.

Det fjerde Bud var det jeg først forstod, og som ledte mig til at forstaa de øvrige. Dette simple, forstaaelige og let efterkommelige Bud lyder Saaledes: Bekæmp aldrig det Onde med Vold; Sæt aldrig Magt imod Magt. Slaar man Dig, saa taal det; bliver Du tvungen til at arbejde, saa arbejd; vil man berøve Dig, hvad Du ansér for din Ejendom, saa giv det godvillig bort.

Herpaa følger den femte Henvisning og det femte Bud. Matth. 5, 43-48: "I have hørt, at der er sagt: Du skal elske din Næste og hade din Fjende (43). Men jeg siger Eder: Elsker Eders Fjender, velsigner dem, som Eder forbande, gjører dem godt, som Eder hade, og beder for dem, som

gjøre Eder Skade og forfølge Eder (44j, paa det I skulle vorde Eders Faders Børn, som er i Himlene; thi han lader sin Sol opgaa over Onde og Gode, og lader regne over Retfærdige og Uretfærdige (45). Thi dersom I elske dem, som Eder, elske, hvad have I da for Løn? Gjøre ikke ogsaa Toldere det Samme? (46). Og dersom I hilse Eders Brødre alene, hvad Stort gjøre I da Gjøre ikke Toldere ligesaa? (47). Værer da fuldkomne, ligesom Eders Fader i Himlene er fuldkommen (48)."

I Begyndelsen forekom disse Ord mig kun som en nøjere Udvikling eller egentlig talt som en Overdrivelse af Budet om ikke at sætte sig imod det Onde. Men da jeg først havde udfundet den ligefremme, anvendelige og bestemte Betydning i ethvert af de Steder, som begynder med en Henvisning til den gamle Lov, tænkte jeg, at det Samme ogsaa maatte være Tilfældet her. De sidste, hos Lukas gjentagne Ord, som gaa ud paa, at Gud ikke gjør Forskjel paa Menneskene, men er god imod Alle, og at "vi skulle være fuldkomne ligesom Gud og ikke gjøre Forskjel paa Menneskene, saaledes som Hedningene gjøre, men elske Alle og være lige god imod dem Alle" - vare tydelige nok. De forekom mig at være en Bekræftelse og nøjere Forklaring af et tydeligt og bestemt Bud, men det varede længe, før jeg forstod selve Budet.

Skulle vi elske vore Fjender? Det er jo umuligt. Det var en af disse smukke Talemaader,

som ikke kunde forstaas anderledes end som en Henviſning til et uopnaeligt ſædeligt Ideal. Det var altfor meget eller - slet Intet. Man kan afholde ſig fra at ſkade ſin Fjende, men man kan ikke elske ham. Kristus kan ikke have paalagt os det Umulige. Der var desuden noget Uklart allerede i de første Vers, hvor der henviſes til den moſaiſke Lov: "Der er ſagt Eder: Hader Eders Fjender." De foregaaende Steder anfører Kristus ſelve Texten i Moſe Lov, men her citerer han Ord, ſom aldrig ere blevne ſagt. Det er, ſom om han vilde ſætte Loven i et ſlet Lys.

Heller ikke i dette Tilfælde kom Fortolkerne mig til Hjælp. De indrømme Alle, at Ordene: "Der er ſagt Eder: Hader Eders Fjender" - ikke ſtaa i Moſe Lov¹¹. Men Ingen af dem giver nogen Forklaring angaaende dette urigtige Citat af Loven. Man udbreder ſig over, hvor ſvært det falder os at elske vore Fjender - de Onde - og Kristi Ord underkaſtes en Del Forbedringer. Der anføres, at man ikke kan elske ſine Fjender, men man kan undlade al ønske Ondt over dem og ſkade dem. Blandt Andet ſiges der, at vi ſkulle angive vore Fjender, og at vi baade kunne og bør ſætte os op imod dem. Og det endelige Reſultat af Kirkens Fortolkninger bliver da, at Kristus - Ingen véd hvorfor - har citeret de omtalte Ord af Moſe Lov urigtigt og ſaa forreſten ſagt en hel Del meget ſmukke, men i Grunden indholdsløſe og uanvendelige Ord.

---

¹¹Den første del af Matt. 5, 43: "Du skal elske din Fjende", ſtammer fra 3. Moſebog, 19, 17-18.

Jeg antog, at det ikke kunde forholde sig saaledes. Meningen maatte her være ligesaa tydelig og bestemt som i de fire første Bud. For at finde den bestræbte jeg mig allerførst for at forstaa Betydningen af Ordene i det urigtige Citat af Loven: "Der er sagt Eder: Hader Eders Fjender." Det er ikke tilfældigt, at Kristus ved hvert Paabud anfører Lovens Ord: Du skal ikke ihjelslaa, Du skal ikke bedrive Hoer o. s. v. og opstiller den som Modsætning til sin egen Lære. Naar man ikke forstaaer, hvad han mener med sit Citat af Loven, kan man heller ikke forstaa, hvad det er han paa-byder. I Fortolkningerne siges der rent ud, (og det kan heller ikke nytte at fortie det), at Kristus har anført Ord, som ikke staa i Loven, men der siges ikke, hvorfor han har gjort det, og hvad hans Mening dermed har været. Det forekom mig, at det var det, man allerførst burde forklare. I alle Kristi tidligere Citater anføres kun et Bud af den gamle Lov, som: Du skal ikke ihjelslaa, Du skal ikke bedrive Hoer, Tand for Tand og derpaa følger Forklaringen over hans eget, modsatte Bud. Men her anføres to hinanden modsatte Bud: "Der er sagt Eder: Elsker Eders Næste og hader Eders Fjende," saa at det er klart, at det nye Paabud er begrundet netop paa Forskjellen mellem de to Bud i den gamle Lov angaaende Næsten og Fjenden. For bedre at forstaa, hvori Forskjellen bestod, undersøgte jeg, hvad Ordet "Næste" og Ordet "Fjende" betød i

Evangeliets Sprog. Af Ordbøgerne og Konteksterne i Bibelen saa' jeg, at Ordet "Næste" i det hebraiske Sprog altid kun betyder en Hebræer. Den samme Definition findes ogsaa i det nye Testamente i Lignelsen om den barmhjærtige Samaritan, og i Apostlernes Gjeminger, Kap. 7, 27. Ordet "Næste" betyder i Evangeliets Sprog "Landsmand", en Mand af samme Nation. Og deraf sluttede jeg, at den Modsætning, som Kristus her opstiller, idet han siger: "Elsk din Næste og had Fjenden," bestaar i Forskjellen mellem Landsmanden og den Fremmede. I Evangelierne betegner Ordet "Fjenden" næsten altid ikke den personlige, men Nationens fælles Fjende (Luk. 1, 71-74. Matth. 22, 44. Mark. 12, 36. Luk. 20, 43 O. fl. S.). At Enkelttalsformen af Ordet "Fjende" er benyttet i disse Vers synes mig at tyde paa, at Talen er om hele Folkets Fjende, de samtlige Fjender, som i det gamle Testamente altid betegnes med Enkelttallet af Ordet "Fjende".

Saasnaart dette var gaaet op for mig, var ogsaa Vanskeligheden hævet med Hensyn til Besvarelsen af Spørgsmaalet, hvorfor Kristus, som hidtil altid havde anført Lovens Ord, her pludselig citerer Ord, som aldrig ere blevne sagt. Man behøver blot at opfatte Ordet "Fjende" i Betydning af Folkets Fjende, og "Næsten" i Betydning af Landsmand, saa rejser der sig slet ingen Vanskeligheder. Kristus taler om, hvorledes det, ifølge Mose Lov, er befalet Jøderne at forholde sig lige

over for Folkets Fjende. Han samler her under Et alle de spredte Steder i den hellige Skrift, hvor der befales Jøderne at undertrykke, dræbe og udrydde andre Folkeslag, idet han benytter Udtrykket at "hade" Fjenden, d. v. s. tilføje ham Skade. Han mener altsaa: Der er sagt Eder, at I skulle elske Eders Landsmænd og hade Folkets Fjende; men jeg siger Eder: I skulle elske Alle uden Undtagelse, til hvilken Nation de end høre. -- Og saasnart jeg havde opfattet Ordene saaledes, var ogsaa den anden, egentlige Hovedvanskelighed fjernet, nemlig hvorledes Ordene "elsker Eders Fjender" skulde forstaas. Man kan ikke elske sine personlige Fjender, men Mennesker, som høre til en fremmed Nation, kan man elske ligesaa vel som sine Landsmænd. Det gik da op for mig, at naar Kristus siger: "Der er sagt Eder: Elsker Eders Næste og hader Fjenden; men jeg siger Eder: Elsker Eders Fjender" - saa mener han, at Alle ere vante til at ansé deres Landsmænd som deres Næste og fremmede Nationer som Fjender, og det er det, han forbyder[.] Han siger: Ifølge Mose Lov er der Forskjel paa en Hebræer og en Ikke-Hebræer, d. e. en Fjende af Folket; men jeg siger Eder, at I ikke skulle gjøre en saadan Forskjel. Og umiddelbart efter dette Paabud tilføjer han, at for Gud ere Alle lige, han lader Solen opgaa over Onde og Gode, og lader regne over Retfærdige og Uretfærdige. Gud gjør ingen Forskjel, men beviser Miskundhed mod alle Folke-

slag, derfor skalle ogsaa vi gjøre Godt mod alle Mennesker uden Hensyn til deres Nationalitet, og ikke som Hedningene dele os i forskjellige Folkeslag. Atter her fik jeg Bekræftelse paa, hvor tydelige, rigtige og anvendelige Kristi Ord ere. En uklar og vaklende Filosofi afløstes atter af den tydelige, bestemte, rigtige og anvendelige Forskritt, at vi ikke maa gjøre Forskjel paa vort eget Folk og fremmede Nationer og ikke foretage Noget af alt det, som hidrører derfra, at man gjør Forskjel, t. Ex. ikke angribe fremmede Folkeslag, ikke føre Krig, tage Del i Krig eller ruste sig til Krig, men forholde sig lige over for alle Mennesker, til hvilken Nation de end høre, som om de vare Ens egne Landsmænd.

Det var Altsammen saa ligefremt og tydeligt, at det undrede mig, at jeg ikke strax havde forstaaet det.

Grunden til at jeg ikke forstod det, var den samme som ved Forbudet mod at aflægge Ed og dømme i Retssager. Det falder svært at forstaa, at Domstolene, hvis Virksomhed indvies med en kristelig Takkebøn af Folk, som ansé sig selv for Fuldbyrdere af Kristi Bud, aldeles ikke ere forenelige med Troen paa Kristus, ja endog staa i fuldstændig Strid med den. Og det er endnu vanskeligere at gjætte, at den Ed, som Fuldbyrdere af Kristi Lov foranledige alle Mennesker til at aflægge, er ligefrem forbudt i selve Loven. Men allermindst falder man dog paa, at det, som vi

her i Livet ansé ikke blot for selvfølgeligt og naturligt men endogsaa sætte som det Ædleste og mest Ophøjede, nemlig Kjærlighed til Fædrelandet, Kampen mod dets Fjender o. l. - er ikke alene Overtrædelse af Kristi Lov men fuldstændig Opgivelse af den. Vort Liv har i den Grad fjærnet sig fra Kristi Lære, at netop Afstanden er bleven den væsentligste Forhindring for at kunne forstaa Læren. Vi have agtet saa lidt paa, hvad Kristus har sagt til os angaaende Livet, og i den Grad glemt, at han har forbudt os ikke alene at dræbe vore Medmennesker men endogsaa blot at vredes paa dem, at det synes os, som have vænnet os til at tale om kristeligt sindede Krigshære, til at anraabe Gud i Bøn om Sejr over vore Fjender og til at sætte vor Stolthed i at bære Kaarde, dette Symbol paa Manddrab, - at Kristus ikke har forbudt Krig. Havde det været hans Mening, vilde han have udtalt sig tydeligere.

Vi glemme, af Kristus aldeles ikke kunde tænke sig, at Mennesker, som bekjende sig til hans Lære, der paabyder Ydmyghed, Kjærlighed og Broderskab mellem alle Folkeslag, roligt og bevidst kunne foranledige deres Brødres Drab.

Af den Grund kunde Kristus ikke forbyde Krig, ligesom en Fader, der vil belære sin Søn om, hvorledes han skal føre et hæderligt Liv, ikke falder paa at forbyde ham at myrde Folk paa aaben Gade.

I de første Aarhundreder efter Kristus vilde

ingen Apostel eller Kristi Discipel kunne tænke sig det som nødvendigt at forbyde den Slags Drab, som benævnes "Krig". Origenes t. Ex. udtaler sig i sit Svar til Celsus, Kap. 63, paa følgende Maade: "Celsus opfordrer, os til af al vor Magt at staa Kejseren bi, at gribe til Vaaben for ham, tjene under hans Fane og, om fornødent, føre hans Hær i Slaget. Derpaa maa vi svare, at vi lejlighedsvis yde Herskerne Hjælp, men det er saa at sige en guddommelig Hjælp, idet vi nemlig ere iførte Guds Rustning. Ved at forholde os saaledes handle vi i Overensstemmelse med Apostelens Ord, naar han siger: "Thi formaner jeg først for alle Ting, at der gjøres ydmyge Begjæringer, Bønner, Forbønner, Taksigelser for alle Mennesker, for Konger og alle dem, som ere i Højhed." Jo gudfrygtigere derfor et Menneske er, desto nyttigere er han Kongerne, og den Nytte han gjør, er langt betydeligere end den Soldaten gjør, thi naar Soldaten har ladet sig hverve, gjør han ingen anden Nytte end at slaa saa mange Mennesker som muligt ihjel. Men til dem, som uden at kjende vor Tro, forlange af os, at vi skulle ihjelslaa Mennesker, sige vi: "Eders Ypperstepræster besmitte heller ikke deres Hænder, paa det at Gud maa modtage deres Offer. Saaledes ogsaa vi." - I det Origenes afslutter Kapitlet med den Erklæring, at de Kristne ved at leve fredeligt gjøre mere Nytte end Soldaten, tilføjer han: Følgelig stride vi bedre end nogen Anden for Kejseren. Men vi tjene ikke under

hans Fane og ville heller aldrig gjøre det, selv om han vilde tvinge os dertil."

Saaledes forholdt de Kristne i de første Aarhundreder sig til Krig, og saaledes talte deres Lærere, naar de henvendte sig til Jordens Mægtige, og det paa en Tid hvor Martyrer i hundrede og tusindvis gik i Døden for deres Tro.

Men nu? - Ja, nu er der ikke længere Spørgsmaal om, hvorvidt en Kristen kan tage Del i Krig eller ikke. Alle unge Mennesker, som ere opdragne i den kirkelige, saakaldte kristelige Tro, indfinde sig hvert Efteraar ved Sessionen for ved Hjælp af Præsterne at sige sig løs fra Kristi Bud. For ganske nylig indfandt der sig ogsaa en Bonde, som, støttende sig til Evangeliet, nægtede at gjøre Krigstjeneste. Præsterne bestræbte sig for at oplyse Bonden om hans Vildfarelse, men da Bonden ikke troede paa dem, men paa Kristus, blev han holdt i Fængsel, indtil han sagde sig løs fra Kristus. Og Sligt skér, efter at Gud for 1800 Aar siden tydeligt og bestemt har kundgjort os Kristne sin Vilje og sagt: "Ansé ikke Folk af en anden Nation for dine Fjender, men betragt alle Mennesker som dine Brødre. Derfor skal Du ikke alene ikke dræbe dem, Du anser for dine Fjender, men tvært imod elske dem og gjøre dem godt.

Og efter at jeg saaledes havde forstaaet Kristi Bud, der ere saa bestemte og tydelige, at al Fortolkning er overflødig, tænkte jeg: hvad om nu hele den kristne Verden troede paa disse Bud,

ikke i den Forstand at man skal synge eller oplæse for at faa Guds Naade, men derimod saaledes, at vi fulgte dem til Gavn for Menneskene? Hvad om nu Menneskene troede paa det Forpligtende ved disse Bud, blot saa fast som de have troet, at man hver Dag skal bede, faste om Fredagen og en Gang om Aaret gaa til Alters? Og saa forestillede jeg mig, hvorledes hele den kristne Menighed levede overensstemmende med disse Bud og opdrog Ungdommen i samme Aand.

Jeg tænkte mig, at der fra vi vare Børn af blev indpodet os - ikke som nu - at holde paa vor Værdighed og forsvare vore Rettigheder (hvad der kun kan ske ved at saare og krænke Andre), men derimod at vi slet ingen Rettigheder have, og at der hverken gives Høje eller Lave; at kun den, der vil hæve sig over Andre, staar som nedværdiget og beskæmmet, og at der ikke gives nogen mere fornædrende Tilstand for et Menneske end at vredes paa Andre. Jeg tænkte mig, at der, i Stedet for hele det frivole og verdslige Liv, vi nu leve, med Ord og Gjerning blev indpræntet os og vore Børn, at den Adspredelse vi faa ved Læsning af slibrige Bøger, i Theatret eller ved at gaa paa Bal, er af aller-laveste Slags, og at al Udsmykkelse og Tilskuestillen af vort Legeme er Noget af det Værste og Modbydeligste, man kan foretage sig. I Stedet for at det nu holdes for rigtigt og nødvendigt for en ung Mand at føre et udsvævende Liv, indtil han gifter sig; i Stedet for at Separation og Skils-

misse ansés som en selvfølgelig Afslutning af Ægteskabet; i Stedet for den lovbeskyttede Prostitution og den retslige og gejstlige Tilladelse til Skilsmisse - i Stedet for alt dette tænkte jeg mig, at man indpræntede os, at den ugifte Stand er en Vederstyggelighed og en Skjændsel for enhver moden Mand, som ikke vil afholde sig fra kønslige Forbindelser; at det, at forlade den Kvinde, med hvem han en Gang har indladt sig i Forbindelse, eller tage en anden i hendes Sted er for Manden en ligesaa unaturlig Handling som Blodskam og desuden baade grusom og umenskelig. I Stedet for at hele vort Liv er bygge paa Vold, at enhver Glæde bliver fremtvungen og beskyttet med Vold, og at vi Alle fra Berndommen af og lige til vor Død høre enten til de Straffede eller de Strafende - tænkte jeg mig, at det med Ord og Gjerning blev indpræntet os, at Lysten til at hævne sig er den laveste dyriske Følelse; at Voldshandlinger ikke blot beskæmme Mennesket, men tillige berøve os vor sande Lykke; at Den ikke fortjener at skattes højest, som tager fra Andre eller forholder dem, hvad deres er, og tvinger dem til at tjene sig, men derimod Den, der giver mest bort af sit Eget og tjener Andre. I Stedet for at anerkjende det som rigtigt og lovligt, at man sværger til Fanen og ofrer det Bedste man ejer, nemlig Liv og Frihed, uden at vide hvorfor, - tænkte jeg mig, at det blev indpræntet Alle, at Fornuft og fri Vilje er Menneskets højeste Gode, som Ingen uden

at nedværdige sig kan fraskrive sig ved en Ed. Jeg tænkte mig, at der i Stedet for det Had til fremmede Nationer, som nu indpræntes os under Skin af Fædrelandskjærlighed, og i Stedet for de Lovprisninger, hvormed Drab (i Krigen) anføres som de største Heltebedrifter - blev indpræntet os Afsky og Foragt for alle Statsmænd, Diplomater og militære Personer, som kun tjene til at fjærne Folkene fra hverandre; og at det endvidere blev indpræntet os, at Krig, d. v. s. uden nogen som helst Foranledning at dræbe fremmede, ubekjendte Mennesker, er den afskyeligste Forbrydelse, som kun et afsindigt og slet Menneske kan formaaes til at begaa. Jeg forestillede mig, at alle Mennesker tænkte saaledes, og spurgte da: Hvorledes vilde det vel saa se ud i Verden?

Tidligere havde jeg spurgt mig selv, hvad der vel kom ud af at følge Kristi Lære, saaledes som jeg hidtil havde opfattet den. Og Svaret blev uvilkaarligt, at det førte til Intet. Vi bede Alle, nyde Alterens Sakrament. og tro, at Jesus Kristus har forløst os selv og alle Andre; desuagtet vil Frelsen ikke udgaa fra os, men først trædei Kraft, naar Verden skal forgaa. Naar Tidens Fylde er der, vil Kristus komme for at »dømme Levende og Døde", og der vil opstå et nyt Guds Rige. - Saaledes som jeg nu opfattede Kristi Lære, havde den imidlertid endnu én Betydning, nemlig, at vi ogsaa kunde bidrage til at grundlægge Guds Rige paa Jorden, idet vi fulgte de fem Bud, som inde-

holdes i Kristi Lære. Guds Rige paa Jorden er - Fred med alle Mennesker. Fred paa Jorden er den højeste Lykke Menneskene kunne opnaa her i Verden. Saaledes forestillede alle de hebraiske Profeter sig Guds Rige, og saaledes har det altid stillet sig og stiller sig fremdeles for ethvert tænkende og følende Menneske. Alle Profeterne forkynde et tilkommende Fredens Rige, og hele Kristi Lære gaar ud paa at skaffe Fred blandt Menneskene. I Bjergprædikenen, i Samtalen med Nikodemus, i Apostlenes Breve, overalt er der kun Tale om, hvad der forhindrer Menneskene i at leve i Fred med hverandre og i strax at kunne indgaa i Guds Rige. Alle Lignelserne ere kun Skildringer af Guds Rige og Bekræftelse Paa, at kun Kjærlighed til vore Medmennesker kan aabne os Adgang dertil. Johannes den Døber, som gik forud for Kristus, siger, at Guds Rige er kommen nær, og at Kristus vil indstifte det paa Jorden. Kristus siger, at han har bragt Fred til Jorden (Joh. 14, 27): "Fred lader jeg Eder, min Fred giver jeg Eder; jeg giver Eder ikke, som Verden giver. Eders Hjærte forfærdes ikke, og forsage ikke." Og hans fem Bud bringe virkelig Menneskene Fred. Det er det Eneste, som tilsigtes med dem. Naar blot Menneskene tro paa Kristi Lære og følge den, vil der være Fred paa Jorden, og det ikke blot en foreløbig, tilfældig, partiel Fred, som den Menneskene bringe tilveje, men en almindelig, varig og evig Fred.

Det første Bud lyder saaledes: Hold Fred med alle Mennesker og vogt Dig for at behandle Nogen, som om han var enten en Afsindig eller en Daare (Matth. 5, 22). Er Freden brudt, saa gjør Alt hvad der staar i din Magt for atter at gjenoprette den. Den, der udrydder Fjendskab, tjener Gud (Matth. &, 23-24). - Dette er Hovedbudet; men Kristus, der forudsét, at Verdens Fristelser ville forstyrre Freden blandt Menneskene, giver endnu et Bud om at modstaa Vellystens Tillokkelser: Sæt ikke din Glæde i at beskue sandelig Skjønhed; undfly denne Fristelse (28-30); hver Mand tage sig en Hustru, og hver Kvinde en Mand, men Ingen af dem maa under noget som helst Paaskud forlade den en Gang Valgte (32). Den næste Fristelse er Eden, som forleder Menneskene til Synd: I bør vide, at det er Synd; aflægger derfor intet Løfte (54-47). Den tredje Fristelse er Hævnen, som man giver Navn af menneskelig Retfærdighed: Hævn Dig ikke og anfør ikke til din Retfærdiggjørelse, at man har krænket Dig; taal Fornærmelser og gjengjæld ikke Ondt med Ondt (38-42). Den fjerde Fristelse er Udskillelsen af Folkene i Nationer og det deraf opstaaende Fjendskab mellem Staterne: Vid, at alle Mennesker ere Brødre, og Alle ere Guds Børn, bryd derfor aldrig Freden under Paaskud af, at det skér til Folkets Bedste (43-48). Saasnart Menneskene undlade at opfylde blot et eneste af disse Bud, er Freden brudt. Opfyldte de derimod alle Budene, saa vil

der herske Fred paa Jorden, thi disse Bud fjærne alt Ondt fra Menneskets Liv.

Opfylde vi disse Bud, saa bliver vort Liv saaledes som ethvert Menneske i sit Hjærtes Inderste ønsker og stræber efter, at det skal blive. Alle Mennesker blive da som Brødre og leve i indbyrdes Fred med hverandre. "De ville omdanne deres Sværd til Plovjærn og deres Landser til Høstléer." Der vil da opstaa det Fredens og Guds Rige, hvorom alle Profeterne have talt, som var os nær paa Johannes den Døbers Tid, og som Kristus har forkyndt, idet han siger: "Herrens Aand er over dig, derfor salvede han mig; han har sendt mig til at kundgjøre Evangelium for de Fattige, at helbrede dem, som have et sønderknust Hjærte, at forkynde de Fangne, at de skulle lades løs, at de Blinde skulle faa Syn, at udlade de Plagede i Frihed, og forkynde et Naade-Aar fra Herren." (Luk. 4, 18-19. Esaias 61, 1-2).

Ved Kristi simple og tydelige Bud, som forebygge al Uenighed, grundlægges dette Guds Rige paa Jorden. Derfor er Kristus den sande Messias, thi han har fuldkommet Forjættelsen. Men Menneskene bestræbe sig ikke for at opnaa det, som de altid have ønsket sig, hvorom de stedse have bedet og fremdeles vedblive at bede.

VII.

Hvorfor gjøre Menneskene ikke det, Kristus har befalet dem, og som vilde bringe dem den Lykke, de altid have ønsket og fremdeles ønske sig? Og fra alle Kanter lyder -- udtrykt paa forskjellig Maade - det samme Svar: Kristi Lære er skjøn og ophøjet, og blev den efterfulgt, vilde Guds Rige gjenoprettes paa Jorden. Men den stiller for store Fordringer til, at man kan efterkomme den. Dette have vi sagt og hørt saa ofte, at vi slet ikke lægge Mærke til den Modsigelse, som disse Ord indeholde.

Det ligger i Menneskets Natur at ville det Gode, og enhver Samfundslære har til Formaal at belære Menneskene om, hvad der tjener til deres Bedste. Naar nu Menneskene faa Anvisning paa, hvad der tjener til deres Bedste, hvor kunne de da sige, at de gjerne ville Gjøre det Gode, men ikke kunne? Menneskene gjøre ikke blot ikke, hvad der er ondt, men de kunne ikke en Gang undlade at gjøre det Gode.

Menneskenes Bestræbelser ere altid gaaede ud paa at udfinde den fornuftigste og bedste Maade, hvorpaa saavel det enkelte Menneske som Menneskene i Almindelighed kunne føre deres Liv. Menneskene kæmpe om Land og de Gjenstande de behøve, og ende tilsidst med at dele Alt og kalde det Ejendom". De synes nok, at det er vanskeligt at faa en saadan Tilstand ind-

ført, men finde dog, at det er bedst saaledes og holde derfor paa Ejendommen. Mændene kæmpe om deres Kvinder og forlade deres Børn; saa indsé de, at det er bedre, om hver især har sin egen Familie, og skjøndt det kan være vanskeligt at ernære den, holde Menneskene dog paa Familien som paa Ejendommen og meget Andet. og saasart Menneskene have udfundet, at det er bedst saaledes, saa gøre de det, hvor vanskeligt det end falder dem. Hvorfor sige da vi: Kristi Lære er guddommelig; efterfulgte vi den, vare vi langt lykkeligere, end vi nu ere; men vi kunne ikke være lykkelige, det er altfor "svært" ? Skal Ordet "svært" forstaaes paa den Maade, at det er svært at give Afkald paa den øjeblikkelige Tilfredsstillelse af vore Begjærligheder for derved at opnaa en højere Grad af Lykke, - hvorfor sige vi da ikke ogsaa, at det er svært at pløje for at faa Brød og at plante Æbletræer for at kunne høste Æbler? Ethvert Menneske, som er begavet med blot det mindste Gran af Fornuft, véd, at man maa overvinde Vanskeligheder for at opnaa en højere Grad af Lykke. Og saa viser det sig pludselig, at vi, skjøndt vi indrømme, at Kristi Lære er guddommelig, desuagtet sige, at det er umuligt at følge den, fordi det er altfor vanskeligt, og vi ved at efterfølge den maa give Afkald paa hvad vi hidtil ikke have savnet. Ret som om vi aldrig havde følt, at det mangan Gang er gavn-

ligere for os at lide og savne end ikke lide og kun altid tilfredsstille vore Begjærligheder. Mennesket kan være et Dyr, og det vil Ingen bebrejde os; men Mennesket kan ikke med Overlæg ville være et Dyr. Saasnart vi overveje, vedkjende vi os vor Fornuft, og saasnart vi vedkjende os vor Fornuft, kunne vi ikke undlade at skjelne mellem hvad der er fornuftigt og hvad der ikke er det. Fornuften paabyder Intet, den oplyser kun.

Idet jeg i et mørkt Værelse ledte om Døren, løb jeg mod Væggen og stødte mig; da traadte der En ind med et tændt Lys i Haanden, - og jeg saa' nu Døren. Jeg kan ikke længere løbe mod Væggen nu, da jeg sér Døren, og endnu mindre paastaa, nu, da jeg sér Døren, at det er bedre at gaa ud af Døren, men at det ogsaa er vanskeligere, og at jeg derfor vil vedblive at løbe mod Væggen. Der ligger en aabenbar Misforstaaelse til Grund for den besynderlige Opfattelse, at den kristelige Lære er god og gavner Verden, men at Menneskene ere svage og onde. De ville forbedre, men gjøre det bestandig kun værre, og derfor bliver det heller aldrig bedre.

Den urigtige Forestilling, som forleder Menneskene til den Besynderlighed at nægte Muligheden af at efterfølge en Lære, som ifølge den almindelige Mening vilde hidføre et lykkeligt Samfundsliv, er Troen paa - som det hedder - de kristelige Dogmer, der fra Barnsben bliver indpræntet alle

Kristne ved Hjælp af de forskjellige orthodoxe, katholske og protestantiske Katekismer.

Ifølge de Troendes egen Definition er Troen en "fast Overbevisning om det, som ikke ses. (Saaledes staar der hos Paulus, og det Samme gjentages ide forskjellige kristne Kirkers Katekismer som den mest fyldestgjørende Forklaring paa hvad der forstaas ved Tro). Men det er netop denne Overbevisning om det, som ikke ses, der har foranlediget den besynderlige Paastand, at Kristi Lære er gavnlig for Menneskene, men ikke desto mindre uanvendelig for Livet.

Den "kirkelige" Troeslære er, i Korthed fremstillet, følgende: Den personlige, evige, treenige Gud fandt pludselig paa at skabe Englenes Aandeverden. Englene vare lykkelige, indtil en Gang en af dem af sig selv blev ond og følgelig ulykkelig. Der forløb nu lang Tid, da skabte den velvillige Gud endnu en, materiel, Verden og Mennesket. Gud skabte Mennesket uskyldigt, udødeligt og til Lediggang. Menneskets Lyksalighed bestod i uden Møje at nyde Livets Goder, dets Udødelighed deri, at det altid skulde leve saaledes, og dets Uskyld i ikke at kjende det Onde.

Mennesket blev i Paradiset forført af den Engel, der syndede og af sig selv var bleven ond. Fra den Tid af er Mennesket ogsaa syndigt, og der fødes vedblivende kun syndige Mennesker. Menneskene begyndte nu at arbejde, skramte, lide og dø. De kæmpede legemligt og aandeligt, d. v. s. det fictive

Menneskene blev til det virkelige, saaledes som vi kjende det, og som vi hverken har Ret eller Anledning til eller Mulighed for at kunne tænke os anderledes. Men ifølge Kirkens Troeslære er dette virkelige Liv, hvor det arbejdende og lidende Menneske vender sig bort fra det Onde og vælger det Gode, ikke Menneskets rette Liv, men kun en tilfældig forbigaaende Tilstand, skjøndt den har holdt sig lige fra Adams Udjagelse af Paradiset d. v. s. fra Verdens Begyndelse og indtil Kristi Fødsel, og ogsaa fremdeles vil holde sig. Kirken lærer, at Guds Søn, som selv er Gud, den 2. Person i Treenigheden, blev i menneskelig Skikkelse sendt ned til Jorden for at frelse Menneskene fra denne tilfældige forbigaaende Tilstand, tage Forbandelsen fra dem, som Gud selv udtalte over dem til Straf for Adams Synd, og føre dem tilbage til den oprindelige Lyksalighedstilstand, d. v. s. et Liv uden Sygdom og Død, tilbragt i Uskyldighed og Lediggang. Kirken lærer endvidere, at Kristus, den 2. Person i Treenigheden, har, ved at lade sig korsfæste af Menneskene gjort Bod for Adams Synd og ophævet den unaturlige Tilstand, hvori Mennesket har befundet sig fra Verdens Begyndelse. Det Menneske, der tror paa Kristus, er, derfor, som Adam i Paradiset, udødeligt og befriet fra Sygdom, Synd og Arbejde.

Ved den Del af den fuldbragte Forløsning ifølge hvilken Jorden fra Kristi Tid af skaffede de Troende deres Underhold uden at de behøvede at

arbejde, da Synden ikke længere fandtes, og Mødrene fødte uden Smerte, opholder Kirkens Lære sig ikke længe, fordi det falder lidt vanskeligt at overtøye Folk, som, skjøndt de ere Troende, dog maa arbejde og lide, om at det ikke er svært at arbejde og at Smerterne ikke gjøre ondt. Derimod fremhæves stærkt den Del af Læren, ifølge hvilken der ikke mere findes hverken Død eller Synd. Der paastaas, at de Døde vedblive at leve, og da de Døde ere ude af Stand til at godtgjøre baade at de ere døde og at de dog fremdeles leve, saa sér man i denne Mangel paa Benægtelse et Bevis for, at de Døde leve, og at Mennesker, som ere døde, alligevel leve. Og med endnu større Højtidelighed og Bestemthed paastaar man, at Troen paa Kristus befrier Mennesket fra Synd, saa at vi ikke længere behøve at bruge vor Fornuft til at vælge mellem Godt og Ondt. Vi behøve blot at tro, at Kristus har forløst os fra Synden, saa blive vi ogsaa for steds fri for Synd, d. v. s. fuldkommen gode. Kirkens Lære forleder Menneskene til at antage, at Fornuften er til ingen Nytte, og at det netop er Grunden til, at de ere syndefri. Den sande Troende maa indbilde sig, at fra Kristi Tid af behøver man hverken at pløje eller saa, at Mødrene føde deres Børn uden Smerte, at der hverken findes Sygdom, Død, eller Synd, kort sagt tro, at Verden er lige det Modsatte af det den er. Saaledes taler Theologiens strængt logiske Theori.

I og for sig synes denne Lære at være uskadelig. Enhver Afvigelse fra Sandheden er imidlertid aldrig uskadelig. Den drager Følger efter sig, som faa saa meget større Betydning, jo vigtigere den Gjenstand er, om hvilken Usandheden bliver sagt. I dette Tilfælde er det hele det menneskelige Liv, som er Gjenstand for den usande Udtalelse. Ifølge denne Lære er det sande Liv et personligt, lykkeligt, syndefrit og evigt Liv, d. v. s. et Liv, som aldrig har existeret eller nogensinde vil komme til at existere, hvorimod det Liv, som er det eneste vi kjende, hvori vi leve, og hvori Menneskeheden har levet og fremdeles lever, ifølge Kirkens Lære er et fornødret og slet Liv, som kan bør ansés som en Prøvetid, før vi gaa over i det gode Liv, som venter os en ubekjendt Fremtid. Striden mellem vor Attraa efter sandselig Nydelse og Fornuftens Bud, som ere nedlagtei ethvert Menneskes Sjæl og udgjøre vort egentlige Væsen, bliver ifølge denne Lære aldeles bilagt. Den bliver overført til en Begivenhed, som hændte Adam i Paradiset ved Verdens Skabelse. Og Spørgsmaalet: skal jeg eller skal jeg ikke spise af den forbudne Frugt, existerer ifølge Kirkens Lære ikke længere for Menneskene. Adam har i Paradiset en Gang for alle givet et bekræftende Svar paa Spørgsmaalet. Han har syndet paa mine Vegne, d. v. s. taget fejl, og derfor ere alle Mennesker uigjenkaldelig Syndere, og alle vore Bestræbelser for at leve fonuttigt ere frugtesløse, ja endog

vanhellige. Jeg er uforbederlig ond og maa vide, at jeg er det. Og jeg kan ikke frelses derved, at jeg, efter ved Fornuftens Hjælp at have skjelnet mellem Ondt og Godt, gjør det Gode, - thi Adam har en Gang for alle syndet paa mine og alle andre Menneskers Vegne, og Kristus har en Gang for alle gjort Bod for Adams Synd, og derfor skal jeg blot som Tilskuere sørge over Adams Fald og glæde mig over Frelsen ved Jesum Kristum.

Al den Kjærlighed til det Gode og Sande, som findes nedlagt i Menneskets Sjæl, alle vore Bestræbelser for ved Fornuftens Hjælp at se klart i vort Liv, hele vor aandelige Tilværelse er ifølge Kirkens Lære ikke blot noget Underordnet, men endog Trædskhed og Hovmod.

Livet, som vi leve det her paa Jorden, med al dets Glæde og Skjønhed, med Fornuftens Kamp imod Mørket, det Liv, som alle Mennesker have levet før mig, som jeg selv gennemlever det under stadige indre Kampe mellem Fornuft og Bejær - det er ikke det sande Liv, men et fornedret, redningsløst fortabt Liv. Det sande, syndefrie Liv derimod, det bestaar i Troen, d. v. s., det er Indbildning og Vanvid.

Lad et Menneske frigjøre sig fra den fra Bamsbén antagne Vane at indrømme alt dette, og saa se med uhildet Blik paa denne Lære; lad ham tænke sig et Menneske, som var opdragen uden at kjende denne Lære, og saa spørge sig selv: Hvad

vilde vel et saadant Menneske tænke om den? -

At den var det rene Vanvid! -

Hvor besynderligt og skrækkeligt det end er at maatte tænke Sligt, nødsagedes jeg dog til at indrømme, at det forholdt sig saaledes, thi kun herved kunde jeg forklare mig det forunderlige, selvmodsigende, taabelige Svar angaaende Kristi Læres Anvendelighed, som mødte mig fra alle Kanter: Læren er god og vilde gjøre Menneskene lykkelige, Men de kunne ikke efterfølge den.

Og det er ikke blot de Troende, som frem-

komme med denne Indvending mod Kristi Lære.

Den lyder ogsaa fra de Vantroende, fra Folk, som ikke tro eller i det Mindste mene, at de ikke tro paa Dogmet om Syndefaldet og Forløsningen, fra Videnskabsmænd og Filosofer som fra overhovedet mange dannede Mennesker, der holde sig fri for al Slags Overtro ogsaa angaaende Syndefaldet og Forløsningen. I Begyndelsen gik det mig ligesaa. Det forekom ogsaa mig, at disse lærde Folk havde andre Grunde til at underkjende Kristi Læres Anvendelighed.

Efter nøjere Overvejelse kom jeg imidlertid til den Overbevisning, at de Vantroende ogsaa have den samme urigtige Opfattelse af Livet; de se det, ikke som det er, men saaledes som det forekommer dem at være, og deres Opfattelse hviler paa samme Grundlag som de Troendes. Ganske vist tro de Vantroende hverken paa Gud eller Kristus eller Adam, men den falske Grundtanke, at Menneskene

have Krav paa Lykke, tro de paa ligesa fast, ja endnu fastere end Theologeme.

Hvormeget end den privilegerede Videnskab med samt Filosofien kroer sig og gjør Paastand paa at have det afgjørende Ord paa Aandslivets Omraader, saa spiller den dog ikke en Herskers, men en Tjeners Rolle. Den forefinder altid en færdig Verdensanskuelse, og Videnskaben arbejder kun videre i Religionens Spor.

Kirkens Lære bibragte Menneskene det urigtige Grundbegreb, at de havde Krav paa et lykkeligt Liv, og at Lyksalighed ikke opnaas ved Menneskets egne Bestræbelser, men ved noget udenfor Staaende, - og denne Verdensanskuelse blev saa Grundlaget for hele den evropæisk-kristelige Videnskab og Filosofi.

Religionen, Videnskaben, den offentlige Mening, alle ene enige om, at det Liv vi føre er slet, men Kristi Lære om at vi ved at forbedre os selv ogsaa gjøre Livet i det Hele taget bedre, er det ikke muligt at efterfølge.

Religionen siger, at Kristi Lære om at Mennesket ved Fornuftens Hjælp kan forbedre sig selv og Verden, er udførlig, fordi Adam har syndet og hele Verden med ham.

Filosofien siger, at Læren ikke kan efterfølges, fordi det menneskelige Liv styres af bestemte af Mennesket uafhængige Love. Følgelig siger Filosofien og Videnskaben, skjøndt med andre Ord, dog nøj-

agtigt det Samme, som Religionen hævder i Dogmet om Arvesynden og Forløsningen.

Læren om Forløsningen indeholder to Grundtanker, hvorpaa alt det Øvrige hviler: 1) Mennesket er skabt til Lyksalighed, men det Liv, vi føre her paa Jorden, er slet, og trods alle vore Bestræbelser bliver det ikke bedre, og 2) ved Troen forløses vi fra dette slette Liv.

Disse to Grundtanker ere blevne den Basis, hvorpaa i vort pseudo-kristelige Samfund saavel de Troendes som de Vantroendes Verdensanskuelse hviler. Af den anden af disse to Grundtanker fremgik Kirken med sine Institutioner. Den offentlige Mening og vore filosofiske og politiske Theorier ere Frugten af den første.

Alle filosofiske og politiske Theorier, som godkjende den bestaaende Tingenes Orden, t. Ex. Hegels og hans Diseiples Filosofi, støtte sig til denne Grundtanke. Det Samme gjør Pessimismen, som forlanger af Livet det, det ikke kan yde, og ved sin Fornægtelse af Livet kommer til at hylde det samme Princip. Materialismen med sin mærkværdige sejrdrukne Paastand, at Mennesket er en Proces og intet Andet, er et retmæssigt Barn af denne Lære, der indrømmer, at vi her paa Jorden leve i fornedrelse. Spiritismen og dens lærde Tilhængere er det bedste Bevis paa, at den videnskabelige og filosofiske Anskuelse ikke er fri, men støtter sig til Religionens Lære om den evige Lyksalighed, som venter Mennesket.

Indscannet af Holger Terp.

121

Den urigtige Forklaring angaaende Livet Betydning førte til en falsk Opfattelse af den menneskelige Fornufts Virksomhed. Dogmet om Syndefaldet og Forløsningen ved Kristum inddrog Menneskene det vigtige Gebet for deres fornuftige Virksomhed, idet det udelukkede fra Menneskets Viden, hvad vi selv bør gjøre for at blive lykkeligere og bedre. Skjøndt Videnskaben og Filosofien i Troesspørgsmaalet stille sig fjendtligt til Pseado-Kristendommen og endog rose sig af at modarbejde den, arbejdede de alligevel kun for den. Videnskaben og Filosofien give sig af med alt Muligt, undtagen med Spørgsmaalet om, hvorledes Menneskene skulle blive bedre og lykkeligere. Den saakaldte Ethik eller Sædelære er fuldstændigt forsvunden fra vort pseado-kristelige Samfund.

Troende og Vantroende spørge begge ikke om, hvorledes vi skulle bruge den Fornuft, der er os given, men derimod om Grunden til, at vort Liv ikke er saaledes som vi havde tænkt os det, og om hvornaar det bliver saaledes som vi ønske. Det er ene og alene denne falske Lære vi kunne takke for det Særsyn, at Mennesket, som det lader til, har spyttet Æblet af Kundskabens Træ paa Godt og Ondt, som ifølge Sagnet vore første Forældre spiste af i Paradiset, ud igjen, og, med Forglemmelse af at Hovedsagen i vort Liv er Afjødelsen af Striden mellem vor Fornuft og vor dyriske Natur, nu er begyndt at bruge sin Fornuft

til at fremdrage historiske Love for dermed at retfærdiggjøre sin dyriske Natur.

Med Undtagelse af den pseudo-kristelige Verdens filosofiske Lærebygninger, gaa alle andre Nationers Religioner og filosofiske Systemer, som Jødedommen, Confucius' Lære, Brahmanismen, Buddhismen og de græske Filosofers Lære ud paa at oplyse Menneskene om, hvorledes de kunne opnaa at blive bedre og lykkeligere.

Menneskets hele aandelige Virksomhed har kun det ene Formaal, at oplyse Fornuften i dens Stræben henimod det Gode. Den frie Vilje er en Illusion, siger vor Filosofi, der er stolt af at turde fremføre en saadan Paastand, Den frie Vilje er imidlertid ikke blot en Illusion men et tomt Ord, som er opfundet af Theologer og Kriminalister, og en Kamp mod dette Ord vilde være ensbetydende med en Kamp mod Vejmøller. Men Fornuften, som oplyser vort Liv og bringer os til at forandre vor Handlemaade, er ingen Illusion, og dens Tilværelse lader sig ikke benægte. For at blive lykkelig maa man adlyde Fornuftens Bud, det lærer os alle Menneskehedens sande Vejledere. Det er ogsaa Hovedtanken i Kristi Lære, og at ville benægte Fornuften ved Fornuftens egen Hjælp, lader sig aldeles ikke gjøre.

Kristi Lære er Læren om Menneskens Søn, der er identisk med alle Mennesker, d. v. s. med den alle Mennesker iboende Stræben efter Lyksalighed og den for alle Mennesker ejendommelige

Fornuft, som leder deres Bestræbelser. (Det er overflødig at bevise, at "Menneskens Søn" betyder Menneskens Søn. Vil man ved Menneskens Søn ikke forstaa den Betydning, som ligger i Ordene, maa man bevise, at Kristus med Flid har benyttet Ord, som have en helt anden Betydning end den, hvori han anvendte dem. Men selv om "Menneskens Søn" ifølge Kirkens Bud betyder "Guds Søn", saa forstaaes der ved Udtrykket "Menneskens Søn" dog et Menneske ifølge sin Natur, thi Kristus kalder alle Mennesker "Guds Børn".)

Kristi Lære om Menneskens Søn - Guds Søn - som udgjør Grundlaget for alle Evangelierne, findes tydeligst udtrykt i hans Samtale med Nikodemus. Ethvert Menneske, siger han, maa foruden at have Bevidstheden om sit kjødelige, personlige Liv, som er undfanget i Moders Liv, tillige være sig en anden, aandelig Herkomst bevidst (Joh. 3, 5-7). Det, som Mennesket anerkjender som sin Frihed, det er netop det, som fødtes af det Uendelige, af det, som vi kalde Gud (3, 8-13). Det er dette af Gud fødte, denne Guds Søn i Mennesket, som vi maa ophøje for at faa det sande Liv (14-17). Menneskens Søn er i Lighed med Gud (ikke Guds enbaarne Søn). Den, der ophøjer denne Guds Søn i sig over alt Andet, den som tror, at kun i ham er Livet, vil ikke komme i Strid med Livet. Striden med Livet opstaar kun derved, at Menneskene ikke tro paa Lyset, som boer i dem (18-21), det Lys, om hvilket Evangelisten Johannes

siger: "I ham er Livet, og Livet er Menneskenes Lys".

Kristus siger, at man skal ophøje Menneskens Søn, som er Guds Søn og Menneskenes Lys, over alt Andet. Han siger: "Denne Røst skete ikke for min Skyld, men for Eders Skyld (30). Naar jeg bliver ophøjet fra Jorden, vil jeg drage Alle til mig (32). "Thi jeg har ikke talet afmig selv; men Faderen, som mig har udsendt, han har givet mig Befaling, hvad jeg skal sige, og hvad jeg skal tale. " Jøderne forstod ham ikke og spurgte: "Hvo er den Menneskens Søn, som det bør os at ophøje?" (34). Og derpaa svarer Kristus: "Lyset er endnu en liden Stund (hos*) i Eder. Vandrer, den Stund I have Lyset, at Mørke ikke skal overfalde Eder! Og hvo som vandrer i Mørket, véd ikke, hvor han gaar hen" (35). Og paa Spørgsmaalet, hvorledes de skulle ophøje Menneskens Søn, svarer Kristus: Ved at leve i Lyset, som er i Menneskene.

Ifølge Kristi Svar er Menneskens Søn det Lys, hvori Menneskene bør vandre, saa længe Lyset er i dem (Luk. II, 35): "Se derfor til, at det Lys, som er i Dig, ikke er Mørke."

"Dersom det Lys, der er i Dig, er Mørke, hvor

---

*) I alle kirkelige Oversættelser er dette Sted med Vilje oversat urigtigt, idet der i Stedet for "i Eder, $\nu \mu \acute{\iota} \nu$ " overalt hvor man støder paa dette Ord, staar "hos eller med Eder".

stort bliver da Mørket!" (Matt. 6, 23) siger Kristus til Belæring for alle Mennesker.

Baade før og- efter Kristus have Menneskene sagt det Samme: at der i Mennesket boer et guddommeligt Lys, som kommer fra Himlen, og at dette Lys er Fornuften; at man skal tjene den alene, og at vi kun blive lykkelige ved at følge dens Bud. Det sagde Brahminernes Lærer og de hebraiske Profeter, og det Samme gjentog Konfucius, Sokrates, Markus Aurelius, Epiktet og alle sande Vise, som vare - ikke Forfattere af filosofiske Theorier - men Mennesker, som søgte Sandheden til Gavn for sig selv og Andre.

Men aldrig saa snart er Dogmet om Forløsningen fremkommen, før vi ikke længere behøve hverken at tale om eller tænke paa dette Lys i Mennesket. Man skal tænke paa, hvilket Væsen der er ejendommeligt for den hellige Treenighed, sige de Troende, eller paa hvilke Sakramenter vi skulle deltage i og hvilke ikke; thi Menneskenes Forløsning hidføres ikke ved vore egne Bestræbelser, men kun ved Treenigheden og en regelmæssig Deltagelse i Sakramenterne. Fra de Vantroende lyder det: Man skal tænke paa efter hvilke Love selv den mindste Partikel af Materien udfører sin Bevægelse i et aldeles ubegrænset Tidsrum, men man behøver ikke at tænke paa, hvad Fornuften byder os at gjøre til Gavn for os selv og Andre, da Forbedringen i Menneskenes Tilstand ikke hid-

føres ved Fornuften men ved Verdenslove, som vi ville opdage.

Det er min fulde Overbevisning, at om nogle Hundrede Aar vil vor evropæiske Verdens saakaldte videnskabelige Virksomhed i de saa lovpriste sidste Aarhundreder blive et udtømmeligt Thema for de kommende Slægters Spot og Medlidenhed. I nogle Aarhundreder vare de Lærde i en lille nordlig beliggende Del af Jordens store Overflade hjemsøgte af et epidemisk Vanvid, idet de indbildte sig, at der tilkom dem et evigt, saligt Liv, og de fordybede sig i allehaande dybsindige Grublerier om, efter hvilke Love dette Liv vilde opgaa for dem; de selv gjorde dog Intet for at opnaa det eller tænkte over, hvorledes de skulde indrette deres Liv paa en bedre Maade. Og Fremtidens Historiker vil med endnu større Forbavselse blive vaer, at disse Mennesker have haft en Lærer, som klart og bestemt har paavist, hvad de skulde gjøre for at blive lykkeligere, og at denne Lærers Ord af Nogle blev udtydet i den Forstand, at han vilde vise sig i Skyerne for at bringe Alt i Orden, medens Andre mente, at Lærerens Ord vel vare guddommelige, men ikke anvendelige, fordi Menneskets Liv ikke er saaledes som vi ønske, og det følgelig ikke er Umagen værd at beskjæftige sig med det. Den menneskelige Fornuft skulde derimod søge at lære Lovene for dette Liv af kjende uden i mindste Maade at indlade sig paa Spørgsmaalet om Menneskets Lyksalighed.

Kirken siger: Kristi Lære kan ikke efterfølges, fordi Livet her paa Jorden kun er en Prøvetid for Livet hisset; det kan ikke være godt, fordi Alt hvad det indeholder er ondt. Den bedste Maade til at komme gennem dette Liv er at se ned paa det og leve i Troen (d. e. Indbildningen) paa et tilkommende, saligt, evigt Liv; her paa Jorden skal man leve som man bedst kan og - bede.

Filosofien, Videnskaben og den offentlige Mening siger: Kristi Lære kan ikke efterfølges, fordi Menneskets Liv ikke afhænger af Fornuftens Lys, men af bestemte Love, og derfor skal man ikke Oplyse Livet med Fornuftens Lys, men leve som man kan i den faste Overbevisning, at ifølge historiske, sociologiske og andre Love vil vort Liv af sig selv, uden vor Medvirkning, langt om længe blive meget lykkeligt.

Der kommer Folk til en Gaard, hvor de forefinde Alt hvad de behøve til at leve af: et Hus med alt Tilbehør, fyldte Kornkamre, og fuldt op af Forraad paa Loft og i Kjælder; desuden Agerbrugsredskaber, Seletøj, Heste, Køer, Faar, kort sagt Alt hvad der udfordres for at føre et behageligt Liv. Fra alle Kanter strømme Folk til Gaarden og begynde at bruge, hvad de forefinde dér, men Hver tænker kun paa sig selv og bryder sig ikke det Ringeste om at lade Noget blive tilbage til dem, som samtidig opholde sig i Huset eller senere komme til. Hver især begynder nu at tage den mest mulige Nytte af Alt, og der opstaar Strid og

Skjænderi om enhver Ting: Malkekøerne og de unge, uklippede Faar blive slagtede, Husgeraad og Vogne benyttes som Brændsel; man slaas om Vinen og Kornet, og spilder og ødelægger derved mere end der fortæres. Ingen nyder sit Maaltid i Ro, men spiser under Kiv og Strid. Saa kommer den Stærkeste og bemægtiger sig det Altsammen, men det bliver ham atter berøvet af en Anden o. s. f. Forpinte, mørbankede og sultne forlade nu Folkene Gaarden. Gaardens Ejer sætter den atter i Stand, saaledes at Folk kunne leve der i Ro. De Forbigaaende slaar sig atter ned paa Gaarden, og det kommer atter til Skjænderi og Haandgribeligheder. Endnu en Gang bliver Alting ødelagt, og de forpinte, mørbankede Folk drage forbittrede bort, idet de give Ondt af sig mod deres Ledsagere og Gaardens Ejer, fordi han ikke har sørget godt nok for dem. Og Gaardens gode Ejermand lader atter Alt istandsætte saaledes, at Folk kan bo der, men de samme Optrin gjentage sig atter og atter. Engang, da der er kommen nye Beboere, optræder der en Lærer, som taler til de Andre saaledes: "Kjære Brødre! vi bære os ikke rigtigt ad. Se blot, hvilken Velstand der findes paa Gaarden, og hvor godt det Hele er indrettet. Der er nok til os Alle, og endda Noget tilovers til dem, som komme efter os, naar vi kun ville leve fornuftigt. Lad os ikke strides om Mit og Dit, men lad os hjælpe hverandre med at saa og pløje og røgte Kvæget, saa ville vi Alle faa det

godt." En og Anden forstod, hvad Læreren sagde, og begyndte at handle derefter. De hørte op med at skjændes, tog Intet fra hverandre og begyndte at arbejde. Men de Øvrige, som dels ikke havde hørt Lærerens Ord, dels hørt dem uden at fæste Lid til dem, fulgte ikke hans Opfordring; de vedbleve at leve i Kiv og Strid, ødelagde Gaarden og rejste bort. Efter dem kom der Andre, som teede sig ganske paa samme Maade. De Folk, som adlød Lærerens Opfordring, formanede de Andre: "Strides dog ikke, ødelæg dog ikke Gaarden, det vil I staa Jer bedst ved. Gjør dog som Læreren har sagt." Men der var alligevel Mange, som ikke havde hørt Opfordringen eller ikke truede Lærerens Ord, og endnu en Stund gik Alt som før.

Man kan forstaa, at det kunde gaa saaledes, saalænge Menneskene ikke troede, hvad Læreren sagde. Men da kom der en Tid, hedder det, hvor Alle paa Gaarden hørte Lærerens Ord og forstod dem, og - hvad der var endnu bedre - Alle erkjendte, at Gud selv havde talt til dem ved Læreren, at Læreren selv var Gud, og Alle troede som et Evangelium hvert af Lærerens Ord. Efter hvad der fortælles lader det imidlertid til, at der senere, da man maatte antage, at Alle fulgte Lærerens Ord, indtraf følgende: Ingen afholdt sig nu mere fra Haandgribeligheder, Alle trængte sig frem og raabte i Munden paa hverandre: "Nu véd vi aldeles bestemt, at det maa være saaledes, og at vi ikke kunne handle anderledes."

Hvorledes er nu det at forstaa? Selv Kvæget véd at indrette sig saaledes, at Intet af det Foder det æder gaar tilspilde. Menneskene derimod, som have lært at føre et bedre Liv, og som tro, at Gud selv har befalet dem at leve saaledes, føre ikke desto mindre et endnu slettere Liv, fordi de, som de paastaa, ikke kunne leve anderledes. Disse Mennesker maa aabenbart have levet sig ind i en Vildfarelse. Læreren sagde til dem: I ere ulykkelige; før et bedre Liv, sad ville I ogsaa blive lykkeligere." Men de have indbildt sig, at Læreren udtalte sin Fordømmelsesdom over Livet paa Gaarden i det Hele taget og lovede dem et andet, lykkeligt Liv, ikke paa den Gaard, men et andet Sted. Og saa drog de den Slutning, at Gaarden var et Herberg, at det ikke var Umagen værd at beflitte sig paa at leve et bedre Liv dér, og at man kun skulde have sin Opmærksomhed henvendt paa det hinsidige, forjættede lykkelige Liv, Kun paa denne Maade kan man forklare sig, at disse Mennesker vedbleve at leve paa deres vante Vis, trods Lærerens Raad og Formaninger.

De hørte og forstod Alt, men agtede kun ikke paa, at Læreren mente, at de selv skulde skabe sig et lykkeligt Liv paa Gaarden. De antog den for et Herberg, og det gav Anledning til den besynderlige Opfattelse, at Gud selv havde talt til dem ved Læreren, men at det var meget svært at efterfølge hans Bud.

Vilde blot Menneskene ophøre med at ødelægge

sig selv, idet de vente paa, at En eller Anden, enten Kristus i Skyerne ved Basunernes Lyd, eller en af de mange historiske eller andre Love skal komme dem til Hjælp. Ingen hjælper os, hvis vi ikke hjælpe os selv. Og ikke en Gang det behøve vi, naar vi blot ikke vente os Noget hverken af Himlen eller Jorden. Vi skulle blot ophøre med at ødelægge os selv.

VIII.

Lad os imidlertid antage, at Kristi Lære gjør Verden lykkelig. Lad os antage, at den er fornuftig, og at Mennesket. følgelig ikke har Ret til at sige sig løs fra den, - hvad skal alligevel den Enkelte stille op i en Verden, hvor Menneskene ikke efterfølge Kristi Bud? Hvis alle Mennesker paa en Gang besluttede sig til at følge Kristi Lære, var det en anden Sag, men det enkelte Menneske kan ikke handle stik imod hele den øvrige Verden. Vilde jeg alene, hedder det sædvanligvis, give mig til at følge Kristi Lære, naar alle Andre ikke gjøre det, borgive Alt hvad jeg ejer, sagtmodig taale Fornærmelser og nægte at aflægge Ed eller gjøre Krigstjeneste, vilde man tage Alt fra mig lige til den sidste Trævl, og hvis jeg ikke omkom af Sult, vilde man prygle mig tildøde, eller spærre mig inde i et Fængsel, eller skyde mig, og saa havde jeg kun til ingen Nytte forspildt mit Livs Lykke, ja selve mit Liv.

Denne Indvending er begrundet paa den samme Misforstaaelse som den Paastand, at Kristi Lære ikke egner sig til Efterfølgelse.

Det sige de Fleste, og det Samme tænkte ogsaa jeg, indtil jeg fuldstændig havde frigjort mig fra Kirkens Lære, altsaa saalænge jeg endnu ikke havde opfattet Kristi Lære om Livet i dens fulde Betydning.

Kristus byder mig sin Lære som et Middel til Frelse fra det ødelæggende Liv, som Menneskene føre, naar de ikke følge hans Lære, og saa falder jeg paa at sige, at jeg inderlig gjerne vilde følge hans Lære, men at det gjør inig ondt at skulle tilintetgjøre mit Liv. Følgelig ansér jeg aldeles ikke dette Liv for at Være slet, men for et Virkeligt, mig tilhørende gode. I denne Opfattelse af mit jordiske, personlige Liv som noget Virkeligt og mig tilhørende, ligger netop den Misforstaaelse, som forhindrer mig i at forstå Kristi Lære. Kristus kjender denne Misforstaaelse, som bringer Menneskene til at ansé deres personlige Liv som noget Virkeligt, dem tilhørende, og ved en hel Række Prædikener og Lignelser oplyser han dem om, at de slet ikke kunne stille nogen Fordring til Livet, ja ikke en Gang have noget Liv, saalænge de ikke have vundet det sande Liv ved at frigjøre sig fra det Skyggebillede af Livet, som de ansé for deres eget Liv.

For at kunne begribe Kristi Lære om hvorledes vi skulle frelse vort Liv, maa man først og

fremmest forstaa, hvad alle Profeterne, Salomon, Buddha og alle Jordens Vise have sagt angaaende Menneskets personlige Liv. Man kan - siger Pascal - lade være at tænke derpaa, man kan holde en Skjerm for sig og saaledes unddrage sig Synet af Dødens Svælg, henimod hvilket vi Alle ile; men man behøver blot at betænke, hvad den Enkeltes personlige Liv er, for at føle sig overbevist om, at hele dette Liv, naar det kun er personligt, ikke blot er aldeles uden Betydning for det enkelte Menneske, men en ligefrem Haan mod Forstand, Følelse og alt Ædelt i Menneskets Natur. For at forstaa Kristi Lære maa man derfor allerførst betænke sig, der maa foregaa i os den (μετανοεῖν) Forandring i Mening, om hvilken Johannes den Døber taler til netop saadanne vildfarende Mennesker. Han siger: øxen ligger allerede ved Roden af Træerne for at omhugge dem. Død og Undergang truer Enhver af Eder. Husk paa det og betænk Dig. Og Kristus siger det Samme. "Betænk Eder, ellers skulle i alle omkomme. " Om de Galilæer, som Pilatus havde ladet dræbe, siger han: "Mene I, at disse Galilæer vare Syndere fremfor alle Galilæer, fordi de lode dette? Nej, siger jeg Eder ; men dersom I ikke betænke Eder, (μετανοεῖν betyder at betænke sig, forandre Mening) skulle i alle ligesaa omkomme. Eller de Atten, som Taarnet i Siloah faldt paa og ihjelslog, mene I, at de vare skyldige fremfor alle Mennesker, som

bo i Jerusalem? Nej, sig, er jeg Eder, men dersom I ikke betænke Eder, skulle I alle ligesaa komme." (Luk. 13, 1-5.)

Havde Kristus levet paa vor Tid i Rusland, vilde han have sagt: "Tror I da, at de Folk, som indebrændte i Cirkuset i Berditschev, vare Syndere fremfor andre Russere? I skulle alle ligesaa komme, naar I ikke betænke Eder og gribe det i Livvet, som ikke kan gaa tilgrunde. I tænke med Gysen paa de Ulykkelige, som indebrændte, men Ogsaa Eder venter den uundgaaelige Død, som I forgjæves bestræbe Eder for at glemme."

Han siger (Luk, 12, 54-57): "Naar I se Skyen opgaa i Vester, sig I strax: der kommer Regn; og det skér saaledes og naar I se Søndenvejr blæse, sig I: der kommer Hede; og det skér. I Øjenskalke! Jordens og Himlens Skikkelse vide I at skønne, men hvi skønne i denne Tid? Hvorfor dømme i ikke af Eder selv, hvad ret er?

I kunne af visse Kjendetegn forudsige, hvorledes Vejret vil blive: Hvorfor lukke I da Øjnene for hvad der forestaar Eder selv? Du kan undgaa Faren og skjærme dit Liv, saa godt Du vil, og alligevel, hvis ikke Pilatus dræber Dig, vil dog et Taarn falde ned og knuse Dig, og selv om Du undgaar at dræbes baade af Pilatus og Taarnet, vil Du ting dø i din Seng under ulidelige Smerter. Anstil ganske simpelt en Beregning, saaledes som verdslige Folk gjøre, naar de ville foretage Noget, t. Ex. bygge et Taarn, gaa i Krig, oprette

en Fabrik eller virke for hvilket som helst andet Formaal.

Luk. 14, 28-31: "Thi hvo iblandt Eder, som vil bygge et Taarn, sidder ikke først og beregner Bekostningen, om han har hvad der hører til at fuldføre det med, at ikke, naar han faar lagt Grundvolden og ej kan fuldende det[,] Alle, som se det, skulle begynde at spotte ham og sige: dette Menneske begyndte at bygge; og kunde ikke fuldende det. Eller hvilken Konge, som drager i Krig at stride imod en anden Konge, sidder ikke først og beraader sig, om han er mægtig til, med ti Tusinde at møde den, som kommer mod ham med tyve Tusinde?"

Er det dog ikke taabeligt at arbejde paa Noget, som vi trods al vor Flid aldrig ville kunne fuldende? Døden vil altid komme, før den verdslige Lykkes Taarn er fuldt færdigt. Og naar Du i Forvejen véd at, hvormeget Du, end kæmper mod Døden, du dog vil bukke under for den, er det da ikke meget bedre slet ikke at stride imod den og ikke sætte hele sin Sjæl ind paa noget Forfængeligt, men derimod søge et Arbejde, som ikke gaar tilgrunde ved din Død?

Luk. 12, 22-27: "Men han sagde til sine Disciple: Bekymrer Eder ikke for Eders Liv, hvad I skulle æde; ej heller for Legemet, hvad I skulle iføres. Livet er mere end Maden, og Legemet end Klæderne. Giver Agt paa Ravnern, de saa ikke, høste ikke, de have ingen Kjælder og ej Lade, og

Gud føder dem alligevel; hvormeget ere I bedre end Fuglene? Men hvo er iblandt Eder, som kan sætte én Alen til sin Væxt!), endog han bekymrer sig derfor? Formaal da ej engang det Mindste, hvi bekymre I Eder for det Øvrige? Giver Agt paa Lilierne, hvorledes de voxte; de arbejdede ikke, spinde ej heller; men jeg siger Eder: end ikke Salomo[n] i al sin Herlighed var klædt som én af dem."

I véd godt, at I skulle dø, og desuagtet bestræbe I Eder for ved Rigdom at sikre Eders Liv, hvad der dog ikke lader sig gjøre. Forsøg dog paa at indse, at I taabeligen skuffe Eder selv. Livets Bekymring, siger Kristus, afhænger ikke af, hvad vi eje udenfor os; den maa bero paa noget Andet.

Han siger, Luk, 12, 16-21: "Der var en rig Mand, hvis Mark havde baaret vel. Og han tænkte ved sig selv og sagde: hvad skal jeg gjøre? thi jeg har ikke Rum, hvorudi jeg kan samle mine Frugter. Og han sagde: dette vil jeg gjøre: jeg vil nedbryde mine Lader og bygge dem større, og jeg vil samle derudi alt det, som mig er voxet, og mit Gods; og jeg vil sige til min Sjæl: Sjæl! Du har meget Gods i Forraad til mange Aar! giv

---

*) Dette Skrifsted er urigtigt oversat, Ordet $\lambda\iota\chi\iota\alpha$ betyder Levetid, Alder, hvorfor det burde hedde: "I kunne ikke lægge Saa meget som en Dag eller blot en Time til Eders Liv."

Dig til1Ro, æd, drik og vær glad. Men Gud sagde til ham: Du Daare! i denne Nat kræves din Sjæl af Dig; men hvem skal det høre til, som Du har beredt? Saaledes den, som samler sig Liggendefæ, og er ikke rig i Gud."

Døden svæver til enhver Tid over dit Hoved. Derfor hedder det, Luk. 12, 35-40: "Eders Lænder være ombundne og Eders Lys brændende. Og været ligesom de Mennesker, som vente deres Herre, naar han bryder op fra Brylluppet, paa det, naar han kommer og banker paa, de strax kunne lade op for ham. Salige ene de Tjenere, som Herren finder vaagne, naar han kommer. Sandelig siger jeg Eder, at han skal binde op om sig, og sætte dem tilbords, og gaa frem og tjene dem. Og dersom han kommer i den anden Vagt, og kommer i deri tredje Vagt, og finder det saaledes, da ere disse Tjenere salige. Men dette skulle I vide, at dersom Husbonden vidste, hvad for en Time Tyven vilde komme, da vaagede han og lod ikke bryde ind i sit Hus. Derfor værer og I beredte; thi Menneskens Søn kommer paa den Time, som I ikke mene."

Lignelsen om de fem kloge og de fem daarlige Jomfruer, om Verdens Undergang og den yderste Dag hentyde ifølge alle Fortolkeres Udtalelser ikke alene til Verdens Undergang men ogsaa dertil, at Døden venter os til enhver Tid. Ja, Døden venter Eder hvert Øjeblik. I leve Ansigt til Ansigt med deri. Naar I arbejde for

Eders egen Fremtid, saa véd I, at Et er I sikre paa i Fremtiden, og det er - Døden; og Døden tilintetgør Udbyttet af alle Eders Bestræbelser. Følgelig kan Livet i og for sig ikke have nogen Betydning, Gives der et fornuftigt Liv, maa det være et andet, d. v. s. et Liv, som ikke har sit Maal i Fremtiden, men i sig selv. For at leve fornuftigt maa man leve saaledes, at Døden ikke kan tilintetgjøre Livet.

Luk. 10, 4: "Martha! Martha! Du gjør Dig Bekymring og Uro med mange Ting; men Et er fornødent."

Alt det uendeligt Meget, som vi udrette for os selv, behøve vi ikke i Fremtiden; det er Altsammen Indbildning, hvormed vi skuffe os selv. "Men Et er fornødent."

Og Kristus forkynder os netop, hvori dette Ene bestaar, som skjænker os det sande Liv. Han udtaler det ikke tydeligt og lover ikke at give os det i Kraft af sin guddommelige Magt; han henviser blot til, at der ved Siden af dette personlige Liv, som aabenbart er Selvbedrag, maa bestaa et, som er Sandhed og intet Skuffebillede.

Ved Lignelsen om Arbejderne i Vingaarden (Matth. 21, 33-42) paa viser Kristus Oprindelsen til Menneskenes Vildfarelse, som skjuler Sandheden for dem og biringer dem til at forvexle det personlige Liv med det sande Liv.

Arbejderne i Herrens Vingaard faldt paa at tro, at Vingaarden tilhørte dem. dg denne falske

Forestilling foranlediger dem til en Række taabelige og grusomme Handlinger, som føre til, at de blive fordrevne og udelukkede fra Livet. - Saaledes have ogsaa vi indbildt os, at vi hver især besad vort Liv som en personlig Ejendom, og at vi havde Ret til at skalte og valte dermed efter Behag og tiden at have den ringeste Forpligtelse overfor Nogen som helst. Den uundgaaelige Følge af denne vor falske Forestilling bliver da ogsaa en Række taabelige og grusomme Handlinger, som berede os Gjenvordigheder, og nødvendigvis medføre vor Udelukkelse fra Livet. Og ligesom Vingaardsmændene troede sig saa meget desto sikkrere, naar de ihjelsloge Sendebudene og deres Husbondes Søn, - saaledes antage ogsaa vi, at jo slettere vi ere, desto bedre sikre vi os.

Ligesom det for Vingaardsmændenes Vedkommende ender med, at Vingaardens Herre jager dem ud af Haven, fordi de ikke ville bortgive Noget af dens Frembringelser, saaledes vil det ogsaa gaa de Mennesker, som have indbildt sig, at det personlige Liv er det sande Liv. Døden fordriver dem fra Livet og erstatter dem med nye Mennesker, ikke for at straffe dem, men kun fordi de ikke have forstaaet Livet. Ligesom Vingaardsmændene glemte eller lod som om de glemte, at Vingaarden var overgivet til dem, omhyggeligt dyrket og indhegnet, at altsaa Nogen havde arbejdet for dem, og at man følgelig ventede, at de ogsaa skulde arbejde, - saaledes have ogsaa de

Mennesker, som leve et personligt Liv, glemt eller ville glemme Alt, hvad Andre have gjort for dem og fremdeles gjøre for dem, og at man følgelig venter, at de igjen skulle gjøre Noget for Andre. De glemme, at alle denne Verdens Goder, som de nyde, ere blevne dem givne som Noget, de atter skulle afgive eller lade gaa videre til Andre. Denne forandrede Livsanskuelse eller denne Forandring Sindelag ($\mu\epsilon\tau\text{_\nu}\omicron\lambda\alpha$) er Hjørnестenen i Kristi Lære, hvad han ogsaa selv udtaler i Slutningen af Lignelsen. Kristus lærer os, at ligesom Vingaardsmændene, der levede i en Vingaard, som de ikke selv havde opdyrket, maatte indse og føle, at de stod i en Gjæld, som de aldrig kunde betale, til Vingaardens Ejer, saaledes maa ogsaa Menneskene indse og føle, at de fra deres Fødsel og indtil deres Død staa i en Gjæld, som de aldrig kunne betale, til de Mennesker, der have levet før dem, til dem med hvem de selv leve, til de kommende Slægter, og til Den, Som var, er og bliver det Heles Ophav. De bør indse, at de med hver Time af deres Liv, som de henleve, befæste denne Forpligtelse, som forbinder dem med Livet og dets Ophav, og at følgelig det Menneske, som kun lever for sig selv og derved siger sig løs fra denne Forpligtelse, netop ødelægger sit Liv, idet han stræber at bevare det for sig personlig. Dette har Kristus sagt mange Gange. Kun det Liv er det sande, som fortsætter det forgangne

Liv og virker til Gavn for det nærværende og det tilkommende.

For at blive delagtig i dette Liv maa Mennesket ikke følge sin egen Vilje men gjøre Faderens; som har givet Sønnen at have Livet i sig (Joh. 5 og 8). "Trællen bliver ikke altid i Huset, Sønnen bliver der altid" (Joh. 8, 35). Kristus udtaler her den samme Tanke, men i andre Ord. Men Livets Fader vil ikke det enkelte Menneskes Liv men ene og alene et Liv i Menneskens Søn, som lever i alle Mennesker. Og derfor bevare vi kun vort Liv, naar vi betragte det som et Pant eller en Gave, der er givet os at Faderen for at tjene Livet i det Hele taget, - naar vi ikke leve et personligt Liv, men et Liv i Kristo.

Matth. 25, 14-46: En Mand kaldte sine Tjenere og overantvordede dem sit Gods. Han gav dem ingen Befaling angaaende hvorledes de skulde anvende det, men nogle af Tjenerne indsaa af sig selv, at Godset ikke tilhørte dem, men deres Herre, og at de følgelig maatte arbejde for ham og forøge det. Og de Tjenere, som havde arbejdet for deres Husbond, bleve delagtige i hans Liv, hvorimod de, som ikke havde arbejdet, mistede Alt, endog det, som var betroet dem.

Menneskens Søns Liv er givet alle Mennesker, Uden at det dog er bleven dem sagt i hvilket Øjemed. Nogle indsé, at Livet ikke er deres Ejendom, men kun skjænket dem som en Gave for dermed

at tjene Menneskens Søns Liv, og leve i Overensstemmelse med denne deres Bestemmelse. Andre derimod foregive, at de ikke kjende Livets Betydning, og tjene derfor ikke Livet. Og de Mennesker, som opfylde deres Bestemmelse, forene sig med Livets Ophav, de andre derimod gaa tilgrunde. Fra det 31te til det 46de Vers taler Kristus om, hvorledes vi skulle tjene Menneskens Søn, og hvori da vor Løn bestaar. Menneskens Søn, siger han, vil som en Konge udtale sig saaledes: Kommer hid, min Faders Velsignede! arver det Rige, som Eder er beredt, fordi I have trøstet mig og givet mig Spise, Drikke, Klæder og Husly, thi jeg er altid tilstede i Eder og i selv den Ringeste af dem I have trøstet og gjort vel imod. I have ikke levet for Eder selv, men for Menneskens Søn, og derfor skulle I ogsaa have det evige Liv. Det er kun dette evige Liv, som Kristus taler om i alle Evangelierne. Og hvor sælsomt det end lyder, saa har Kristus, som ifølge Kirkens Lære er opstaaet personlig og har lovet alle Mennesker, at de skulle ligeledes opstaa, ikke med et Ord bekræftet Legemets Opstandelse og den personlige Udødelighed hinsides Graven, men han har endog udtydet den Oprensning fra de Døde, som Farisæerne prædikede, paa en Maade, som udelukker Forestillingen om Legemets Opstandelse. Sadducæerne forkastede Læren om Legemets Oprensning fra de Døde. Farisæerne derimod anerkjendte den, hvad ogsaa vor Tids rettroende

Jøder gjøre. De Dødes Gjenoprejsning (ikke "Opstandelse" som Ordet urigtigt oversættes) vil ifølge Jødernes Tro indtræde, naar den Tid nærrer sig, da Messias vil gjenoprette Guds Rige paa Jorden. Kristus forkastet denne Tro paa des Dødes Gjenoprejsning i Kjødet til en bestemt Tid, hvor som helst den træder ham imøde, og erstatter den med sin Lære om en Gjenoprejsning i et evigt Liv i Gud.

Da Sadducæerne, som ikke troede paa de Dødes Gjenoprejsning, spurgte Kristus, hvem de antog delte Farisæernes Opfattelse: "Hvis Hustru af disse Syv skal hun da være i Opstandelsen?" - forkaster Kristus klart og bestemt baade Farisæernes og Sadducæernes Lære.

Han siger (Matth. 22, 29-32 ; Mark. 12, 24-27; Luk, 20, 34-38): "I fare vild, idet I ikke kjende Skrifterne, ej heller Guds Kraft." Og idet han forkaster Farisæernes Opfattelse, siger han: De Dødes Gjenoprejsning sker hverken personlig eller i Kjødet. De Gjenoprejsede blive Guds Børn og leve som Englene (Guds Kraft) i Himlen (d.v. s. med Gud); og personlige Spørgsmaal som: Hvis Hustru skal hun være? vil der ikke kunne være Tale om for deres Vedkommende, fordi de ved at forene sig med Gud ophøre at være Personligheder. Angaaende de Dødes Gjenoprejsning siger han, som Svar til Sadducæerne, der kun troede paa det jordiske Liv og ikke anerkjendte noget udenfor dette: Have I ikke læst, hvad som er talet til Eder

af Gud, naar han siger: "Jeg er Abrahams Gud og Isaks Gud og Jakobs Gud." Har Gud sagt til Moses: jeg er Jakobs Gud, saa er Jakob heller ikke død for Gud, thi Gud er kun de Levendes, men ikke de Dødes Gud. For Gud ere de Alle levende, og naar der gives en levende Gud, saa er ogsaa det Menneske levende, der har forenet sig med den evige levende Gud.

Til Farisæerne siger Kristus, at Gjenoprejsningen til Livet ikke sker personligt og i Kjødet. Og til Sadducæerne siger han, at der foruden det personlige Liv i Kjødet tillige gives et Liv i Samfund med Gud.

Idet Kristus forkaster en personlig Opstandelse i Kjødet, anerkjender han en Gjenoprejsning af Livet derved, at Mennesket overfører sit Liv til Gud. Han taler om en Opvaagnen i Gud, men derimod aldrig om en personlig Opstandelse i Kjødet. Det bedste Bevis paa at Kristus aldrig har forkyndt Legemets Opstandelse, indeholdes netop i de to eneste Sætninger, der af Theologerne anføres som Bekræftelse paa, at han forkynder Legemets Opstandelse. Disse to Steder findes hos Matth, 25, 31 og 46 og Joh. 5, 28 og 29. Det første Sted er der Tale om Menneskens Søns Tilsynekomst, d. v. s. Gjenoprejsning og Ophøielse (se Matth, 10, 23), og hans Magt og Herlighed lignes ved en Konges. Det andet Skriftsted omhandler det sande Livs Gjenoprettelse her paa

Jorden, saaledes som det ogsaa omtales i det 24de Vers.

Man behøver kun at opfatte Betydningen af Kristi Lære angaaende det evige Liv eller blot gjenkalde sig to hebraiske Profeters Lærdomme for at forstaa, at havde Kristus villet prædike Læren om de Dødes Opstandelse, som den Gang netop begyndte at optages i Talmud og var et omtvistet Spørgsmaal, saa havde han udtalt sig klart og bestemt derom. Men han har tvært imod ikke gjort det, men endog forkastet denne Lære, og i alle Evangelierne findes ikke et eneste Sted, som kan tjene til Bekræftelse paa den, da de tvende ovenfor anførte Skriftsteder bevise noget helt Andet.

Angaaende sin egen personlige Opstandelse har Kristus aldrig udtalt sig, hvor besynderligt dette end maa forekomme Enhver, som ikke selv har studeret Evangelierne. Hvis Grundlaget for Kristi Lære bestod i, som Theologeme lære, at Kristus er opstanden, saa maa man antage, at det Mindste man kunde forlange var, at Kristus, naar han vidste, at han skulde opstaa, og at Opstandelsen vilde udgjøre Hoveddogmet i Troen paa ham, dog blot en eneste Gang havde udtalt dette klart og bestemt. Men han har ikke blot ikke udtalt sig klart og bestemt angaaende dette Punkt, men, ifølge alle vore kanoniske Evangelier, heller ikke en eneste Gang hentydet dertil. Kristi Lære bestaar i at ophøje Menneskens Søn, d. v. s.

det Aandige i Menneskets Liv og bekjende Guds Søn. Kristus personificerer i sig det Menneske, Sara bekjender den levende Guds Søn. Han spørger Disciple (Matth. 16, 13-20): "Hvem siges Menneskene mig, Menneskeris Søn, at være?" Disciple svare, at Nogle antage ham for at være Johannes, som paa en vidunderlig Maade er opstaaet fra de Døde, eller en af Profeterne; Andre mene at han er Elias, der er stegen ned fra Himlen. Og Kristus spørger da: "Men I, hvem siges i mig at være?" Hertil svarer Petrus, der har opfattet Kristus paa samme Maade som han selv: "Du er Messias, den levende Guds Søn." Og Kristus siger: "Kjød og Blod har ikke aabenbaret Dig det, men min Fader, som er i Himlene" - d. v. s. Du har ikke forstaaet det, fordi Du har troet paa menneskelige Forklaringer, men fordi Du har forstaaet mig ved at bekjende Dig til Guds Søn. Og efter at have forklaret Petrus, at den sande Tro er bygget derpaa, at vi bekjende Guds Søn; bafaler han de andre Disciple ikke at sige til Nogen, at "han er Messias". Og derpaa tilføjer han, at skjøndt de Ældste og Farisæerne ville lade ham lide meget og ihjelslaa ham, vil Menneskens Søn, der bekjender Guds Søn, dog blive gjenoprejst og besejre det Onde. Og disse Ord udlægges som en Forudsigelse om hans Opstandelse: Joh. 2, 19-22. Matth. 12, 40. Luk. 11, 30. Matth. 16, 4. Matth. 16, 21. Mark. 8, 31. Luk. 9, 20, Matth. 17, 23. Mark. 9, 31. Matth. 20, 19. Mark. 10, 34. Luk. 18, 33. Matth. 26, 32. Mark. 26, 32.

- Det er de 14 Skriftsteder, som fortolkes saaledes, at de skulde indeholde en Forudsigelse om Kristi Opstandelse. I tre af disse Skriftsteder tales der om Jonas "i Havdyrets Bug" og i et af dem om "templets Gjenoprejsning. I de øvrige ti Skriftsteder tales der derimod om, at Menneskens Søn ikke kan gaa tilgrunde; men intet Steds omtales "Jesu Kristi Opstandelse" med et eneste Ord. I alle disse Skriftsteder forekommer i Originalen ordet "opstandelse" slet ikke. - Lad et Menneske, der ikke kjender Noget til Theologernes Fortolkninger, men som forstaar Græsk, oversætte disse Skriftsteder, saa vil han aldrig oversætte dem saaledes, som de ere oversatte. I Originalen staar der i disse Skriftsteder to forskellige Verber: det ene er ἄνστασις, det andet ἐγείρω. Det ene af disse Ord betyder at "gjenoprette", det andet "vække" eller "staa op". Men intet af dem kan i noget som helst Tilfælde betyde at "opstaa". For fuldstændigt at overbevise sig om, at disse græske Ord og det tilsvarende hebraiske heqini ikke kunne betyde at opstaa, behøver man kun at sammenholde de Steder i Evangeliet, hvor disse Ord anvendes, og de anvendes ofte; men ere aldrig en eneste Gang oversatte som at opstaa. Ordet opstaa, det franske ressusciter, eksisterer hverken i det græske eller det hebraiske Sprog, fordi der ikke fandtes noget tilsvarende Begreb. Vil man paa Græsk eller Hebraisk udtrykke Begrebet Opstandelse - Opvækkelse, maa man betjene sig af en Omskrivning og sige: "stod

op" eller "opvaagnede fra de Døde." Saaledes staa der i Matth. Evangelium (14, 2), at Herodes (Antipas) troede, at Johannes den Døber var "opstaaet", men der benyttes Udtrykket "opvaagnet fra de Døde". Hos Luk. (16, 31) hedder det ligeledes i Lignelsen om Lazarus, at hvis Nogen opstod, vilde man ikke tro selv den Opstandne, d. e. den, som var "opvaagnet fra de Døde". Men dér, hvor der ikke til Ordene "staa op" eller "opvaagne" er føjet "fra de Døde", betyde Ordene "staa op" og "opvaagne" aldrig og kunne heller aldrig betyde "opstaa". Men hvor Kristus taler om sig selv, i alle de Skriftsteder, der anføres som Bevis for, at han har forudsagt sin Opstandelse, bruger Kristus aldrig en eneste Gang Udtrykket "fra de Døde".

Vort Begreb om Opstandelsen ligger Hebræerne saa fjærnt, at man ikke en Gang ret kan tænke sig, hvorledes Kristus har kunnet tale til dem om at opstaa og leve et evigt, personligt Liv. Begrebet om et tilkommende personligt Liv have vi ikke faaet hverken fra Hebræernes eller Kristi Lære; det er saa at sige fra tredje Haand trængt ind i Kirkens Lære. Hvor besynderligt det end lyder, maa vi dog tilstaa, at Troen paa et tilkommende personligt Liv er en meget simpel og plump Forestilling, der grunder sig paa en Forvexling af Søvn med Døden og findes hos alle vilde Folkeslag. Den hebraiske, for ikke at tale om den kristelige Lære, var derimod højt hævet over en

saadan Forestilling. Vi ere imidlertid saa overbeviste om, at denne Overtro er noget meget Op-højet, at vi med største Alvor bevise vor Læres Fortrin fremfor alle de andre netop ved at holde fast ved denne Overtro, medens andre Religioner, som Kinesernes og Indernes, ikke vedkjende sig den. Vor Læres Fortrin fremhæves ikke alene af Theologerne, men ogsaa af fritænkende, lærde Religions-Historikere. I det de klassificere Religionerne, tilføje de, at de Religioner, som dele denne Overtro, staa højere end de, som ikke dele den. Fritænkeren Schoppenhauer siger om den hebraiske Religion, at den er den "nederdrægtigste" af alle Religioner, fordi den ikke har „nogen Idé" om Sjælens Udødelighed. I den hebraiske Religion existerer der virkelig hverken dette Begreb eller et tilsvarende Ord. Det evige Liv hedder paa Hebraisk Chajoh leolam. Olam betyder det Uendelige, Verdensaltet, Kosmos. Livet i det Hele taget, og endnu mere det evige Liv er ifølge Hebræernes Lære Guddommens Egenskab. Gud er Livets Gud, den levende Gud. Ifølge Hebræernes Begreb er Mennesket altid dødeligt, Gud alene evig. I de fem Mose Bøger forekommer Udtrykket at "leve evig" to Gange. Første Gang i 5. Bog 32. Kap. 39 -40. Vers, siger Gud: "Ser nu, at jeg er det, og der er ingen Gud ved Siden af mig; jeg døder og gør levende, jeg saarer, og jeg læger, og der er Ingen, som reddes at min Haand, thi jeg opløfter min Haand til Himmelen, og siger: jeg, jeg

lever evindelig. " Den anden Gang i Genesis 3, 22, siger Gud: "Se, Adam er bleven som En af os til at kjende Godt og Ondt; men nu, paa det han ikke skal udstrække sin Haand og tage ogsaa af Livsens Træ og æde og leve evindeligen." Dette er de to eneste Steder, hvor Udtrykket at "leve evindelig" er anvendt i de fem Mose Bøger og i hele det gamle Testamente (med Undtagelse af et Kapitel i de apokryfiske Stykker i Daniels Bog). De give en klar Definition af Hebræernes Begreber om Livet i det Hele taget og om det evige Liv. Ifølge Hebræernes Begreber er Livet i og for sig evigt, men kun i Gud. Mennesket er derimod altid dødeligt, det er dets uundgaaelige Skjæbne.

I det gamle Testamente staar der intet Steds, hvad Bibelhistorien lærer os: at Gud har "indblæst" Mennesket en udødelig Sjæl, eller, at før Syndefaldet var det første Menneske udødeligt. I Genesis, 1. Kap. 26. V. berettes, at Gud skabte Mennesket ligesom Dyrene, et mandligt og et kvindeligt Væsen, og befalede dem at forplante og formere sig ligesom Dyrene. Og der siges ligesaa lidt om Menneskene som om Dyrene, at de vare skabte udødelige. I tredje Kapitel anføres, hvorledes Mennesket kom til Kundskab om Godt og Ondt. Angaaende Livet siges der rent ud, at Gud udjog Mennesket af Paradiset og forhindrede det fra at spise af Livets Træ. Mennesket har følgelig ikke spist af

Livets Træ og altsaa heller ikke faaet det evige Liv, men er vedbleven at være dødeligt.

Ifølge Hebræernes Lære er Mennesket netop det det er, nemlig dødeligt. Det har intet andet Liv end det, som forplanter sig fra slægt til Slægt i Folket. Kun Folket har ifølge Hebræernes Lære en Mulighed for at opnaa et evigt Liv. Naar Gud siger: I skulle leve og ikke dø, saa taler han til Folket. Det Liv, som Gud har indblæst Mennesket, er dødeligt for hvert enkelt Menneskes Vedkommende; men dette Liv forplanter sig fra Slægt til Slægt, naar Menneskene overholde deres Forbund med Gud, d. v. s. de Betingelser, som Gud har paalagt dem at opfylde.

Efter at Moses har forelagt alle Lovene og sagt, at disse Love ikke findes i Himlen, men ere nedlagte i Menneskenes Hjerter, tilføjer han 5. Bog 30, 15: "Se, jeg har lagt Dig for i Dag Livet og det Gode, og Døden og det Onde; thi byder jeg Dig at elske Herren Din Gud, at vandre hans Veje, og holde hans Bud, at Du maa leve." Og i det 19. Vers: "Jeg tager i Dag Himmelen og Jorden til Vidne mod Eder, al jeg har forelagt Dig Livet og Døden, Velsignelsen og Forbandelsen, at Du maa udvælge Livet, paa det Du maa leve, Du og din Sæd; at Du maa elske Herren din Gud, og høre paa hans Røst, og hænge ved ham; thi han er dit Liv og dine Dages Længde."

Hovedforskjellen imellem vort og Hebræernes Begreb om det menneskelige Liv bestaar i, at vi

ikke ansé vort dødelige, fra Slægt. til Slægt forplantede Liv, for det sande, men derimod for et fornedret og af en eller anden Aarsag i det Time-lige fordærvet Liv; hvorimod Hebræerne antage, at dette Liv netop er det sande, og det højeste Gode Gud har skjænket Menneskene paa den Betingelse, at de gjøre hans Vilje. Efter vor Opfattelse fortsættes Forbandelsen med dette fornedrede Livs Overførelse fra Slægt til Slægt. For Hebræerne stiller dette Liv sig derimod som det højeste Gode Mennesket kan opnaa, og det endda kun naar vi gjøre Guds Vilje.

Kristus lagde det hebraiske Begreb om Livet til Grund for sin Lære om det sande og evige Liv, som han opstiller som en Modsætning til det personlige og dødelige Liv. "I ransige Skrifterne", siger Kristus til Jøderne (Joh. 6, 39), "fordi I mene i dem at have et evigt Li,v." Et ungt Menneske spurgte Kristus (Matth. 19, 16), h,vad Godt han skulde gjøre for at have det evige Liv. Kristus svarer: "Vil Du indgaa til Livet, (han siger ikke det "evige" Liv, men kun "Livet") da hold Budene." Det Samme siger han til den skriftkloge: "Gjør det, saa skal Du leve" (Luk. 10, 28), og han siger kun "leve" uden at tilføje "evigt". I begge Tilfælde slaar Kristus fast, hvad der skal forstaas ved Udtrykket "det evige Liv"; naar han betjener sig af det, siger han Jøderne det Samme, som ofte er gjentaget for dem i deres Lov, nemlig, at det evige Liv er at gjøre Guds Vilje.

i Modsætning til det timelige, personlige Liv forkynder Kristus det evige Liv, som Gud ifølge 5. Mose Bog har forjættet Israel, kun med den Forskjel, at efter Jødernes Opfattelse fortsattes det evige Liv alene blandt Israels udvalgte Folk, og for at blive delagtig i dette Liv udfordredes der at man overholdt de udelukkende for Israeliterne foreskrevne Love. Hvorimod ifølge Kristi Lære det evige Liv vedvarende bestaar i menneskens Søn, og at man for at bevare det nødvendigvis maa adlyde Kristi Bud, som kundgjøre Guds Vilje for alle Mennesker.

Kristus opstiller ikke Livet hinsides som Modsætning til det personlige Liv, men derimod Livet overhovedet, hele Menneskehedens med det nærværende, forbigangne og tilkommende forbundne Liv - Menneskens Søns Liv.

Ifølge Hebræernes Lære kunde det personlige Liv kun frelses fra Døden ved at gjøre Guds Vilje, som forkyndtes ved Budene i den mosaiske Lov. Kun paa den Betingelse opretholdtes Livet og overførtes fra Slægt til Slægt blandt Guds udvalgte Folk. Ifølge Kristi Lære frelses det personlige Liv ogsaa kun fra Døden ved at gjøre Guds Vilje, som forkyndes os ved Kristi Bud. Kun paa denne Betingelse gaar ifølge Kristi Lære det personlige Liv ikke tilgrunde, men bliver evigt bestaaende i Menneskens Søns Liv. Der er blot den Forskjel, at hos Moses var der kun et Folk, som tjente Gud, hvorimod ifølge Kristi Lære alle Mennesker kunne

tjene Gud Faderen. Livets Fortsættelse gennem Slægterne i et enkelt Folk var tvivlsom, fordi selve Folket kunde gaa tilgrunde. Ifølge Kristi Lære er Livets Bevaring utvivlsom, fordi det overføres til Menneskens Søn, som lever ifølge Faderens Vilje.

Og selv om vi antage, at Kristi Ord om den yderste Dag, Dommen og andre Udtalelser i Johannes' Evangelium indeholde en Forjættelse om et tilkommende Liv for de Hensovedes Sjæle, kan det dog ikke drages i Tvivl, at hans Lære om Verdens Lys og om Guds Rige forkynnder, at det sande Liv kun er Menneskens Søns Liv i Overensstemmelse med Faderens Vilje. Dette kan saa meget lettere indrømmes, som Læren om det sande Liv overensstemmende med Livets Guds Vilje, indbefattet Begrebet om Udødelighed og et Liv hinsides Graven.

Det vilde maaske være retfærdigere at antage, at der alligevel venter de Mennesker, som have henlevet deres Liv her paa Jorden med at gjøre Guds Vilje, et evigt, personligt og saligt Liv i Paradis. Men at tænke, at det forholder sig saaledes, og at bestræbe sig for at tro, at vi blive belønnede for vore gode Gjerninger med evig Salighed, medens evig Pine er Straffen for de onde, - det bidrager ikke til at forstaa Kristi Lære; det er tvertimod at berøve den dens væsentligste Støtte. Kristi Lære bestaar hovedsagelig deri, at hans Disciple erkjende, at det personlige Liv er Selv-

bedrag, og frigjøre sig derfra for at overføre deres eget Liv til hele Menneskeheden Liv. Men Læren om den personlige Sjæls Udødelighed bidrager langt fra til at frigjøre os fra vort personlige Liv og befæster derimod i al Evighed netop det Personlige. Hebræerne, Kineserne, Inderne og alle andre Mennesker, som ikke tro paa Dogmet om Syndefaldet og Forløsningen, forstaa Livet ganske som det er. Mennesket lever, gifter sig, avler Børn, opdrager dem, ældes og døer. Børnene voxer til og fortsætte Livet, som overføres fra den ene Generation til den anden, ligesom det skér i hele den øvrige Skabning. Liv er Liv, og man maa drage den mest mulige Nytte af det. Det er taabeligt at leve for sig selv, og derfor søge Menneskene deres Livs Maal udenfor sig selv, d. v. s. de leve for deres Børn, deres Familie, deres Folk eller for hele Menneskeheden, kort sagt, for Alt det, som ikke gaar tilgrunde med det personlige Liv. Ifølge vor Kirkes Lære holde vi derimod det menneskelige Liv, det højeste, os bekendte Gode for kun en ringere Del af det Liv, som er os forbeholdt. Ifølge denne Opfattelse er vort Liv ikke saaledes som Gud vilde og maatte give os det, men kun et slet, fornedret Liv, en "Prøvetid" 'et Vrængebillede af det sande Liv, som vi af en eller Grund indbilde os, at Gud skulde have givet os. Ifølge denne Opfattelse er det ikke Hovedopgaven for vort Liv, at vi anvende det i Overensstemmelse med Giverens Vilje, eller som Hebræerne lære, at

vi fortsætte Slægten, eller som Kristuts lærer, at vi stræbe efter at blive til Et med Gud ved at gjøre hans Vilje. Hovedopgaven er tvertimod, at vi overbevise os om, at det sande Liv først begynder, naar dette jordiske Liv er forbi.

Kristus udtaler sig ikke om dette formentlige liv, som Gud skulde have givet os, hvilket han dog af en eller anden Grund har undladt at gjøre. Kristuts kjendte intet til Theorien om Adams Syndefald, om det evige Liv i Paradis og den u dødelige Sjæl, som Gud havde indblæst Adam; han omtaler den slet ikke og hentyder ikke med et eneste ord dertil.

Kristus taler om Livet, saaledes som det er.

Men vi tale om Livet hinsides, som er at Foster af vor Fantasi og aldrig har existeret. Hvorledes skulde vi saa kunne forstaa Kristi Lære?

Kristus kunde urimligt tænke sig, at hans Disciple nærede en Saa besynderlig Forestilling. Han forudsætter, at alle Mennesker indse, at det personlige Liv uundgaaeligt maa gaa tilgrunde, og anviser os et Liv, som ikke er hjemfalden til Undergang. Han bringer Syndere Fred og Frelse; men for dem, som ere overbeviste om, at de eje langt mere, end Kristus kan yde dem, er hans Lære til ingen Nytte. Naar jeg vil formane et Menneske til at arbejde og forsikkrer ham, at han derved vil forskaffe sig Klæder og Føde, og Manden indbilder sig, at han allerede er Millionær, saa falder det af sig selv, at han ikke vil lytte til mine Formaning.

Det Samme er Tilfældet med Kristi Lære. Hvorfor skal jeg arbejde for at tjene Penge, naar jeg har nok af dem i Forvejen? Hvorfor skal jeg bestræbe mig for at gjøre Guds Vilje, naar jeg ogsaa uden det er vis Paa at arve det evige Liv?

Man lærer os, at Kristus har forløst Menneskene derved, at han, den 2. Person i Treenigheden, altsaa Gud, er bleven Menneske, at han har taget Adams og alle Menneskers Synd paa sig, gjort Bod for Menneskenes Synder mod den 1. Person i Treenigheden, og til vor Forløsning indstiftet Kirken og Sakramenterne. Naar vi tro dette, blive vi forløste og faa det evige Liv. Det lader sig imidlertid ikke benægte, at Kristus har forløst og fremdeles forløser Menneskene ogsaa derved, at han, idet han gjør dem opmærksomme paa den uundgaaelige Undergang, som truer dem, siger til dem: "Jeg er Vejen, Sandheden og Livet," og hermed anviser os den rette Vej til Livet i Stedet for den personlige Livs Afvej, ad hvilken vi hidtil vandre.

Selv om der ogsaa gives Mennesker, som drage Livet hinsides Graven og Forløsningen ved Kristi Død i Tvivl, saa kan man dog ikke længere tvivle om Menneskehedens og det enkelte Menneskes Forløsning, og det navnlig paa Grund af Hentydningen til det personlige Livs uundgaaelige Undergang og Anvisningen paa den rette Vej til Forløsning derved, at vi gjøre Faderens Vilje.

Ethvert fornuftigt Menneske, som tænker over

hvad Liv og Død er, vil ikke kunne lægge anden Betydning deri, end den Kristus har læt os.

Enhver Forestilling om et personligt Liv, som ikke er begrundet paa Selvopofrelse, er et Skyggebillede, der forsvinder, saasnart det belyses af Fornuften. Jeg kan ikke længere tvivle om, at mit personlige Liv gaar tilgrunde, men at Livet overhovedet fortsættes ifølge Guds Vilje, og at den eneste mulige Forløsning bestaar i den inderligste Forening med ham. "Dette er imidlertid meget lidt i Sammenligning med Kirkens ophøjede Tro paa et tilkommende Liv!" Sandt nok, det er kun lidt, men det er sikkert.

Jeg og et Par Andre ere farne vild i Snestormen. En af dem forsikrer mig, at han synes at se Lys og Træer ganske nær ved os. Men det forekommer kun ham og mig saaledes, fordi vi ønske det. Vi gaa efter Lysene, men saa viser det Sig, at der var ingen. Den Anden vader et Stykke videre gennem Sneen og finder omsider Vejen. Han raaber nu til os: "Gaa ikke efter Lysene. De ere kun et Sandsebedrag. I ville fare vild og omkomme. Men her, hvor jeg staar, er Vejen, og ad den kunne vi naa hjem." - Det er meget lidt.

Da vi satte vor Lid til Lysene, som flimrede for vore trætte Øjne, troede vi, at vi strax vilde naa Landsbyen og finde Vederkvægelse og Hvile i den varme Stue, - og hor er kun den aabne Landevej. Følge vi imidlertid den første Fører, er det den visse Død; følge vi den anden, naa vi sikkert hjem.

Hvad skal nu det Menneske gjøre, som alene har forstaaet Kristi Lære og alene tror paa den, medens alle Andre omkring ham hverken kan forstaa eller følge den?

Hvad skal jeg gjøre? Skal jeg leve som alle Andre, eller skal jeg leve efter Kristi Lære? Jeg har forstaaet den Lære, som indeholdes i Kristi Bud, og indsér, at naar vi følge dem, blive vi lykkelige. Jeg indsér, at det er mit Livs og overhovedet Livets Ophavs Vilje, at jeg skal følge disse Bud.

Jeg har tillige indsét, at hvad jeg end gjør, saa gaar baade jeg selv og Alle omkring mig tilgrunde, hvis jeg ikke gjør Faderens Vilje, og at det er den eneste Vej til Frelse.

Lever jeg som alle Andre, modarbejder jeg Menneskenes Lykke, handler tvert imod Guds Vilje og berøver mig selv den eneste Mulighed til at forbedre min fortvivlede Stilling. Følger jeg derimod Kristi Lære, fortsætter jeg hvad gode Mennesker før mig have begyndt. Jeg bidrager til alle nulevende og alle tilkommende Menneskers Lykke. Jeg gjør Skaberens Vilje, og heri ligger ene min Forløsning.

Kristus er i Sandhed Verdens Frelser, og jeg véd, at der hverken for mig eller alle Andre gives nogen Frelse uden ved at følge hans Bud.

Ved at følge dem udsætter jeg mig muligvis for større Gjenvordigheder og fremskyndet maaske min Død, men det afskrækker mig ikke. Det kan

kun afskrække den, som ikke har Øje for, hvor taabeligt og usselt hans personlige, egenkærlige Liv er, og som indbilder sig, af han "ikke skal dø". Men jeg véd, at den største af alle Taabeligheder er at leve for sin egen personlige Lykke, og at jeg efter et saadant unyttigt Liv ogsaa vil gaa tilgrunde i Døden. Derfor er jeg uden Frygt. Jeg døer en Gang ligesom alle dem, der ikke følge Kristi Lære, men mit Liv og mit Død gaar ikke sporløst tabt hverken for mig selv eller Andre. Mit Liv og min Død ville bidrage til Andres Frelse og Salighed, - det er netop, hvad Kristus byder os at gjøre.

IX.

Fulgte alle Mennesker Kristi Lære, da var Guds Rige her paa Jorden. Er jeg den Eneste, der følger den, handler jeg dog rettest saavel mod mig selv som mod alle Andre. Der gives ingen Frelse uden ved Kristi Efterfølgelse.

Men hvorledes skal jeg bestyrke mig saa tilstrækkeligt i Troen, at jeg altid kan følge Kristi Lære og aldrig svigte den? "Jeg tror; Herre befæst mig i Troen!"

Disciplene bad Kristus befæste dem i Troen. "Det Gode, som jeg vil, det gjøt jeg ikke, Og det Onde, som jeg ikke vil, det gjør jeg," siger Apostelen Paulus.

"Det er, saa svært at blive frelst," hedder det sig. - En Mand er ved at drukne og raaber om

Hjælp. Man tilkaster ham et Tov, og kun ved
Hjælp af det kan han frelises; da udbryder han:
"Bestyrk mig i Troen paa, at dette Tov kan frelse
mig. Jeg tror, siger Manden, at Tovet kan frelse
mig; men styrk mig i denne Tro."
Hvad mener han egentlig med det? Naar
han ikke griber efter Tovet, som kan frelse ham,
saa er Meningen den, at han ikke indsér den Fare,
hvori han svæver.
Hvor kan en Kristen, der tror paa Kristus og
bekjender sig til hans Lære, sige, at han vil tro,
men kan det ikke? Gud har selv sagt, medens
han vandrede her paa Jorden: Der venter Eder
den evige Ild, Helvedes Kvaler og det yderste
Mørke, men følg min Lære, saa blive i frelste. En
saadan Kristen kan ikke forsmaa det tilbudte
Redningsmiddel og samtidig udbryde: "Befæst
mig i Troen." For at kunne tale saaledes, maa
man ikke alene ikke tro paa sin Undergang, men
maa tro, at der slet ingen Fare er paa Færde.
Nogle Børn ere fra Skibet sprungne ned i
Vandet. Endnu bæres de op af Strømmen, af de
endnu ikke gennemvaade Klæder og den svage
Bevægelse af deres Legeme, og de begribe ikke, at
de ene ved at gaa under. Fra Skibet, som fjerner
sig for fulde Sejl, har man tilkastet dem et Tov
og beder dem indstændigt om at gribe det (Lig-
nelsen om Kvinden, som fandt en Penning, om
Hyrden, der finder det forvildede Faar, om Nadveren
og om den forlorne Søn hentyde hertil), men

Børnene tro ikke. det vil sige, de tro nok paa Tovet, men ikke, at de ere ved at synke. Børn, der ere ligesaa letsindige som de selv, have forsikret dem, at de, selv naar Skibet er borte, ville kunne vedblive at bade nok saa fornøjeligt. Børnene tro ikke, af deres Klæder snart ville blive dyngvaade, og deres smaa Arme trætte af at svømme, eller at de om lidt ville faa Munden fuld af Vand og tilsidst gaa tilbunds. De tro Intet af alt Dette, og tro derfor heller ikke paa Tovet, hvorved de kunde have frelst sig.

Ligesom disse Børn ere overbeviste om, at de ikke ville gaa under, saaledes ere ogsaa de Mennesker, som tro paa Sjælens Udødelighed, overbeviste om, at de ikke ville gaa tilgrunde, og derfor følge de ikke Guds og Kristi Lære. De tro kun ikke paa det, som man ikke kan lade være at tro paa, blot fordi de tro det, som man ikke bør tro.

Og saa lyder Raabet: Befæst os i vor Tro paa, at vi ikke gaa under!

Men det lader sig aldeles ikke gjøre. For at komme til at tro, at de ikke skulle gaa under, maa de ophøre at gjøre det, som bereder dem deres Undergang, og begynde at gjøre det, hvorved de kunne frelse sig: de maa gribe det frelsende Tov. Men det vil de ikke, de vil tvertimod overtale sig til at tro, at de ikke skulle gaa under, uagtet den Ene efter den Anden at deres Ledsagere gaa tilbunds for deres Øjne. Og deres taabelige Stræben

efter at overbevise sig om det, som ikke er, kalde de Tro. Det falder af sig selv, at de altid have for lidt Tro og bestandig raabe paa mere. Efter at jeg havde forstaaet Kristi Lære, indsaa jeg ogsaa, at det, som Menneskene kalde Tro, ikke er Tro, og at Apostelen Jakob i sit Brev forkaster denne falske Tro (2. Kap.): "Hvad gavner det, mine Brødre, om Nogen siger, han har Troen, men har ikke Gjæringer? mon den Tro kan frelse ham (14)? Dersom en Broder eller Søster er nøgen, og fattes den daglige Næring (15), men Nogen af Eder siger til dem: gaar bort i Fred, varmer Eder og mætter Eder; men I give dem ikke det, som hører til Legemets Nødtørf: hvad Gavn er det (16)? Ligesaa og Troen, dersom den ikke har Gjæringer, er den død i sig selv (17). Der matte da Nogen sige: Du har Troen, og jeg har Gjæringer; vis mig din Tro af dine Gjæringer, og jeg vil vise Dig min Tro af mine Gjæringer (18). Du tror, at Gud er én; Du gjør vel; Djævlene tro det ogsaa og skjælve (19). Men vil Du vide, o Du forfængelige Menneske! at Troen uden Gjæringer er død (20)? Er ikke vor Fader Abraham retfærdiggjort ved Gjæringer, der han offrede sin Søn Isak paa Alteret (21)? Sér Du, at Troen virkede med hans Gjæringer, og at ved Gjæringer blev Troen fuldkommen (22), . . . Se I nu, at et Menneske retfærdiggjøres ved Gjæringer og ikke ved Troen alene (24)? . . . Thi ligesom

Legemet er dødt uden Aand, saaledes er og Troen død uden Gjerninger (26)."

Jakob siger, at det eneste Kjendetegn paa Troen er Gjerningerne, som den fremkalder, og at derfor den Tro, som er uden Gjerninger, er det Samme som Ord, hvormed man ligesaa lidt kan mætte den Hungrige som erhverve sig Freløsning og evig Salighed. Derfor er den Tro, som ikke leder til Gjerning, ikke Tro. Den er kun et Ønske om at tro, kun en falsk Forsikring om at jeg tror paa Noget, som jeg i Virkeligheden ikke tror paa.

Ifølge denne Definition er Troen det, som bevirker Gjerningerne, og disse fuldstændiggjøre saa atter Troen, nemlig det, som gjør, at Troen bliver Tro.

Jøderne spurgte Kristus (Joh. 6, 30): "Hvad gjør Du da for et Tegn, at vi kunne se det, og tro Dig? Hvad Arbejde gjør Du?"

Det Samme sagde de til ham, da han hang paa Korset (Mark. 15, 32): "Stig nu ned af Korset, at vi kunne se og tro."

Matth. 27, 42: "Han har frelst Andre, sig selv kan han ikke frelse; er han Israels Konge, da stige han nu ned af Korset, saa ville vi tro ham."

Deres Opfordring om paa denne Maade at befæste deres Tro, besvarer Kristus ved at sige, at det ikke lader sig gjøre, og at Intet vil kunne bevæge dem til at tro paa det, som de ikke tro paa. Luk. 29, 67: "siger jeg Eder det, Tro I det

ikke." Joh. 10, 26: "Men I tro ikke; thi I ere ikke af mine Faar, som jeg sagde Eder."

De kirkelige Kristne forlange det Samme som Jøderne forlangte - et ydre Tegn, som paa en haandgribelig Maade kunde tvinge dem til at tro paa Kristi Lære. Men Kristus svarer dem, at deres Forlangende kan ikke opfyldes, og siger dem Grunden, hvorfor det ikke kan ske. Han siger, at de ikke tro, fordi de "ikke ere af hans Faar," d. v. s. ikke vandre ad de Veje, som hans Lære foreskriver. Han forklarer (Joh. 5, 44), hvori Forskjellen bestaar mellem hans og Andres Faar, og hvorfor Nogle tro, og Andre ikke, og hvorpaa Troen er begrundet. "I-ivorledes kunne I tro, I, som tage Ære (Lære - δόξα*) af hverandre, og den Ære (Lære), som er af den eneste Gud, søge I ikke?" For at tro, siger Kristus, maa man søge den Lære, som ene er af Gud. "Hvo som taler af sig selv, søger sin egen Ære (Lære - τὸν δόξαν τὸν ἑαυτοῦ); men hvo som søger hans Ære (Lære), som ham udsendte, han er sanddru, og Svig er ikke i ham" (Joh. 7, 18).

Læren om Livet (δόξα) er Troens Grundvold. Gjeningerne udspringe at Troen. Alle Religioner ere byggede paa den, den Betydning, som vi tillægge Livet. Gjeningernes Mængde er utallig;

---

*) Ordet δόξα er her, som paa mange andre steder, oversat aldeles urigtigt: δόξα af betyder Mening, Anskuelse, Lære.

Religioner er der ogsaa mange af; men der gives kun to Lærer om Livet ($\zeta\alpha\iota$). Kristus forkaster den ene af disse og anerkjender den anden. Ifølge den Lære Kristus forkaster, er det personlige Liv noget virkeligt Existerende, som tilhører Mennesket. Det er denne Lære, som største Delen af Menneskene anerkjendte og endnu fremdeles anerkjende, og fra den stammede de forskjellige Religioner og Menneskenes Handlinger. Den anden Lære blev prædikeret af alle Profeteme og af Kristus; ifølge den faar vort personlige Liv kun Betydning for saa vidt vi gjøre Guds Vilje.

Bekjender et Menneske sig til den $\zeta\alpha$, at hans Personlighed er Hovedsagen, da vil han være overbevist om, at hans personlige Lykke er det Vigtigste og mest Attraaværdige her i Livet, og alt eftersom han sætter sin Lykke - enten i Rigdom, Hæder, Vellyst el. A. -, vil han ogsaa have en dertil svarende Tro og handle i Overensstemmelse med denne.

Hylder Mennesket derimod en anden $\zeta\alpha$, opfatter han Livet saaledes, at det kun har Betydning, for saa vidt det er Udtrykket for Guds Vilje, saaledes som Abraham opfattede det, og som Kristus har forkyndt os det, da vil han ogsaa have en Tro, som svarer til det, hvori han erkjender Guds Vilje, og alle hans Handlinger ville udspringe af hans Tro.

Dette er Grunden til, at de Mennesker, som tro paa et personligt Livs Lykke, ikke kunne tro

paa Kristi Lære, og derfor ere deres Bestræbelser for at tro altid frugtesløse. For at komme til Troen maatte de forandre Livsanskuelse. Men saalænge det ikke er skét, ville deres Gjæringer altid svare til deres Tro, men ikke til deres Ord og Ønsker.

Hos dem der bad Kristus om et Tegn, som ogsaa hos vor Tids Troende, kan Ønsket om at tro ikke stemme, og stemmer heller ikke med deres Liv, hvormeget de end anstrenge sig deror. De kunne bede til Gud, gaa til Alters, udføre filantropiske Værker, bygge Kirker, omvende Andre, og de gjør det ogsaa Altsammen; men de kunne ikke gjøre Kristi Gjæringer, fordi disse udspringe af en Tro, der er begrundet paa en helt anden Lære (—ζα) end den, som de bekjende sig til. De kunne ikke ofre deres eneste Søn, saaledes som Abraham gjorde, der ikke en Gang behøvede at betænke sig, om han skulde bringe sin Søn som Offer til den Gud, der alene var hans Livs Indhold og Lykke. Derfor kunde Kristus og hans Disciple heller ikke undlade at ofre deres Liv for Andre, thi kun derved vandt deres Liv Indhold og Betydning. Fra denne Mangel paa rigtig Opfattelse af Troens Væsen stemmer¹ netop det besynderlige ønske om at kunne indse, at det er bedre at leve efter Kristi Lære, idet de nemlig, som Følge af deres Tro paa det personlige Livs Lykke, føle en uimodstaaelig Lyst til at handle tvert imod denne Lære, men dog samtidig at tro paa Kristus.

---

¹Skal formodentlig stå stammer.

Livets Betydning er Troens Grundvold. Ved en rigtig opfattelse at Livets Betydning lære vi at bedømme, hvad der er rigtigt og godt, og hvad der er betydningsløst og ondt. Troen er den Maalestok, hvorefter vi bedømme alle Livets Forhold. Og ligesom vor Tids Mennesker slet ikke kunne bringe deres Tro, der er begrundet paa deres egen Lære, i Samklang med den Tro, som udspringer fra Kristi Lære, lige saa lidt lykkedes det Kristi Disciple at gjøre det. I Evangeliet fremhæves denne Misforstaaelse gjentagne Gange baade klart og skarpt. Disciplene bad ofte Kristus om at bestyrke dem i Troen paa hans Ord. Matth. 19, 116-28 og Mark. 10, 35-45. I begge Evangelierne fortælles, hvorledes Disciplene forfærdedes ved at høre Kristus udtale, hvor svært det var for en Rig at indgaa i Himmerige, og at man maatte ofre Alt, endog Livet, for at blive salig, hvorpaa Petrus spørger: Men vi, der have forladt alle Ting for at følge Dig; hvad skulle vi da have?" Ifølge Markus bede Jakob og Johannes Kristus om "de maa sidde, den Ene ved hans højre og den Anden ved hans venstre Side, naar han kommer i sin Herlighed." De bede ham om at bestyrke dem i Troen ved at love dem en Belønning. Peters Spørgsmaal besvarer Kristus med en Lignelse (Mattb. 20, 1-16); som Svar paa Jakobs Bøn siger han: "I vide ikke, hvad I bede" (d. v. s. I bede om det Umulige). I forstaa ikke min Lære. Min Lære bestaar i Selvfornægtelse, men I bede om personlig Ære og Belønning. I

kunne drikke Kalken (leve Livet) ligesaa vel som jeg; men at sidde ved min højre og ved min venstre Side (d. v. s. være lig mig), det hører ikke mig til at give Nogen, uden den, som det er beredt. Kristus vil hermed sige, at kun i det verdslige Liv herske de Mægtige og fryde sig ved det personlige Livs Magt og Hæder; men I, mine Disciple bør vide, at Menneskets Liv faar sin Betydning, ikke derved at man er personlig lykkelig eller fornem, saa at man kan lade sig tjene, men derved at man tjener Andre. Menneskens Søn er ikke kommen for at lade sig tjene, mer for selv at tjene og give sit Liv til en Igjenløsnings Betaling for Mange." Skjøndt Disciplenes Fordringer godtgjøre, at de aldeles ikke forstod Kristi Lære, befaler han dem dog ikke at tro, men forklarer dem kun Livets Betydning, hvorpaa Troen paa ham, d. v. s. den rette Opfattelse af hvad der er Godt og hvad der er Ondt beroer.

Petrus' Spørgsmaal: Hvad skulle vi da have? Hvilken Løn faa vi for det Offer vi bringe? - besvarer Kristus ved at fortælle Lignelsen (Matth. 20, 1-16) om Arbejderne i Vingaarden, som bleve antagne til forskellige Tider, og desuagtet modtage samme Løn. Kristus forklarer Petrus, at hans Mangel paa Tro er begrundet deri, at han ikke forstaar Kristi Lære. Kun i det personlige og taabelige Liv har en Løn svarende til Arbejdets Mængde Noget at betyde. Troen paa Løn svarende til Arbejdets Masse udspringer af Læren om det

personlige Liv. Den er begrundet paa vore formentlige Rettigheder, men Mennesket har ikke og kan heller ikke have Rettigheder. Vi have kun Forpligtelser paa Grund af det os forlenede Gode og kunne aldeles ikke opstille Fordringer. Selv om Arbejderen hengiver hele sit Liv, kan han dog ikke gjengælde, hvad der er bleven ham skjænket, og derfor kan Husbonden heller aldrig være uretfærdig imod ham. Gjøre vi derimod vore egne Rettigheder til Livet gjældende og gaa i rette med vort. Livs ophav, da bevise vi derved blot, at vi ikke have forstaaet Livets Betydning. Skjøndt Menneskene have faaet Livets lykkelige Gave, forlange de dog endnu mere. - Paa Torvet staa Arbejderne uvirksomme og ulykkelige, d. v. s. de leve ikke. Husbonden kommer, og skaffer dem Arbejde, d. v. s. Livet. De modtage Husbondens Gave, men vedblive desuagtet at være misfornøjede, og deres Misfornøjelse skriver sig derfra, at de ikke have nogen klar Forestilling om, hvorledes de ere stillede. De ere gaaede til Arbejdet med deres falske Lære om at de have Ret til at leve og arbejde og følgelig ogsaa til at faa Løn for deres Arbejde. De indse ikke, at Arbejdet er det højeste Gode, der kan skjænkes dem, og at de til Gjengæld maa bestræbe sig for ogsaa at udrette noget Godt uden derfor at gjøre Fordring paa Løn. Følgelig kunne Mennesker, som gjøre sig et saa urigtigt Begreb om Livet, ikke have den rette, sande Tro.

Lignelsen om Husbonden og den misfornøjede Arbejder, hvormed Kristus besvarede Disciplenes direkte Amnodning om at bestyrke dem i Troen, antyder endnu klarere det Grundlag, hvorpaa Troen paa Kristum hviler (Luk. 17, 3-10). Kristus befaler sine Disciple, at de skalle tilgive deres Broder ikke én, men »halvfjerdssindstve" Gange, og Disciplene, der forfærdedes over det Vanskelige ved at opfylde dette Bud, sige: Ja, men for at følge det, maa man tro; Herre, forøg os Troen i Ligesom de før spurgte: Hvad Løn skalle vi have derfor? saaledes sige de nu ogsaa det Samme som alle saakaldte Kristne sige: Jeg vil tro, men kan ikke; styrk os i Troen paa, at det frelsende Tov, vil frelse os. De sige: Faa os til at tro - netop det, som blev sagt til Kristus, da man forlangte Mirakler af ham. Faa os ved Mirakler eller Løfte om Belønning til at tro paa vor Frelse.

Disciplene sige det Samme som vi, nemlig, at det var rart, om det blev indrettet saaledes, at vi foruden det personlige, vilkaarlige Liv, som vi leve, tillige fik Troen paa, at naar vi fulgte Kristi Lære, vi da ogsaa vilde faa det endnu bedre. Vi opstille Alle denne Fordring, som staar fuldstændig i Strid med Kristi Lære, og undre os desuagtet over, at vi ikke kunne komme til Troen. Det er denne oprindelige Misforstaaelse, der var tilstede den Gang saavel som nu, som Kristus forsøger at fjerne ved at fortælle en Lignelse, der lærer os, hvori den sande Tro bestaar. - Troen opstaar

ikke af vor Tillid til Kristi Ord, men kun derved at vi erkjende, hvorledes vi ere stillede. Troen er kun begrundet i den fornuftige Erkjendelse af, hvad der under visse Omstændigheder er det Bedste vi kunne gjøre. Kristus viser os, at man hverken ved Løfter eller Trusler formaar at vække Troen hos Andre, at det kun vilde blive en svag Tro, som vilde bukke under ved den første Fristelse, og at den Tro, som kan flytte Bjerge, og som Intet formaar at rokke, er begrundet paa Erkjendelsen af vor uundgaaelige Undergang og den eneste mulige Udvej til Frelse. For at vække den Tro behøves der intet Løfte om Belønning. Man maa indsé, at det eneste Middel til at frelse Livet fra uundgaaelig Undergang bestaar i at leve for Andre, saaledes som Gud vil det. Den, der har indset dette, vil ikke behøve nogen Bekræftelse, men frelse sig uden i mindste Maade at behøve at formanes dertil.

Disciplenes Bøn om at forøge deres Tro, besvarer Kristus ved at gjøre dem opmærksomme paa, at naar Husbonden vender tilbage fra Marken med Tjeneren, tillader han ham ikke strax at indtage Aftensmaaltidet, men lader ham først sørge for Kvæget og opvarte sin Herre, og derpaa sætte sig tilbords. Tjeneren Udfører det Altsammen uden at føle sig krænket, gjør sig ikke til deraf og forlanger hverken Tak eller Løn, fordi han godt véd, at det maa være saaledes, og at han kun gjør hvad han skal, og hvad der tjener til hans eget Bedste. -

"Ligesaa og I," siger Kristus. "Naar I have gjort alle Ting, som Eder ere befalede, siger: Vi ere unyttige Tjenere; thi vi gjorde det, som vi vare skyldige at gjøre." Den, der har opfattet sit Forhold til Husbonden paa rette Maade, vil ogsaa forstaa, af han kun kan vinde Livet ved at gjøre sin Herres Vilje; og saaledes opnaa at faa den Tro, som flytter Bjerge. Det er denne Tro Kristus lærer os, og ifølge Kristi Lære er Troen begrundet paa en fornuftig Erkjendelse af Livets Betydning. "Lyset," siger Kristus, "er Troens Grundvold." Joh. 1, 9-12. "Det var det sande Lys, som oplyser hvert Menneske, der kort til Verden (9). Han var i Verden, og Verden er gjort ved ham, og Verden kjendte ham ikke (10). Han kom til sit Eget, og hans Egne annammede ham ikke (11). Men saa Mange, som ham annammede, dem har han givet Magt til at vorde Guds Børn, dem, som tro paa hans Navn (12)." Joh. 3, 19-21. "Men denne er Dommen,* at Lyset er kommen til Verden, og Menneskene elskede mere Mørket end Lyset; thi deres Gjerninger vare onde (19). Thi hver, som gjør Ondt, hader Lyset og kommer ikke til Lyset, at hans Gjerninger ikke skulle overbevises ham (20). Men hvo som øver Sandhed, kommer til Lyset, at hans

---

*) Det græske Ord $\chi\acute{\iota}\sigma\varsigma$ betyder egentlig "Deling". "Udskillelse".

Gjæringer maa blive aabenbarede; thi de ere gjorte i Gud j21)."

For den Som har forstaaet Kristi Lære, existerer Spørgsmaalet om at befæstes i Toen slet ikke. Troen er begrundet paa Lysen - Sandheden. Den opfordrer os aldrig til at tro paa Kristum, men kun til at tro paa Sandheden.

Joh. 8, 40 siger Kristus til Jøderne: "I søge at slaa mig ihjel, et Menneske, der har sagt Eder Sandheden, som jeg har hørt af Gud."

Joh. 8, 46: "Hvo af Eder kan overbevise mig om nogen Synd? Men siger jeg Sandhed, hvorfor tro I mig ikke?"

Joh. 18, 37: "Jeg er dertil født og dertil kommen til Verden, at jeg skal vidne om Sandheden. Hver den, som er af Sandheden, hører min Røst."

John. 14, 6: "Jeg er Vejen, Sandheden og Livet." Og i samme Kapitel (16) siger han til Disciplene: "Jeg vil bede Faderen, og han skal give Eder en anden Talsmand, at han skal blive hos Eder evindeligen, den Sandheds Aand, hvilken Verden ikke kan annamme, thi den sér ham ikke, kjender ham ej heller; men I kjende ham, thi han bliver hos Eder, og skal være i Eder (17)."

Han siger, at han selv og hele hans Lære er Sandhed.

Kristi Lære er Læren om Sandhed, og derfor er Troen paa Kristum ikke Tillid til Et eller Andet, som forholder sig til Kristus, men ene Sandhedens Erkjendelse.

Man kan ikke overbevise Nogen om Kristi Lære eller bestikke Nogen til at følge den. Den, der forstaar Kristi Lære, vil ogsaa tro paa den, thi den er Sandhedens Lære. Og den, der kjender den Sandhed, som gjør salig, kan ikke lade være at tro paa den. Følgelig kan det Menneske, for hvem det er gaaet op, at han er ved at drukne, ikke lade være at gribe det frelsende Tov. Og Spørgsmaalet om, hvad man skal gjøre for at komme til at tro, er kun Udtrykket for, at man ikke har forstaaet Kristi Lære.

X.

Kristi Lære er saa vanskelig at følge, hedder det sig. Hvor er det muligt andet, naar vi hele vort Liv igjennem omhyggeilig skjule lor os selv, hvorledes vi ere stillede, og bestyrke os i den Overbevisning, at vor Stilling er ganske anderledes end den i Virkeligheden er. Vi kalde denne Overbevisning "Tro", betragte den som noget Helligt og bestræbe os for ved alle mulige Midler, Magt, Trusler eller Overtalelser, at vække og vedligeholde den. Vi drive Fordringen til at tro det Umulige og Fornuftstridige saa vidt, at vi endog anse det Fornuftstridige i det vi skulle tro paa som et Kjendetegn paa dets Overensstemmelse med Sandheden. En Gang faldt en Kristen paa at sige: credo quia absurdum, og dette gjentage nu alle andre Kristne under den Forudsætning, at Ufornuft

er det bedste Middel til at lære Folk Sandheden.

I en Samtale med mig yttrede fomylig en lærd og klog Mand, at som Sædelære betragtet havde Kristendommen ikke stort at sige. "Alt det," sagde han. "kan man ogsaa finde hos Stoikerne, Brahminerne og i Talmud. Kristendommens egentlige Kjærne ligger ikke deri, men i den theosofiske Lære, som indeholdes i Dogmerne."

Altsaa: Det vi skulle sætte Pris paa i Kristi Lære er ikke den Anvisning den giver os til at føre et fornuftigt Liv, men derimod det fuldstændigt Uforstaaelige og Unyttige i Kristendommen, det, for hvis Skyld Millioner Mennesker ere bleve dræbte.

Vi have dannet os en, udelukkende paa vore slette, personlige Begjærigheder begrundet, urigtig Forestilling om vort eget Liv og Livet i Almindelighed, og ansé Troen paa denne falske Forestilling, som staar i en ydre Forbindelse med Kristi Lære, for det Nødvendigste og Vigtigste i vort Liv. Existerede ikke denne, gennem Aarhundreder bevarede Tro paa Løgnen, vilde det Usande i vor Forestilling om Livet, og Sandheden i Kristi Lære ligge klart for Dagen.

Det er skrækkeligt at skulle sige det, men det forekommer mig undertiden, at hvis Kristi Lære og den deraf opstaaede kirkelige Lære slet ikke existerede, vilde de, som nu kalde sig Kristne, staa Kristi Lære, d. v. s. en fornuftig Lære om hvorledes vi skulle blive lykkelige, langt nærmere end

nu. Hvad Menneskehedens samtlige Profeter lære os, havde da ikke for dem været som en lukket Bog. De havde da havt deres egne Sandheds-Forkyndere og troet paa dem. Nu blev imidlertid hele Sandheden aabenbar, men den forfærdede i den Grad dem, hvis Gjerninger vare onde, at de gjorde Sandheden til Løgn; - og Menneskene have mistet Troen paa Sandheden. I vort evropæiske Samfund have for længe siden Alle besvaret Kristi Ord, at han er kommen til Verden "for at vidne om Sandheden, og at hver, som er af Sandheden, hører hans Røst," med at spørge som Pilatus: "Hvad er Sandhed?" - Pilati Ord, der indeholde en saa sørgelig og dyb Ironi over en enkelt Romer, have vi taget for fuld Alvor. I vort Samfund leve vi ikke alene uden Sandheden og uden Ønsket om at kjende den, men vi ere dertil aldeles overbeviste om, at den ørkesløseste af alle ørkesløse Bestræbelser er Søgen efter den Sandhed, som er Livets Lys.

Læren om Livet, som alle Folkeslag, der gik forud for vort evropæiske Samfund, ansaa for det Vigtigste, og som Kristus betegner som "det ene Fornødne", - den, og kun den alene er udelukket fra vort Liv og vor Virken. Og det skyldes den Institution, der kalder sig Kirken, og som allerede i lang Tid Ingen har troet paa, end ikke dem, som trave grundlagt den og stræbe at bevare den. Den eneste Udsigt til Lyset, henimod hvilket alle tænkende og lidende Mennesker rette deres Blik,

er spærret. Naar jeg spørger: "Hvad er jeg? Hvad skal jeg? Kan jeg ikke gjøre mig Livet lettere og lysere ved Hjælp af den Guds Lære, som, efter hvad I sige, er kommen for af frelse os?" saa faar jeg det Svar: »Adlyd øvrighedens Befalinger og tro paa Kirken." - "Men hvorfor føre vi da et saa slet Liv her paa Jorden?" klager den Søgende fortvivlet. "Hvad skal vi med alt det Onde? Er det mig virkelig ikke muligt at afholde mig derfra? Og skulde man dog ikke kunne gjøre vort Liv bedre?" - "Det er umuligt," lyder Svaret. "Dit Ønske om at føre et virkelig smukt og godt Liv og derved bidrage til at faa Andre til at gjøre det Samme, er kun - Hovmod og Stolt-hed. Kun Et er muligt, nemlig at frelse sin Sjæls Salighed i det tilkommende Liv. Men vil Du holde Dig borte fra det Onde her i Verden, saa forlad den. Den Vej staar aaben for Alle, (siger Kirkens Lære): Men Du bør vide, af vælger Du den Vej, har Du intet mere med Livet i Verden at skaffe, og Du maa kun tænke paa lidt efter lidt at dræbe Livet i Dig." - "Der er kun to Veje, som staa os aabne," siger Kirkens Lærere. "Vi maa enten tro, underkaste os Magten og tage Del i det Onde, som vi selv have hidført, eller vende Verden Ryggen og gaa i Kloster, spæge vort Kjød, knæle og bede og - føre et for Andre unyttigt Liv." Altsaa: Enten maa vi indrømme det Umulige i at efterfølge Kristi Lære og følgelig anerkjende

den af Religionen sanktionerede Lovløshed, som raader i Livet, eller - vi maa vende Livet Ryggen og gaa i Kloster, hvilket er det Samme som lang-samt at tage sig selv af Dage.

Hvor besynderlig den Vildfarelse, at Kristi Lære er meget god, men umulig at efterfølge, end maa forekomme Enhver, som har forstaaet Læren, saa lyder det dog endnu besynderligere, naar der forsikkres, at man maa give Afkald paa Verden, hvis man vil følge Kristi Lære ikke i Ord, men i Handling.

At det gavner Mennesket mere at trække sig tilbage fra Verden end udsætte sig for Fristelser, er en gammel, blandt Hebræerne velbekjendt Vildfarelse, som imidlertid strider mod Aanden saavel i Kristendommen som i den mosaiske Religion. For at modarbejde denne Vildfarelse fremkom længe før Kristi Tid Fortællingen om Profeten Jonas, som Kristus holdt meget af og ofte anførte. Gjennem hele Fortællingen gaar der kun én Tanke: Profeten Jonas mener, at han alene er retfærdig, og derfor trækker han sig tilbage fra alle de onde Mennesker. Men Gud viser ham, at han, der er en Profet, kun er til for at forkynde Sandheden for disse vildfarne Mennesker, og at han langt fra at undgaa dem, tvert imod bør leve sammen med dem. Jonas foragter de ugudelige Niniviter og skyer deres Selskab. Men trods alle Jonas Bestræbelser for at unddrage sig sit Hverv, fører Gud

ham dog ved Hjælp af Havdyret tilbage til Niviviterne, og saa skér det som Gud vil: Jonas forkynder Niniviterne Guds Vilje, og de omvende sig. Men i Stedet for at glæde sig over at være et Redskab i Guds Haand, bliver Jonas misfornøjet og skinsyg paa Niniviterne, thi han vil være den Eneste, der er god og fornuftig. Han trækker sig tilbage til Ørkenen, begræder sin Skjæbne og gaar iredte med Gud. Da lader Gud i en Nat en Plante opvoxne, som beskytter Jonas mod Solens brændende Straaler, men næste Nat angriber en Orm Planten, og den gaar ud. Herover gjør Jonas Gud endnu heftigere Bebrejdelser; men da taler Gud til ham og siger: Du ynkes over Planten, som Du dog hverken havde plantet eller opelsket, skulde jeg da ikke ynkes over det store Folk, der levede som Dyr og ikke kjendte Forskjel paa Højre og Venstre? Den Kundskab om Sandhed, som Du sad inde med, skulde Du lade gaa videre til Gavn for dem, som ikke kjendte den.

Kristus anførte ofte denne Fortælling; men desuden tales der i Evangelierne om, hvorledes Kristus, efter Johannes den Døbers Besøg, selv hjemfaldt til den samme Fristelse, og at han, før han drog ud for at lære Folket, blev af Djævelen (Selvbedrag) ført ud i Ørkenen for at fristes; at han besejrede Fristelsen og, dreven af Aanden, vendte tilbage til Galilæa, hvor han fra den Tid af ikke skyede selv nok saa fordærvede Menneskers Selskab, og tilbragte sin Tid sammen med Toldere,

Indscannet af Holger Terp.

181

Farisæer og Syndere og prædikede Sandheden for dem. *)

Ifølge Kirkens Lære har dog Kristus, Gud-Mennesket, ved sit Exempel lært os, hvorledes vi skulle føre vort Liv. Han færdes i selve Livets Vrimmel, sammen med Toldere, Synderinder og Farisæerne i Jerusalem. Han paabyder fremfor Alt Kjærlighed til Næsten og Udbredelsen af hans Lære ved det levende Ord. For at kunne gjøre begge Dele maa man uafsladeligt færdes mellem Folk. Og saa kommer man paa en Gang til den Slutning, at man ifølge Kristi Lære skal trække sig tilbage fra alle Andre, leve for sig selv og spæge sit Kjød. Altsaa: Vil man følge Kristi Exempel,

---

*) Luk. 4, 1 og 2. - Matth. 4, 3 og 4. Og Fristeren gik til ham og sagde: Er du Guds Søn, da sig, at disse Stene skulle blive til Brød. Kristus svarer: Jeg kan undvære Brød, thi jeg er Guds Søn. 5-7. Er Du Guds Søn, siger Fristeren, kast Dig da ned fra Templets Tinde; Du tilsætter derved dit jordiske Liv, men Aanden, som er indgivet Dig af Gud, kan ikke dø. - "Mit Liv hen paa Jorden er givet mig af Gud," svarer Kristus. "Den, der dræber sig selv, handler mod Guds Vilje - han frister Gud." 8-10. Hvis saa er, siger Fristeren, før da et verdsligt Liv ligesom alle Andre, og Verden vil belønne Dig. - Kristus svarer: "Jeg raader kun over Anden, men ikke over mit jordiske Liv. Jeg kan ikke tilintetgjøre det, thi Gud har gjort mit jordiske Legeme til Bolig for Aanden, og for at kunne tjene min Gud og Fader, maa jeg bevare mit Liv." - Og fra Ørkenen tiltræder Kristus sin Vandring ud i Verden.

skal man gjøre det Modsatte af hvad han lærte os ved sit Ord og sit Liv.

Ifølge Kirkens Forklaringer ansé hverken Lægfolk eller Munke Kristi Lære for at være i Stand til at oplyse os om, hvorledes vi skulle leve for at gjøre os selv og Andre lykkeligere, men de be-
tragte den kun som en Lære om, hvad Lægfolk bør tro for at blive salige hisset, skjøndt de her paa Jorden have ført et slet Liv, medens Munkene henvises til at gjøre sig Livet endnu utaaleligere end det allerede er.

Men det er ikke det Kristus lærer os.

Han lærer os, at et Liv i Gud er det eneste sande, og at det ogsaa her paa Jorden, til Trods for alle Livets Tilfældigheder, vil føre til Sandhed og Velsignelse. Men han forkynder ikke, at vi blive frelste ved Troen eller ved at leve som Asketer i et selvskabt Martyrium,

Kristus lærer os at leve saaledes, at vi derved ikke alene frelse vort personlige Liv fra at gaa tilgrunde, men ogsaa allerede her paa Jorden blive lykkeligere og befriet fra mange Lidelser. Mark.10, 28-31. "Men Peter tog tilorde og sagde til ham: Se, vi have forladt alle Ting og fulgt Dig (28).

Men Jesus svarede og sagde: Sandelig siger jeg Eder, der er Ingen, som har forladt Hus eller Brødre eller Søstre eller Fader eller Moder eller Hustru eller Børn eller Agre for min og Evangeliums Skyld (29), der jo skal faa hundrede Fold igjen, nu i denne Tid Huse og Brødre og Søstre

og Mødre og Børn og Agre, med Forfølgelser, og i den tilkommende Verden et evigt Liv (30). Men Mange, som ere de Første, skulle blive de Sidste, og de Sidste blive de Første (31)," Matth.19, 27-30; Luk. 18, 28-30.

Kristus anfører vel, at de, som følge ham, ville blive forfulgte af dem, som ikke følge ham, men han taler ikke Noget om, at hans Disciple ville tabe herved. Han siger tvertimod, at de allerede her paa Jorden ville opnaa flere Glæder end de, som fornægte ham,.

At Kristus virkelig siger og mener dette er hævet over enhver Tvivl. Herom vidne ikke blot hans egne klare Ord, men hans Læres Betydning og det Liv, som baade han selv og hans Disciple førte.

Overvejer man aldeles abstrakt Spørgsmaalet om, hvem der er bedst stillede: Kristi Disciple eller de, som følge denne Verdens Lære, er det umuligt ikke at se, at dette maa være Kristi Disciple, eftersom disse ved at gjøre Godt imod Alle ikke kunne opvække Andres Had. Da de ikke gjøre Ondt imod Nogen, kunne de kun blive forfulgte af onde Mennesker, medens de', som følge denne Verdens Lære, derimod blive forfulgte af Alle, da Loven for deres Liv er en Lov, der byder "Strid", d. v. s. gjensidig Forfølgelse. Tilfældige Lidelser vil Ingen af dem kunne undgaa, men Kristi Disciple ville være forberedte paa at lide og vide, at deres Lidelser ere nødvendige for Verden,

medens de, som følge denne Verdens Lære, ville opbyde al deres Sjæls Kraft for at undgaa Lidelser, hvis Øjemed er dem aldeles uforklarligt.

Naar vi ikke se alle de Vanskeligheder og Farer, som denne Verdens Lære medfører for sine Efterfølgere, er det kun fordi vi ere overbeviste om, at Alt hvad vi maa lide den er en Følge af Nødvendighed.

Vi kunne derfor slet ikke forstaa, hvorledes Kristus netop viser os Vejen til befries for alle de Ulykker, som vi selv paadrage os, og at han lærer os at føre et i Sandhed lykkeligt Liv.

"Men," indvender man, "Kristi Lære er saa vanskelig at følge," - og saa foretrækker man at følge denne Verdens Lære uden at have Øje for, at denne Sidste langt fra er saa saa farefri og behagelig at gaa efter, som i Almindelighed antages. Det viser sig jo tvertimod, at den er ulige vanskeligere, farligere og kvalfuldere for sine Efterfølgere end Kristi Lære.

Kristus vil ikke, at hans Lære skal være en Plage for Menneskene. Han ønsker kun, at de skulle ophøre med unyttigt at plage sig selv, idet de følge denne Verdens falske Lære.

"Men Livet her i Verden er nu en Gang saaledes indrettet, at det at ville modsætte sig den givne Tingenes Orden, er ulige vanskeligere og kvalfuldere end at leve i Overensstemmelse med den," hedder det. Folk tale dog kun saaledes, fordi de umuligt kunne nægte Sandheden af Kristi

Lære, som de selv foregive at tro paa, hvorfor de nødvendigvis paa en eller anden Maade maa se at retfærdiggjøre sig i Henseende til, at de ikke efterkomme den. De ere imidlertid saa langt fra at tænke paa at følge Kristi Lære, at det endog aldrig nogensinde er falden dem ind at forsøge det.

Ifølge Kristi Lære er der Ingen, som jo ikke uden Hensyn til de Omgivelser, hvori han er stillet, altid vil kunne føre et lykkeligt Liv, saafremt han kun forstaar at løse den Opgave, der er anvist ham som ethvert andet Menneske: aldrig at fordre at Andre skulle arbejde for ham, men selv hele Livet igjennem arbejde for Andre.

Kristi Lære om Arbejdet og dets Frugter gjenfinde vi i Fortællingen om de fem Tusinde Mænd som han bispiste med fem Brød og to smaa Fiske. Menneskene vilde være saa fuldstændigt lykkelige som de kunne blive her paa Jorden, hvis Hver især ikke søgte at tilrive sig Alt, i Stedet for at følge det Exempel, som Kristus gav dem ved Bredden at Genesareth Sø (Matth. 14, 15-21; Mark. 6, 35-44; Luk. 9, 12-17).

Flere Tusinde Mennesker, som vare strømmede til for at høre Kristus prædike, skulde bispises, og Disciplene erklærede, at der kun forefandtes et Par Fiske og nogle Brød. Kristus antog, at blandt de Folk, som vare komne saa langvejs fra, matte i det Mindste Nogle være forsynede med Levnedsmidler. At det virkelig forholdt sig saaledes, fremgaar af hvad der fortælles i alle Evangelierne.

nemlig at efter endt Maaltid der samlet tolv Kurve fulde af hvad der var tilovers. Hvis ingen Andre end Drengen (Joh. 9) havde medbragt Levnetsmidler, saa havde heller ikke havt tolv Kurve ved Haanden. Kristus ikke gjort hvad han gjorde, nemlig med at bespise mange Tusinde Mennesker med fem Brød, saa var det ved Genesareth Sø gaaet til, ganske som det nu gaar i Verden. De, som havde medbragt Levnetsmidler, vilde have nydt mere end de havde godt af, blot for at Intet skulde blive tilovers, og de Gjerrige havde maaske taget Levningerne med hjem. De, som Intet havde, maatte have sultet, og vilde med misundelige Blikke have sét de Andre spise. Mange af dem vilde maaske have bemægtiget sig Noget af de Rigeres Forraad, og saa var Følgen bleven Kiv og Slagsmaal. Nogle vare vendte tilbage overmættede, de Andre sultne og fortrædelige: aldeles som det gaar til nu til Dags blandt os. Men Kristus forstod at tage Tingen paa den rette Maade. Han lod Folket sætte sig ned og lod Disciplene uddele hvad Forraad de havde, idet de opfordrede de Andre til at gjøre ligesaa. Og Alle de, der havde medbragt Forraad, gjorde som Kristi Disciple; de bød Andre af hvad de havde, og paa den Maade fik de Alle tilstrækkeligt at spise, og der blev endda tolv Kurve Fulde af Levninger. Kristus lærer os, at saaledes bør vi handle, fordi vi derved opfylde en for Menneskeheden almengyldig Lov. Arbejde er en nødvendig Be-

tingelse for vor Existens, og det bidrager til vor Lykke, idet vi lade Andre nyde godt af hvad vi udrette. Jo nyttigere et Menneske er for Andre, desto roligere kan han være for sin Fremtid, thi hvor onde Menneskene end kunne være, ville de dog altid sørge for og værne om den, som arbejder for dem.

Hvilket Liv er saa bedst, fornuftigst og glædeligst: et Liv efter Kristi eller efter denne Verdens Lære ?

XI.

Kristi Lære gjenopretter Guds Rige Paa Jorden. Det er ikke sandt, at den er vanskelig at efterfølge. Den er ikke alene ikke vanskelig, men endog aldeles nødvendig for dem, som have forstaaet den. Den viser os den eneste mulige Udvej til Frelse fra den uundgaaelige Undergang, som venter vort personlige Liv, og langt fra at opfordre til at forsage og lide her i Livet, befrier den tvertimod Alle, som efterfølge den, fra ni Tiendele af de Lidelser, som de underkaste sig for at følge Verdens Lære.

Og efter at dette var gaaet op for mig, spurgte jeg mig selv, om Grunden til at jeg da hidtil ikke havde efterfulgt Kristi Lære, som vilde bringe mig Fred, Lykke og Forløsning, men derimod gjort lige det Modsatte, hvorved jeg selvfølgelig blev ulykkelig, Og paa mit Spørgsmaal gaves der kun et eneste

Svar: Jeg havde ikke kjendt Sandheden, - den havde været skjult for mig.

Efter at Betydningen af Kristi Lære var gaaet op for mig, havde jeg i Begyndelsen ingen Anelse om, at jeg derved vilde bringes til at forkaste Kirkens Lære. Det forekom mig kun, at Kirken ikke var kommen til de Slutninger, som fremgaa af Kristi Lære, men det faldt mig den Gang slet ikke ind, at det vilde føre til, at jeg fuldstændigt brød med Kirkens Lære. Efterhaanden begyndte jeg dog at frygte derfor, og derfor undgik, jeg ikke alene at finde Fejl ved Kirkens Lære, men jeg lukkede med vilje Øjnene for de Institutioner, der vel forekom mig unyttige og besynderlige, men som dog ikke stod i ligefrem Strid med det, som jeg ansaa for Hovedsagen ved Kristi Lære.

Men jo mere jeg fordybede mig i Studiet af Evangelierne, desto klarere kom Betydningen af Kristi Lære til at staa for mig, og jeg maatte uundgaaeligt træffe et Valg mellem Kristi klare og fornuftige Lære, som stemmede med min Samvittighed og bragte mig Frelse, og - den aldeles modsatte Lære, som ikke stemmede med min Fornuft og Samvittighed, og som ikke havde Andet at byde mig end Udsigten til at gaa tilgrunde tilligemed alle Andre. Jeg maatte forkaste den ene af Kirkens Lærdomme efter den anden, men det var mig imod at gjøre det, og jeg ønskede oprigtigt saa vidt muligt at udjevne min Uenighed med Kirken for ikke at skulle træde helt ud af den og

derved berøve mig den Trøst og Støtte, der ligger i at dele Tro med mange Andre. Men da mit Arbejde var tilendebragt, saa' jeg, at der trods alle mine Bestræbelser for at bevare selv nok saa Lidt af Kirkens Lære, dog ikke var bleven det Mindste af den tilbage. Og jeg var oven i Kjøbet kommen til den Overbevisning, at der Intet kunde blive tilbage.

Da jeg omtrent var færdig med Arbejdet, kom min lille Søn og fortalte mig, at to af vore Tjenestefolk, som næppe kunde læse, vare komne op at disputere om en vis gejstlig Bog, hvori der stod, at man ikke begik synd hverken ved at dræbe Mennesker i Krig eller Forbrydere. Jeg bad om at maatte se Bogen, der havde givet Anledning til Disputen. Titelen lød saaledes: Bønnebog med Forklaringer, tredie Udgave (firsindstyvende Tusinde) Moskou 1879. Side 163 stod:

Sp.: Hvorledes lyder det sjette Bud?

Sv.: Du skal ikke ihjelslaa.

Sp.: Hvad forbyder Gud i dette Bud?

Sv.: Han forbyder at dræbe, d. v. s. berøve et andet Menneske Livet.

Sp.: Begaa vi Synd ved at dræbe den dødsdømte Forbryder eller Fjenden i Krig?

Sv.: Det kan ikke betragtes som Synd. Man berøver Forbryderen Livet for at forhindre ham i at anstifte mere Ondt: I Krig dræber man Fjenden, fordi man kæmper for Kejsers og Fædreland.

Det var al den Forklaring man fik angaaende Grunden til, at man ophævede Guds Bud.

Jeg vilde ikke tro mine egne øjne.

De Stridende spurgte om, hvad jeg mente.

Jeg sagde til den, der anerkjendte Rigtigheden af det, der stod i Bogen, at Forklaringen var urigtig.

"Hvorfor udgiver Folk da Bøger, hvori der staar Noget, som er urigtigt og i Strid med Loven?" spurgte han. Jeg blev ham Svaret skyldig.

Jeg beholdt Bogen og læste den opmærksomt igjennem. Dens Indhold var følgende: 1) 31 Bønner samt Anvisning til hvorledes man skal falde paa Knæ og folde Hænderne; 2) Forklaringer angaaende Troens Symbol; 3) Uddrag (aldeles uden Forklaringer) af Matth. 5. Kap., som man, Gud maa vide hvorfor, kaldte "Bud til Salighedens Erhvervelse"; 4) de ti Mose Bud med Forklaringer, som for største Delen ophævede Budene, og 5) Smaa Psalmer.

Som ovenfor omtalt bestræbte jeg mig for ikke alene at afholde mig fra at dadle Kirkens Lære, men jeg forsøgte endog at se den i det bedste Lys. Og jeg, der vilde gaa af Vejen for Kirkens Skrøbeligheder, var derfor fuldstændig ubekjendt med dens Folkeskrifter, hvor godt jeg end ellers var inde i dens akademiske Literatur. Det forbavsede mig, at der i vor Tid udbredtes en saa uhyre Mængde Exemplarer af en Bønnebog, som vakte Tvivl selv hos de troskyldigste og mest uvidende Mennesker.

Jeg vilde ikke tro, at Bønnebogens fuldstændigt hedenske og for alt Kristeligt blottede Indhold med velberaad Hu blev forkyndt for Folket som Kirkens Lære. For at overbevise mig derom købte og læste jeg alle de af Synoden udgivne Bøger, som indeholde en kortfattet Redejødelse for Kirkens Troessætninger til Brug for Børn og Menigmand. Disse Bøgers Indhold var saa godt som nyt for mig. Den Gang jeg modtog Undervisning i Religion, forelaa der ingen saadanne Bøger. Saa-vidt jeg véd, gaves der den Gang ingen Bud til Erhvervelse af Salighed ligesaa lidt som nogen Belæring om, at Drab ikke er Synd, Der staar Intet derom i de gamle russiske Katekismer. Tilføjelsen er gjort af Metropoliten Philaret, som tillige har udgivet en Katekismus for Militære. "Bønnebogen med Forklaringer" er et Udtog af den orthodoxe Kirkes store kristelige Katekismus til Brug for alle orthodoxe Kristne, udgivet ifølge Hans kejserlige Majestæts allerhøjeste Befaling. Bogen har tre Afdelinger; Tro - Haab - Kjærlighed. Første Afsnit indeholder en Analyse af det nikæenske Symbol. I andet Afsnit findes en Analyse af Fadervor og de 8 Vers af Matth. 5. Kap., som udgjøre Indledningen til Bjergprædikenen, og som benævnes (Gud maa vide hvorfor) "Bud til Erhvervelse af Salighed". (I begge disse Afsnit er der Tale om de kirkelige Dogmer, Bønner og Sakramenter, men der findes ingen Lære om Livet.) I tredje Afsnit gjøres der Rede for en Kristens

Pligter. I dette Afsnit, som har til Overskrift "om Kjærlighed", tales der kun om de ti Mose Bud, men aldeles ikke om Kristi Bud. Og det synes, som om de ti Mose Bud kun fremhæves for at lære Folk, at de ikke behøve at adlyde dem, men skulle handle tvert imod dem, thi ved hvert Bud tilføjes en Klausul, som ophæver Budet. Med Hensyn til det første Bud, som befaler os at tilbede Gud alene, lærer Katekismen, at vi skulle tilbede Engle og Helgene for ikke at tale om Jomfru Maria. Med Hensyn til det andet Bud, ikke at gjøre sig noget Billede af Gud eller tilbede Afgudsbilleder, lærer Katekismen at tilbede Helgenbilleder. Med Hensyn til det tredie Bud, ikke at sværge, lærer Katekismen, at vi skulle aflægge Ed, saasnart den retlige Øvrighed fordrer det. Med Hensyn til det fjerde Bud, at holde Sabbaten hellig, lærer Katekismen, at vi ikke Skulle helligholde Sabbaten, men Søndagen, desuden 13 store og et Utal af smaa Helligdage og tillige overholde Fastetiderne, Onsdag og Fredag ikke at forglemme. Angaaende det femte Bud: "Du skal ære din Fader og din Moder", lærer Katekismen os at ære Kejseren, Fædrelandet, Gejstligheden og de forskjellige (sic.), Øvrigheder. Om den Ære, der bør vises øvrigheden, er der skrevet. hele tre Sider med Opremsning af de forskjellige Øvrigheder og "Herrer" (sic.), som herske over Folket, og som dette derfor bør tjene (sic.). Jeg citerer af Katekismen, 64. Udgave 1880. Det er tyve Aar siden, at Livegenskabet

blev ophævet, og endnu har Ingen gjort sig den Ulejlighed at lade en Frase udgaa, som i Anledning af Guds Bud om at ære vore Forældre, blev indlemmet i Katekismen for at opretholde og retfærdiggjøre Slaveriet.

Angaaende det sjette Bud: "Du skal ikke ihjel-slaa", saa læres strax i den første Linie, at det er tilladt at dræbe Andre.

Sp.: Hvad forbydes dei i det Sjette Bud?

Sv.: Der forbydes at ihjelslaa, d. v. s. paa nogen som helst Maade at berøve vor Næste Livet.

Sp.: Er ethvert Drab en lovstridig Handling?

Sv.: Det er ingen lovstridig Handling, naar man ifølge sit Kald berøver en Anden Livet, t. Ex.

1) Naar man straffer den retlig Domfældte med Døden.

2) Naar man dræber Fjenden i Krig for Kejser og Fædreland (fremhævet i Originalen).

Og Sligt trykkes, Exemplarer uddeles i hundrede Tusindvis, og under Skin af at være en kristelig Lære indpræntes det med Trusler og Straf alle Russere. Sligt lærer man det russiske Folk. Det lære uskyldige Børn, om hvem Kristus sagde, at de skulde komme til ham, thi Guds Rige tilhørte dem; Børnene, hvem vi skulle blive lig i Uvidenhed angaaende saadanne Ting, for at kunne indgaa i Guds Rige; Børnene, som Kristus tog i Beskyttelse, idet han sagde: "Ve den, der forarger den Mindste af disse Smaa." Børnene indprænter man med Magt, at en saadan Lære er Guds hellige Lov!

og saadanne Lærdomme udbreder man ikke hemmeligt under Frygt for Tvangsarbejde, men de forkyndes offentligt, og nægter man at antage dem, straffes man med Tvangsarbejde. I det jeg nedskriver dette, føler jeg mig ganske ængstelig tilmode, blot fordi jeg tillader mig at sige, at man ikke paa en Yttring som "ifølge sit Kald" eller "for Kejser og Fædreland" kan omstøde det vigtigste af Guds Bud, som staar indskrevet i alle Menneskers Hjerte.

Ja, Kristi ord (Matth. 23, 13-15; 23-35; Luk. 11, 35; 42-52): "Se derfor til, at det Lys, der er i Dig, ikke er Mørke; thi naar Lyset, som er i Dig, er Mørke, hvor stort vil da ikke selve Mørket blive! ere gaaede i Opfyldelse.

Lyset i os er bleven Mørke, og vi leve i et rædselsfuldt Mørke.

"Vé Eder," sagde Kristus, "I Skriftkloge og Farisæer, I øjenskalke! at I tillukke Himmeriges Rige for Menneskene; thi I gaa ikke derind, og dem, som ville gaa ind, tillade I det ikke. Vé Eder, I Skriftkloge og Farisæer, I Øjenskalke! at I opæde Enkers Huse, og paa Skrømt bede længe; derfor skulle I faa des haardere Dom. Vé Eder, I Skriftkloge og Farisæer, I Øjenskalke! at I drage om til Vands og til Lands for at vinde en Tilhænger; og naar han er bleven det, gjøre I et Helvedes Barn af ham, dobbelt mere end i ere. Vé Eder, I blinde Vejledere!
Vé Eder, I Skriftkloge og Farisæer, I Øjen-

skalke1 at I bygge Profeternes Grave og pryde de Retfærdiges Gravsteder, og sige: havde vi været I vore Fædres Tid, da havde vi ikke været delagtige med dem i Profeternes Blod. Saa bære I da Vidnesbyrd om Eder selv, at I ere deres Børn, som have ihjelslaget Profeterne. Saa fylder og I Eders Fædres Maal. Derfor, se, jeg sender til Eder Profeter og Vise og Skriftkloge; og Nogle af dem skulle I ihjelslaa og korsfæste, og Nogle af dem skulle I hudstryge i Eders Synagoger, og forfølge dem fra en Stad til en anden, at det retfærdige Blod skal komme over Eder, som er udgydt paa Jorden fra den retfærdige Abels Blod!" Enhver Synd kan tilgives Menneskene, kun ikke Synd imod den Hellig Aand.

Det er som om disse Ord vare skrevne igaar, ikke mod Folk, som nu ikke mere drage om til Lands og til Vands, men mod dem, som den Dag i Dag synde mod den Hellig Aand og bibringe, ja endog med Magt paatvinge Menneskene en Tro, som gjør dem endnu slettere, end de i Forvejen ere, samtidig med at de forfølge Alle og Enhver, som vil forhindre dem i at vildlede Andre.

Jeg følte mig overbevist om, at Kirkens Lære, trods det at den kalder sig "kristelig", er netop det Mørke, som Kristus kæmpede imod, og som han bød alle sine Disciple at bekæmpe.

Kristi Lære har ligesom enhver anden Religion et dobbelt Indhold: 1) Læren om Menneskenes Liv, hvorledes vi skulle forholde os over for os selv og over for Andre: den ethiske Lære, og 2) en forklaring om Grunden til at vi skulle leve saaledes og ikke anderledes: den metafysiske Lære. Begge forholde sig til hinanden som Aarsag til Virkning. Mennesket skal leve saaledes, fordi det er hans Bestemmelse, eller: det er Menneskets Bestemmelse, og derfor skal han leve saaledes. Kristus lærer os, hvorledes vi skulle leve, og forklarer os, hvorfor vi skulle leve netop saaledes. Men det gaar med Kristi Lære som med alle andre Religioner. Menneskene affalde fra Læren om Livet, og saa frerstaar der en Mængde Lærere, som godkjende dette Frafald. Disse Lærere sætte sig, som Kristus siger, paa Moses' Stol, og underkaste Lærens metafysiske Indhold saa mange Fortolkninger, at Lærens etniske Fordringer ophæves og erstattes med udvortes Gudsdyrkelse og Ceremonier. Sligt træffer man i alle Religioner, men intet Steds træder det efter min Formening mere grelt frem end i Kristendommen, netop fordi Kristi Lære er Saa Ophøjet og en saa fuldstændig Sammensmeltning af Metafysik og Ethik, at man ikke kan skille dem ad uden at berøve hele Læren dens Indhold og Betydning. Og dertil kommer, at Kristi Lære i og for sig er en Protest ikke alene mod de mosaiske religiøse Ceremonier men mod overhovedet enhver ydre Gudsdyrkelse.

Denne Spaltning i Kristendommen, som nødvendigvis maatte tilintetgjøre Kristi Lære og berøve den dens hele Betydning, tog sin Begyndelse med Apostelen Paulus, som ikke kjendte den udpræget ethiske Lære i Matthæi Evangelium og forkyndte en metafysisk-kabbalistisk Theori, der var Kristi Lære aldeles fremmed. Og Bruddet blev definitivt paa Kejser Konstantins Tid¹, da man holdt det for muligt at optage hele Livets hedenske Indhold uforandret under kristelige Former og give denne Iklædning Navn af Kristendom. Med Kejser Konstantin, denne Hedning blandt Hedningene, som den orthodoxe Kirke har optaget blandt de kristelige Helgeners Tal paa Grund af alle hans Forbrydelser og Laster, begynde Koncilierne, og Kristendommens Tyngdepunkt overføres ganske til Lærens metafysiske Side. Og denne metafysiske Lære, som mere og mere fjerner sig fra sin Grundidé, ender med at blive det den nu er: en Lære, som forklarer den evige Saligheds, for Fornuften ufattelige Hemmeligheder, og anordner de mest udviklede kirkelige Ceremonier, men aldeles ikke yder nogen religiøs Belæring angaaende det jordiske Liv. Alle Religioner, med Undtagelse af den kirkelig-kristelige, fordrer af deres Bekjendere, at disse for tiden at overholde de respektive religiøse Skikke ogsaa foretage bestemte gode Handlinger og undlade visse slette. Den mosaiske Religion paabyder Omskjærelsen, Overholdelse af Sabbathen og Jubelaaet, Almisseuddeling og m. A. Muhammedanismen

---

¹Konstantin gjorde kristenheden til statsreligion i Rom i år 313 eK.

paabyder Omskjærelsen, at bede fem Gange daglig, give Tiende til de Fattige, valfarte til Profetens Grav o. s. v. Det Samme er Tilfældet med alle andre Religioner, og hvad enten Fordringerne ere rigtige eller ikke, saa paabyde de dog bestemte Handlinger. Kun Pseudo-Kristendommen forlanger aldeles Intet. Der er Intet, som en Kristen er forpligtet til at foretage eller undlade at gjøre, saafremt man da ikke hertil vil regne Faste og Bønner, som Kirken ikke en Gang selv ansér for obligatoriske. For en Pseudo-Kristen ere kun Sakramenterne det ene Nødvendige. Men den Troende forretter ikke selv Sakramenterne, de fuldbyrdes over ham af Andre. En Pseudo-Kristen er ikke forpligtet til at gjøre Dette eller undlade Hint for at blive frelst. Kirken besørger Alt: den døber og salver ham, rækker ham Nadverens Sakramente og den sidste Olje; endog i Skriftestolen kan man affinde sig med Tegn (det saakaldte "stumme" Skriftmaal): Kirken beder for ham og saa er han frelst. Siden Konstantins Tid har den kristelige Kirke slet ikke fordret Gjerninger af sine Bekjendere og heller ikke opstillet Fordringer om Afholdenhed i nogen som helst Retning. Den kristelige Kirke har anerkjendt og helliget Alt hvad der skrev sig fra Hedenskabet. Den anerkjendte Ægteskabs-skilsmisse, Slaveri, Domstole og den fra Hedenskabet bestaaende øvrighed: ligeledes Krig og Dødsstraf, Og ved Daabshandlingen afkrævedes der blot et Tilsagn om at afstaa fra det Onde. Og det kun i

Begyndelsen, senere, ved de nyfødte Børns Daab slog man Streg endog over denne Fordring.

Kirken anerkjender Kristi Lære i Ord, men fornægter den altid i Gjerning.

I Stedet for at lægge Baand paa Verdsligheden har Kirken, for at være Verden til Behag, i den Grad vendt op og ned paa det Metafysiske i Kristi Lære, at der af den aldeles ikke er fremgaaet nogen Fordring til Livet, der kunde forhindre Menneskene i at leve som de hidtil havde gjort.

Kirken gav først efter for Verden, og derpaa fulgte den i dens Spor. Verden gjorde hvad den vilde og overlod til Kirken at fortolke Livets Betydning saaledes som den ønskede. Verden levede et Liv, som stod aldeles i Strid med Kristi Lære, og Kirken udtænkte Spidsfindigheder, som skulde bevise, at Menneskene leve i Overensstemmelse med Kristi Lære, uagtet de ikke gjorde det. Og saa endte det med, at Verden begyndte at føre et Liv, som var endnu forargeligere end det Hedningene førte, og Kirken forsøgte ikke alene at retfærdiggjøre dette slette Liv men paastod endog, at det var ret og overensstemmende med Kristi Lære.

Men da kom der en Tid, hvor den sande Kristi Læres Lys, som indeholdes i Evangeliet, ved Hjælp af saakaldte "sektekere" ja endog af Fritænkere banede sig Vej til Folket, uagtet Kirken, der havde Følelsen af sit Hykleri og Usandfærdighed, søgte at skjule det (idet den t. Ex. forbød at oversætte Bibelen); der kom en Tid, hvor det Urigtige i

Kirkens Lære gik op for Menneskene, som nu begyndte at forandre deres tidligere af Kirken anerkjendte Liv, og leve overensstemmende med Kristi Lære, som imod Kirkens Vilje var bleven dem aabenbar.

Saaledes have Menneskene uden Kirkens Hjælp ophævet Slaveriet, som Kirken anerkjendte, og afskaffet Standsforskjel og Dødsstraffen, som Kirken billigede. De have omstødt Kejseres og Pavers af Kirken indviede Magt, og ere begyndte at tage fat paa de Spørgsmaal, som nu staa paa Dagsordenen, nemlig Ophævelse af Ejendomsretten og Statens Opløsning. Og Kirken har Intet beskyttet og kan Intet beskytte, fordi man ved Udryddelsen af disse Livets Usandheder tager som Udgangspunkt netop det Grundlag af den kristelige Lære, som endnu den Dag i Dag forkyndes af Kirken; skjøndt den bestræber sig for at fordreje dens Betydning. Læren om Menneskenes Liv har frigjort sig fra Kirken og udviklet sig afhængig af den. Kirken har kun sine Forklaringer tilbage; men hvad har den at forklare? Den metafysiske Forklaring over Læren har kun Betydning for saa vidt der virkelig eksisterer en Lære om Livet, som den forklarer. Men Kirken er ikke mere i Besiddelse af en Lære om Livet. Den sad kun inde med en forklaring om det Liv, som den en Gang havde grundlagt, men som ikke længere er til. Har Kirken end bevaret Forklaringer over det Liv, som en Gang var, saaledes som Katekismens For-

klaringer over t. Ex. at man maa ihjelslaa ifølge sit Kald, saa tror dog Ingen mere paa dem.

Kirken har intet Andet tilbage end Kirkebygninger, Helgenbilleder, Præstekjoler og Ord.

I 18 Hundrede Aar har Kirken bestræbt sig for at holde den kristelige Læres og det kristelige Livs Lys skjult under sit Klædebon, og har derved opbrændt sig selv. I Kraft af Kristendommens Grundidéer, som Kirken mod sin Vilje har udbredt, har Verden med sine af Kirken helligede Institutioner forkastet Kirken og tror ikke mere paa den. Det er et Faktum, som ikke kan skjules. I vor europæiske Verden er der skét almindeligt Frafald fra alle Kirker, og Menneskene leve deres eget, af Kirken uafhængige Liv. Og det er ikke alene i det "raadne" Vestevropa, at det forholder sig saaledes. Rusland med sine Millioner dannede og udannede Fornuft-Kristne, som have forkastet Kirkens Lære, er et slaaende Exempel paa, at med Hensyn til Frafald fra Kirken er vort Fædreland, Gud være lovet, endnu mere "raaddent" end Evropa. Hele Livet er bleven uafhængigt af Kirken, Statsmagten er begrundet paa Tradition, paa Videnskaben, Folkevalg, den raa Magt, paa alt Muligt - kun ikke paa Kirken. Krigen, Staternes indbyrdes Forhold er begrundet paa Nationalitetsprincippet, paa Ligevægtssystemet, paa hvad det skal være - kun ikke paa et kirkeligt Grundlag. Statsinstitutionerne ignorere aldeles Kirken. Det er i vor Tid ligefrem latterligt at tænke sig Kirken som Basis for Dom-

stolene og Ejendomsretten. Videnskaben bidrager ikke alene Intet til Kirkens Lære, men kommer under sin Udvikling uvilkaarligt altid til at staa fjendtlig over for Kirken. Kunsten, som tidligere kun tjente Kirken, har nu ganske vendt sig bort fra denne. Og ikke nok dermed, at hele Livet har emanciperet sig fra Kirken, med hvilken det ikke har Andet at gjøre end at nære en vis Foragt for den, men Kirken blander sig heller ikke i Livets Anliggender, og den paadrager sig kun Had, saasnart den forsøger at paamine Verden om sine tidligere Rettigheder. Naar den Institution, som vi kalde "Kirken", endnu bestaar. sker det blot, fordi Menneskene undse sig for at knuse det Kar, som en Gang rummede et saa kosteligt Indhold. Kun saaledes kan man forklare sig, at der i vort Aarhundrede bestaar orthodoxe, katholske og forskjellige protestantiske Kirker.

Alle Kirker, protestantiske, katholske og orthodoxe ere lig Vogtere, der omhyggeligt holde Vagt over en Fange, som for længe siden er undsluppen dem og nu gaar omkring blandt Vogterne og kæmper med dem. Alt det, som for Tiden udgjør Verdens sande Liv: Socialismen, Kommunismen, de politisk-økonomiske Theorier, Utilitarismen, Kvindens Emancipation, og Frihed og Lighed blandt Menneskene - alle sædelige Begreber: Arbejdets Hellighed, Fornuftens, Videnskabens og Kunstens Hellighed - Alt hvad der sætter Verden i Bevægelse og som af Kirken betragtes med fjendt-

lige Blikke, det hører Alt sammen ind under Kristi sande Lære, som Kirken mod sit Vidende selv har udbredt, uagtet den bestræbte sig for at holde den skjult.

I vore Dage gaar Livet. sin Gang aldeles uafhængigt af Kirkens Lære. Menneskene ville ikke længere lytte til Kirkens Lærere, som ikke have Andet at meddele, end Forklaringer over den Tingenes Orden, som Verden allerede er voxet fra, og som enten slet ikke eksisterer mere eller staar lige for Fald.

En Baad fuld af Folk gled ned ad Strømmen, og Styrmanden sad ved Roret. Folkene havde Tillid til Styrmanden, der styrede godt og sikkert. Men da kom der en Tid, hvor den gode Styrmands Plads blev besat med en Anden, som ikke styrede saa godt. Baaden gled dog hurtigt og let videre. I Begyndelsen lagde Folkene ikke Mærke til, at den nye Styrmand forholdt sig uvirksom; men da de fik Øjet op for, hvor unyttig han var, lo de ham ud og jog ham bort.

Det gjorde nu i Grunden ikke Noget, men Ulykken var, at Menneskene i deres Utilfredshed med den nye Styrmand glemte, at man ikke kan undvære en Styrmand. Og netop saaledes er det gaaet vort kristelige Samfund. Kirken staar ikke længere ved Roret, vi glide rask afsted og ere komne godt frem. Men alle de Opfindelser og Kundskaber, som vort 19. Aarhundrede er saa stolt af, ere kun Følgen af, at vi sejle uden at

Nogen staar ved Roret. Vi drive med Strømmen uden al vide hvorhen. Vi leve og virke uden i mindste Maade at vide hvorfor. Men man kan ikke begive sig ud paa Havet uden at vide, hvor man vil hen, og ligesaa lidt kan man leve og virke uden at spørge: hvorfor?

Naar saa endda Menneskene ikke selv havde forskyldt det, men ved en ydre Magt vare blevne bragt i den Stilling, hvori de nu befinde sig, da kunde man med Føje besvare Spørgsmaalet om Grunden til at de ere saaledes stillede ved at sige: "Det véd vi ikke. Det kom saadan ganske af sig selv." Men Menneskene skabe selv deres Stilling, baade for sig selv og Andre og navnlig for deres Børn, og derfor kan man ikke lade henstaa ubesvarede Spørgsmaal som: Hvorfor sammeenkaldet i Hære i tusindvis og gaar selv med i Krig for gjensidig at lemlæste og dræbe hverandre? Hvorfor anvender i Milliarder Menneskers nyttige Kræfter til at opbygge unyttige Byer til Skade for Eder Selv? Hvorfor indsætter I Eders Skin-Domstole og sender Folk, som I ansér for Forbrydere, fra Frankrig til Cayenne, fra Rusland til Sibirien, fra England til Australien, naar I selv godt véd, at det strider al sund Fornuft? Hvortor forlader I det herlige Agerbrug for at trælle i Fabrikker og Miner, som I afskyer? Hvorfor opdrager I Eders Børn til at fortsætte et Liv, som I selv ikke vil godkjende? Hvorfor gjør I alt Dette? - I kunne ikke lade disse Spørgsmaal henstaa ubesvarede.

Selv om I fandt Behag i alle disse Beskjæftigelser, maatte I dog kunngive, hvorfor I gjør alt dette. Men naar det nu er et umaadeligt anstrengende Arbejde som I udføre med stort Besvær og meget ugjerne saa kan I dog ikke lade være at tænke paa, hvorfor I gjør det. - Vi maa op-høre med at gjøre alt dette, eller ogsaa angive Grunden, hvorfor I gjør det. Menneskene have aldrig levet uden at besvare dette Spørgsmaal. De maa besvare det og have hidtil ogsaa altid besvaret det.

Mosaiten førte sit Liv, d. v. s. han kæmpede, ernærede sig, byggede Synagoger og indrettede hele sit Liv som han gjorde, fordi det Altsammen var paabudt i en Lov, som ifølge hans Overbevisning Gud selv havde givet ham. Det Samme er Tilfældet hos Inderne, Kineserne og Muhamedanerne, som ogsaa blande de Kristne for hundrede Aar siden, og det gjælder endnu for den raa Hobs Vedkommende. Vor Tids uvidende Kristne besvare disse Spørgsmaal saaledes: "Soldatervæsen, Krig, Domstole, Dødsstraffe - det bestaar Altsammen ifølge Guds Lov, som bliver os kundgjort ved Kirken. Verden er syndig og slet. Det Onde i Verden bestaar ifølge Guds Vilje som Straf for Menneskenes Synder, og derfor kunne vi ikke blive bedre. Vi kunne blot redde vore Sjæle ved at tro, ved Sakramenterne, ved Bøn og Hengivenhed i Guds Vilje, saaledes som Kirken lærer os, at enhver Kristen uden Indsigelse skal underkaste sig

Herskerne, der ere Guds Salvende, og de af disse udnævnte Embedsmænd, at han med Magt skal beskytte egen og Andres Ejendom, kæmpe derfor, dræbe og lide den Straf, som den ifølge Guds Vilje indsatte Øvrighed har paalagt ham." Hvad enten disse Forklaringer ere rigtige eller ikke, saa ansér den Troende, han være nu Kristen, Jøde, eller muhammedaner, dem som fyldestgjørende, og Menneskene fornægtede ikke deres Fornuft, naar de levede efter en Lov, som de ansaa for Guddommelig. Men i vor Tid tro kun de mest uvidende Folk disse Forklaringer, og med hver Dag, ja med hver Time formindskes de Troendes Antal. Det er umuligt at standse denne Bevægelse. Alle følge uden Ophør dem, som gaa i Spidsen. Men de forreste i Rækken staa paa Randen af en Afgrund. De ere i en skrækkelig Stilling. De indrette sig i Livet og lægge det tilrette for deres Efterkommere - uden at have det mindste Begreb om, hvorfor de gjøre det. Ikke En af dem er i Stand til at besvare det simple Spørgsmaal: Hvorfor fører Du et saadant Liv og foretager Dig Alt det Du gjør? - Jeg har rettet dette Spørgsmaal til mere end hundrede mennesker uden nogensinde at faa et direkte Svar. Man gav mig i Stedet derfor Svar paa et Spørgsmaal, som jeg ikke havde stillet.

Den troende Katholik eller Protestant besvarer ikke direkte Spørgsmaalet: Hvorfor lever Du som Du gjør, d. v. s. tvertmod Kristi guddommelige

Lære, hvortil Du bekjender Dig? - men begynder i Stedet derfor udbrede sig over den nulevende Generations sørgelige Vantrø, om de slette Mennesker, som prædike Vantrø, og om den sande Kirkes Betydning og Fremtid. Men Spørgsmaalet om hvorfor han selv ikke handler i Overensstemmelse med sin Tro, - besvarer han ikke, og i Stedet for at udtale sig om sig selv, taler han om Kirken, om Tilstanden blandt Menneskene i Almindelighed, som om hans Liv var uden al Betydning for ham, og han kun bekymrede sig om hele Menneskehedens Frelse og om det, som angaar "Kirken". En Filosof, lige meget af hvilken Retning, hvad enten ha[n] er Idealist, Spiritualist, Materialist, Pessimist eller Positivist, vil altid i Stedet for at give et direkte paa Spørgsmaalet, om hvortor han lever som gjør, d. v. s. ikke i Overensstemmelse med sin filosofiske Lære, - begynde at tale om Menneskehedens Fremskridt, hvortil han har udfundet den historiske Lov, ifølge hvilken Menneskeheden stræber hen imod en lykkelig Tilstand. Men han vil aldrig give noget direkte Svar paa Spørgsmaalet om hvorfor han ikke selv lever fornuftigt. Filosofen er, er, ligesom den Troende, ikke bekymret for sit eget personlige Liv; han beskæftiger sig kun med iagttage de for Menneskeheden almengyldige Love. Gjennemsnits-Mennesket, som repræsenterer det uhyre Flertal af de halvt troende og halvt van-

troende uciviliserede Mennesker, som Alle uden Undtagelse beklage sig over deres Liv og den bestaaende Tingenes Orden, og som forudsé Verdens Undergang, dette Gjennemsnits-Menneske vil altid paa Spørgsmaalet om, hvorfor han fører et Liv, som han selv fordømmer uden at gjøre Noget for at forbedre det, - i Stedet for at give et direkte Svar, begynde at tale, ikke om sig selv, men om et eller almindeligt Emne, som Retspleje, Handel, Stat eller Civilisation. Er han Politieembedsmand eller Jurist, vil han sige: "Hvorledes vil Staten kunne bestaa, naar jeg, for at kunne forbedre eget Liv, ophører at beskæftige mig med den?" - Er han Kjøbmand, siger han: "Og hvordan det gaa med Civilisationen, naar jeg, for at forbedre mit eget Liv, ophører at bidrage til dens Fremme"? - Han vil altid tale, som om det var Livs Opgave ikke at gjøre det Gode, som han tilstræber, men at tjene Staten, Handel og Civilisation. Gjennemsnits-Mennesket giver nøjagtigt samme Svar som den Troende eller Filosofen. I Stedet for et personligt opstiller han et almindeligt Spørgsmaal, fordi hverken den Troende, Filosofen eller Gjennemsnits-Mennesket kan besvare et personligt Spørgsmaal om Livets Betydning af den Grund, at de ikke have nogen Lære om Livet. Og de skamme sig over det. De skamme sig, fordi de føle det Nedværdigende i ikke at have nogen Lære om Livets Betydning, som dog intet Menneske kan leve foruden.

Men i vor kristelige Verden blev der i Stedet for Læren om Livets Betydning og Forklaringen over, hvorfor Livet maa være saaledes og ikke anderledes, d. v. s. i Stedet for Religionen, - kun opstillet en Forklaring over, hvorfor Livet maa være som det en Gang er, og af Religionen blev kun det bekjendt, som ikke er til nogen Nytte. Men selve Livet blev uafhængigt af Læren, d. v. s. det fik aldeles ingen Bestemmelse. Og ikke nok dermed: Som sædvanlig antog Videnskaben netop denne tilfældige, forkrøblede Tilstand, hvori vort samfund befinder sig for en almengyldig Lov. Lærde som Thiele, Spencer o. A. behandle Religionen meget alvorligt, idet de nemlig ved Religion forstaa den metafysiske Lære om Altings Oprindelse, uden at ane, at de ikke tale om Religionen overhovedet, men kun om en Del af den. Dette har givet Anledning til det mærkelige Fænomen, som vor Tid har at opvise, nemlig kloge og lærde Mænd, som nære den aldeles naive Overbevisning, at de slet ikke have nogen Religion, blot fordi de ikke anerkjende de metafysiske Forklaringer om "Tingenes Ophav", som en Gang gjaldt for en Forklaring over Livet. Det falder dem slet ikke ind at netop det, som er Grundlaget for at de føre deres Liv saaledes og ikke anderledes, er deres Religion. Hvad de saa end selv sige, have de dog en Religion og en Tro, saasnart de udføre en hvilken som helst fornuftig Handling, fordi fornuftige Handlinger altid ere betingede af

Troen. Og disse Menneskers Handlinger ere kun betingede af den Tro, at man maa gjøre, hvad Øvrigheden fordrer. For dem, som ikke anerkjende nogen Religion, bestaar Religionen i at følge det mægtige Flertals Spor, eller med andre Ord: at underkaste sig den. bestaaende Magt. Man kan følge Verdens Lære, d. v. s. leve som et Dyr, idet man ikke anerkjender noget Højere og mere Forpligtende end den bestaaende Magts Paabud. Den, der lever saaledes, kan dog ikke sige, at han lever fornuftigt. Naar vi paastaa, at vi leve fornuftigt, maa vi ogsaa kunne opgive, hvilken Lære om Livets Betydning vi ansé for fornuftig. Men vi ulykkelige Stakler have ikke blot ingen saadan Lære, men vi have endog mistet vor Overbevisning om, hvor nødvendigt det er at have en fornuftig Lære om Livets Betydning. Spørg vor Tids Mennesker. [D]e være sig Troende eller Vantroende, om hvilken Lære om Livets Betydning de følge. De maa Alle indrømme, at de kun følge én Lære - nemlig Lovene, som udgaa fra den lovgivende Forsamling og opretholdes af Politiet. Det er den eneste Lære, som vor evropæiske Verdens Mennesker anerkjende. De véd, at den ikke stammer fra Himlen og heller ikke fra Profeter og Vismænd, og de have bestandig Noget at udsætte paa Embedsmændene og de lovgivende Forsamlinger. Imidlertid anerkjende de alligevel denne, Lære, og underkaste sig uden at knurre Politiets mest indgribende Fordringer. Embeds-

mænd eller lovgivende Forsamlinger have foreskrevet, at ethvert ungt Menneske skal være beredt til selv at lide Døden eller dræbe Andre, - og enhver Fader og Moder, som har voxne Sønner, underkastet sig en saadan af en Embedsmand eller en Forsamling udstedt Lov, som gjælder i Dag, men maaske allerede i Morgen atter ophæves. Vort Samfund er i den Grad berøvet Begrebet om en ubestridelig fornuftig og ifølge vor Overbevisning for Alle gyldig Lov, at man ansér Tilværelsen af en Lov lig den mosaiske, som greb ind i hele Livet, og som var bindende uden Tvang, kun ved den Enkeltes Overbevisning, som noget aldeles Ejendommeligt for det hebraiske Folk. At Hebræerne kun underkastede sig hvad de i deres Sjæls Inderste anerkjendte som den sande, umiddelbart fra Gud udgaaede Lov, der stemmede med deres Samvittighed, ansér man som Noget, der er ejendommeligt for dem. Blandt dannede Mennesker holder man for, at den normale Tilstand er at underkaste sig, hvad der, som man véd; er skrevet af foragtelige Mennesker, og som Politiet truer Folket til. at efterkomme, uagtet Alle eller dog de Fleste ansé det for uretfærdigt, d. v. s. stridende mod deres Samvittighed.

I vort civiliserede Evropa har jeg forgjæves sét mig om efter en eller anden klart udtrykt Morallære. Der findes ingen. Man har ikke en Gang indsét, at der beføves en saadan. Man mener endog, besynderligt nok, at den

slet ikke er nødvendig; at Religionen kun bestaar i visse Udtalelser angaaende det tilkommende Liv, angaaende Gud og nogle visse bestemte Ceremonier, som Nogle ansé for højest nødvendige til deres Sjæls Frelse, medens Andre holde dem for at være til aldeles ingen Nytte, at Livet gaar sin Gang ogsaa uden Morallov: man skal blot gjøre som der befales. Det, som udgjør Troens Væsen, nemlig Læren om Livet og Forklaringen om dets Betydning, ansés for at være uden Betydning og ikke Troen vedkommende, medens Betragtninger og Gisninger angaaende Livets historiske Udviklingsgang fremstilles som det Væsentligste og Vigtigste. Med Hensyn til Alt, hvad der udgjør Menneskets Liv: hvorvidt han skal dræbe eller dømme Andre; om han skal opdrage sine Børn efter dette eller hint Princip - det overlade vor Tids Mennesker uden Indsigelse til Andre, der ligesaa lidt som de selv vide, hvorfor de leve og hvorfor de faa Andre til at leve saaledes og ikke anderledes.

Og et saadant Liv ansé Menneskene for at være fornuftigt og skamme sig ikke over det. Uoverensstemmelsen mellem den Tro, som kaldes "Tro", og den virkelige Tro, som benævnes "samfundets Statsliv", er nu paa sit Højeste; og det overvejende Flertal blandt de civiliserede Mennesker tror nu kun paa Politiet.

Hvis Alle uden Undtagelse tænkte saaledes, vilde Tilstanden være forfærdelig. Men heldigvis gives der i vor Tid ogsaa Folk, og det oven i

Kjøbet de bedste Mennesker, som ikke lade sig nøje med en saadan Tro, men have deres egen Tro, om hvorledes Menneskene bør leve. Det er Nihilisterne, Socialisterne, Kommunisterne, Anarkisterne, Internationalisterne - Allesammen Folk, som indrette deres Liv efter deres Overbevisning og bestræbe sig for at faa Andre til at gjøre det Samme.

De ansés for at være de mest ildesindede, farligste og navnlig mest vantroende Mennesker, uagtet de dog ene de eneste Troende i vor Tid, og netop forholde sig troende til Kristi Lære, om ikke i dens Helhed, saa dog til en Del af den. Disse Mennesker kjende ofte slet ikke Kristi Lære: de forstaa den ikke og forkaste ofte, ligesom dens Modstandere, selve dens Grundprincip, ikke at sætte sig imod det Onde. Ofte hade de endog Kristus, skjøndt hele deres Tro, om hvorledes Livet bør være, er hentet fra Kristi Lære. Hvor meget man end forfølger og bagtaler disse Mennesker, ere de dog de Eneste, som ikke uden Indsigelse underkaste sig Alt hvad der befales, og derfor ere de ogsaa for Tiden de eneste Mennesker, som ikke føre et dyrisk, men et fornuftigt Liv, - de ere de eneste Troende.

Det Baand, som forbandt Verden med Kirken, der saa igen gav Verden sin Betydning, blev efterhaanden svagere, alt effersom dens Indhold, Livskraften, trængte ud i Verden, og nu, hvor hele

Indholdet, er gaaet over i Livet, er Baandet kun en Hindring.

Vi se her Fødselens hemmelighedsfulde Proces foregaa for vore øjne. Samtidig med at det sidste Baand mellem Kirken og Verden brister, begynder det selvstændige Livs Proces.

Kirkens Lære med dens Dogmer, Kirker og Hierarki er umodsigeligt forbunden med Kristi Lære, og Forbindelsen er ligesaa notorisk som den nyfødte Skabnings med Moderliv. Men ligesom Navlestrengen og Efterbyrden efter Fødselen blive til ingen Nytte, men dog af Hensyn til hvad der laa skjult i dem, omhyggeligt nedgraves i Jorden, saaledes er ogsaa Kirkem bleven et unyttigt, af-fældigt Organ, som man af Agtelse for hvad den tidligere sad inde med, maa skjule et eller andel Sted, rigtig langt Borte.

Saasart Aandedrættet og Blodomløbet er begyndt, bliver Baandet., hvorigjennem Ernærigen hidtil gik for sig, en Hindring. Og det er taabeligt, at bestrebe sig for at bibeholde Baandet og formaa Barnet, der er kommen til Verden, til at drage Næring gennem Navlen i Stedet for ved Hjælp af Mund og Lunger.

Men efter at Barnet er kommen til Verden, maa der tilvejebringes en ny Vej, ad hvilken det kan hente sin Ernæring fra Moderen. Det Samme er Tilfældet med Livet i vor kristelige Verden, hvori Kristendommen er fremstaaet. Kirken, der er et at Kristi Læres Organer, har udført sit Herv

og er nu kun en Forhindring. Verden maa frigjøre sig fra Kirken, men tillige blive sig sin Hjælpeløshed bevidst og føle, at den trænger til ny Næring. Den vil da søge tilbage til Ernæringens sande Kilde. Det gaar da med vor, tilsyneladende saa selvbevidste, dristige og fast besluttede, men i sit Inderste saa forfærdede og søndersplittede europæiske Verden ganske som med det nyfødte Barn: det slaar om sig, skriger og sparker, som om det ærgrede sig over, at det ikke véd, hvad det skal gribe til. Det føler, at det ikke kan fra sin Næring ad samme Vej som tidligere, og véd ikke, hvor den nye er at finde. Det nyfødte Lam glipper med Øjne og Øren, virrer med Halen, hopper og slaar bag ud. Ved at se det optræde med saa energiske Bevægelser skulde man tro, at det vidste Besked med Alt ; men den lille Stakkel véd Ingenting, Dens hele energiske Optræden er Frugten af den moderlige Ernæring, som netop er ophørt og ikke mere kan gaa for sig paa samme Maade som tidligere. Lammet befinder sig i en paa samme tid lykkelig og fortvivlet Tilstand: Det er fuldt af Liv og Kraft, men vil dog gaa tilgrunde, hvis det ikke dier Moderen.

Det Samme gaar for sig i vor europæiske Verden, hvor der rører sig et kompliceret, tilsyneladende fornuftigt, energisk Liv, og det ser ud, som om Menneskene vidste, hvorfor og i hvilket Øjemed de virke, Hvor arbejde ikke denne Verdens Børn med Flid og Iver. I Kunsten, Videnskaben

og alle almennyttige Foretagender pulserer Livet stærkt, men det er kun en Følge af den gennem Navlestrengen nylig indtagne Næring. I sin Tid indførte Kirken Kristi Lære i Verden, og hvert et af dens Organer ernærede sig gennem Kirken, de Voxede og trivedes. Nu har Kirken imidlertid udspillet sin Rolle og døet bort. Alle Verdens Organer leve. Deres tidligere Ernæringskilde er udtørret, og de have endnu ikke fundet en ny. De søge den alle Vegne kun ikke hos Moderen. De tære ligesom det lille Lam paa den tidligere indtagne Næring, men ere endnu ikke komne saa vidt, at de indsé, at Næringen alligevel dog kun findes hos Moderen, den maa blot bibringes dem paa en anden Maade.

Den Opgave Verden nu skal løse, bestaar i at indsé, at den tidligere ubevidste Ernæringsproces er et overlevet Standpunkt., og at der maa tages fat paa at indføre en ny bevidst Ernæringsproces. Denne nye Proces bestaar i en bevidst Antagelse af de Sandheder i den kristelige Lære, som tidligere ubevidst tilførtes Menneskeheden gennem Kirken, og hvorpaa Menneskeheden endnu lever. Menneskene maa paany drage Lyset frem, som man har holdt skjult for dem, lade det skinne klart, og leve i dette Lys. Kristi Lære er i vore Dage ligesaa godt som for atten Hundrede Aar siden en Religion, som bestemmer Livet og giver Forklaring over Menneskenes Liv. Tidligere havde imidlertid Verden Kirkens Forklaringer, som syntes Menneskene

fyldestgjørende, skjøndt de tilslørede Læren. Men nu er Tiden kommen, da Kirken har overlevet sig selv. Verden har ingen Forklaringer over sit nye Liv og maa erkjende, at den er hjælpeløs, og derfor kan den ikke undlade at antage Kristi Lære. Fremfor Alt Lærer Kristus, at Menneskene skulle tro paa Lyset, saa længe Lyset er i dem. Kristus lærer, at Menneskene skulle sætte dette Fornuftens Lys højere end alt Andet, føre deres Liv i Overensstemmelse dermed og ikke gjøre hvad de ansé for ufornuftigt. - Ansér I det for ufornuftigt at dræbe Tyskere eller Tyrker - saa lad det være; ansér I det for ufornuftigt at tvinge fattige Folk til, at arbejde over Evne, for at I kan gaa med høj Hat, stramme Eder ind i et Korset eller indrette Eder et pragtfuldt Kabinet saa gjør det ikke; ansér I det for ufornuftigt at indespærre Folk, som ved Lediggang ere komme paa Afveje og derved blevne skadelige for Samfundet, og holde dem i Fængsel, d. v. s. i det allersletteste Selskab og i fuldstændig Lediggang - saa gjør det ikke; ansér I det for ufornuftigt at leve i Stadens forpestede Atmosfære i Stedet for den sunde Luft paa Landet, ansér I det for ufornuftigt fornemmelig at undervise Børn i de døde Sprogs Grammatik, - saa gjør det ikke. Gjør, kort sagt, ikke hvad nu om Stunder hele den evropæiske Verden gjør, nemlig leve i Strid med sin Fornuft, i Stedet for at sætte sin Lid til den. Kristi Lære er Lyset, som spreder Mørket.

Man kan ikke lade være at se Lyset, som skinner. Man kan ikke bestride Lyset, men maa indrømme, at det er der. Saaledes ogsaa med Kristi Lære, thi den omfatter alle de Vildfarelser, hvori Mennesker leve, og gennemtrænger dem ligesom den af Fysikerne omtalte Æther. Kristi Lære er lige uundværlig for ethvert Menneske her i Verden, af hvilken Stand han saa end er. Menneskene maa antage Kristi Lære, ikke fordi man ikke kan benegle (thi Alt lader sig benegte) Rigtigheden af den metafysiske Forklaring over Livet, som den opstiller, men fordi den alene giver saadanne Regler for Livet, som Menneskene ikke kunne leve foruden, saatremf de da ville leve som Mennesker, d. v. s. føre et fornuftigt Liv. Kristi Læres Magt ligger ikke i dens Forklaring over Livets Betydning, men i det, som fremgaar deraf, nemlig i Læren om Livet. Kristi metafysiske Lære er ikke ny. Den samme Lære staar skrevet i alle Menneskers Hjerter, og den er bleven forkyndt af alle sande Vise i Verden. Men Kristi Læres Magt ligger i den metafysiske Læres Anvendelse paa Livet. Kristi Lære og Hebræernes gamle Lære har samme metafysiske Grundlag, nemlig Kjærlighed til Gud og Næsten. Men denne Læres Anvendelse paa Livet er højst forskjelligt fastslaaet i de to Lærer. Ifølge Mose Lov, saaledes som den opfattedes af Hebræerne, bestod Lærens Anvendelse paa Livet i Opfyldelsen af 613, ofte taabelige og grusomme Bud, som alle støttede sig til Lovens

Autoritet. Ifølge Kristi Lov er den paa samme metafysiske Grundlag fremstaaede Lære udtrykt i blot fem fornuftige, milde Bud, som have deres Betydning og Berettigelse i sig selv og omfatte Menneskets hele Liv.

Alle troende Jøder, Buddhister, Muhammedanere o. s. v. som tvivle paa deres egen Løvs Paalidelighed, maa nødvendigvis komme til at antage Kristi Lære. Det Samme vil blive Tilfældet med alle vor Verdens Mennesker, som i Øjeblikket slet ikke have nogen Morallov.

Kristi Lære optræder ikke mod disse Folks Verdensanskuelser, Den gaar ind paa deres Idéer, men idet den optager dem, giver den Menneskene hvad de mangle og trænge til og søge at opnaa.

Den anviser dem deres Vej i Livet, og det ingen ny, men en dem Alle, vel bekjendt Vej.

I hører til et eller andet kristent Samfund og tror paa Verdens Skabelse, Treenigheden, Syndefaldet og Menneskenes Forløsning ved Kristus, paa Sakramenterne, Bønnerne og Kirken. Kristi Lære søger paa ingen Maade at bekæmpe Eders Tro. Den gaar fuldstændig ind paa Eders Verdensanskuelse og giver Eder kun, hvad der, fattes Eder.

Idet i holder fast ved Eders Tro, føler I, at det Onde raader i Verden som i Eders eget Liv, og I véd ikke, hvorledes I skal slippe fri for det.

Kristi Lære (der er Eders Guds Lære, og som I derfor bør følge), giver Eder simple, udførlige Leve-regler, som kunne befri Eder selv og Andre fra

det Onde, som plager Eder. Tro, om I vil, paa Søndagen, Paradiset, Helvede, Paven, Kirken, Sakramenteme og Førløsningen; bed som Religionen fordrer det, fast, syng Psalmer, - Alt det hindrer Eder ikke i at opfylde det, som ved Kristum er bleven Eder forkyndt til Eders Frelse: Vredes ikke, bedriver ikke Hoer, sværger ikke, sætter ikke Ondt mod Ondt.

Det kan jo hænde, at I undlade at opfylde et eller andet af disse Bud, at I lade Eder henrive af en øjeblikkelig Heflighed til at overtræde et eller andet af dem paa samme Maade som I forsynde Eder mod Eders Religions Bud, Statens Love eller den ydre Anstand; Regler. men indret i rolige Øjeblikke ikke Eders Liv saaledes, at I derved vanskeligt kan afholde Eder fra at vredes, bedrive Hoer, sværge eller gaa i Krig. Indret derimod Eders Liv saaledes, at i vanskeligt vil kunne gjøre alt Sligt. I maa anerkjende dette, thi Gud har befalet Eder det.

Eller hører I til de vantro Filosofer, som paa-staa, at Alt i Verden fremkommer efter en bestemt Lov, som Filosofien har opdaget. Kristi Lære bestrider ikke Eders Mening og anerkjender beredvillig den Lov, som Filosofien har opdaget. Men foruden Eders Lov, ifølge hvilken der efter Forløb af tusinder af Aar vil indtræde den Lyksaligheds-tilstand, som Loven vil fremkalde blandt Menneskene, har I endnu Eders personlige Liv, som I kan tilbringe enten i Overensstemmelse eller i Strid med

Eders Fornuft. Men for dette personlige Liv har I netop ingen andre Love end dem, som skrives af Folk; som I foragte, og bringes i Udførelse af Politiet. Kristi Lære giver Eder Regler, som maa være i Overensstemmelse med Eders Love, thi Altruisme og Egoisme ere ikke Andet end en daarlig Omskrivning netop af Kristi Lære. Hører I til de halvt troende, halvt vantroende Gjennemsniits-Mennesker, som ikke have Tid til at fordybe sig i Betragtninger over det menneskelige Livs Betydning, og heller ikke have nogen bestemt Verdensanskuelse, men følge Strømmen? Kristi Lære vil ikke strides med Eder. Den siger: Nu vel, I er ikke skikkede til at overveje og prøve Sandheden af den Lære, som er bleven Eder indprentet. Det er ogsaa lettere at følge i Sporet efter de Andre. Men hvor beskedne i end er, føler I dog, at der I Eder boer en Dommer, som snart billiger og snart dadler Eders Handlinger. Hvor beskeden end Eders Stilling er, saa hænder det dog, at I ofte effertænksomt spørge Eder selv: Skal jeg handle som alle Andre eller gjøre som jeg selv synes? Det er navnlig i Tilfælde, hvor det gjælder om at besvare saadanne Spørgsmaal, at Kristi Bud træde frem for Eder i deres fulde Kraft, og de ville kunne give Eder et bestemt Svar paa Eders Spørgsmaal, fordi de omfatte hele Eders Liv, og deres Svar stemme overens med Eders Fornuft og Samvittighed. Kristus har sagt (Joh. 12, 31): "Nu gaar der

Dom over denne Verden, nu skal denne Verdens Fyrste udstødes.

Og han har fremdeles sagt (Joh. 16, 33): "Dette har jeg talet til Eder; paa det I skulle have Fred i mig. I Verden skulle I have Trængsel; men værer frimodige jeg har overvundet Verden."

Og Verden, d. v. s. det Onde i Verden, er virkelig overvunden. .

Naar det Onde endnu bestaar, saa er det kun som noget Afdødt: det Onde ligger i Agoni, det har ikke længere nogen Livsbasis. Det er ikke til for den, som tror paa Kristi Bud. Det er besejret af Menneskens Søns fornuftlige Erkjendelse.

Joh. 1. Brev 5, 4: ""Thi alt det, som er født af Gud, overvinder Verden; og vor Tro er den Sejr, som har overvundet Verden."

Den Tro, som overvinder Verden, er Troen paa Kristi Lære.

XII.

Jeg tror paa Kristi Lære, og dette er min Tro:

Jeg tror, at først naar alle Mennesker efterfølge Kristi Lære, vil Lykken findes paa Jorden.

Jeg tror, at det er baade muligt, let og dertil en Glæde at efterfølge Kristi Lære.

Jeg tror, at saalænge denne Lære ikke bliver efterfulgt, og at selv om jeg er det eneste Menneske paa Jorden, der efterfølger den, vil jeg dog ikke kunne gjøre Andet for at frelse mig fra den

uundgaaelige Fortabelse end at efterfølge Kristum, aldeles i Lighed med Den, som i et brændende Hus maa gribe den eneste Udvej til Frelse, som aabner sig for ham.

Jeg tror, at hvis jeg efterfulgte Verdens Lære, vilde mit Liv blive mig en sand Kval, og at kun et Liv efter Kristi Lære vil skjænke mig den Lykke, som Livets Fader har bestemt. for mig i denne Verden.

Jeg tror, at denne Lære vil gjøre Alle lykkelige, at den frelser mig fra Fortabelse og bereder mig den højeste Lykke her i Verden. Og fordi jeg tror alt dette, kan jeg ikke lade være at efterfølge den.

Loven er given ved Moses; Glæden (det græske Ord χαρά, der oversættes som Naade, kan aldeles ikke her gjengives som "Naade", men betyder ganske ligefrem Glæde) og Sandheden er vorden ved Jesus Kristus (Joh. 1, 17). Kristi Lære er Glæde og Sandhed[.] Tidligere, da jeg ikke kjendte Sandheden, kjendte jeg heller ikke Glæden. Ved at holde Ondt for Godt, henfaldt jeg til det Onde og tvivlede om, at min Stræben efter Lykke var berettiget. Men nu har jeg erkjendt Sandheden og Tror, at den Lykke jeg stræber at naa, er Faderens Vilje og mit Livs retmæssigste Grundlag. Kristus har sagt til mig: Lev for at blive lykkelig, men vogt Dig for de Fristelser, der som forføreriske Skyggebilleder at Lykken røve Dig din sande Lykke og forlede Dig til det Onde. Din

Lykke bestaar i at have Fred med alle Mennesker.
Berøv Dig ikke selv din Lykke.

Kristus har sagt, at naar vi elske hverandre,
ere vi i Samfund med ham, og at dette er Men-
neskets naturlige, lykkelige Tilstand, hvori Enhver
befinder sig, saalænge han ikke ved Selvbedrag,
Vildfarelse eller Forførelse lader sig udrive deraf.

Og ikke nok dermed: Kristus har ogsaa klart
og uden at nogen Vildfarelse er mulig, I sine Bud
gjort Rede for alle de Fristelser, som udrive mig
af denne lykkelige Tilstand og forlede mig til det
Onde. Kristi Bud giver mig Midler ihænde til at
modstaa de Fristelser, som røve mig min Lykke,
og derfor maa jeg tro paa disse Bud.

Kristus har i sine Bud antydet de Fristelser,
hvomed jeg tilintetgjør mit Lykke, og derfor kan
jeg ikke gjøre Noget, som strider mod den.
Kun heri alene bestaar min Tro.

Kristus har lært mig, at den første Fristelse,
som tilintetgjør min Lykke, er Fjendskab og Vrede
mod andre Medmennesker. Jeg maa tro det og
kan derfor ikke længere med velberaad Hu leve i
Fjendskab med andre Mennesker eller, som tidligere,
rose mig deraf, være glad derved og finde det be-
rettiget som følge af, at jeg ansér mig selv for
klog og overlegen ved Siden af saa Mange, som
synes mig underordnede og taabelige. Saasnart
jeg nu tænker paa, at jeg har ladet mig henrive til
Vrede, ansér jeg mig selv som den ene Skyldige,

der bør søge Forsoning med dem, som ere mine Modstandere.

Og ikke nok hermed. Naar jeg nu véd, at jeg ved at vredes hensatte mig i en unaturlig og for mig selv skadelig og sygelig Tilstand, saa véd jeg ogsaa, hvilke de Fristelser vare, som forledte mig dertil. Det var Fristelsen til at afsondre mig fra andre Mennesker; idet jeg kun ansaa nogle af dem for mine Jevnbyrdige, medens de øvrige forekom mig som underordnede ("Raka"), dumme eller udannede Væsner. Jeg indsét nu, at netop det saaledes at skille mig ud fra Menneskene blev Hovedaarsagen til mit Fjendskab til dem. Ved at kaste et Blik tilbage paa mit tidligere Liv bliver jeg nu opmærksom paa, at jeg aldrig gav mine fjendtlige Følelser Luft overfor Folk, som stod over mig, og at jeg aldrig fornærmede dem; hvorimod den ubetydeligste stødende Handling af et Menneske, hvem jeg ansaa for at staa under mig, vakte min Harm, og jo højere jeg mente at staa overfor et saadant Menneske, desto snarere fornærmede jeg ham, ja undertiden fremkaldte den blotte Formodning om, at et saadant Menneske stod under mig, en Fornærmelse fra min Side. Men nu indsér jeg, at kun Den staar højt over alle Andre, som fornedrer sig for dem og tjener dem. Jeg forstaar nu, at hvad "der staar højt blandt Menneskene, er en Rædsel for Gud", og hvorfor det hedder: "Vé de Rige og Anséte" og: "salige ere de Fattige og Fornedrede". Først nu

forstaar jeg det og tror derpaa, og denne Tro har aldeles forandret min Opfattelse angaaende hvad der i Livet er Godt og Stort eller Slet og Foragteligt. Alt hvad der tidligere forekom mig slet og simpelt, som Uopdragenhed, Uvidenhed, Fattigdom, Raahed, Omgang med jevne Mennesker og Tarvelighed i Levevis og Klædedragt, det staar nu for mig som noget Godt og Ophøjet. Og selv om jeg nu, da alt dette er mig bekjendt, dog i et ubevogtet øjeblik kan lade mig henrive til at vredes paa min Broder og fornærme ham, saa kan jeg dog, naar mit Sind er i Ligevægt, ikke mere hjemfalde til de Fristelser, som forlede mig til at føle mig hævet over mine Medmennesker og derved berøve mig min sande Lykke, nemlig et Liv i Kjærlighed og Samdrægtighed med min Næste. Jeg kan ikke mere være delagtig i hvad der i verdslig Henseende hæver mig over mine Medmennesker og skiller mig fra dem; jeg kan ikke, som tidligere, tage Hensyn til min egen eller Andres Stand, Navn eller Titel med Undtagelse af den for os Alle fælles Værdighed, at være Menneske; jeg kan ikke hige efter Ære og Berømmelse eller stræbe at opnaa Kundskaber, som sætte en Skranke mellem mig og andre Mennesker; jeg kan ikke undlade at søge at blive den Rigdom kvit, der skiller mig fra Andre, og i min hele Maade at leve paa, med Hensyn til Føde, Klædedragt og den ydre Anstands Former, kan jeg ikke undlade at stræbe efter det, som forener mig med største

delen af andre Mennesker, i Stedet for at hige efter det, som sætter en Grænse mellem dem og mig.

Kristus har lært mig, at den næste Fristelse, som tilintetgjør min Lykke, er den ukydske Begjærlighed efter en anden Kvinde end den, jeg har forenet mig med. Jeg kan ikke undlade at tro det og kan derfor heller ikke, som tidligere, ansé vellystige Begjærligheder for en af Menneskets naturlige og ædle Egenskaber; jeg kan ikke som Undskyldning anføre min Beundring for Skjønhed, en Forelskelse eller min Hustrues Fejl; jeg kan ikke lukke øjnene for, at Vellyst er en sygelig, unaturlig Tilstand, og at jeg bør anvende ethvert Middel til at befri mig fra dette Onde.

Jeg forstaar nu Kristi Ord: I Begyndelsen skabte Gud Mennesket som Mand og Kvinde, at de To skulde være Et. Og derfor skal Mennesket ikke adskille, hvad Gud har tilsammenføjet. Jeg indsér nu, at Monogami er Menneskehedens naturlige Lov, som ikke bør overtrædes. Jeg forstaar nu fuldkomment, at den, der skiller sig fra sin Hustru, d. v. s. fra den Kvinde han først har forbundet sig med, for at ægte en anden, foranlediger den Fraskille til at bedrive Hoer og gjør derved kun Ondt værre. Og min Tro herpaa har forandret min hele tidligere Opfattelse af hvad der i Livet var Godt og Ædelt eller Slet og Lavt. Det, som jeg hidtil ansaa for det Bedste - et forfinet, rigt og overdaadigt Liv, en lidenskabelig, poetisk

Kjærlighed, saaledes som den lovprises af Digtere og Kunstnere, - det forekom mig nu usselt og foragteligt. Derimod indsaa jeg det Gode ved et arbejdsomt, jevnt og tarveligt Liv, som sætter en Dæmper paa Begjærlighederne. Det var ikke Ægteskabet, betragtet som den menneskelige Institution, der stempler en vis Forbindelse mellem Mand og Kvinde med Lovlighedens Præg, men derimod den mellem Mand og Kvinde en Gang indgaaede Forbindelse, som ikke kan løses uden at overtræde Guds Bud, der forekom mig ophøjet og betydningsfuld, Selv om jeg endnu i et Øjebliks Selvforglemmelse kan bukke under for en vellystig Begjærlighed, saa kan jeg dog nu, da jeg kjender Fristelsen, der har forledt mig til denne Synd, ikke mere give saaledes efter for den, som jeg før gjorde. Jeg kan ikke mere ønske mig fysisk Lediggang, eller stræbe efter at at føre et blødagtigt Liv, som vilde anspore mig til overdreven Vellyst; jeg kan ikke mere søge vellystvækkende Fornøjelser som Romaner, Digte, Musik, Theater og Baller, der hidtil forekom mig at være ikke blot uskadelige men endog meget ædle Adspredelser; jeg kan ikke forlade min Hustru, fordi jeg véd, at det vilde blive den største Fristelse for mig, for hende og for Andre; jeg kan ikke bidrage til, at Andre føre et mageligt og ørkesløst Liv, eller foranstalte vellystvækkende Fornøjelser som Baller o. l., der kunne blive til en Fristelse for mig selv og Andre; jeg kan ikke opfordre den for Ægteskabet Modne til ikke at gifte sig; jeg kan

ikke bidrage til Skilsmisse mellem Mand og Hustru; jeg set ingen Forskjel paa de Forbindelser, som kaldes Ægteskab og dem, som ikke kaldes saaledes, men maa ansé enhver kønslig Forbindelse, som et Menneske en Gang har indgaaet, for at være hellig og bindende.

Kristus har lært mig, at den tredie Fristelse, som tilintetgjør min Lykke, er Fristelsen til at aflægge Ed. Jeg kan ikke undlade at tro derpaa, og kan derfor ikke, som tidligere, edelig forpligte mig til Noget eller overfor Nogen og retfærdiggjøre mig med, at den Ed, jeg aflægger, ikke skader Nogen, at Alle gjøre ligesaa, at Staten kræver det, og at det vilde være værst for mig selv og Andre, hvis jeg unddrog mig denne Fordring. Jeg véd nu, at Edsaflæggelsen er et Onde baade for mig selv og Andre, og følgelig kan jeg ikke mere give efter for denne Fristelse.

Jeg véd ogsaa, at den Fristelse, som har ført mig til denne Synd, er et Bedrageri, som drives i Guds Navn. Bedrageriet bestaar deri, at Folk forud love at underkaste sig et enkelt Menneskes eller flere Menneskers Befaling, skjøndt Mennesket ikke bør adlyde Andre end Gud. Jeg véd nu, at de skrækkeligste Ulykker i Verden - Drab i Krig, Fængsel, Henrettelser og Pinebænk - kun skyldes denne Fristelse, i hvis Navn de Mennesker, som begaa saadanne Synder, fritages for alt Ansvar. Naar jeg tænker tilbage paa alt det Onde, som har bragt mig til at dadle Menneskene

I Stedet for at elske dem, da indsér jeg, at alt dette Onde kun skyldes Eden, d. e. Indrømmelsen af det Nødvendige i at underkaste sig andre Menneskers Vilje. Jeg forstaar nu Betydningen af Ordene: Alt hvad der er over den simple Bekræftelse eller Benægtelse: ja og nej, ethvert forud givet Løfte, er af det Onde. Og derfor tror jeg, at jeg ved at aflægge Ed tillintetgjør min egen og Andres Lykke, og denne Tro har forandret min Opfattelse af Godt. og Ondt. Alt det, som hidtil forekom mig godt og ædelt, som den edeligt bekræftede Troskabspligt mod Regjeringen og alle de deraf følgende mod Samvittigheden stridende Handlinger, forekommer mig nu syndigt og lavt. Og derfor kan jeg nu ikke mere afvige fra Kristi Bud om ikke at sværge; jeg kan nu hverken selv aflægge Ed eller formaa Andre til at gjøre det, og kan ikke bidrage til, at Andre sværge eller tvinge Folk til at aflægge Ed; heller ikke kan jeg, som saa mange Andre gjøre, ansé Edsaflæggelse som noget Vigtigt eller Nødvendigt eller endog blot Uskadeligt. Kristus har lært mig, at den fjerde Fristelse, som berøver mig min Lykke, bestaar i med Magt at ville bekæmpe det Onde. Jeg kan ikke undlade at tro, at det er et Onde baade for mig selv, og Andre og kan derfor ikke gjøre det med velberaad Hu. Jeg kan ikke, som jeg hidtil gjorde, som Undskyldning for det Onde anføre, at det er nødvendigt til mit eget og Andres Forsvar og til Beskyttelse for min og andre Folks Ejendom. Saa-

snart det gaar op for mig, at jeg er ifærd med at begaa en Voldshandling, kan jeg ikke blive ved med at gjøre Uret, men maa strax holde inde dermed.

Jeg kjender nu ogsaa den Fristelse, som har forledt mig til denne Synd. Jeg véd, at Fristelsen bestod i den Vildfarelse, at jeg ved at forsvare mig selv og min Ejendom kunde sikre mig mod andre Mennesker. Jeg véd nu, at en hel Del Ondt fremkaldes derved, at Menneskene, i Stedet for at ofre Andre deres Arbejde, ikke alene ikke ofre det men endog afholde sig fra alt Arbejde og med Magt tilvende sig Andres Arbejde. Naar jeg nu tænker paa alt det Onde, som jeg har tilføjet mig selv og Andre, og paa alt det Onde, som Andre have gjort, da indsér jeg, at den største Del af alt dette Onde skrev sig derfra, at vi ansaa det for muligt ved Selvforsvar at sikre vort Liv. Nu forstaar jeg Betydningen af Ordene: "Mennesket er ikke kommen til Verden for at lade sig tjene, men for selv at tjene", og "Arbejderen er sin Løn værd". Jeg tror, at min egen og Andres Lykke kun er mulig, naar den Enkelte ikke vil arbejde for sig selv alene, men ogsaa for Andre, og ikke forholde dem sit Arbejde, men ofre det for Enhver, der har det Behov. Denne Tro har forandret min Opfattelse af hvad der er Godt, og hvad der er Ondt og Lavt. Alt det, som hidtil forekom mig godt og stort: Rigdom, Besiddelse af enhver Art, Hæder, Følelsen af mit eget Værd og mine Rettigheder,

det syntes mig nu ondt og lavt. Hvorimod det at arbejde for Andre, Fattigdom, Fornedrelse, Fragsigelse af enhver som helst Besiddelse og alle Rettigheder, det stod nu for mig som noget Godt og Stort. Selv om jeg ogsaa nu i et øjeblikks Selvforglemmelse kan lade mig henrive til at bruge Magt for at forsvare mig selv eller Andre eller for at beskytte min egen eller fremmed Ejendom, saa kan jeg dog ikke rolig og med velberaad Hu give efter for en Fristelse, som ødelægger mig og Andre. Jeg kan ikke erhverve mig Ejendom, jeg kan ikke bruge Vold mod Nogen, jeg kan ikke fremhjælpe nogen som helst Udøvelse af Magt, som tilsigter med Vold at ville beskytte Folk og deres Ejendele. Jeg kan hverken være Dommer eller anden Øvrighedsperson, og jeg kan heller ikke medvirke til, at Andre blive det.

Kristus har kundgjort mig, at den femte Fristelse, som berøver mig min Lykke, er den Forskjel vi gjøre mellem vort Folk og fremmede Folkeslag. Jeg kan ikke undlade at tro derpaa, og selv om der i et øjeblikks Selvforglemmelse skulde hos mig opstaa en fjendtlig Følelse mod et Menneske af en anden Nation, saa maa jeg dog, naar jeg er bleven roligere, erkjende, at en saadan Følelse er urigtig. Jeg kan ikke, saaledes som jeg hidtil gjorde, be- raabe mig paa mit eget Folks Fortrin fremfor et andet Folks Vildfarelser, Grusomhed eller Barbari; saasart jeg mindes Kristi Ord, maa jeg beflitte mig paa at nære ligesaa venlige Følelser mod et

Menneske af en fremmed Nation som mod en af mine egne Landsmænd.

Men ikke nok dermed af jeg nu véd, af Adskillelsen mellem Folkeslagene er et Onde, jeg véd tillige, hvori den Fristelse bestaar, som har forledt mig til at stille mig fjendtlig overfor andre Folkeslag, og derfor kan jeg heller ikke mere rolig og med velberaad Hu hjemfalde til den. Jeg véd, at Fristelsen bestaar i den Vildfarelse, at mit Vel kun er forbunden med mit Folks Vel og ikke med hele Menneskehedens. Jeg véd nu, at mit Samfund med andre Mennesker ikke kan brydes ved Hjælp af en Grænselinie eller en Statsforordning, som afgjør, hvorvidt jeg hører til dette eller hint Folk. Naar jeg nu mindes alt det Onde, jeg selv har forøvet og sét Andre forøve som Følge af Fjendskab mellem Nationerne, da staar det klart for mig, at Aarsagen til alle disse grove Vildfarelser var hvad man kalder "Patriotisme" og "Kjærlighed til Fædrelandet." Naar jeg tænker tilbage paa min Barndom, da mindes jeg, at der hos mig aldrig fandtes nogen Følelse af Uvilje mod andre Folkeslag, men at denne er blevet mig kunstigt indpodet ved en uforstandig Opdragelse. Jeg forstaar nu Betydningen af Ordene: Gjører godt mod Eders Fjender, behandler dem som om de vare Eders Brødre. I ere alle Børn af en Fader og maa være som Eders Fader, d. v. s. I maa ikke gjøre Forskjel paa Eders eget og et fremmed Folk, men være ens mod Alle. Jeg forstaar nu,

at alle Mennesker ere mine Brødre, og denne Tro har forandret hele min Opfattelse af, hvad der er Godt, og hvad der er Ondt. Det, som hidtil forekom mig godt og ædelt, som Kjærlighed til Fædrelandet, til mit Folk, til Staten, saa vel som det at tjene Staten paa Bekostning af andre Menneskers Vel, og ligeledes alle krigerske Bedrifter, det syntes mig nu slet og smaaligt. Opgivelse af Fædrelandet og Kosmopolitisme, som hidtil havde staaet for mig som noget Slet og Skjændigt, viste sig nu i det helt modsatte Lys. Selv om, jeg endnu i et Øjeblikks Selvforglemmelse er i Stand til at bistaa det russiske Folk eller ønske den russiske Stat eller det russiske Folk større Fremgang end noget andet Folk, saa kan, jeg dog ikke med roligt Overlæg give efter for en Fristelse, som er en Ødelæggelse for mig selv og Andre. Jeg kan ikke ophidse Stater eller Folkeslag mod hverandre eller blande mig i Stridigheder mellem Folk og Stat, og endnu mindre hellige mig Statens Tjeneste. Jeg kan ikke beklæde nogen af de Stillinge, som ere begrundede paa Forskjel inellem Staterne, det være sig nu en Toldembedsmands Virksomhed, Vaaben- eller Krigstjeneste eller nogen som helst lignende Bestilling, og endnu mindre kan jeg drage i Krig mod andre Nationer. Jeg kan heller ikke bidrage til at Andre gjøre det. Jeg forstaa nu, hvori min Lykke bestaar: jeg tror derpaa og kan derfor ikke foretage Noget, som ganske sikkert vilde tilintetgjøre den.

Og ikke nok dermed at jeg tror, jeg maa leve saaledes. Jeg tror tillige, at kun naar jeg lever saaledes, vil mit Liv faa den for mig eneste mulige fornuftige og lykkelige Betydning, som ikke tilintetgjøres i Døden.

Jeg tror, at mit fornuftige Liv, mit Lys, er bleven givet mig for at jeg skal lade det lyse for Menneskene, ikke i Ord, men i gode Gjærnger, for at Menneskene maa prise Vor Fader, som er i Himlen (Matth. 5, 16). Jeg tror, at min Erkjendelse af Sandheden er en Gave, som er givet mig, for at jeg skal benytte den; at den er en Ild, som kun er Ild, naar den brænder. Jeg tror, at som Niniviterne forholdt sig til Jonas, saaledes forholder jeg mig til de Profeter, fra hvori jeg har erhvervet mig Sandhedens Erkjendelse, men at jeg tillige, ligesom Jonas, har Forpligtelser over for andre Niniviter, for hvem jeg skal forkynde Sandheden.

Jeg tror, at mit Liv udelukkende kun har Betydning, for saa vidt jeg lever i det Lys, som er i mig, og ikke sætter det under en Skjæppe, men stiller det højt op, saa at Alle kunne se det. Og denne Tro giver mig ny Kraft til at efterfølge Kristi Lære og overvinder alle de Hindringer, som hidtil stillede sig i Vejen for mig.

Det, som hidtil stødte mig bort fra Kristi Lære og forhindrede mig i at se, at den var sand og udførlig, nemlig Udsigten til at skulle forsage og paaføres Lidelse, ja maaske endog Døden ved de Mennesker, som ikke anerkjende og efterfølge

Kristi Lære, netop det bekræftede i mine Tanker
Lærens Sandhed og drog mig hen til den.

Kristus har sagt: "Naar I ophøje Menneskens
Søn, ville I Alle komme til mig," og jeg følte mig
uimodstaaelig hendragen til ham. Han har frem-
deles sagt: "Sandheden vil gjøre Eder frie," og jeg
følte mig fuldstændig fri.

Bliver jeg angreben af Fjenden eller overfalden
af slette Mennesker og ikke forsvarer mig - saa-
ledes tænkte jeg tidligere - saa tage de Alt hvad
vi eje og ihjelslaa maaske baade mig og mine
Nærmeste; og den Tanke forfærdede mig. - Nu
derimod, synes Alt, hvad der tidligere skrækkede
mig, glædeligt og en Bekræftelse paa Sandheden.
Nu véd jeg, at Fjenden og de saakaldte Forbrydere
og Røvere ogsaa ere Mennesker og Menneskebørn
ligesom jeg: at de ogsaa elske det Gode og afsky
det Onde, at Døden ogsaa forestaar dem, at de
ligesom jeg hige efter Frelse, og at de kun kunne
finde den i Kristi Lære. Alt det Onde, de ville
tilføje mig, vil falde tilbage paa dem selv, og der-
for maa de gjøre mig Godt. Og skulde de ikke
kjende Sandheden, saa at de holde Ondt for Godt,
saa blev Sandheden aabenbaret for mig, for at
jeg skulde kundgjøre den for dem, som ikke kjende
den. Men jeg kan ikke kundgjøre den paa anden
Maade end ved at afholde mig fra at deltage i
hvad der er Ondt, og prædike Sandheden ved
mine Gjerninger.

Fjenden kommer: Tyskere, Tyrker eller Vilde,

og naar I ikke sætte Eder til Modvæрге, ville de
ihjelslaa Eder Alle! - Det er ikke sandt. Hvis
der bestod et kristeligt Samfund, hvis Medlemmer
aldrig tilføjede Andre noget Ondt, men uddelte
Overflodet af deres Arbejde til Andre, vilde ingen
Fjende, hverken Tyskere, Tyrker eller Vilde dræbe
eller overfalde saadanne Mennesker. De vilde kun
tage, hvad saadanne Kristne af egen Drift selv
vilde give dem, fordi de ikke gjøre Forskjel paa
Russere, Tyskere, Tyrker eller Vilde. - Men naar
de Kristne befinde sig i et ikke-kristeligt Samfund,
som sætter Magt mod Magt og opfordrer de Kristne
til at føre Krig, saa aabner der sig her netop en
Lejlighed for en Kristen til at hjælpe Mennesker,
som ikke kjende Sandheden. En Kristen bør vidne
om Sandheden for dem, som ikke kjende den.
Men Sandheden kan kun bevidnes ved Gjærning.
Derfor bør en Kristen give Afkald paa at føre
Krig, men derimod gjøre Godt mod Alle uden
Undtagelse, mod den saakaldte Fjende saa vel som
mod sine egne Landsmænd.

Men naar det nu ikke er Fjenden, men onde
Mennesker at Ens eget Folk, som overfalde en
Kristen og plyndre, angribe og dræbe ham og hans
Nærmeste, hvis han ikke forsvarer sig? Naar alle
Mennesker af en Familie ere Kristne og følgelig
antage, at de ere til for at tjene Andre, da vil der
ikke findes et eneste Menneske, som vilde være saa
taabelig at plyndre eller dræbe nogen af dem, som

hjælpe og tjene ham. Miklucho Maclay*) nedsatte sig blandt de mest raag og, som det hedder, "vilde" Mennesker, og han blev ikke alene ikke dræbt, men de Vilde elskede og adlød ham, blot fordi han ikke frygtede dem og Intet forlangte af dem, men gjorde Godt imod dem. - Lever derimod en Kristen i en ikke-kristelig Familie, som forsvare sig selv og sin Ejendom med Magt, og han bliver opfordret til at tage Del i dette Forsvar, da er det et Opraab til ham om at opfylde sin første og vigtigste Pligt. En Kristen ejer kun Sandhedens Erkjendelse for at vidne derom for Andre, navnlig for sine Nærmeste, der ere knyttede til ham ved Slægtskabets eller Venskabets Baand; og en Kristen kan kun vidne om Sandheden derved, at han ikke hjemfalder til den samme Vildfarelse som de Andre, og ikke tager Parti hverken for Angriberne eller Forsvarerne, men bortgiver Alt hvad han ejer til de Andre og derved i Gjerning beviser, at han kun stræber at gjøre Guds Vilje og ikke frygter Andet end det at affalde fra Gud.

Regjeringen kan imidlertid ikke tillade noget Medlem af Samfundet ikke at anerkjende Grundlaget for Statsforfatningen eller unddrage sig Oplydelsen at almindelig Borgerpligt. Den vil derfor forlange af den Kristne, at han skal aflægge Ed, tage Sæde i Retten og gjøre Krigstjeneste, og hvis han vægrer sig ved at efterkomme Opfordringen,

---

*) Berømt russisk Rejsende og Kolonisorator.

vil han blive straffet med Landsforvisning, Fængsel eller maaske endog med Døden. Men for en Kristen vil Regjeringens Fordringer kun være en ny Opfordring til at gjøre sin Pligt. For ham staaer Regjeringens Fordring kun som en Foranstaltning, truffen af Mennesker, som ikke kjende Sandheden. Og derfor kan en Kristen, som kjender Sandheden, ikke undlade at vidne om den for Alle dem, som ikke kjende den. Idet han derved udsætter sig for Vold, Fængsel eller Dødsstraf, faar han Lejlighed til at vidne om Sandheden ikke blot i Ord men ogsaa i Gjerning. Alle Voldshandlinger, som Krig, Plyndring og Henrettelser ere ikke et Værk af raa Naturkræfter, men hidføres ved vildfarne Mennesker, som ikke kjende Sandheden. Og jo mere Ondt disse Mennesker tilføje en Kristen, desto længere ere de følgelig fjernede fra Sandheden og trænge altsaa endnu mere til at komme til Sandhedens Erkjendelse. Men en Kristen kan ikke bibringe andre Mennesker Sandhedens Erkjendelse uden derved, at han afholder sig fra den Vildfarelse, hvori de Mennesker, som tilføje ham Ondt, befinde sig, og at han lægger det for Dagen, idet han gjengjælder dem Ondt med Godt. Kun heri alene bestaar en Kristens Pligt og hans Livs Betydning, som end ikke Døden kan tilintetgjøre. Menneskene, der ere forbundne med hverandre ved Bedraget, danne lige[s]om en sammenhængende Masse, og det Onde i Verden er netop Massens Sammenhold. Menneskets hele fornuftige Virk-

somhed gaar ud paa at tilintetgjøre dette Sammenhold.

Alle Revolutioner ere Forsøg paa en med Vold fremkaldt Splittelse af denne Masse. Folk antage, at de tilintetgjøre Massen ved at adsplitte den, og gaa derfor løs paa den; men deres Bestræbelser for at knuse den tjene kun til at befæste dens Sammenhold.

Hvor meget de end slaa løs paa den, tilintetgøres dog ikke Sammenhængen mellem dens enkelte Dele, saalænge den indre Kraft ikke meddeler sig til de mindste Enkeltheder i Massen og tvinger dem til at udskille sig af den.

Løgn og Bedrag er den Kraft, der holder Menneskene sammen, men Sandheden befrier hver enkelt lille Del af dette Menneskenes Sammenhold. Sandheden gaar dog først op for Menneskene ved Sandhedens Gjerninger, som, idet de kaste Lys over hvert Menneskes Bevidsthed, bryde Bedragets Sammenhold og frigjøre det ene Menneske efter det andet fra den Masse, som er forbunden netop ved Hjælp af Bedraget.

Og saaledes er det nu gaaet til i over 1800 Aar. Det begyndte den Gang, da Kristi Bud blev forkyndt for Menneskeheden, og det vil vedblive saaledes, indtil det, som Kristus har sagt, "er sket Altsammen" (Matth. 5, 18).

Den Kirke, som bestod af dem, der troede, at de kunde forene Menneskene til et Hele ved

højt og dyrt at forsikre, at de selv sad inde med Sandheden, den er død for længe siden.

Men den Kirke, som bestaar af Mennesker, der ere forenede til et Hele, ikke ved Løfter og Salvelser, men ved Sandhedens og Kjærlighedens Gjeminger, - den har altid bestaaet og vil altid vedblive at være til. Nu som før bestaar denne Kirke ikke af Folk, som raabe: " Herre , Herre!" og dog handle uretfærdigt, men af Mennesker, som "gjøre min Faders Vilje, som er i Himlene" (Matth. 7, 21-24),

Medlemmerne af denne Kirke vide, at deres Liv er "Glæde", naar de ikke bryde deres Samfund med Menneskens Søn, og at deres "Glæde" kun kan tilintetgjøres derved, at de ikke følge Kristi Bud. Og derfor kunne Medlemmerne af denne Kirke ikke indlade at opfylde disse Bud eller lære Andre at efterkomme dem.

Hvad enten der for Tiden er faa eller mange saadanne Mennesker, saa udgjøre de dog den Kirke, som ikke kan besejres, og som alle Mennesker ville Slutte sig til.

"Frygt ikke, Du lille Hjord! Thi det er Eders Fader behageligt at give Eder Riget" (Luk. 12, 32).

Min tro

Af Leo Tolstoj

Sammenfatning af Leo Tolstoj's Kristi Lære og Kirkens lære fra 1894 s. 222-231.

Jeg tror paa Kristi Lære, og dette er min Tro:

Jeg tror, at først naar alle Mennesker efterfølge Kristi Lære, vil Lykken findes paa Jorden.

Jeg tror, at det er baade muligt, let og dertil en Glæde at efterfølge Kristi Lære.

Jeg tror, at saalænge denne Lære ikke bliver efterfulgt, og at selv om jeg er det eneste Menneske paa Jorden, der efterfølger den, vil jeg dog ikke kunne gjøre Andet for at frelse mig fra den uundgaaelige Fortabelse end at efterfølge Kristum, aldeles i Lighed med Den, som i et brændende Hus maa gribe den eneste Udvej til Frelse, som aabner sig for ham.

Jeg tror, at hvis jeg efterfulgte Verdens Lære, vilde mit Liv blive mig en sand Kval, og at kun et Liv efter Kristi Lære vil skjænke mig den Lykke, som Livets Fader har bestemt for mig i denne Verden.

Jeg tror, at denne Lære vil gjøre Alle lykkelige, at den frelser mig fra Fortabelse og bereder mig den højeste Lykke her i Verden. Og fordi jeg tror alt dette, kan jeg ikke lade være at efterfølge den.

Loven er givet ved Moses; Glæden (det græske Ord χαρά, der oversættes som Naade, kan aldeles ikke her gjengives som "Naade", men betyder ganske ligefrem Glæde) og Sandheden er vorden ved Jesus Kristus (Joh.1,17). Kristi Lære er Glæde og Sandhed[.] Tidligere, da jeg ikke kjendte Sandheden, kjendte jeg heller ikke Glæden. Ved at holde Ondt for Godt, henfaldt jeg til det Onde og tvivlede om, at min Stræben efter Lykke var berettiget. Men nu har jeg erkjendt Sandheden og Tror, at den Lykke jeg stræber at naa, er Faderens Vilje og mit Livs retmæssigste Grundlag. Kristus har sagt til mig: Lev for at blive lykkelig, men vogt Dig for de Fristelser, der som forførelseriske Skyggebilleder at Lykken røve Dig din sande Lykke og forlede Dig til det Onde. Din Lykke bestaar i at have Fred med alle Mennesker. Berøv Dig ikke selv din Lykke.

Kristus har sagt, at naar vi elske hverandre, ere vi i Samfund med ham, og at dette er Menneskets naturlige, lykkelige Tilstand, hvori Enhver befinder sig, saalænge han ikke ved Selvbedrag, Vildfarelse eller Forførelse lader sig udrykke deraf. Og ikke nok dermed: Kristus har ogsaa klart og uden at nogen Vildfarelse er mulig, i sine Bud gjort Rede for alle de Fristelser, som udrykke mig af denne lykkelige Tilstand og forlede mig til det Onde. Kristi Bud giver mig Midler ihænde til at modstaa de Fristelser, som røve mig min Lykke, og derfor maa jeg tro paa disse Bud.

Kristus har i sine Bud antydning af Fristelser, hvormed jeg tilintetgjør mit Lykke, og derfor kan jeg ikke gjøre Noget, som strider mod den.

Kun heri alene bestaar min Tro.

Kristus har lært mig, at den første Fristelse, som tilintetgjør min Lykke, er Fjendskab og Vrede mod andre Medmennesker. Jeg maa tro det og kan derfor ikke længere med velberaad Hu leve i Fjendskab med andre Mennesker eller, som tidligere, rose mig deraf, være glad derved og finde det berettiget som følge af, at jeg ansér mig selv for klog og overlegen ved Siden af saa Mange, som synes mig underordnede og taabelige. Saasnt jeg nu tænker paa, at jeg har ladet mig henrive til Vrede, ansér jeg mig selv som den ene Skyldige, der bør søge Forsoning med dem, som ere mine Modstandere.

Og ikke nok hermed. Naar jeg nu véd, at jeg ved at vredes hensatte mig i en unaturlig og for mig selv skadelig og sygelig Tilstand, saa véd jeg ogsaa, hvilke de Fristelser vare, som forlede mig dertil. Det var Fristelsen til at afsondre mig fra andre Mennesker; idet jeg kun ansaa nogle af dem for mine Jevnbyrdige, medens de øvrige forekom mig som underordnede ("Raka"), dumme eller udannede Væsner. Jeg indsét nu, at netop det saaledes at skille mig ud fra Menneskene blev Hovedsagen til mit Fjendskab til dem.

Ved at kaste et Blik tilbage paa mit tidligere Liv bliver jeg nu opmærksom paa, at jeg aldrig gav mine fjendtlige Følelser Luft overfor Folk, som stod over mig, og at jeg aldrig fornærmede dem; hvorimod den ubetydeligste stødende Handling af et Menneske, hvem jeg ansaa for at staa under mig, vakte min Harme, og jo højere jeg mente at staa overfor et saadant Menneske, desto snarere fornærmede jeg ham, ja undertiden fremkaldte den blotte Formodning om, at et saadant Menneske stod under mig, en Fornærmelse fra min Side.

Men nu indsér jeg, at kun Den staaar højt over alle Andre, som fornædret sig for dem og tjener dem. Jeg forstaaer nu, at hvad "der staaar højt blandt Menneskene, er en Rædsel for Gud", og hvorfor det hedder: "Vé de Rige og Anséte" og: "salige ere de Fattige og Fornedrede". Først nu forstaaer jeg det og tror derpaa, og denne Tro har aldeles forandret min Opfattelse angaaende hvad der i Livet er Godt og Stort eller Slet og Foragteligt. Alt hvad der tidligere forekom mig slet og simpelt, som Uopdragenhed, Uvidenhed, Fattigdom, Raahed, Omgang med jevne Mennesker og Tarvelighed i Levevis og Klædedragt, det staaer nu for mig som noget Godt og Ophøjet. Og selv om jeg nu, da alt dette er mig bekjendt, dog i et ubevogtet øjeblik kan lade mig henrive til at vredes paa min Broder og fornærme ham, saa kan jeg dog, naar mit Sind er i Ligevægt, ikke mere hjemfalde til de Fristelser, som forlede mig til at føle mig hævet over mine Medmennesker og derved berøve mig min sande Lykke, nemlig et Liv i Kjærlighed og Samdrægtighed med min Næste.

Jeg kan ikke mere være delagtig i hvad der i verdslig Henseende hæver mig over mine Medmennesker og skiller mig fra dem; jeg kan ikke, som tidligere, tage Hensyn til min egen eller Andres Stand, Navn eller Titel med Undtagelse af den for os Alle fælles Værdighed, at være Menneske; jeg kan ikke hige efter Ære og Berømmelse eller stræbe at opnaa Kundskaber, som sætte en Skranke mellem mig og andre Mennesker; jeg kan ikke undlade at søge at blive den Rigdom kvit, der skiller mig fra Andre, og i min hele Maade at leve paa, med Hensyn til Føde, Klædedragt og den ydre Anstands Former, kan jeg ikke undlade at stræbe efter det, som forener mig med største delen af andre Mennesker, i Stedet for at hige efter det, som sætter en Grænse mellem dem og mig.

Kristus har lært mig, at den næste Fristelse, som tilintetgjør min Lykke, er den ukyske Begjærighed efter en anden Kvinde end den, jeg har forenet mig med. Jeg kan ikke undlade at tro det og kan derfor heller ikke, som tidligere, ansé vellystige Begjærigheder for en af Menneskets naturlige og ædle Egenskaber; jeg kan ikke som Undskyldning anføre min Beundring for Skjønhed, en Forelskelse eller min Hustrues Fejl; jeg kan ikke lukke øjnene for, at Vellyst er en sygelig, unaturlig Tilstand, og at jeg bør anvende ethvert Middel til at befri mig fra dette Onde.

Jeg forstaaer nu Kristi Ord: I Begyndelsen skabte Gud Mennesket som Mand og Kvinde, at de To skulde være Et. Og derfor skal Mennesket ikke adskille, hvad Gud har tilsammenføjet. Jeg indsér nu, at Monogami er Menneskehedens naturlige Lov, som ikke bør overtrædes. Jeg forstaaer nu fuldkomment, at den, der skiller sig fra sin Hustru, d. v. s. fra den Kvinde han først har forbundet sig med, for at ægte en anden, foranlediger den Fraskilte til at bedrive Hoer og gjør derved kun Ondt værre. Og min Tro herpaa har forandret min hele tidligere Opfattelse af hvad der i Livet var Godt og Ædelt eller Slet og Lavt. Det, som jeg hidtil ansaa for det Bedste - et forfinet, rigt og overdaadigt Liv, en lidenskabelig, poetisk Kjærlighed, saaledes som den lovprises af Digtere og Kunstnere, - det forekom mig nu usselt og foragteligt. Derimod indsaa jeg det Gode ved et arbejdsomt, jævnt og tarveligt Liv, som sætter en Dæmper paa Begjærlighederne. Det var ikke Ægteskabet, betragtet som den menneskelige Institution, der stempler en vis Forbindelse mellem Mand og Kvinde med Lovlighedens Præg, men derimod den mellem Mand og Kvinde en Gang indgaaede Forbindelse, som ikke kan løses uden at overtræde Guds Bud, der forekom mig ophøjet og betydningsfuld.

Selv om jeg endnu i et Øjebliks Selvforglemmelse kan bukke under for en vellystig Begjærlighed, saa kan jeg dog nu, da jeg kjender Fristelsen, der har forledt mig til denne Synd, ikke mere give saaledes efter for den, som jeg før gjorde. Jeg kan ikke mere ønske mig fysisk Lediggang, eller stræbe efter at føre et blødagtigt Liv, som vilde anspore mig til overdreven Vellyst; jeg kan ikke mere søge vellystvækkende Fornøjelser som Romaner, Digte, Musik, Theater og Baller, der hidtil forekom mig at være ikke blot uskadelige men endog meget ædle Adspredelser; jeg kan ikke forlade min Hustru, fordi jeg véd, at det vilde blive den største Fristelse for mig, for hende og for Andre; jeg kan ikke bidrage til, at Andre føre et mageligt og ørkesløst Liv, eller foranstalte vellystvækkende Fornøjelser som Baller o. l., der kunne blive til en Fristelse for mig selv og Andre; jeg kan ikke opfordre den for Ægteskabet Modne til ikke at gifte sig; jeg kan ikke bidrage til Skilsmisse mellem Mand og Hustru; jeg set ingen Forskjel paa de Forbindelser, som kaldes Ægteskab og dem, som ikke kaldes saaledes, men maa ansé enhver kønslig Forbindelse, som et Menneske en Gang har indgaaet, for at være hellig og bindende.

Kristus har lært mig, at den tredje Fristelse, som tilintetgjør min Lykke, er Fristelsen til at aflægge Ed. Jeg kan ikke undlade at tro derpaa, og kan derfor ikke, som tidligere, edelig forpligte mig til Noget eller overfor Nogen og retfærdiggjøre mig med, at den Ed, jeg aflægger, ikke skader Nogen, at Alle gjøre ligesaa, at Staten kræver det, og at det vilde være værst for mig selv og Andre, hvis jeg unddrog mig denne Fordring. Jeg véd nu, at Eds aflæggelsen er et Onde baade for mig selv og Andre, og følgelig kan jeg ikke mere give efter for denne Fristelse.

Jeg véd ogsaa, at den Fristelse, som har forledt mig til denne Synd, er et Bedrageri, som drives i Guds Navn. Bedrageriet bestaar deri, at Folk forud love at underkaste sig et enkelt Menneskes eller flere Menneskers Befaling, skjøndt Mennesket ikke bør adlyde Andre end Gud. Jeg véd nu, at de skrækkeligste Ulykker i Verden - Drab i Krig, Fængsel, Henrettelser og Pinebænk - kun skyldes denne Fristelse, i hvis Navn de Mennesker, som begaa saadanne Synder, fritages for alt Ansvar. Naar jeg tænker tilbage paa alt det Onde, som har bragt mig til at dadle Menneskene i Stedet for at elske dem, da indsér jeg, at alt dette Onde kun skyldes Eden, d. e. Indrømmelsen af det Nødvendige i at underkaste sig andre Menneskers Vilje.

Jeg forstaaer nu Betydningen af Ordene: Alt hvad der er over den simple Bekræftelse eller Benægtelse: ja og nej, ethvert forud givet Løfte, er af det Onde. Og derfor tror jeg, at jeg ved at aflægge Ed tilintetgjør min egen og Andres Lykke, og denne Tro har forandret min Opfattelse af Godt og Ondt. Alt det, som hidtil forekom mig godt og ædelt, som den edeligt bekræftede Trokabspligt mod Regjeringen og alle de deraf følgende mod Samvittigheden stridende Handlinger, forekommer mig nu syndigt og lavt. Og derfor kan jeg nu ikke mere afvige fra Kristi Bud om ikke at sværge; jeg kan nu hverken selv aflægge Ed eller formaa Andre til at gjøre det, og kan ikke bidrage til, at Andre sværge eller tvinge Folk til at aflægge Ed; heller ikke kan jeg, som saa mange Andre gjøre, ansé Eds aflæggelse som noget Vigtigt eller Nødvendigt eller endog blot Uskadeligt.

Kristus har lært mig, at den fjerde Fristelse, som berøver mig min Lykke, bestaar i med Magt at ville bekæmpe det Onde. Jeg kan ikke undlade at tro, at det er et Onde baade for mig selv, og Andre og kan derfor ikke gjøre det med velberaad Hu. Jeg kan ikke, som jeg hidtil gjorde, som Undskyldning for det Onde anføre, at det er nødvendigt til mit eget og Andres Forsvar og til Beskyttelse for min og andre Folks Ejendom. Saa snart det gaar op for mig, at jeg er ifærd med at begaa en Voldshandling, kan jeg ikke blive ved med at gjøre Uret, men maa strax holde inde dermed.

Jeg kjender nu ogsaa den Fristelse, som har forledt mig til denne Synd. Jeg véd, at Fristelsen bestod i den Vildfarelse, at jeg ved at forsvare mig selv og min Ejendom kunde sikre mig mod andre Mennesker. Jeg véd nu, at en hel Del Ondt fremkaldes derved, at Menneskene, i Stedet for at ofre Andre deres Arbejde, ikke alene ikke ofre det men endog afholde sig fra alt Arbejde og med Magt tilvende sig Andres Arbejde. Naar jeg nu tænker paa alt det Onde, som jeg har tilføjet mig selv og Andre, og paa alt det Onde, som Andre have gjort, da indsér jeg, at den største Del af alt dette Onde skrev sig derfra, at vi ansaa det for muligt ved Selvforsvar at sikre vort Liv.

Nu forstaaer jeg Betydningen af Ordene: "Mennesket er ikke kommen til Verden for at lade sig tjene, men for selv at tjene", og "Arbejderen er sin Løn værd". Jeg tror, at min egen og Andres Lykke kun er mulig, naar den Enkelte ikke vil arbejde for sig selv alene, nen ogsaa for Andre, og ikke forholde dem sit Arbejde, men ofre det for Enhver, der har det Behov. Denne Tro har forandret min Opfattelse af hvad der er Godt, og hvad der er Ondt og Lavt. Alt det, som hidtil forekom mig godt og stort: Rigdom, Besiddelse af enhver Art, Hæder, Følelsen af mit eget Værd og mine Rettigheder, det syntes mig nu ondt og lavt. Hvorimod det at arbejde for Andre, Fattigdom, Fornedelse, Frasigelse af enhver som helst Besiddelse og alle Rettigheder, det stod nu for mig som noget Godt og Stort.

Selv om jeg ogsaa nu i et øjeblik Selvforglemmelse kan lade mig henrive til at bruge Magt for at forsvare mig selv eller Andre eller for at beskytte min egen eller fremmed Ejendom, saa kan jeg dog ikke rolig og med velberaad Hu give efter for en Fristelse, som ødelægger mig og Andre.

Jeg kan ikke erhverve mig Ejendom, jeg kan ikke bruge Vold mod Nogen, jeg kan ikke fremhjælpe nogen som helst Udøvelse af Magt, som tilsigter med Vold at ville beskytte Folk og deres Ejendele. Jeg kan hverken være Dommer eller anden Øvrighedsperson, og jeg kan heller ikke medvirke til, at Andre blive det.

Kristus har kundgjort mig, at den femte Fristelse, som berøver mig min Lykke, er den Forskjel vi gjøre mellem vort Folk og fremmede Folkeslag. Jeg kan ikke undlade at tro derpaa, og selv om der i et øjeblik Selvforglemmelse skulde hos mig opstaa en fjendtlig Følelse mod et Menneske af en anden Nation, saa maa jeg dog, naar jeg er bleven roligere, erkjende, at en saadan Følelse er urigtig.

Jeg kan ikke, saaledes som jeg hidtil gjorde, beraabe mig paa mit eget Folks Fortrin fremfor et andet Folks Vildfarelser, Grusomhed eller Barbari; saasnaert jeg mindes Kristi Ord, maa jeg beflitte mig paa at nære ligesaa venlige Følelser mod et Menneske af en fremmed Nation som mod en af mine egne Landsmænd.

Men ikke nok dermed af jeg nu véd, af Adskillelsen mellem Folkeslagene er et Onde, jeg véd tillige, hvori den Fristelse bestaar, som har forledt mig til at stille mig fjendtlig overfor andre Folkeslag, og derfor kan jeg heller ikke mere rolig og med velberaad Hu hjemfalde til den. Jeg véd, at Fristelsen bestaar i den Vildfarelse, at mit Vel kun er forbundet med mit Folks Vel og ikke med hele Menneskehedens. Jeg véd nu, at mit Samfund med andre Mennesker ikke kan brydes ved Hjælp af en Grænselinie eller en Statsforordning, som afgjør, hvorvidt jeg hører til dette eller hint Folk. Naar jeg nu mindes alt det Onde, jeg selv har forøvet og sét Andre forøve som Følge af Fjendskab mellem Nationerne, da staaer det klart for mig, at Aarsagen til alle disse grove Vildfarelser var hvad man kalder "Patriotisme" og "Kjærlighed til Fædrelandet." Naar jeg tænker tilbage paa min Barndom, da mindes jeg, at der hos mig aldrig fandtes nogen Følelse af Uvilje mod andre Folkeslag, men at denne er blevet mig kunstigt indpodet ved en uforstandig Opdragelse.

Jeg forstaar nu Betydningen af Ordene: Gjører godt mod Eders Fjender, behandler dem som om de vare Eders Brødre. I ere alle Børn af en Fader og maa være som Eders Fader, d. v. s. I maa ikke gjøre Forskjel paa Eders eget og et fremmed Folk, men være ens mod Alle.

Jeg forstaar nu, at alle Mennesker ere mine Brødre, og denne Tro har forandret hele min Opfattelse af, hvad der er Godt, og hvad der er Ondt. Det, som hidtil forekom mig godt og ædelt, som Kjærlighed til Fædrelandet, til mit Folk, til Staten, saa vel som det at tjene Staten paa Bekostning af andre Menneskers Vel, og ligeledes alle krigerske Bedrifter, det syntes mig nu slet og smaaligt. Opgivelse af Fædrelandet og Kosmopolitisme, som hidtil havde staaet for mig som noget Slet og Skjændigt, viste sig nu i det helt modsatte Lys.

Selv om, jeg endnu i et Øjeblik Selvforglemmelse er i Stand til at bistaa det russiske Folk eller ønske den russiske Stat eller det russiske Folk større Fremgang end noget andet Folk, saa kan, jeg dog ikke med roligt Overlæg give efter for en Fristelse, som er en Ødelæggelse for mig selv og Andre. Jeg kan ikke ophidse Stater eller Folkeslag mod hverandre eller blande mig i Stridigheder mellem Folk og Stat, og endnu mindre hellige mig Statens Tjeneste.

Jeg kan ikke beklæde nogen af de Stillinger, som ere begrundede paa Forskjel inellem Staterne, det være sig nu en Toldembedsmands Virksomhed, Vaaben- eller Krigstjeneste eller nogen som helst lignende Bestilling, og endnu mindre kan jeg drage i Krig mod andre Nationer. Jeg kan heller ikke bidrage til at Andre gjøre det.

Jeg forstaar nu, hvori min Lykke bestaar: jeg tror derpaa og kan derfor ikke foretage Noget, som ganske sikkert vilde tilintetgjøre den.

Og ikke nok dermed at jeg tror, jeg maa leve saaledes. Jeg tror tillige, at kun naar jeg lever saaledes, vil mit Liv faa den for mig eneste mulige fornuftige og lykkelige Betydning, som ikke tilintetgøres i Døden.

Bibliografi over Leo Tolstoj

Af Holger Terp

Bibliografien over Leo Tolstoj indeholder ikke alt, hvad der er skrevet af og om ham, hverken på russisk, dansk eller andre sprog. Det er heller ikke hensigten. Der er i DANBIB over 600 poster med bøger og fortællinger af Tolstoj, så hovedvægten ligger her på de vigtigste skønlitterære arbejder og på de værker som beskriver hans person og hans religiøse, samfundskritiske og politiske skrifter.

Da jeg går ud fra, at alle Tolstojs bøger oprindeligt er skrevet på russisk, har jeg, hvor jeg har kunnet finde oplysningerne, nævnt oversætter og hvilket sprog værkerne er oversat fra. Da der er tale om oversættelser fra et fremmedsprog har de kære børn mange navne.

Kilden til de fleste af de danske værker af Leo Tolstoj er Dansk Bogfortegnelse i årene 1890-1914. Efter Tolstojs død i 1910 er der stort set kun udkommet skønlitterære værker af Tolstoj på dansk.

Hvor der ikke er nogen forfatterangivelse er det underforstået, at forfatteren er Leo Tolstoj.

Bogtrykte

Bibliografier

Dungen, Peter van den:

From Erasmus to Tolstoy : The Peace Literature of Four Centuries; Jacob ter Meulen's Bibliographies of the Peace Movement before 1899 : edited with an introduction by / Peter van den Dungen ; Jacob ter Meulen. - London : Greenwood Press, 1990. - 145 s. ; Bibliographies and Indexes in Law and Science ; 14). - ISBN 0-313-26827-4

Leo Tolstoy : An annotated Bibliography of English-Language Sources to 1978 / David A. Egan ; Melinde A. Egan. - Metuchen N. V. : Scarecrow Press, 1979. - 267 pp. (Scarecrow author bibliographies ; 44).

Biografier og selvbiografier

Childhood, Adolescence, Youth / Leo Tolstoj ; [o] Fainna Solasko. - Moskva : Progress, 1981. - 456 s. : ill.

Leo N. Tolstojs Levned 1828-1863 : Hans egne Erindringer samt Biografiske Optegnelser samlede og udgivne af Poul Birukof. - København : Tillge's Boghandel, 1906. - 504 s. : 29 ill. Biografien er på omslaget og i slutningen af værket omtalt som bind 1. Bind 2 er tilsyneladende ikke oversat eller udgivet på dansk.

Maude, Aylmer:

Leo Tolstoj : En kort Levnedbeskrivelse. / Aylmer Maude ; [o] Emil Dehn. - København : J. Frimodts Boghandel, 1911. - 32 s.

Nasjivin, Ivan:

Cor Ardens : Biografisk studie över Leo Tolstoj / Ivan Nasjivin. - Stockholm : C. E. Fritzes Bokförlag, 1927. - 411 s. : ill.

Rolland, Romain:

Das Leben Tolstojs / Romain Rolland. - Frankfurt am Main : Rütten & Loening, 1927. - 219 s. : ill.

Rolland, Romain: Tolstoy.

- London [etc.] T. F. Unwin, 1911. - 256 s.

Amerikansk udgave:

- New York : E. P. Dutton & Company, 1911. - 321 s.

Rolland, Romain: Vie de Tolstoï.

- Paris : Hachette et Cie, 1911. - 203 s.

Genoptrykt i Beirut : Dar al-Afaq al Jadida, 1981. - 153 s.

Sergejenko, P.:

Leo Tolstoy : hur han lefer och arbetar : Minnen av / P. Sergejenko ; [o] Walborg Hedberg. - Stockholm : Jos. Seligmanns Förlag, 1900. - 68 s. : ill.

Troyatt, Henri:

Tolstoy / Henri Troyatt [oversat fra fransk].

- New York : Adell Book, 1969. - 924 s. : ill.

Tolstoj, Alexandra:

Tolstojs Flugt og Død : Skildret af hans Datter: Med Udtog af Leo Tolstojs, hans Hustrus, hans Læges og Venners Dagbøger og Breve / Alexandra Tolstoj.

- København : H. Hagerups Forlag, 1927. - 263 s. : 16 ill.

Samfundsforhold, fredssagen, ikkevold

Christian Martyrdom in Russia : Persecution of the Doukhobors/ edited by: Vlademir Tchertkoff : Containing a Concluding Chapter and Letter by Leo Tolstoy, and the

Story of the Deleverence. - London : The Free Age Press, 1900. - 78 s

Döda icke!...

- Stockholm : Svenska Freds- och Skiljedomsforeningen, 1910. - 40 s.
(Svenska Freds- och Skiljedomsforeningen, Fredsskrifter ; 7).

Tale Tolstoj skulle have holdt på en svensk fredskonference i 1909 som desværre blev aflyst på grund af en generalstrejke. Konferencen blev udsat til året efter, men da var Tolstoj for syg til at komme. Talen blev aldrig oplæst på kongressen.

Dødsstraf og Kristendom : Forkortet udgave.

- Vodskov : E. Dehn, 1945. - 10 s.

Fædrelandskærlighed.

- København : Andr. Schous Forlag, 1894. - 101 s. ; Leo Tolstoj Afhandlinger I)

Om fransk-russiske militærparader i Kronstadt i 1893.

Det første Skridt.

- København : Andr. Schous Forlag, 1893. - 162 s. ; Leo Tolstoj Afhandlinger I)

Green, Martin: The Origins of Non-violence : Tolstoy and Gandhi in their historical settings. - University Park : Pennsylvania State University Press, 1986. - 256 pp.

Government is Violence : Essays on anarchism and violence : redaktør David

Stephens.

- London : Phoenix Press, 1990. - 182 s. : ill. - ISBN 0- 948984-15-5

How I came to Believe.

- London : The Free Age Press, 1900. - 64 s.

Husbond og Arbejder.

- København : Andr. Schous Forlag, 1895. - 115 s.

Hvori bestaar min Tro? : Studie.

- København : Andr. Schous Forlag, 1889. - 241 s.

Hvorledes Evangelierne bør læses og det vigtigste i dem : oversast fra engelsk af

Emil Dehn. - København : Jørgen Petersen, 1911. - 8 s.

Jordspørgsmaalet løst af Henry George : oversat af Villads Christensen.

- Helsingør : Henry George-Selskabet. 1914. - 4 s.

"The Kingdom of God is within You" : or Christianity is not as a mystic religion but as a new theory of Life. - London : W. Heinemann, 1894. - xvi, 528 s.

(Also published in London, by: Scott, 1894. - viii, 376 s.

Også publiceret i New York, af: The Cassell Publishing Co., 1894. - x, 368 s.

Også trykt som:

The Kingdom of God is within You, and Peace essays [Christianity and Patriotism ; The Marseillaise in French and English ; Patriotism and Government ; Introduction to a short Biography of William Lloyd Garrison ; Adress to the Swedish Peace Congress] / translated with an introduction by: Aylmer Maude. - London : Humphrey Milford ; Oxford University Press, 1936 ; 1942. - 591 s.

Et kristent Folk og dets Lidelseshistorie : Dukoboerne.

- København : Frimodt, 1918. - 94 s.

Kristi Lære og Kirkens Lære.

- København : Andr. Schous Forlag, 1894. - 459 s.

Letters on War.

- London : The Free Age Press, [1906?] 40 s.

Letter to a Hindu [Tarakutta Das].

- London : Peace Pledge Union ; Peace News, 1908 ; 1943 ; 1963. - 12 s.

La loi de l` amour et la loi de la violence.

- Paris : Dorbon-Ainé, [1910]. - 266 s.

Ma religion.

- Paris : Libraire Fischbacher, [?] - 266 s.

My Religion.

- New York : T. Y. Crowell & Co., 1885. - xii, 274 s.

Magtanvendelse, Krig og Revolution : Uddrag af hans Skrifter, Dagbøger og Breve :

redaktør Valentin Bulgakov. - København : "Krigsmodstandernes internationale Forbund", Aldrig mere Krig, Forbund af erklærede Krigsmodstandere, 1928. - 19 s.

Magtens Lov og Kærlighedens Lov.

- København : J. Frimodts Forlag, 1910. - 114 s.

Magtens Lov og Kærlighedens Lov.

- Sindal : Børge Larsens Forlag, 1943. - 116 s. : 2. udgave.

Memories of peasant Tolstoyans in Soviet Russia / redaktør William Edgerton.

- Bloomington : Indiana University Press, 1993. - 264 s. : ill. - ISBN 0-253-31911-

My Confessions and The Spirit of Christ's Teachings.
- New York : Thomas Y. Crowell & Co., 1887. - 242 s.

My Religion, On Life ; Thoughts on God ; On the meaning of Life.
- Boston : Dana Estes & Co., [c. 1904]. - viii, 482 s

Naar Tiderne skifte : om den kommende Revolution: oversat af Emil Dehn.
- København : J. Frimodts Forlag, 1907. - 96 s.
Oprindeligt trykt i "The Forthnightly Review", 1906).

Om Livets Betydning : Betragtninger.
- København : Andr. Schous Forlag, 1889. - 251 s.
; Leo Tolstoj Afhandlinger II)

Om vold og Kjærlighed : oversat af Trygve Ulf Helgaker.
- [Lysaker] : Solum, 1977. - 99 s. - ISBN 82-560-007-0

Patriotism and Government : with pertinent extracts from other essays.
Chicago : Open Court, 1905. - 98 s.

Patriotismus und Frieden.
- Berlin : Hugo Steinitz, 1903. - 112 s.

Rede gegen dem Krieg.
- Berlin : Verlag des "Sozialist", [1909] [?] s.

Religion og Moral.
- København : Andr. Schous Forlag, 1894. - 46 s.
(Oversat fra tysk fra "Etische Kultur", Berlin. nr. 52-53. 1893 og nr. 1-3. 1894).
Sampson, Ronald Victor: Tolstoy : The discovery of Peace.
Heynemann, 1973. s.

Sampson, Ronald Victor: Tolstoy on the causes on war.
- London : Peace Pledge Union, 1992. - 32 s. port. - ISBN 0- 902680-15-3

Den store Uret.
- København : H. Hagerups Forlag, 1907. - 64 s.

Tag det til Hjerte! En henvendelse til alle Folkeslag : Med Forord af Norges Fredsforenings Formand. - Kra. [Oslo] : Narvesen, 1904. - 56 s.

Tolstoy's writings on Civil Disobedience and Non-violence.
- New York : New American Library, 1968. - 302 s.

Tænk jer om! : Et aabent Brev.
- Odense : Milo'ske Boghandels Forlag, 1904. - 36 s.
Brev publiceret i Londonavisen "The Times" dated May 24, 1904 om den japansk-russiske krig.

Volynski:
Tolstojs Moralfilosofi bedømt af Landsmænd I. Tolstojs Moralfilosofi. II. Et Indlæg i Tolstojspørgsmaalet / Volynski ; Stachoff. - København : Andr. Schous Forlag, 1892. - 183 s. ; Leo Tolstoj Afhandlinger I)

What I Believe.
- London : K. Stock, 1885. - iv, 236 s.

What then Must We Do?
- London : Oxford University Press, 1896 ; 1950. - 392 s.

Ultimes paroles.
- Paris : Societé d' éditions et publications parisiennes, 1909. - 250 s.

Über Krieg und Stat.
- Berlin : Hugo Steinitz, 1901. - 110 s.

Zweig, Stefan:
Tolstojs udødelige Tanker : I Udtog ved og med indledning af Stefan Zweig.
- København : Martin, 1939. - 175 s.

Romaner og fortællinger

Arbejd mens I har Lyset : en Fortælling om de første Kristne.
- København : J. Frimodts Boghandel, 1911. - 109 s.

Bondartjuk, Sergej [instruktør]:
Krig og fred / [instruktør] Sergej Bondartjuk.
- København : DAN-INA Film, 1967. - 12 s. : ill.

Filmprogram over Krig og fred som på grund af dens længde var delt i to, hvor første del havde premiere i november 1967 og anden del i 1969.

Fader og Søn og andre Fortællinger : ill. af R. Christensen.
- København : Gyldendal, 1906. - 184 s.

Kosakkerne : Fortælling fra Kavakasuk.
- København : Laurits Eibys Forlag, 1910. - 154 s.

Kreutzer-Sonaten.
- København : John Martin's Forlag, 1909. - 154 s. ; andet oplag.

Krig og Fred 1-4.
- København : Forlaget "Danmark", 1939. - 268 + 261 + 267 + 252 s.

Leo Tolstojs efterladte Fortællinger og Dramaer i 3 bind

Djævlens : 1 Del af Leo Tolstojs efterladte Fortællinger og Dramaer : oversat af Helene Chroné. - København : Gyldendal, 1911. - 352 s.

Pater Sergius : 2 Del af Leo Tolstojs efterladte Fortællinger og Dramaer / Leo Tolstoj : oversat fra russisk af Ellen Hørup Nielsen. - København : Gyldendal, 1911. - 346 s.

Hadji Murad : 3 Del af Leo Tolstojs efterladte Fortællinger og Dramaer / Leo Tolstoj : oversat fra russisk af Helene Crone og Ellen Hørup Nielsen. - København : Gyldendal, 1912. - 352 s.

Soldaterliv i Kavakasuk. Albert.
- København : Lehmann & Stage, 1890. - 196 s.

Der Überfall. - Leipzig : , 1934. - 534 s

Tidsskriftartikler

Michélsen, Inka:
Anmeldelse : Tolstoj, Leo: Magtens Lov og Kærelighedens Lov /
Inka Michélsen : Fred og Frihed, 1944. - nr. 6 s. 47

Svelmøe-Thomsen, Kirsten:
Leo Tolstoj 1 / Kirsten Svelmøe-Thomsen : Freds-Varden, 1928. -
nr. 9 s. 129-134

Svelmøe-Thomsen, Kirsten:
Leo Tolstoj 2 / Kirsten Svelmøe-Thomsen : Freds-Varden, 1928. -
nr. 10 s. 147-155

Tolstoy - Romain Rolland - Gandhi / : Indiens Venner, 1932. -
nr. 5. 2. Aargang s. 4

Elektroniske udgaver

Elektroniske udgaver af Tolstojs værker findes på Internettet.

The Tolstoy Library
Dedicated to the collection and dissemination of electronic text material related
to the life and work of Lev Nikolayevich Tolstoy:

BIOGRAPHIES
<ftp://users.aol.com/Tolstoy828/biograph.htm>

WORKS BY TOLSTOY
<ftp://users.aol.com/Tolstoy828/works.htm>

LITERARY CRITICISM/ANALYSIS
<ftp://users.aol.com/Tolstoy828/analysis.htm>

CHRONICLE OF THE LIFE AND WORK OF L. N. TOLSTOY
<ftp://users.aol.com/Tolstoy828/gusev.htm>

To join a mailing list discussion group devoted to the life and work of Leo Tolstoy, send an email message to Tolstoy28@aol.com

Fredspolitiske klassikere

Leo Tolstojs værker Hvori bestaar min Tro og, Om Livets betydning og Kristi Lære og Kirkens Lære rundsendes hermed som de første pacifistiske værker i serien Fredspolitiske klassikere under mottoet: Folk ved alt rigeligt om krig og våben - og hvad resultatet er at føre politik med andre midler er, men stort set ingen ved en dyt om fred, fredsskabelse og fredsbevarelse.

Til trods for at muren mellem Øst og Vest blev revet ned i 1991 og fjenderne forsvandt som dug for solen, har det endnu ikke resulteret i, at der er skåret ned på militæret eller på militærudgifterne i Danmark og det selv om at der end ikke er en troværdig fjende i sigte et godt stykke ud i fremtiden.

Opbygningen af et forhold hvad enten det er tale om venner eller fjender kræver tid, tillid og troværdighed. Hvis en fjende skal fremstå som en troværdig militær trussel, skal vedkommende altså opbygge et stort militærapparat og have nogle politikere som vil udvide deres lands indflydelsessfære. Et sådant land befinder der sig ikke rundt omkring Danmark, og vil heller ikke komme i meget lang tid, fordi de østeuropæiske lande har for store økonomiske problemer.

Militæralliancer forgår, bliver ophævet, når der ikke længere er brug for dem, mens Danmarks militærapparat forbliver i bedste fald uændret, og i værste fald forøges det. Grene af militæret, så som Hjemmeværnet kunne uden videre puttes i mølpose, men hvad gør politikerne på Christiansborg?. De lader som om intet er hændt.

Derfor må der andre boller på suppen. Befolkningen og politikerne må lære om fred, og hvad vil være bedre end at starte med end fredspolitiske værker af en verdensberømt russisk forfatter.

Desuden har skattebetalerne (de mennesker der rent faktisk betaler skat) betalt alt rigeligt til militæret, så nu skal de ikke punge alt for meget ud for at lære om, hvordan verden kan blive mere fredelig, så skatteborgerne i det lange løb slipper billigere i skat.

Serien Fredspolitiske klassikere er grundlagt ud fra den holdning, at freden eller fraværet af den er resultatet af politik. I gamle dage hed det sig, at krig var politikens videreførsel med andre midler. Nuom dage må man snarere konstantere, at, hvis der overhovedet skal ske sociale forbedringer må freden føres med andre midler. Derfor er kampen for fred en politisk kamp, ikke dermed forstået en partipolitisk kamp. Det ville være at begrænse eller undervurdere fredssagen betydning. Politiske partier er interesseorganisationer, hvis medlemmer lever af at repræsentere udvalgte befolkningsgrupper som de føler sig i overensstemmelse med. Eksempelvis repræsenterer Centrum Demokraterne villaejerne og bilejerne osv.

Fredssagen har i alt for mange år drejet sig om alt andet end fred, selv hos fredsbevægelserne. Man har blandt politikerne, akademikerne og folk i fredsgrupperne haft travlt med emner som sikkerhedspolitik, krige, magtbalancer, våbenkontrol, våbenhandel og spørgsmål som militarisme, militærets opgaver og pris, og der er ikke mange der har forsøgt at finde ud af, hvad man kunne sætte i stedet, for at rette op på verdens skæve gang mod en mere eller mindre global katastrofe. Den historiske bevidsthed blandt aktørerne har i de sidste 15 år ligget på et meget lille sted. Desværre. Mange selv højtuddannede sikkerhedspolitiske meningsdannere har f. eks kun en svag erindring om f. eks den politiske debat i slutningen af det forrige århundrede og kender måske Viggo Hørup som journalist og politiker, men der er mange andre personer som nu er ved at gå i glemmebogen.